[redacted] M:

Largio

e Manlio

Racc. Gl. Marini A 184

2

A. B. Dc. M.

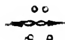
Manz. 2290.

P U B L I I

OVIDII NASONIS

FASTORUM LIB. VI.
TRISTIUM LIB. V.
DE PONTO LIB. IV.

In hac novissima Editione pristino splendori restituti.

BASSANI
E SUIS TYPIS REMONDINI EDIDIT,
1820.

PUBLII OVIDII NASONIS
VITA ET OPERA.

Ovidius Naso Sulmone, quæ Urbs est in Pelignis, (ut ipse quoque scribit) ex Equestri Nasonum familia, Minervæ Quinquatriis, natus est decimo quarto Kalendas Aprilis, Hircio & Pansa consulibus, qui bello Antoniano apud Mutinam in pugna ceciderunt. Cum fratre natu majore clarissimis & Grammaticis, & Rhetoribus Romæ operam dedit. At ut patri magis obtemperaret, quam quod illo studio delectaretur, ad Leges quidem incumbere cœpit: sed cum pater vita functus esset, ad humaniores musas rediit, celeberrimosque illorum temporum poetas sibi conciliavit: Æmilium Macrum Veronensem, qui de herbis diligentissime scripsit: Ponticum, qui Thebaida composuit: Propertium Elegiarum, Batthum Jamborum scriptorem, & Horatium Flaccum. Uxores tres duxit, quarum duas repudiavit, cum tertia conjunctissime vixit, ex qua duas etiam filias suscepit. Cum vero ad Juliam Augusti filiam sub Corynnæ nomine lascivas de amoribus elegias scripsisse deprehensus foret, in exilium annos quinquaginta natus ab Augusto ipse fuit ejectus, in Pontumque relegatus. Ubi cum novem annos tristissime exegisset, vita functus Tomis (ut Eusebius in Chronicis scribit) fuit sepultus. Tametsi autem & ipse alia quædam jactat tegendi criminis gratia, & plerique aliter putant; illam tamen, quam dixi, fuisse exilii causam, ex his Sidonii Poetæ lepidissimis versibus aperte demonstratur:

Et te carmina per libidinosa
Notum, Naso tener, Tomosque missum,
Quondam Cæsareæ nimis puellæ
Falso nomine subditum Corynnæ.

Multa nobis fœcunditatis ingenii sui monumenta reli-

liquit, partim in exilio, partim Romæ conscripta. Nam in exilio & de Tristibus, & de Ponto, & in Ibin, & de morte Drusi ad Liviam Consolationem, & duodecim Fastorum libros, quorum sex tantum extant, quamquam nuper omnes inventi ferantur, & Germanicum triumphum composuit. De piscibus opusculum inchoatum reliquit. Ante vero quam exularet, jam Artem amandi emiserat, Amoris remedium, suos amores ad Corynnam, amatorias Heroidum epistolas; Medeam tragœdiam; quæ (ut scribit Fabius Quintill.) ostentare videtur, quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset: Metamorphosin, quam subita relegatione perturbatus emendare non potuit: id quod ipse his carminibus perspicue testatum reliquit.

Orba parente suo quicunque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab illo,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, erat.

Metamorphosis autem, ut aliquid de Operis quoque inscriptione dicamus, transformatio, transfiguratioque interpretari potest; quamvis enim & alia cognitu perquam jucunda hoc in opere narrantur: illuc tamen omnia tendunt, ut quæcumque Metamorphoses explicantur, concinne, apteque copulentur.

PUBLII OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBER PRIMUS.

Ad Cæsarem Germanicum.

Tempora cum caussis Latium digesta per annum,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa canam.
Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu
  Hoc opus, & timidæ dirige navis iter;
Officioque, levem non aversatus honorem,
  Huic tibi devoto, numine dexter ades.
Sacra recognosces annalibus eruta priscis:
  Et quo sit merito quæque notata dies.
Invenies illic & festa domestica vobis;
  Sæpe tibi pater est, sæpe legendus avus.
Quæque ferunt illi pictos signantia fastos,
  Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.
Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris aras:
  Et quoscunque sacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum,
  Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum, dederis in carmina vires,
  Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina judicium docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda Deo.
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
  Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus, &, ad nostras cum se tulit impetus artes,
  Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, & fas est, vates rege vatis habenas,
  Auspice te felix totus ut annus eat.
Tempora digereret cum conditor urbis, in anno
  Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera Romule, noras:
  Curaque finitimos vincere major erat.
Et tamen & ratio, Cæsar, quæ moverit illum,
  Erroremque suum, quo tueatur, habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
  Hoc anno statuit temporis esse satis.

Per

Per totidem menses a funere conjugis uxor
Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Cum rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,
Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius a senibus, juvenum de nomine quartus,
Quæ seguitur, numero turba notata fuit.
At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras:
Mensibus antiquis addidit ille duos.
Ne tamen ignores variorum jura dierum:
Non habet officium lucifer omnis idem.
Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua jura putaris.
Qui jam fastus erit, mane nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari,
Verbaque honoratus libera Prætor habet.
Est quoque, quo populum jus est includere septis:
Est quoque qui nono semper ab orbe redit.
Vendicat Ausonias Junonis cura Kalendas:
Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret: omnibus istis
(Ne fallare cave) proximus ater erit.
Omen ab eventu est, illis nam Roma diebus
Marte sub adverso tristia damna tulit.
Hæc mihi dicta semel totis hærentia Fastis,
Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.
Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum;
Inque meo primum carmine Janus adest.
Jane biceps anni tacite labentis origo,
Solus de superis qui tua terga vides,
Dexter ades ducibus, quorum secura labore
Otia terra ferax, otia pontus habet.
Dexter ades patribusque tuis, populoque Quirini,
Et resera nutu candida templa tuo.
Prospera lux oritur, linguisque, animisque favete;
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Jurgia: differ opus livida turba tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus Æther?
Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum:
Et tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpejas itur in arces:
Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præeunt fasces, nova purpura fulget:
Et nova cospicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Phalisca suis.

Jup-

Juppiter arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve festa dies, meliorque revertere semper;
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse Deum dicam te, Jane biformis?
Nam tibi par nullum Græcia numen habet.
Ede simul caussam, cur de cœlestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides?
Hæc ego cum sumtis agitarem mente tabellis,
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tum sacer ancipiti mirandus imagine Janus
Bina repente oculis obtulit ora meis.
Extimui: sensique metu riguisse capillos,
Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens baculum dextra, clavemque sinistra,
Edidit hos nobis ore priore sonos.
Disce, metu posito, Vates operose dierum,
Quod petis, & voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant:
Aspice quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aer, & quæ tria corpora restant,
Ignis, aqua, & tellus, unus acervus erant.
Ut semel hæc rerum secessit lite suarum;
Inque novas abit massa soluta domos:
Altum flamma petit: proprior locus aera cepit:
Sederunt medio terra, fretumque loco.
Tunc ego, qui fueram globus, & sine imagine moles,
In faciem redii, dignaque membra Deo.
Nunc quoque confusæ quoniam nota parva figuræ est,
Ante quod est in me, postque, videtur idem.
Accipe quæsitæ quæ caussa sit altera formæ;
Hanc simul ut noris, officiumque meum.
Quicquid ubique vides, cœlum, mare, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa, patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi,
Et jus vertendi cardinis omne meum est.
Cum libuit pacem placidis emittere tectis,
Libera per tutas ambulat illa vias.
Sanguine lethifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella seræ.
Præsideo foribus cœli, cum mitibus Horis:
It, redit officio Juppiter ipse meo.
Inde vocor Janus, cui cum Cereale sacerdos
Imponit libum, farraque mista sali:
Nomina ridebis, modo namque Patulcius idem,
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est: causam nunc disce figuræ:
Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.

O.

Omnis habet geminas hinc, atque hinc janua frontes,
E quibus hæc populum spectat, at illa larem.
Utque sedens vester primi prope limina tecti
Janitor egressus introitusque videt;
Sic ego perspicio cœlestis janitor aulæ
Eoas partes, Hesperiasque simul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat, & vultu, si plura requirere vellem,
Difficilem mihi se non fore, fassus erat.
Sumpsi animum, gratesque Deo non territus egi,
Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent, tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis operitur frondibus arbor,
Prodit & in summum seminis herba solum;
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent,
Ludit & in pratis, luxuriatque pecus.
Tum blandi soles; ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, & renovatur aratro;
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæsieram multis; non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos.
Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis:
Pincipium capiunt Phœbus, & annus idem.
Postea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies: Caussam percipe, Janus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis:
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo;
Nec plus quam solitum testificatur opus.
Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primum thura, merumque fero?
Ut possis aditum per me, qui limina servo,
Ad quoscunque voles, inquit, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?
Et damus alternas, accipimusque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
Omnia principiis, inquit, inesse solent.
Ad primam vocem timidas advertimus aures,
Et primum visam consulit augur avem.
Templa patent, auresque Deum: nec lingua caducas
Concipit ulla preces; dictaque pondus habent.
Desierat Janus; nec longa silentia feci,
Sed tetigi verbis ultima verba meis.

Quid

Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
  Et data sub niveo condita mella favo?
Omen, ait, caussa est, ut res sapor ille sequatur;
  Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur, video: stipis adjice caussam,
  Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
Risit, & O quam te fallunt tua sæcula, dixit,
  Qui stipe mel sumpta dulcius esse putas.
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
  Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
  Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
  Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
  Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Juppiter augusta vix totus stabat in æde,
  Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis,
  Pascebatque suas ipse Senator oves.
Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem,
  Et fœnum capiti supposuisse, fuit.
Jura dabat populis posito modo Prætor aratro,
  Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam fortuna loci caput extulit hujus,
  Et tetigit summos vertice Roma Deos:
Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:
  Et, cum possideant plurima, plura petunt.
Quærere ut absumant, absumta requirere certant;
  Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
  Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc est: dat census honores.
  Census amicitias: pauper ubique jacet.
Tu tamen auspicium cur sit stipis utile, quæris:
  Curque juvent nostras æra vetusta manus.
Æra dabant olim; melius nunc omen in auro est:
  Victaque concessit prisca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus;
  Aurea, majestas convenit ista Deo.
Laudamus veteres; sed nostris utimur annis:
  Mos tamen est æque dignus uterque coli.
Finierat monitus: placidis ita rursus, ut ante,
  Clavigerum verbis alloquor ipse Deum.
Multa quidem didici: sed cur navalis in ære
  Altera signata est, altera forma biceps?
Noscere me duplici posses in imagine, dixit:
  Ni vetus ipsa dies extenuasset opus.
Caussa ratis superest. Thuscum rate venit in amnem,
  Ante pererrato falcifer orbe Deus.

Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
  Cœlitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen;
  Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona prosteritas puppim formavit in ære,
  Hospitis adventum testificata Dei.
Ipse solum coluit, cujus placidissima lævum
  Radit arenosi Tybridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incædua sylva virebat,
  Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
  Nuncupat hæc ætas, Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cum terra Deorum
  Esset, & humanis numina missa locis.
Nondum justitiam facinus mortale fugarat:
  Ultima de Superis illa reliquit humum.
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat:
  Nullus erat justis reddere jura labor.
Nil mihi cum bello; pacem, postesque tuebar:
  Et clavem ostendens; Hæc, ait, arma gero.
Presserat ora deus: tunc sic ego nostra resolvi,
  Voce mea voces eliciente Dei.
Cum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno,
  Hic ubi templa foris juncta duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
  Protinus Œbalii rettulit arma Tati.
Utque levis custos armillis capta Sabinis
  Ad summas Tatios duxerat arcis iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
  Arduus in valles per fora Clivus erat.
Et jam contigerant portam, Saturnia cujus
  Demserat oppositas invidiosa seras;
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
  Ipse meæ movi callidus artis opem.
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
  Sumque repentinas ejaculatus aquas.
Ante tamen madidis subjeci sulfura venis,
  Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulsis percepta Sabinis
  Quæ fuerat, tuto reddita forma loco est.
Ara mihi posita est parvo conjuncta sacello;
  Hæc adolet flammis cum strue farra suis.
At cur pace lates, motisque recluderis armis?
  Nec mora, quæsiti reddita causa mihi est.
Ut pateant populo reditus ad bella profecto,
  Tota patet dempta janua nostra sera.
Pace fores obeo, ne qua discedere possit:
  Cæsareoque diu numine clausus ero.
Dixit, & attollens oculos diversa tuentes,
  Aspexit toto quidquid in orbe fuit.

Pax

Pax erat, & vestri, Germanice, caussa triumphi,
  Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
Jane, face æternos pacem, pacisque ministros,
  Neve suum præsta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis,
  Sacravere patres hac duo templa die.
Accepit Phœbo, nymphaque Coronide natum
  Insula, dividua quam premit amnis aqua.
Juppiter in parte est, cepit locus unus utrumque,
  Junctaque sunt magno templa nepotis avo.
Quis vetat & stellas, ut quæque oriturque caditque
  Dicere? promissi pars fuit illa mei.
Felices animæ, quibus hæc cognoscere primum,
  Inque domos superas scandere cura fuit.
Credibile est illos pariter vitiisque, iocisque
  Altius humanis exeruisse caput.
Non Venus, & vinum sublimia pectora fregit,
  Officiumve fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
  Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris:
  Ætheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur cælum; non ut ferat Ossan Olympus:
  Summaque Peliacus sidera tangat apex:
Nos quoque sub ducibus cœlum metabimur illis,
  Ponemusque suos ad stata signa dies:
Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis:
  Sparsaque cœlesti rore madebit humus:
Octipedis frustra quærentur brachia Cancri.
  Præceps occiduas ille subivit aquas.
Institerint Nonæ: missi tibi nubibus atris
  Signa dabunt imbres exoriente Lyra.
Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis:
  Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potest succinctus caussa minister,
  Hostia cœlitibus quo feriente cadit.
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
  Semper agatne rogat, nec nisi jussus agit.
Pars quia non veniat pecudes, sed agantur, ab actu
  Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
  Una sit ut proprio littera demta loco.
An quia prævisos in aqua timet hostia cultros,
  A pecoris lux est ipsa notata metu?
Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
  Nomina de ludis Græca tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:
  Veraque judicio est ultima caussa meo.
Utque ea non certa est, ita Rex placare sacrorum
  Numina lanigeræ conjuge debet ovis.

Vi-

Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur;
Hostibus a domitis hostia nomen habet.
Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hospita navis aquas:
Thura nec Euphrates, nec miserat India costum:
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,
Ulta suas merita cæde nocentis opes.
Nam sata vere novo teneris lactentia succis
Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat pœnas, exemplo territus hujus
Palmite debueras abstinuisse caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit.
Rode, caper, vitem: tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.
Culpa Sui nocuit, nocuit quoque culpa capellæ.
Quid bos? quid placidæ commeruistis oves?
Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
Viderat inceptos destituisse favos.
Cærula quem genitrix ægre solata dolentem,
Addidit hæc dictis ultima verba suis.
Siste puer lacrymas; Proteus tua damna levabit,
Quoque modo repares, quæ periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem juvenis: resolutaque somno
Alligat æquorei brachia capta senis.
Ille suam faciem transformat, & alterat arte:
Mox domitus vinclis in sua membra redit:
Oraque cærulea tollens rorantia barba,
Qua, dixit, repares arte requiris apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Jussa facit pastor; fervent examina putri
De bove: mille animas una necata dedit.
Pavit ovis pratum, verbenas improba carpsit:
Quas pia Dis ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest? animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?

Pla-

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
 Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
 Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
Exta canum Triviæ vidi libare Sapæos,
 Et quicunque tuas accolit, Hæmi, nives.
Cæditur & rigido custodi ruris asellus:
 Caussa pudenda quidem, sed tamen apta Deo.
Festa Corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi,
 Tertia quæ solito tempore bruma refert.
Di quoque cultores in idem venere lycæi,
 Et quicunque joci non alienus erat.
Panes, & in Venerem Satyrorum prona juventus,
 Quæque colunt amnes, solaque rura deæ.
Venerat & senior pando Silenus asello:
 Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti,
 Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam:
 Miscendas large rivus agebat aquas.
Najades effusis aliæ sine pectinis usu,
 Pars aderant comptis arte manuque comis.
Illi super furas tunicam collecta ministrat:
 Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exerit hæc humerum; vestes trahit illa per herbas:
 Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
 Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque inextinctæ, Silene, libidinis urunt:
 Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
At ruber hortorum deus, & tutela Priapus
 Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat, solam suspirat in illam,
 Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam,
 Irrisum vultu despicit illa suo.
Nox erat, & vino somnum faciente, jacebant
 Corpora diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis,
 Sicut erat lusu lassa, quievit humo.
Surgit amans, animamque tenens vestigia furtim
 Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveæ secreta cubilia Nymphæ,
 Ipse sui flatus ne sonet auris, cavet.
Et jam finitima corpus librabat in herba:
 Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet; & a pedibus tracto velamine, vota
 Ad sua felici cœperat ire via.
Ecce rudes rauco Sileni vector asellus,
 Intempestivos edidit ore sonos.

Ter-

Territa consurgit Nymphe: manibusque Priapum
Rejicit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus obscœna nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad Lunæ lumina risus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hæc est
Hellespontiaco victima grata Deo.
Intactæ fueratis aves solatia ruris,
Assuetum sylvis, innocuumque genus:
Quæ facitis nidos, & plumis ova fovetis,
Et facili dulces editis ore sonos.
Sed nihil ista juvant: quia linguæ crimen habetis:
Dique putant mentes vos aperire suas. (est,
Nec tamen hoc falsum est: nam Dis, ut proxima quæque
Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tum denique cæsa est:
Juveruntque Deos indicis exta sui.
Ergo sæpe suo conjux abducta marito
Uritur in calidis alba Columba focis.
Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deæ noctis cristatus cæditur ales,
Quod tepidum vigili provocat ore diem.
Interea Delphin clarum super æthera sydus
Tollitur, & patriis exerit ore vadis.
Postera lux hyemem medio discrimine signat:
Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit.
Proxima prospiciet Tithono aurora relicto,
Arcadiæ sacrum pontificale deæ.
Te quoque lux eadem, Turni soror, æde recepit;
Hic ubi virginea campus obitur aqua.
Unde petam caussas horum, moremque sacrorum?
Diriget in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quæ nomen habes a carmine dictum:
Propositoque fave, ne tuus erret honor.
Orta prior Luna (de se si creditur ipsi)
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hinc fuit Evander, qui quanquam clarus utroque,
Nobilior sacræ sanguine matris erat.
Quæ simul æthereos animo conceperat ignes,
Ore dabat pleno carmina vera dei.
Dixerat hæc nato motus instare, sibique,
Multam præterito tempore nacta fidem.
Nam juvenis nimium vera cum matre fugatus,
Deserit Arcadiam, Parrhasiumque larem.
Cui genitrix flenti, Fortuna viriliter (inquit)
Siste puer lacrymas, ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis; nec te tua culpa fugavit,
Sed deus: offenso pulsus es urbe Deo.
Nec meriti pœnam pateris, sed numinis iram;
Est aliquid magnis crimen abesse malis.

Con-

Conscia mens ut cuique subest, ita concipit intra
 Pectora pro facto spemque, metumque suo.
Nec tamen ut primus mœres mala talia passus:
 Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
 Cadmus in Aonia constitit exul humo.
Passus idem Tydeus, & idem Pagaseus Jason:
 Et quos præterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor,
 Ut volucri vacuo quicquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno.
 Et tibi (crede mihi) tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmata mente parentis,
 Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
 Egerat, & Thuscis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Tarenti,
 Aspicit, & sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis,
 Continuitque manum torva regentis iter.
Et procul in dextram tendens suà brachia ripam,
 Pinea non sano ter pede texta ferit.
Neve daret saltum properans insistere ripæ,
 Vix est Evandri vixque retenta manu.
Dique petitorum (dixit) salvete locorum,
 Tuque novos cœlo terra datura Deos.
Fluminaque, & fontes, quibus utitur hospita tellus,
 Et nemorum Divæ, Najadumque chori,
Este bonis avibus visi natoque, mihique:
 Ripaque felici tacta sit ista pede.
Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?
 Juraque ab hac terra cætera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?
Et jam Dardaniæ tangent hæc litora pinus:
 Hic quoque causa novi fœmina Martis erit.
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue; non humili vindice cæsus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troja resurges:
 Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammæ:
 Non minor hic, toto est altior orbe cinis.
Jam pius Æneas sacra, & sacra altera patrem
 Afferet: Iliacos accipe, Vesta, Deos.
Tempus erit, cum vos, orbemque tuebitur idem,
 Et fient ipso sacra colente Deo.
Et penes Augustos patriæ tutela manebit.
 Hanc fas imperii fræna tenere domum.
Inde nepos, natusque Dei (licet ipse recuset)
 Pondera cœlesti mente paterna feret.

Ut-

Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
  Sic Augusta novum Livia numen erit.
Talibus ut dictis nostros descendit in agros,
  Substitit in medio præscia lingua sono.
Puppibus egressus Latia stetit exul in herba;
  Felix exilium cui locus ille fuit.
Nec mora longa fuit; stabant nova tecta; nec alter
  Montibus Ausoniis Arcade major erat.
Ecce boves illuc Erytheidas applicat heros,
  Emensus longis claviger orbis iter.
Dumque hinc hospitium domus est Tegeæa, vagantur
  Incustoditæ læta per arva boves.
Mane erat; excussus somno Tirynthius hospes
  De numero tauros sensit abesse duos.
Nulla videt taciti quærens vestigia furti:
  Traxerat aversos Cacus in antra boves:
Cacus Aventinæ timor, atque infamia sylvæ,
  Non leve finitimis, hospitibusque malum.
Dira viro facies, vires pro corpore; corpus
  Grande: pater monstri Mulciber hujus erat.
Proque domo longis spelunca recessibus ingens
  Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes, affixaque brachia pendent,
  Squallidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum, Jove natus abibat:
  Mugitum rauco furta dedere sono.
Accipio, revocamur, ait, vocemque secutus
  Impia per sylvas victor ad antra venit.
Ille aditum fracti præstruxerat objice montis:
  Vix juga movissent quinque bis illud onus.
Nititur hic humeris: cælum quoque sederat illis:
  Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul eversum est, fragor æthera terruit ipsum:
  Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata prælia dextra:
  Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Queis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
  Confugit, & flammas ore sonante vomit.
Quas quoties perflat, spirare Typhoea credas,
  Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat Alcides, adductaque clava trinodis,
  Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mixtasque vomit cum sanguine flammas:
  Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi Juppiter unum
  Victor, & Evandrum, ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quæ maxima dicitur, aram,
  Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
  Hercule quo tellus sit satis usa suo.

At

At felix vates, ut Dis gratissima vixit,
  Possidet hunc Jani sic Dea mense diem.
Idibus in magni castus Jovis æde sacerdos
  Semimaris flammis viscera libat ovis.
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
  Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras;
  Contigerant nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat: alter Isaurum,
  Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum:
  Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem, & nomen Druso Germania fecit.
  Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
Si petat a victis, tot sumet nomina Cæsar,
  Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres aut torquis adempti,
  Aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est.
  Sed qui te vicit, nomine major erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus:
  Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
  Hic socium summo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant augusta Patres: augusta vocantur
  Templa, sacerdotum rite dicata manu.
Hujus & augurium dependet origine verbi,
  Et quodcumque sua Juppiter auget ope.
Augeat imperium nostri Ducis, augeat annos;
  Protegat & vestras querna corona fores.
Auspicibusque Deis tanti cognominis heres
  Omine suscipiat, quo Pater Urbis, onus.
Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
  Fient Parrhasiæ sacra relata Deæ.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
  Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor;
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
  Ingratos nulla prole novare viros.
Neve daret partus, ictu temeraria cæco
  Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse patres ausas immitia nuptas,
  Jus tamen ereptum restituisse ferunt;
Binaque nunc pariter Tegeææ sacra parenti
  Pro pueris fieri, virginibusque jubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello;
  Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas veteres ritus, assiste precanti.
  Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placatur, Postvertaque, sive sorores,
  Sive fugæ comites, Mænali diva, tuæ.

Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur;
Altera venturum postmodo quidquid erat.
Candida te niveo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.
Nunc bene prospicies Latiam Concordia turbam:
Nunc te sacratæ constituere manus.
Furius antiqui populi superator Hetrusci
Voverat, & voti solverat ille fidem.
Caussa, quod a patribus sumptis secesserat armis
Vulgus; & ipsa suas Roma timebat opes.
Caussa recens melior: sparsos Germania crines
Porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
Inde triumphatæ libasti munera gentis:
Templaque fecisti, quam colis ipse, Deæ.
Hæc tua constituit genitrix, & rebus, & ara,
Sola toro magni digna reperta Jovis.
Hæc ubi transieris, Capricorno Phœbe relicto,
Per juvenis curres signa gerentis aquam.
Septimus hinc oriens cum se demiserit undis,
Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
Sidere ab hoc ignis venienti nocte, Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.
Ter quater evolvi signantes tempora Fastos:
Nec sementiva est ulla reperta dies.
Tum mihi (sensit enim) lux hæc indicitur, inquit
Musa: quid a Fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacris, sic tempora certa,
Seminibus jactis est ubi fœtus ager.
State coronati plenum ad præsepe juvenci,
Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
Omne reformidat frigore vulnus humus.
Villice, da requiem terræ semente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum; pagum lustrate coloni,
Et date paganis annua liba focis.
Placentur frugum matres Tellusque, Ceresque,
Farre suo, gravidæ visceribusque suis.
Officium commune Ceres, & Terra tuentur:
Hæc præbet caussam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo.
Frugibus immensis avidos satiate colonos:
Ut capiant cultus præmia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus;
Nec nova per gelidas usta sit herba nives.
Cum serimus, cœlum ventis aperite serenis,
Cum latet, ætherea spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerealia dona cavete
Agmine læsuro depopulentur aves.

Vos

Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:
  Post messem prædæ copia major erit.
Interea crescat scabræ rubiginis expers,
  Nec vitio cæli palleat ægra seges.
Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo
  Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
  Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos fœtus, passuraque farra bis ignem,
  Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
  Efficiatque ratas utraque diva preces.
Bella diu tenuere viros; erat aptior ensis
  Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
  Factaque de rastri pondere cassis erat.
Gratia dis, domuique tuæ: religata catenis
  Jampridem nostro sub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat; sub terras semen aratas.
  Pax cererem nutrit, pacis alumna Ceres.
At quæ venturas præcedat sexta calendas,
  Hac sub Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
  Circa Juturnæ composuere lacus.
Ipsum nos carmen deduxit Pacis ad aram:
  Hæc erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
  Pax ades; & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi:
  Tu ducibus bello gloria major eris.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma,
  Canteturque fera nil nisi pompa tuba.
Horreat Æneades & primus, & ultimus orbis.
  Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Thura sacerdotes pacalibus addite flammis:
  Albaque percussa victima fronte cadat.
Utque domus, quæ præstat eam, cum pace perennet,
  Ad pia propensos vota rogate Deos.
Sed jam prima mei pars est exacta laboris:
  Cumque suo finem mense libellus habet.

PU-

PUBLII
OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER SECUNDUS.

Janus habet finem, cum carmine crescat & annus,
  Alter ut it mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, Elegi, majoribus itis,
  Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
  Cum lusit numeris prima juventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora Fastis:
  Ecquis ad hæc illinc crederet esse viam?
Hæc mea militia est: gerimus quæ possumus arma,
  Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
  Nec bellatoris terga premuntur equi,
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense;
  His habilis telis quilibet esse potest.
At tua prosequitur studioso pectore, Cæsar,
  Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, & placido paulum mea munera vultu
  Respice, pacando si quid ab hoste vacas.
Februa Romani dixere piamina patres:
  Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
Pontifices ab rege petunt, & Flamine lanas:
  Queis veterum lingua Februa nomen erat.
Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
  Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui cæsus ab arbore pura,
  Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminiam poscentem Februa vidi:
  Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur,
  Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus, secta quod pelle Luperci
  Omne solum lustrant, idque piamen habent.
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris:
  Tunc cum ferales præteriere dies,
Omne nefas, omnemque mali purgamine caussam
  Credebant nostri tollere posse senes.

Gra-

Græcia principium moris fuit: illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Cæde per Æmonias solvit Acastus aquas.
Vectam frœnatis per inane draconibus Ægeus
Credulus immerita Phasida fovit ope.
Amphiaraides Naupactoo Acheloo,
Solve nefas, dixit; solvit & ille nefas.
Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis
Fluminea tolli posse putatis aqua!
Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis erres)
Primus ut est, Jani mensis & ante fuit.
Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni:
Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Jani mensis, quia Janua prima est,
Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
Tempora bis quini continuasse viri.
Principio mensis Phrygiæ contermina matri,
Sospita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi sunt, illis quæ sunt sacrata kalendis,
Templa Deæ? longa procubuere die.
Cætera ne simili caderet labefacta ruina,
Cavit sacrati provida cura Ducis.
Sub quo delubris sentitur nulla senectus;
Nec satis est homines, obligat ille Deos.
Templorum positor, templorum sancte repertor,
Sit superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi Cælestes, quos tu Cælestibus annos;
Proque tua maneant in statione domo.
Tunc quoque vicini lucus celebratur Asyli,
Qua petit æquoreas advena Tybris aquas.
Ad penetrale Numæ, Capitolinumque sonantem,
Inque Jovis summi cæditur arce bidens.
Sæpe graves pluvias adopertus nubibus æther
Concitat, aut posita sub nive terra latet.
Proximus Hesperias Titan abiturus in undas,
Gemmea purpureis cum juga demet equis;
Illa nocte aliquis tollens ad sydera vultum
Dicet, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri?
Dumque Lyram quærit, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.
Quem modo cœlatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index,
Lesbida cum domino seu tulit ipse lyram.
Quod mare non novit? quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequens agnam lupus est a voce retentus:
Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum.

Sæ-

Sæpe canes leporesque umbra jacuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leæ.
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri juncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis, obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captaque erat Lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atque ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius æquor erat.
Namque gubernator districto constitit ense,
Cæteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege navita puppim:
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit,
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induit & Tyrio distinctam murice pallam,
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Trajectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas:
Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
Inde (fide majus) tergo delphina recurvo
Se, memorant, oneri supposuisse novo.
Ille sedet, citharamque tenet, pretiumque vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Di pia facta vident; astris delphina recepit
Juppiter, & stellas jussit habere novem.

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum:
Dum canimus sacras alterno pectine Nonas:
Maximus hic Fastis accumulatur honor.
Deficit ingenium, majoraque viribus urgent:
Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum
Ponderis? Heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater patriæ, tibi Plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen, Eques.
Res tamen ante dedit: sero quoque vera tulisti
Nomina: jampridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in æthere Juppiter alto,
Nomen habes, hominum tu pater, ille Deum.
Romule, concedas: facit hic tua magna tuendo
Mœnia, quæ dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Cæninaque sensit:
Hoc duce Romanum est Solis utrumque latus.

Tu breve nescio quid victæ telluris habebas:
Quodcunque est alto sub Jove, Cæsar habet.
Tu rapis, hic castas duce se jubet esse maritas:
Tu recipis luco, reppulit ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Cæsare leges:
Tu domini nomen, principis ille tenet.
Te Remus incusat: veniam dedit hostibus ille:
Cælestem fecit te pater, ille patrem.
Jam puer Idæus media tenus eminet alvo,
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
Quin etiam si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat; a Zephyris mitior aura venit.
Quintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
Lucifer, & primi tempora veris eunt.
Ne fallare tamen: restant tibi frigora, restant:
Magnaque discedens signa reliquit hyems.
Tertia nox veniet: custodem protinus Ursæ
Aspicies geminos exeruisse pedes.
Inter Hamadryadas, jaculatricemque Dianam,
Callisto sacri pars fuit una chori.
Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
Este meæ testes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit; Promissaque fœdera serva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera servasset, si non formosa fuisset:
Cavit mortales, de Jove crimen habet.
Mille feras Phœbe sylvis venata redibat,
Aut plus aut medium sole tenente diem.
Ut tetigit lucum (densa niger ilice lucus,
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
Hac, ait, in sylva, virgo Tegeæa, lavemur:
Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat & Nymphis: Nymphæ velamina ponunt:
Hanc pudet, & tardæ dat mala signa moræ.
Exuerat tunicas; uteri manifesta tumore
Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui dea, Virgineos perjura Lycaoni cœtus
Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implerat cornibus orbem:
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.
Quid facis? invito pectore passa Jovem est.
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus,
Hujus in amplexus Jupiter inquit, eat.
Ursa per incultos errabat squallida montes,
Quæ fuerat summo nuper amanda Jovi.
Jam tria lustra puer furto conceptus agebat;
Cum mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tanquam cognosceret, adstitit amens,
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.

Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto,
  Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant; prior est, quàm dicimus Arcton
  Arctophylax formam terga sequentis habet.
Sævit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,
  Mænaliam tactis ne lavet Arcton aquis.
Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
  Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis
  Ter centum Fabii; ter cecidere duo.
Una domus vires, & onus susceperat Urbis:
  Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab isdem,
  E queis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portæ dextro est via proxima Jano:
  Ire per hanc noli quisquis es: omen habet.
Illa fama refert Fabios exisse trecentos:
  Porta vacat culpa: sed tamen omen habet.
Ut celeri passu Cremeram tenuere rapacem;
  (Turbidus hibernis ille fluebat aquis)
Castra loco ponunt: districtis ensibus ipsi
  Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quam cum Libyca de rupe Leones
  Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
  Accipiunt: Thusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic sæpe cadunt: ubi vincere aperte
  Non datur, insidias, armaque tecta parant.
Campus erat: campi claudebant ultima colles,
  Sylvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
  Cætera virgultis abdita turba latet.
Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
  Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit:
Per sata, perque vias fertur; nec, ut ante solebat,
  Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem discursibus implent;
  Quodque vident, sternunt; nec metus alter inest.
Quo ruitis generosa domus? male creditur hosti.
  Simplex nobilitas perfida tela cave.
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
  Prosiliunt hostes, & latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
  Quidve, quod in misero tempore restet, adest?
Sicut aper sylvis longe latratibus actus
  Fulmineo celeres dissipat ore canes;
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti:
  Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
  Ad bellum missos perdidit una dies.

Ut

Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse Deos.
Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis,
Unus de Fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.
Continuata loco tria sidera, Corvus, & Anguis,
Et medius crater inter utrumque latet.
Idibus illa latent; oriuntur nocte sequenti.
Quæ tibi cur tria sint tam sociata, canam.
Forte Jovi festum Phœbus solenne parabat:
Non faciet longas fabula nostra moras.
I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur:
Et tenuem vivis fontibus affer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, & aerium pervolat altus iter.
Stabat adhuc ficus duris densissima pomis:
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Jamque satur nigris longum capit unguibus hydrum:
Ad dominumque redit, fictaque verba refert.
Hic mihi caussa moræ vivarum obsessor aquarum,
Hic tenuit fontes, officiumque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? & audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi dum lactens hærebit in arbore ficus,
De nullo gelidæ fonte bibentur aquæ.
Dixit, & antiqui monimenta perennia facti
Anguis, avis, crater, sidera juncta micant.
Tertia post idus nudos aurora Lupercos
Aspicit: & Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite Pierides, sacrorum quæ sit origo:
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades: Arcadiis plurimus ille jugis.
Testis erit Pholoe: testes Stymphalides undæ:
Quique citis Ladon in mare currit aquis:
Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini,
Altaque Trœzene, Parrhasiæque nives.
Pan erat armenti, Pan illic numen aquarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander sylvestria numina secum:
Hic ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat.
Inde Deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
Flamen ad hæc prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant, & cur (sic currere mos est)
Nuda ferant posita corpora veste, togas?
Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis
Montibus, & subitas concitat ipse feras.

Ipse Deus nudus nudos jubet esse ministros:
 Nec satis ad cursus commoda vestis erat.
Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
 Arcades: & Luna gens prior illa fuit.
Vita feris similis; nullos agitata per usus:
 Artis adhuc expers, & rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
 Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
 Nullus sub imperio terra colentis erat.
Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat:
 Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Jove durabant, & corpora nuda gerebant,
 Docta graves imbres, & tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
 Moris, & antiquas testificantur opes.
Sed cur præcipue fugiat velamina Faunus,
 Traditur antiqui fabula plena joci.
Forte comes dominæ juvenis Tirynthius ibat,
 Vidit ab excelso Faunus utrumque loco.
Vidit, & incaluit, Montanaque numina, dixit,
 Nil mihi vobiscum est; hic meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
 Mœonis, aurato conspicienda sinu.
Aurea pellebant tepidos umbracula soles;
 Quæ tamen Herculeæ sustinuere manus.
Jam Bacchi nemus, & Tmoli vineta tenebat,
 Hesperus & fusco roscidus ibat equo.
Antra subit, tophis laqueata, & pumice vivo;
 Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas, potandaque vina ministri,
 Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas:
 Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit:
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
 Ut posset magnas exeruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
 Scindebant magni vincula parva pedes:
Ipsa capit clavamque gravem, spoliumque Leonis:
 Conditaque in pharetra tela minora sua:
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;
 Et positis juxta secubuere toris.
Caussa, repertori vitis quia sacra parabant,
 Quæ facerent pure, cum foret orta dies.
Noctis erat medium (quid non amor improbus audet?)
 Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt comites somno, vinoque solutos,
 Spem capit in dominis esse soporis idem.
Intrat, & huc illuc temerarius errat adulter:
 Et præfert cautas, subsequiturque manus.

Venerat ad strati captata cubilia lecti;
Et felix prima sorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit, sustinuitque manus.
Attonitusque metu rediit: ceu sæpe viator
Turbatum viso rettulit angue pedem.
Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque nota.
Ascendit; spondaque sibi propiore recumbit;
Et rigido cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera cr ura pilis.
Cætera tentantem cubito Tirynthius Heros
Reppulit: & summo decidit ille toro.
Fit sonus: inclamat comites, & lumina poscit
Mœonis, illatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto:
Membraque de dura vix sua tollit humo.
Ridet & Alcides, & qui videre jacentem;
Ridet amatorem Lyda puella suum.
Veste Deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat: & nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinis caussas, mea Musa, latinas:
Inque suo noster pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno cæsa de more capella,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transjecta salignis
Exta parant, medias Sole tenente vias,
Romulus, & frater, pastoralisque juventus
Solibus, & campo corpora nuda dabant:
Cæstibus, & jaculis, & missi pondere saxi
Brachia per lusus experienda dabant.
Pastor ab excelso, Per devia rura juvencos
Romule, prædones, & Reme, dixit, agunt.
Longum erat armari, diversis exit uterque
Partibus: occursu præda recepta Remi est.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:
Atque ait, Hæc certe non nisi victor edet.
Dicta facit, Fabiique simul: venit irritus illuc
Romulus, & mensas, ossaque nuda videt.
Risit, & indoluit Fabios potuisse Remumque
Vincere, Quinctilios non potuisse suos.
Fama manet facti: posito velamine currunt:
Et memorem famam, qui bene gessit, habet.
Forsitan & quæras, cur sit locus ille Lupercal:
Quæve locum tali nomine caussa notet.
Ilia Vestalis cælestia semina partu
Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is jubet auferri parvos; & in amne necari.
Quid facis? ex istis Romulus alter erit.

Jussa recusantes peragunt lacrymosa ministri:
  Flent tamen, & geminos ad loca jussa ferunt.
Albula, quem Tyberin mersus Tyberinus in undis
  Reddidit, hybernis forte tumebat aquis.
Hic, ubi nunc Fora sunt, lintres errare videres:
  Quaque jacent valles, Maxime Circe, tuæ.
Huc ubi venerunt (nec enim procedere possunt
  Longius) ex illis unus, & alter ait:
Ah quam sunt similes! ah quam formosus uterque!
  Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur vultu, nisi fallit imago,
  Nescio quem e vobis suspicor esse Deum.
At si quis vestræ Deus esset originis auctor,
  In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, si non ope mater egeret,
  Quæ facta est uno mater, & orba die.
Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
  Corpora. desierat; depositque sinu.
Vagierant ambo: pariter sensisse putares.
  Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summa cavus alveus unda:
  Heu quantum fati parva tabella tulit!
Alveus in limo sylvis appulsus opacis,
  Paulatim fluvio deficiente sedet.
Arbor erat: remanent vestigia: quæque vocatur
  Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.
Venit ad expositos (mirum!) lupa fœta gemellos.
  Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est: prodest quoque: quos lupa nutrit,
  Perdere cognatæ sustinuere manus.
Constitit, & cauda teneris blanditur alumnis,
  Et lingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires, timor abfuit: ubera sugunt;
  Et sibi permissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit: locus ille Lupercal.
  Magna dati nutrix præmia lactis habet.
Quis vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
  Faunus in Arcadia templa Lycæus habet.
Nupta quid expectas? non tu pellentibus herbis,
  Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ;
  Jam socer optatum nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritæ
  Reddebant uteri pignora rara sui.
Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
  Romulus? (hoc illo sceptra tenente fuit)
Si mea non vires, sed bellum injuria fecit:
  Utilius fuerat non rapuisse nurus.
Monte sub Esquilio multis incæduus annis
  Junonis magnæ nomine lucus erat.

Huc

Huc ubi venerunt pariter nuptæque, virique,
  Suppliciter posito procubuere genu.
Cum subito motæ tremuere cacumina sylvæ,
  Et Dea per lucos mira locuta suos.
Italidas matres, inquit, facer Hircus inito.
  Obstupuit dubio territa turba sono.
Augur erat (nomen longis intercidit annis)
  Nuper ab Hetrusca venerat exul humo.
Ille captum mactat: jussæ sua terga puellæ
  Pellibus exsectis percutienda dabant.
Luna resumebat decimo nova cornua motu:
  Virque pater subito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus:
  Aut quia principium tu, Dea, lucis habes.
Parce precor gravidis, facilis Lucina, puellis:
  Maturumque utero molliter aufer onus.

Orta dies fuerit, tu desine credere ventis:
  Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant: & sex reserata diebus
  Carceris Æolii janua lata patet.

Jam levis obliqua subsedit Aquarius urna:
  Proximus ætherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant, fratremque tuum (nam juncta micatis
  Signa) duos tergo sustinuisse Deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
  Tunc cum pro Cælo Jupiter arma tulit;
Venit ad Euphratem comitata Cupidine parvo:
  Inque Palestinæ margine sedit aquæ.
Populus, & cannæ riparum summa tegebant;
  Spemque dabant salices hos quoque posse tegi.
Dum latet, insonuit vento nemus: illa timore
  Pallet: & hostiles credit adesse manus.
Utque sinu tenuit natum, succurrite Nymphæ,
  Et Dis auxilium ferte duobus, ait:
Nec mora; prosiluit: Pisces subiere gemelli:
  Pro quo, quæ cernis sidera nomen habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
  Ne violent timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino:
  Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive quod hasta Curis priscis est dicta Sabinis:
  (Bellicus a telo venit in astra Deus:)
Sive suo regi nomen posuere Quirites:
  Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, postquam nova mœnia vidit,
  Multaque Romulea bella peracta manu;
Juppiter, inquit, habet Romana potentia vires;
  Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
  Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.

Unus erit, quem tu tolles in sidera cæli:
Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
Juppiter annuerat: nutu tremefactus uterque
Est polus, & cæli pondera sensit Atlas.
Est locus, antiqui Capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic, Romule, jura dabas.
Sol fugit, & removent subeuntia nubila Cælum:
Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus Æther:
Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsæque Patres in crimine cædis:
Hæsissetque animis forsitan illa fides.
Sed procul e longa veniebat Julius Alba:
Lunaque fulgebat; nec facis usus erat.
Cum subito motu sepes tremuere sinistræ,
Rettulit ille gradus, horrueruntque comæ.
Pulcher, & humano major, trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via;
Et dixisse simul: Prohibe lugere Quirites,
Ne violent lacrymis numina nostra suis.
Thura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
Et patrias artes, militiamque colant.
Jussit: & in tenues oculis evanuit auras.
Convocat hic Patres, jussaque verba refert.
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est:
Et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem stultorum festa vocetur,
Accipe: parva quidem caussa, sed apta subest.
Non habuit doctos tellus antiqua colonos:
Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant:
Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dederunt;
Multaque peccato damna tulere suo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
Nunc ipsas ignes corripuere casas.
Facta dea est Fornax: læti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis tunc Fornacalia verbis
Maximus indicit: nec stata sacra facit.
Inque foro, multa circum pendente tabella,
Signatur certa Curia quæque nota.
Stultaque pars populi, quæ sit sua Curia, nescit;
Sed facit extrema sacra relicta die.
Est honor & tumulis animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est
Munere; non avidos Styx habet ima Deos.

Te-

Tegula porrectis satis est vallata coronis,
  Et sparsæ fruges, parvaque mica salis;
Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ;
  Hæc habeat media testa relicta via.
Nec majora veto: sed & his placabilis umbra est:
  Adde preces positis & sua verba focis.
Hunc morem Æneas pietatis idoneus auctor
  Attulit in terras, juste Latine, tuas.
Ille patris Genio solemnia dona ferebat:
  Hinc populi ritus edidicere novos.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
  Bella, parentales deseruere dies:
Non impune fuit: nam dicitur omine ab isto
  Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
  Et tacitæ questi tempore noctis avi:
Perque vias Urbis, latosque ululasse per agros
  Deformes animas vulgus inane ferunt.
Postea præteriti tumulis redduntur honores:
  Prodigiisque venit, funeribusque modus.
Dum tamen hæc fient, viduæ cessate puellæ:
  Expectet puros pinea tæda dies.
Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
  Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenæe, faces, & ab ignibus atris
  Aufer: habent alias mœsta sepulcra faces.
Di quoque templorum foribus celentur opertis:
  Thure vacent aræ: stentque sine igne foci.
Nunc animæ tenues, & corpora functa sepulcris
  Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
Non tamen hoc ultra, quam quot de mense supersunt
  Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
Hanc, quia justa ferunt, dixere feralia lucem;
  Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
  Sacra facit Tacitæ, non tamen ipsa tacet.
Et digitis tria thura tribus sub limine ponit,
  Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tunc cantata tenet cum fusco licia rhombo,
  Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit ahena,
  Obsutum mentha torret in igne caput.
Vina quoque instillat: vini quodcumque relictum est,
  Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa bibit.
Hostiles linguas, inimicaque junximus ora,
  Dicit discedens; ebriaque exit anus.
Protinus a nobis, quæ sit Dea Muta, requires:
  Disce, per antiquos quæ mihi nota senes.
Juppiter immodico Juturnæ victus amore
  Multa tulit, tanto non patienda Deo.

Illa modo in sylvis inter coryleta jacebat :
 Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium quæcumque tenebant;
 Et jacit in medio talia verba choro.
Invidet ipsa sibi, vitatque quod expedit illi,
 Vestra soror, summo concubuisse Deo.
Consulite ambobus: nam quæ est mea magna voluptas,
 Utilitas vestræ magna sororis erit.
Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
Dixerat: annuerant Nymphæ Tyberinides omnes,
 Quæque colunt thalamos, Ilia diva, tuos:
Forte fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
 Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
Ex vitio positum. sæpe illi dixerat Almo,
 Nata, tene linguam: nec tamen illa tenet.
Quæ simul ac tetigit Juturnæ stagna sororis,
 Effuge, ait, ripas; dicta refertque Jovis.
Illa etiam Junonem adiit: miserataque nuptas,
 Naida Juturnam vir tuus, inquit, amat.
Juppiter intumuit: quaque est non usa modeste,
 Eripit huic linguam: Mercuriumque vocat.
Duc hanc ad Manes (locus ille silentibus aptus)
 Nympha, sed infernæ Nympha paludis erit.
Jussa Jovis fiunt: accepit lucus euntes.
 Dicitur illa duci tunc placuisse Deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur,
 Et frustra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
 Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.
Proxima cognati dixere Charistia chari,
 Et venit ad socias turba proquinqua dapes.
Scilicet a tumulis, & qui periere propinquis,
 Protinus ad vivos ora referre juvat:
Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
 Aspicere, & generis dinumerare gradus.
Innocui veniant, procul hinc, procul impius esto
 Frater, & in partus mater acerba suos:
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
 Quæ premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres absint, & Jasonis uxor,
 Et quæ ruricolis semina tosta dedit:
Et soror, & Progne, Tereusque duabus iniquus;
 Et quicunque suas per scelus auget opes.
Dis generis date thura boni: Concordia fertur
 Illo præcipue mitis adesse die:
Et libate dapes: ut grati pignus honoris
 Nutriat incinctos missa patella Lares.
Jamque ubi suadebit placidos nox humida somnos,
 Larga precaturi sumite vina manu.

Et,

Et, Bene nos, bene te, Patriæ pater optime Cæsar,
Dicite, suffuso per sacra verba mero.
Non ubi transierit, solito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.
Te duo diversa domini de parte coronant,
Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.
Ara sit hic: ignem curra fert rustica testa
Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit: concisaque construit altę;
Et solida ramos figere tentat humo.
Tunc sicco primas irritat cortice flammas:
Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
Inde ubi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis:
Spectant, & linguis candida turba favent.
Spargitur & cæso communis Terminus agno:
Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia supplex:
Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, & regna ingentia finis;
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro:
Legitima servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Tyreatida terram,
Corpora non letho missa trecenta forent:
Non foret Othyades congestis tectus in armis.
O quantum patriæ sanguinis ille dedit!
Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe Deorum
Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus, ut veteres memorant, inventus in æde
Restitit, & magno cum Jove templa tenet.
Nunc quoque, se supra nequid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine post illud levitas tibi libera non est:
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quicquam concede roganti,
Ne videare hominem præposuisse Jovi.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
Clamato: Meus est hic ager, ille tuus.
Et via quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illic lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra videt fieri sextus ab urbe lapis.
Gentibus est aliis data tellus limite certo;
Romanæ spatium est urbis & orbis idem.
Nunc mihi dicenda est regis fuga; traxit ab illa
Sextus ab extremo nomina mense dies.

Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
 Regna: vir injustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
 Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
 In medios hostes nocte silente venit.
Nudarunt gladios: Occidite, dixit, inermem:
 Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
 Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit: spectant juvenem, gladiosque recondunt,
 Tergaque deducta veste notata vident.
Flent quoque, & ut secum tueatur bella, precantur.
 Callidus ignaris annuit ille viris.
Jamque potens, misso genitorem appellat amico,
 Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
 Sectus humum rivo lene sonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
 Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
 Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
Nec mora: principibus cæsis ex urbe Gabina,
 Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
 Exit, & extinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phœbus: sors est ita reddita: Matri
 Qui dederit primus oscula, victor erit.
Oscula quisque suæ matri properata tulerunt,
 Non intellecto credula turba Deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
 Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille jacens pronus matri dedit oscula Terræ,
 Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
 Et patitur longas obsidione moras.
Dum vacat, & metuunt hostes committere pugnam,
 Luditur in castris; otia miles agit.
Tarquinius juvenes socios dapibusque, meroque
 Accipit, ex illis rege creatus ait:
Dum nos sollicitos pigro tenet Ardea bello,
 Nec sinit ad patrios arma referre Deos;
Ecquid in officio torus est socialis? & ecquid
 Conjugibus nostris mutua cura sumus?
Quisque suam laudat: studiis certamina crescunt;
 Et fervet multo linguaque, corque mero.
Surgit cui dederat clarum Collatia nomen;
 Non opus est verbis, credite rebus, ait.
Nox superest: tollamur equis, urbemque petamus.
 Dicta placent; frenis impediuntur equi.

Per-

Pertulerant dominos: regalia protinus illi
 Tecta petunt; custos in fore nullus erat.
Ecce Nurum regis fusis per colla coronis
 Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia, cujus
 Ante torum calathi, lanaque mollis erat.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant:
 Inter quas tenui sic ait illa sono:
Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ)
 Quam primum nostra facta lacerna manu.
Quid tamen audistis? nam plura audire potestis:
 Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas
 Improba, quæ nostros cogis abesse viros.
Sint tantum reduces, sed enim temerarius ille
 Est meus; & stricto quolibet ense ruit.
Mens abit, & morior, quoties pugnantis imago
 Me subit; & gelidum pectora frigus habet.
Desinit in lacrymas: inceptaque fila remittit;
 In gremio vultum deposuitque suo.
Hoc ipsam decuit: lacrymæ decuere pudicam,
 Et facies animo dignaque, parque fuit.
Pone metum, veni, conjux ait. illa revixit;
 Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea juvenis furiales regius ignes
 Concipit, & cæco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
 Quique aderat nulla factus ab arte decor.
Verba placent, & vox, & quod corrumpere non est:
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
Jam dederat cantus lucis prænuntius ales;
 Cum referunt juvenes in sua castra pedes.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
 Ille: recordanti plura magisque placent.
Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
 Neglectæ collo sic jacuere comæ.
Hos habuit vultus: hæc illi verba fuerunt:
 Hic color, hæc facies, hic decor oris erat.
Ut solet a magno fluctus languescere flatu;
 Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:
Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ,
 Quem dederat præsens forma, manebat amor.
Ardet, & injusti stimulis agitatus amoris
 Comparat indigno vimque, dolumque toro.
Exitus in dubio est: Audebimus ultima dixit,
 Viderit, audentes Forsne, Deusne juvet.
Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus,
 Ense latus cinxit; tergaque pressit equi.
Accipit ærata juvenem Collatia porta,
 Condere jam vultus Sole parante suos.

Hostis, ut hospes init penetralia Collatini:
Comiter excipitur: sanguine junctus erat.
Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somnum:
Nox erat, & tota lumina nulla domo.
Surgit, & auratum vagina liberat ensem;
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit, Ferrum, Lucretia, mecum est,
Natus ait Regis, Tarquiniusque vocor.
Illa nihil: neque enim vocem, viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis,
Parva sub infesto cum jacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur fœmina pugnans,
Clamet? at in dextra, qui vetet, ensis erat.
Effugiet? positis urgentur pectora palmis,
Tunc primum externa pectora tacta manu.
Instat amans hostis pretio, precibusque, minisque:
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis, eripiam, dixit, per crimina vitam:
Falsus adulterii testis adulter ero.
Interimam famulum, cum quo deprensa fereris.
Succubuit famæ victa puella metu.
Quid victor gaudes? hæc te victoria perdet.
Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
Jamque erat orta dies: sparsis sedet illa capillis,
Ut solet ad nati mater itura rogum.
Grandævumque patrem fido cum conjuge castris
Evocat: & posita venit uterque mora.
Utque vident habitum; quæ luctus caussa, requirunt;
Cui paret exequias, quove sit icta modo.
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
Ora: fluunt lacrymæ more perennis aquæ.
Hinc pater, hinc conjux lacrymas solantur, & orant,
Indicet: & cæco flentque, paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit, ausaque quarto
Non oculos ideo sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus: eloquar inquit,
Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
Quodque potest, narrat: restabant ultima, flevit;
Et matronales erubuere genæ.
Dant veniam facto genitor, conjuxque coacto.
Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
Nec mora; celato figit sua pectora ferro,
Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit: hæc etiam cura cadentis erat.
Ecce super corpus communia damna gementes,
Obliti decoris virque, paterque jacent.

Bru-

Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit:
  Fixaque semianimi corpore tela rapit.
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
  Edidit impavidos ore minante sonos.
Per tibi ego hunc juro fortem, castumque cruorem;
  Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium profuga pœnas cum stirpe daturum:
  Jam satis est virtus dissimulata diu.
Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit:
  Visaque concussa dicta probare coma.
Fertur in exequias animi matrona virilis:
  Et secum lacrymas, invidiamque trahit.
Vulnus inane patet: Brutus clamore Quirites
  Concitat, & regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit: capit annua Consul
  Jura: dies regnis illa suprema fuit.
Fallimur? an veris prænuncia venit hirundo?
  Et metuit, ne qua versa recurrat hyems?
Sæpe tamen Progne nimium properasse quereris;
  Virque tuo Tereus frigore lætus erit.
Jamque duæ restant noctes de mense secundo,
  Marsque citos junctis curribus urget equos.
Ex vero positum permansit Equiria nomen,
  Quæ Deus in campo perspicit ipse suo.
Jure venis, Gradive: locum tua tempora poscunt:
  Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto.
  Naviget hinc alia jam mihi linter aqua.

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clypeo paulisper & hasta,
 Mars ades, & nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetæ.
 A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ:
 Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendæ tempora sume
 Cuspidis: Invenies & quid inermis agas.
Tunc quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
 Cepit, ut huic Urbi semina magna dares.
Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
 Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad mollem declivo tramite ripam:
 Ponitur e summa fictilis urna coma.
Fessa resedit humi; ventosque accepit aperto
 Pectore; turbatas restituitque comas.
Dum sedet, umbrosæ salices, volucresque canoræ
 Fecerunt somnos, & leve murmur aquæ.
Blanda quies furtim victis surrepit ocellis,
 Et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupita,
 Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit: jacet ipsa gravis, jam scilicet intra
 Viscera Romanæ conditor Urbis erat.
Languida consurgit; nescit cur languida surgat:
 Et peragit tales arbore nixa sonos:
Utile sit, faustumque precor, quod imagine somni
 Vidimus: an somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam: cum lapsa capillis
 Decidit ante sacros lanea vitta focos:
Inde duæ pariter (visu mirabile) palmæ
 Surgunt: ex illis altera major erat,
Et gravibus ramis totum protexerat orbem;
 Contigeratque sua sidera summa coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
 Terreor admonitu: corque timore micat.

Mar-

Martia Picus avis gemino pro stipite pugnant,
  Et Lupa: tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat, & plenam non firmis viribus urnam
  Sustulit, implerat, dum sua visa refert.
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
  Cælesti tumidus pondere venter erat.
Quominus emeritis exiret cursibus annus,
  Restabant nitido jam duo signa Deo.
Sylvia fit mater: Vestæ simulacra feruntur
  Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara Deæ certe tremuit, pariente ministra;
  Et subiit cineres territa flamma suos.
Hoc ubi cognovit contemptor Amulius æqui;
  (Nam raptas fratri victor habebat opes)
Amne jubet mergi geminos: scelus unda refugit:
  In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino?
  Et Picum expositis sæpe tulisse cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Laurentia gentis,
  Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honor veniet, cum Laurentalia dicam:
  Acceptus Geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos:
  Et suberat flavæ jam nova barba comæ.
Omnibus agricolis, armentorumque magistris
  Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
  Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierant, animos pater editus auget:
  Et pudet in parvis nomen habere casis.
Romuleoque cadit trajectus Amuleus ense:
  Regnaque longævo restituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ quamvis parva fuerunt,
  Non tamen expediit transiliisse Remo.
Jam modo quæ fuerant sylvæ, pecorumque recessus,
  Urbs erat; æternæ cum pater urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus sanguine credor
  Natus, & ut credar, pignora multa dabo,
A te principium Romano ducimus anno:
  Primus de patrio nomine mensis erit.
Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem:
  Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
  Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidæ, Minoia Creta Dianam,
  Vulcanum tellus Hypsipylæa colit;
Junonem Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ;
  Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat; quia præsidet armis:
  Arma feræ genti remque, decusque dabant.

Quod si forte vacat, peregrinos inspice Fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Phaliscis:
Sextus apud popolus, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanaque tempora constat,
Factaque Telegoni mœnia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus acer,
A tribus hunc primum turba forensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: hic genti quartus utrique Deus.
Romulus hoc omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas,
Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradiderat victas victoribus artes
Græcia, facundum sed male forte genus.
Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Plejadas Atlanteas
Senserat? aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graja carina notet?
Signaque, quæ longo frater percenseat anno,
Ire per hæc uno mense sororis equos?
Libera currebant, & inobservata per annum
Sidera, constabat sed tamen esse Deos.
Non illi cælo labentia signa tenebant,
Sed sua: quæ magnum perdere crimen erat.
Illaque de fœno: sed erat reverentia fœno,
Quantum nunc Aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Inde manipiaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles, & adhuc ratione carentes
Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum cum Luna receperat orbem:
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
Seu quia bis quinto fœmina mense parit:
Seu quod ad usque decem numero crescente venitur,
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus, hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora; legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Tatiensibus ille,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Assuetos igitur numeros servavit in anno:
Hoc luget spatio fœmina mœsta virum.
Neu dubites, primæ fuerint quin ante Kalendæ
Martis, ad hæc animum signa referre potes.

Lau-

Laurea Flaminibus, quæ toto perstitit anno,
  Tollitur, & frondes sunt in honore novæ.
Janua tunc Regis posita viret arbore Phœbi:
  Ante tuas itidem, Curia prisca, fores.
Vesta quoque ut solio niteat velata recenti,
  Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde quod arcana fieri novus ignis in æde
  Dicitur; & vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides hinc annos isse priores;
  Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
  Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis: & inde
  Incipit, a numero nomina quisquis habet.
Primus oliviferis Romam deductus ab arvis
  Pompilius menses sensit abesse duos.
Sive erat a Samio doctus, qui posse renasci
  Nos putat, Egeria sive monente sua.
Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
  Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
Non hæc ille Deus, tantæque propaginis auctor
  Credidit officiis esse minora suis:
Promissumque sibi voluit prænoscere cælum,
  Nec Deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret,
  Traditur exactis disposuisse notis:
Is decies senos tercentum & quinque diebus
  Junxit, & e pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est: in lustrum accedere debet,
  Quæ consumatur partibus, una dies.

Si licet occultos monitus audire Deorum
  Vatibus, ut certe fama licere putat,
Cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
  Dic mihi matronæ cur tua festa colant.
Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors;
  Sed tamen in dextra missilis hasta fuit.
Nunc primum studiis pacis Deus utilis armis
  Advocor; & gressus in nova castra fero.
Nec piget incœpti: juvat hac quoque parte morari;
  Hoc solam ne se posse Minerva putet.
Disce Latinorum Vates operose dierum.
  Quod petis: & memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
  Roma: sed in parva spes tamen hujus erat:
Mœnia jam stabant populis angusta futuris:
  Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.
Quæ fuerit nostri, si quæris, regia nati,
  Adspice de canna, straminibusque domum.
In stipula placidi capiebat munera somni:
  Et tamen ex illo venit in astra toro.

Jam-

Jamque loco majus nomen Romanus habebat:
 Nec conjux illi, nec socer ullus erat.
Spernebat generos inopes vicinia dives:
 Et male credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitasse, & oves pavisse nocebat,
 Jugeraque inculti pauca tenere soli:
Cum pare quæque suo coeunt volucresque, feræque:
 Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at quæ
 Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem:
 Tolle preces, dixi, quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso: Consus tibi cætera dicet,
 Ipso festa die, dum sua sacra canes.
Intumuere Cures, & quos dolor attigit idem:
 Tunc primum generis intulit arma socer.
Jamque fere raptæ matrum quoque nomen habebant:
 Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem;
 Quas inter mea sic est nurus ausa loqui:
O pariter raptæ, quoniam hoc commune tenemus,
 Non ultra lente possumus esse piæ.
Stant acies: sed utra Di sint pro parte rogandi,
 Eligite, hinc conjux, hinc pater arma tenet.
Quærendum est, viduæ fieri malitis, an orbæ:
 Consilium vobis, forte, piumque dabo.
Consilium dederat: parent, crinesque resolvunt,
 Mœstaque funerea corpora veste tegunt.
Jam steterant acies ferro, mortique paratæ:
 Jam lituus pugnæ signa daturus erat:
Cum raptæ veniunt inter patresque virosque;
 Inque sinu natos pignora cara tenent.
Ut medium campi scissis tetigere capillis,
 In terram posito procubuere genu.
Et quasi sentirent, blando clamore nepotes
 Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum tunc denique visum,
 Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris, animique cadunt: gladiisque remotis
 Dant soceri generis, accipiuntque manus:
Laudatasque tenent natas; scutoque nepotem
 Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, primasque meas celebrare Kalendas
 Œbaliæ matres non leve munus habent.
Aut quia committi strictis mucronibus ausæ
 Finierant lacrymis Martia bella suis:
Vel quod erat de me feliciter Ilia mater;
 Rite colunt matres sacra, diemque meum.
Quid? quod hyems adoperta gelu nunc denique cedit;
 Et pereunt lapsæ sole tepente nives.

Ar-

Arboribus redeunt detonsæ frigore frondes;
  Vividaque in tenero palmite gemma tumet.
Quæque diu latuit, nunc qua se tollat in auras,
  Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fœcundus ager: pecoris nunc hora creandi:
  Nunc avis in ramo tecta, laremque parat.
Tempora jure colunt Latiæ fœcunda parentes:
  Quarum militiam, votaque partus habet.
Adde, quod excubias ubi Rex Romanus agebat,
  Qui nunc Esquilias nomina collis habet:
Illic a nuribus Junoni templa Latinis
  Hac sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror, & variis onero tua pectora causis?
  Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas; matrum me turba frequentat.
  Hæc nos præcipue tam pia caussa decet.
Ferte Deæ flores: gaudet florentibus herbis
  Hæc Dea, de tenero cingite flore caput.
Dicite: Tu nobis lucem, Lucina, dedisti,
  Dicite: Tu voto parturientis ades.
Siqua tamen gravida est, resoluto crine precetur,
  Ut solvat partus molliter ipsa suos.
Quis mihi nunc dicet, quare cælestia Martis
  Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianæ,
  Nympha, Numæ conjux, ad tua festa veni.
Vallis Aricinæ sylva præcinctus opaca
  Est lacus, antiqua relligione sacer.
Hinc latet Hippolytus furiis direptus equorum:
  Unde nemus nullis illud aditur equis.
Licia dependent longas velantia sepes,
  Et posita est meritæ multa tabella Deæ.
Sæpe potens voti frontem redimita coronis
  Fœmina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortes manibus, pedibusque fugaces:
  Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
  Sæpe, sed exiguis haustibus, inde bibes.
Egeria est, quæ præbet aquas, Dea grata Camænis:
  Illa Numæ conjux, consiliumque fuit.
Principio nimium promptos ad bella Quirites
  Molliri placuit jure, Deumque metu.
Inde datæ leges, ne fortior omnia posset:
  Cœptaque sunt pure tradita sacra coli.
Exuitur feritas, armisque potentius æquum est:
  Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis modo trux visa jam vertitur ara;
  Vinaque dat tepidis, farraque salsa focis.
Ecce Deum genitor rutilas per nubila flammas
  Spargit, & effusis æthera siccat aquis.

Non

Non alias missi cecidere frequentius ignes.
  Rex pavet; & vulgi pectora terror habet.
Cui Dea: Ne nimium terrere; piabile fulmen
  Est, ait, & saevi flectitur ira Jovis.
Sed poterunt ritum Picus, Faunusque piandi
  Tradere, Romani numen uterque soli.
Nec sine vi tradent: adhibe tu vincula captis:
  Atque ita, qua possint, edidit arte capi.
Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
  Quo posses viso dicere, Numen inest.
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
  Manabat laxo vena perennis aquae.
Inde fere soli Faunus, Picusque bibebant.
  Huc venit, & Fonti Rex Numa mactat ovem:
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi:
  Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitum veniunt sylvestria numina fontem:
  Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur: gelido Numa prodit ab antro,
  Vinclaque sopitis addit in arcta manus.
Somnus ut abscessit, pugnando vincula tentant
  Rumpere: pugnantes fortius illa tenent.
Tunc Numa: Di nemorum factis ignoscite nostris,
  Si scelus ingenio scitis abesse meo:
Quoque modo possit fulmen monstrate piari.
  Sic Numa; sic quatiens cornua Faunus ait:
Magna petis: nec quae monitu tibi dicere nostro
  Fas sit: habent fines numina nostra suos.
Di sumus agrestes, & qui dominamur in altis
  Montibus: arbitrium est in sua tela Jovi.
Hunc tu non poteris per te deducere caelo:
  At poteris nostra forsitan usus ope.
Dixerat haec Faunus: par est sententia Pici.
  Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Juppiter huc veniet summa perductus ab arce:
  Nubila promissi Styx mihi testis erit.
Emissi laqueis quid agant, quae carmina dicant,
  Quaque trahant superis sedibus arte Jovem,
Scire nefas homini est, nobis concessa canentur,
  Quaeque pio dici Vatis ab ore licet.
Eliciunt caelo te, Juppiter, unde minores
  Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat Aventinae tremuisse cacumina sylvae.
  Terraque subsedit pondere pressa Jovis.
Corda micant Regis: totoque e corpore sanguis
  Fugit: & hirsutae diriguere comae.
Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
  Fulminis, altorum rexque, paterque Deum.
Si tua contigimus manibus donaria puris:
  Hoc quoque quod petitur, si pia lingua rogat.

An-

Annuit oranti : sed verum ambage remota
Abdidit, & dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit : cui Rex, Parebimus, inquit :
Cædenda est hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis sumes, ait ille, capillos.
Postulat hic animam: cui Numa, Piscis ait.
Risit, & His, inquit, facito mea tela procures,
O vir colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, & ingenti tonitru super æthera motum
Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit lætus : memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis, difficilisque fides.
At certe credemus, ait, si verba sequetur
Exitus; en audi crastina, quisquis ades.
Protulerit totum cum terris Cynthius orbem,
Juppiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii; promissaque tarda videntur;
Dependetque fides a veniente die.
Mollis erat tellus rorata mane pruina;
Ante sui populus limina Regis adest.
Prodit, & in solio medius consedit acerno;
Innumeri circa stantque, silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus;
Sollicitæ mentes speque, metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu,
Jam bene Dis notas sustulit ille manus.
Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit:
Pollicitam dictis, Juppiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emoverat orbem,
Et gravis ætherio venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube Deus, tria fulmina misit:
Credite dicenti; mira sed acta loquar.
A media cœlum regione dehiscere cœpit:
Submisere oculos cum Duce turba suos.
Ecce levi scutum versatum leniter aura
Decidit: a populo clamor ad astra venit.
Tollit munus homo. cæsa prius ille juvenca,
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.
Idque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est:
Quemque notes oculis, angulus omnis abest.
Tunc memor Imperii sortem consistere in illo,
Consilium multæ calliditatis init.
Plura jubet fieri simili cælata figura:
Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius morum, fabræne exactior artis,
Difficile est ulli dicere, clausit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit:
Si mea nota fides, irrita nulla petes.

Jam

Jam dederat Saliis (a saltu nomina ducta)
Armaque, & ad certos verba canenda modos.
Cum sic Mamurius: Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.
Inde sacerdotes operi promissa vetusto
Præmia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ: habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam: pugna est aliena maritis:
Condita cum fuerint, aptius omen erit.
His etiam conjux apicati cincta Dialis
Lucibus impexas debet habere comas.
Tertia nox demissa suos ubi moverit ortus,
Conditus e Geminis piscibus alter erit.
Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
Proximus; a ventis nomen uterque tenet.
Cum croceis rorare genis Tithonia conjux
Cœperit, & quintæ tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
Mergetur, visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. hoc quoque caussam
Unde trahat sidus, parva docere mora est.
Ampelon intonsum Satyro, Nymphaque creatum
Fertur in Ismariis Bacchus amasse jugis.
Tradidit huic vitem pendentem e frondibus ulmi;
Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit: amissum Liber in astra tulit.
Sextus ubi e terra clivosum scandet Olympum
Phœbus, & alatis æthera carpet equis,
Quisquis ades, castæque colis penetralia Vestæ,
Gratare, Iliacis thuraque pone focis,
Cæsaris innumeris, quos maluit ipse mereri,
Accessit titulis Pontificalis honor.
Ignibus æternis æterni numina præsunt
Cæsaris: imperii pignora juncta vides.
De veteris Trojæ dignissima præda favilla;
Qua gravis Æneas tutus ab hoste fuit;
Ortus ab Ænea tangit cognata sacerdos
Numina; cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes;
Vivite inextincti, flammaque duxque, precor.
Una nota est Martis nonis; sacrata quod illis
Templa putant lucos Vejovis ante duos.
Romulus ut saxo lucum circumdedit alto;
Cuilibet, Huc, dixit, confuge; tutus eris.
O quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidiosa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet:
Disce quis iste Deus, curque vocetur ita.

Jup-

Juppiter est juvenis: juveniles aspice vultus:
 Aspice deinde manus: fulmina nulla tenet.
Fulmina post ausos cælum affectare Gigantes
 Sumta Jovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossa novis, & Pelion altior Ossa
 Arsit, & in solida fixus Olympus humo.
Stat quoque capra simul; Nymphæ pavisse feruntur
 Cretides: infanti lac dedit illa Jovi.
Nunc vocor ad nomen: vegrandia farra coloni,
 Quæ male creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est, cur non ego Vejovis ædem,
 Ædem non magni suspicer esse Jovis?
Jamque ubi cæruleum variabunt sidera cælum,
 Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic cæsæ gravida cervice Medusæ
 Sanguine respersis prosiluisse comis.
Huic supra nubes, & subter sidera lapso
 Cælum pro terra, pro pede penna fuit.
Jamque indignanti nova fræna receperat ore,
 Cum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur cælo, quod pennis ante petebat:
 Et nitidus stellis quinque decemque micat.
Protinus aspicies venienti nocte Coronam
 Gnossida. Theseo crimine facta Dea est.
Jam bene perjuro mutarat conjuge Bacchum,
 Quæ dedit ingrato fila regenda viro.
Sorte tori gaudens, Quid flebam rustica? dixit:
 Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber depexos crinibus Indos
 Vincit, & Eoo dives ab orbe redit.
Inter captivas facie præstante puellas
 Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans conjux, spatiataque littore curvo,
 Edidit incultis talia verba comis.
En iterum, fluctus, similes audite querelas:
 En iterum lacrymas accipe, arena, meas.
Dicebam, memini perjure & perfide Theseu.
 Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque, nulla viro, clamabo, fœmina credat,
 Nomine mutato caussa relata mea est.
O utinam mea sors, quo primum cœperat, isset!
 Jamque ego præsenti tempore nulla forem.
Quid me in desertis morituram Liber arenis
 Servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt,
 Frondibus, in lacrymas cognite Bacche meas,
Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
 Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu! ubi pacta fides? ubi quæ jurare solebas?
 Me miseram, quoties hæc ego verba loquor!

The-

Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
  Judicio peccas turpius ipse tuo.
Nesciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar:
  Ne toties falli digna fuisse puter.
Præcipue cupiam celari Thesea: ne te
  Consortem culpæ gaudeat esse suæ.
At, puto, præposita est fuscæ mihi candida pellex:
  Eveniat nostris hostibus ille color.
Quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est.
  Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem præsta nec præfer amoribus ullam
  Conjugis assuetæ semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri,
  Me tua: at hic laudi est, ille pudendus amor.
Ne noceat quod amo: nec enim tibi, Bacche, nocebat,
  Quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quod nos uris, mirum facis: ortus in igne
  Diceris, & patria raptus ab igne manu.
Illa ego sum, tu cui solitus promittere cælum.
  Hei mihi pro cælo qualia dona fero!
Dixerat: audierat jam dudum verba querentis
  Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrymasque per oscula siccat:
  Et, pariter cæli summa petamus, ait.
Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula sumes:
  Nam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Sintque tuæ tecum faciam monimenta coronæ:
  Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
Dicta facit: gemmasque novem transformat in ignes.
  Aurea per stellas nunc micat illa novem.
Sex ubi sustulerit, totidem quoque deseret orbes,
  Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
  Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.
Qui tamen ejecta si forte tenebitur unda,
  Cælius accipiet pulverulentus equos.
Idibus est Annæ festum geniale Perennæ,
  Non procul a ripis, advena Tibri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas
  Potat: & accumbit cum pare quisque sua.
Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
  Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est.
Pars sibi pro rigidis calamos statuere columnis:
  Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen, vinoque calent, annosque precantur,
  Quot sumant cyathos: ad numerumque bibunt.
Invenies illic qui Nestoris ebibat annos:
  Quæ sit per calices facta Sybilla suos.
Illic & cantant quicquid didicere theatris:
  Et jactant faciles ad sua verba manus.

Et ducunt posito duras cratere choreas :
Cultaque diffusis saltat amica comis .
Cum redeunt , titubant : et sunt spectacula vulgi :
Et fortunatos obvia turba vocat .
Occurrit nuper , (visa est mihi digna relatu
Pompa) senem potum pota trahebat anus .
Quæ tamen hæc Dea sit , quoniam rumoribus errat ,
Fabula proposito nulla tegenda meo .
Arserat Æneæ Dido miserabilis igne :
Arserat extructis in sua fata rogis .
Compositusque cinis , tumulique in marmore carmen
Hoc breve , quod moriens ipsa reliquit , erat :
Præbuit Æneas & caussam mortis , & ensem :
Ipsa sua Dido concidit usa manu .
Protinus invadunt Numidæ sine vindice regnum ,
Et potitur capta Maurus Iarba domo .
Seque memor spretum , Thalamis tamen , inquit Elisæ
En ego , quem toties reppulit illa , fruor .
Diffugiunt Tyrii , quo quemque agit error : ut olim
Amisso dubiæ rege vagantur apes .
Tertia nudatas acceperat area messes ,
Inque cavos ierant tertia musta lacus .
Pellitur Anna domo : lacrymansque sororia linquit
Mœnia : Germanæ justa dat ante suæ .
Mista bibunt molles lacrymis unguenta favillæ :
Vertice libatas accipiuntque comas .
Terque vale dixit ; cineres ter ad ora relatos
Pressit : & est illis visa subesse soror .
Nacta ratem , comitesque fugæ pede labitur æquo
Mœnia respiciens , dulce sororis opus .
Fertilis est Melite , sterili vicina Cosyræ
Insula , quam Lybici verberat unda freti .
Hanc petit hospitio regis confisa vetusto :
Hospes opum dives rex ibi Battus erat .
Qui postquam didicit casus utriusque sororis :
Hæc , inquit , tellus quantulacunque tua est .
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus :
Sed timuit magnas Pygmalionis opes .
Signa recensebat bis sol sua : tertius ibat
Annus : & exilio terra paranda nova est .
Frater adest , belloque petit . rex arma perosus ,
Nos sumus imbelles , tu fuge sospes , ait .
Jussa fugit : ventoque ratem committit , & undis :
Asperior quovis æquore frater erat .
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Parvus ager : Cameren incola turba vocat .
Illuc cursus erat : nec longius abfuit inde ,
Quam quantum novies mittere funda potest .
Vela cadunt primo , & dubia librantur ab aura .
Findite remigio , navita dixit , aquas .

Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor, frustra pugnante magistro,
Fertur: & ex oculis visa refugit humus.
Assiliunt fluctus: imoque a gurgite pontus
Vertitur: & canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec jam moderator habenis
Utitur: at votis is quoque poscit opem.
Jactatur tumidas exul Phœnissa per undas:
Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tunc primum Dido felix est dicta sorori,
Et quæcunque aliquam corpore pressit humum.
Ducitur ad Laurens ingenti flamine littus
Puppis: & expositis omnibus hausta perit.
Jam pius Æneas regno, nataque Latini
Auctus erat: populos miscueratque duos.
Littore dotali, solo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter:
Aspicit errantem, nec credere sustinet Annam
Esse. quid in Latios ipsa veniret agros?
Dum secum Æneas: Anna est, exclamat Achates:
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
Ante oculos miseræ fata sororis erant.
Sensit, & alloquitur trepidam Cythereius heros:
Flet tamen admonitu mortis, Elisa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari,
Perque Deos comites hac nuper sede locatos,
Sæpe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer: aspexi non illo corpore digna
Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
Sive Deus, regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elisæ:
Nomine grata tuo, grata sororis eris.
Talia dicenti (nec enim spes altera restat)
Credidit; errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus;
Incipit Æneas; cætera turba silet.
Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia conjux,
Est mihi: consumpsi naufragus hujus opes.
Orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora,
Quam precor ut caræ more sororis ames.
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
Mente premit tacita, dissimulatque metus.
Donaque cum videat præter sua lumina ferri
Multa, tamen mitti clam quoque multa putat.

Non

Non habet exactum, quid agat: furialiter odit;
  Et parat insidias, & cupit ulta mori.
Nox erat: ante torum visa est adstare sororis
  Squallenti Dido sanguinolenta coma.
Effuge, ne dubita, mœstum fuge, dicere, tectum.
  Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exilit; & velox humili super arva fenestra
  Se jacit: audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta
  Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc tumidis rapuisse Numicius undis
  Creditur, & stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
  Quæritur: apparent signa, notæque pedum.
Ventum erat ad ripas; inerant vestigia ripis.
  Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est: Placidi sum Nympha Numici:
  Amne perenne latens Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti vescuntur in agris:
  Et celebrant largo seque, diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum:
  Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies qui te Nymphen Atlantida dicant;
  Teque, Jovi primos, Anna, dedisse cibos.
Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
  Fama: nec a veri dissidet illa fide.
Plebs vetus, & nullis etiam nunc tuta Tribunis
  Fugit, & in sacri vertice montis erat.
Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illis
  Victus, & humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis
  Pauper, sed multæ sedulitatis anus.
Illa levi mitra canos incincta capillos
  Fingebat trepida rustica liba manu.
Atque ita per populum fumantia mane solebat
  Dividere: hæc populo copia grata fuit.
Pace domi facta, signum posuere Perennæ,
  Quod sibi defectis illa ferebat opem.
Nunc mihi cur cantent superest obscœna puellæ,
  Dicere; nam coeunt, certaque probra canunt.
Nuper erat Dea facta: venit Gradivus ad Annam:
  Et cum seducta talia verba refert.
Mense meo coleris: junxi mea tempora tecum:
  Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armiger armigeræ correptus amore Minervæ.
  Uror, & hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, Di studio similes coeamus in unum.
  Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat; illa Deum promisso ludit inani;
  Et stultam dubia spem trahit usque mora.

Sæpius instanti, Mandata peregimus, inquit:
  Evicta est: precibus vix dedit illa manus.
Credit amans thalamosque parat: deducitur illuc;
  Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumpturus subito Mars aspicit illam:
  Nunc pudor elusum, nunc subit ira Deum.
Ludit amatorem caræ nova Diva Minervæ:
  Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde joci veteres, obscœnaque verba canuntur:
  Et juvat hanc magno verba dedisse Deo.
Præteriturus eram gladios in Principe fixos,
  Cum sic a castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse: meus fuit ille Sacerdos:
  Sacrilegæ telis me petiere manus:
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui:
  Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.
Ille quidem cælo positus Jovis atria vidit;
  Et tenet in magno templa dicata foro.
At quicunque nefas ausi, prohibente deorum
  Numine, polluerant pontificale caput,
Morte jacent merita: testes estote Philippi,
  Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
  Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.
Postera cum teneras Aurora refecerit herbas,
  Scorpius a prima parte videndus erit.
Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
  Bacche, fave Vati, dum tua festa cano.
Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum
  Juppiter afferret, parvus inermis eras.
Nec puer ut posses maturo tempore nasci,
  Expletum patrio corpore matris onus
Bistonas, & Scythicos longum est narrare triumphos,
  Et domitas gentes, thurifer Inde, tuas.
Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris;
  Inque tuum furiis acte Lycurge genu.
Ecce libet subitos pisces, Tyrrhenaque monstra
  Dicere: sed non est carminis hujus opus.
Carminis hujus opus caussas exponere, quare
  Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
  Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange, totoque Oriente subacto,
  Primitias magno supposuisse Jovi.
Cinnama tu primus, captivaque thura dedisti.
  Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,
  Libaque, quod sanctis pars datur inde focis,
Liba Deo fiunt; succis quia dulcibus idem
  Gaudet; & a Baccho mella reperta ferunt.

Ibat

Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro:
  Non habet ingratos fabula nostra jocos.
Jamque erat ad Rhodopen, Pangæaque flumina ventum,
  Æriferæ comitum concrepuere manus.
Ecce novæ volucres coëunt tinnitibus actæ:
  Quosque movent sonitus æra, sequuntur apes.
Colligit errantes, & in arbore claudit inani
  Liber & inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri, lævisque senex tetigere saporem,
  Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo:
  Aspicit & ceras, dissimulatque senex:
Utque piger pandi tergo residebat aselli,
  Applicat hunc ulmo, corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
  Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coeunt, & vertice nudo
  Spicula defigunt, oraque prima notant.
Ille cadit præceps, & calce feritur aselli,
  Inclamatque suos, auxiliumque vocat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
  Rident: percusso claudicat ille genu.
Ridet & ipse Deus; limumque inducere monstrat;
  Hinc paret monitis, & linit ora luto.
Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
  Jure repertori splendida mella damus.
Fœmina cur præstet, non est rationis opertæ:
  Fœmineos thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinosior ætas
  Hæc erat, & gravidæ munera vitis amat.
Cur hedera hæc cincta est? hedera est gratissima Baccho.
  Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiadas Nymphas, puerum quærente noverca,
  Hanc frondem cunis opposuisse ferunt.
Restat ut inveniam, quare toga libera detur
  Luciferis pueris, candide Bacche, tuis.
Sive quod ipse puer semper, juvenisque videris,
  Et media est ætas inter utrumque tibi.
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
  Commendant curæ, numinibusque tuis.
Sive quod es liber, vestis quoque libera per te
  Sumitur, & vitæ liberioris iter.
Aut quia, cum colerent prisci studiosius agros,
  Et faceret patrio rure Senator opus,
Et caperet fasces a curvo consul aratro,
  Nec crimen duras esset habere manus,
Rusticus ad ludos populus veniebat in urbem:
  Sed Dis, non studiis ille dabatur honos,
Luce sua ludos uvæ commentor habebat:
  Quos cum tedifera nunc habet ille Dea.

Er-

Ergo ut Tyronum celebrare frequentia posset,
Visa dies dandæ non aliena togæ.
Mite, pater, caput huc, placataque cornua vertas:
Et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos: qui sint, sua pagina dicet,
Hac, sicut memini, præteritaque die.
Stella Lycaoniam vergit declivis ad Arcton
Milvius: hæc illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, cælum:
Saturnus regnis a Jove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quæque fuit fatis debita, tentat opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat æternos vincere posse Deos.
Immolat hunc Briareus, facta ex adamante securi,
Et jam jam flammis exta daturus erat.
Juppiter alitibus rapere imperat. attulit illi
Milvius: & meritis venit in astra suis.
Una dies media est: & fiunt sacra Minervæ:
Nominaque a junctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.
Causa, quod est illa nata Minerva die.
Altera, tresque super strata celebrantur arena.
Ensibus exertis bellica læta Dea est.
Pallada nunc pueri, teneræque ornate puellæ:
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata, lanam mollire puellæ
Discant, ac plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit: & rarum pectine densat opus.
Hanc cole, qui maculas læsis de vestibus aufers;
Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam invita faciat bene vincula plantæ
Pallade, sit Tychio doctior ille licet;
Et licet antiquo manibus collatus Epeo,
Sit prior; irata Pallade mancus erit.
Vos quoque, Phœbea morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte Deæ.
Nec vos turba feri censu fraudata magistri
Spernite; discipulos attrahit illa novos.
Quique moves cælum, tabulasque coloribus uris:
Quique facis docta mollia saxa manu.
Mille Dea est operum: certe Dea carminis illa est.
Si mereor, studiis adsit amica meis.
Cœlius ex alto qua mons descendit in æquum:
Hic ubi non plana est, sed prope plana via est:

Par-

Parva licet videas Capitæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio caussa est: capitale vocamus
Ingenium solers; ingeniosa Dea est.
An quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
An quia perdomitis ad nos captiva Phaliscis
Venit; & hoc signum littera prisca docet?
An quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas
Ex illo jubeat furta reperta loco?
A quacumque trahas ratione vocabula, Pallas,
Pro ducibus nostris ægida semper habe.
Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet, & forti sacrificare Deæ.
Nunc potes ad Solem sublato dicere vultu;
Hic here Phryxeæ vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratæ fraude novercæ
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad Tripodas, certa qui sorte reportet,
Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles,
Et juvenis Phryxi funera sorte peti.
Usque recusantem cives, & tempus, & Ino
Compulerant regem jussa nefanda pati.
Et soror, & Phryxus velati tempora vittis
Stant simul ante aras, junctaque fata gemunt.
Aspicit hos ut forte pependerat æthere, mater;
Et ferit attonita pectora nuda manu.
Inque Draconigenam nimbis comitantibus urbem
Desilit, & natos eripit inde suos.
Utque fugam capiant, Aries nitidissimus auro
Traditur, ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
Fœmina, cum de se nomina fecit aquæ.
Pene simul periit, cum vult succurrere lapsæ;
Frater: & extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
Cæruleo junctam nescius esse Deo.
Littoribus tactis Aries fit sidus: & hujus
Pervenit in Colchas aurea lana domos.
Tres ubi luciferos veniens præmiserit Eos,
Tempora nocturnis æqua diurna feret.
Inde quater pastor saturos ubi clauserit hœdos,
Canuerint herbæ rore recente quater:
Janus adorandus, cum quo Concordia mitis
Et Romana salus, araque Pacis erit.
Luna reget menses: hujus quoque tempora mensis
Finit Aventino Luna colenda jugo.

PUBLII
OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER QUARTUS.

Alma fave, dixi, geminorum mater amorum:
  Ad vatem vultus rettulit illa suos.
Quid tibi, ait, mecum? certe modo festa canebas.
  Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis Dea, respondi, de vulnere: risit, & aer
  Protinus ex illa parte serenus erat.
Saucius, aut sanus, nunquam tua signa reliqui:
  Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Quæ decuit, primis sine crimine lusimus annis:
  Nunc teritur nostris area major equis.
Tempora cum caussis annalibus eruta priscis,
  Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem,
  Et Vatem, & mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Cytherea leviter mea tempora myrto
  Contigit: & cœptum perfice, dixit, opus.
Sensimus: & caussæ subito patuere dierum.
  Dum licet, & spirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de Fastis tangere debet,
  Cæsar, in Aprili quod tuearis, habes.
Hic ad te magna descendit origine mensis,
  Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
  Vidit: & auctores rettulit ille suos.
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
  Quod sibi nascenti proxima caussa fuit,
Sic Venerem gradibus multis in gente receptam
  Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quærens
  Secula, cognatos venit ad usque Deos.
Dardanon Electra quis nescit Atlantide natum?
  Scilicet, Electram concubuisse Jovi?
Hujus Erichtonius: Tros est generatus ab illo:
  Assaracum creat hic, Assaracusque Capyn.
Proximus Anchises, cum quo commune parentis
  Non dedignata est nomen habere Venus.

Hinc satus Æneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli:
Unde domus Teucros Julia tangit avos.
Postumus hinc, qui puod sylvis fuit ortus in altis,
Sylvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est, subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epitus, Alba, tuis.
Ille dedit captæ repetita vocabula Trojæ:
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Accipiens regnum post hunc Tyberinus ab illo,
Dicitur in Thuscæ gurgite mersus aquæ.
Jam tamen Agrippam natum, Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos: locus unde vocatur
Mons quoque: post illum tradita regna Procæ.
Quem sequitur duri Numitor germanus Amuli,
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patrui Lausus: placet Ilia Marti:
Teque parit gemino juncte Quirine Remo.
Ille suos Venerem semper, Martemque parentes
Dixit, & emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes,
Tempora Dis generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Grajo sermone notatum
Auguror. a spumis est dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Græco rem nomine dici:
Itala nam tellus Græcia major erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum:
Venerat Alcides: Grajus uterque genus:
Hospes Aventinis armentum pavit in arvis
Claviger: & tanto est Albula pota deo.
Dux quoque Neritius. testes Lestrygones extant,
Et quod adhuc Circes nomina littus habet.
Et jam Telegoni, jam mœnia Tyburis udi
Stabant, Argolicæ quæ posuere manus.
Venerat Atrides fatis agitatus Halesus;
A quo se dictam terra Phalisca putat.
Adjice Trojanæ suasorem Antenora pacis,
Et generum Œnidem, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis & post Antenora, flammis
Attulit Æneas in loca nostra Deos.
Hujus erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida:
A quo Sulmonis mœnia nomen habent:
Sulmonis gelidi patriæ, Germanice, nostræ:
Me miserum Scythico quam procul illa solo est!
Ergo ego? tam longas sed supprime, Musa, querelas.
Non tibi sunt mœsta sacra canenda lyra.
Quo non livor adit? sunt qui tibi mensis honorem
Eripuisse velint, invideatque, Venus.

Nam quia Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
  Frigoris asperitas, fœtaque terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum;
  Quem Venus injecta vendicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
  Illa tenet nullo regna minora Deo,
Juraque dat cælo, terræ, & natalibus undis,
  Perque suos coitus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum est numerare) creavit;
  Illa satis caussas, arboribusque dedit.
Illa rudes animos hominum contraxit in unum;
  Et docuit jungi cum pare quemque sua.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
  Nec coeant pecudes, si levis absit amor.
Cum mare trux Aries cornu decertat; at idem
  Frontem dilectæ lædere parcit ovis.
Deposita sequitur Taurus feritate juvencam,
  Quem toti saltus, quem nemus omne tremit.
Vis eadem, lato quodcumque sub æquore vivit,
  Servat; & innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit; ab illa
  Venerunt cultus, mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
  Dicitur ad clausas concinuisse fores.
Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
  Proque sua caussa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes notæ: studioque placendi,
  Quæ latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
  Audeat? a nobis sit furor iste procul.
Quid quod ubique potens, templisque frequentibus aucta
  Urbe tamen nostra jus Dea majus habet?
Pro Troja, Romane, tua Venus arma ferebat;
  Cum gemuit teneram cuspide læsa manum:
Cælestesque duas Trojano judice vicit.
  Ah nolim victas hoc meminisse Deas!
Assaracique Nurus dicta est: ut scilicet olim
  Magnus Juleos Cæsar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum;
  Vere nitent terræ: vere remissus ager.
Nunc herbæ rupta tellure cacumina tollunt:
  Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formosa Venus formoso tempore digna est:
  Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per æquora puppes
  Ire, nec hybernas jam timuisse minas.
Rite Deam colitis Latiæ matresque, nurusque:
  Et vos, queis vittæ, longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula demite collo:
  Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.

Vos

Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari:
Caussaque, cur jubeat, discite, certa subest.
Littore siccabat rorantes nuda capillos:
Viderunt Satyri turba proterva Deam.
Sensit, & apposita texit sua corpora myrto.
Tuta fuit facto; vosque referre jubet.
Discite nunc, quare fortunæ thura virili
Detis, eo, gelida qui locus humet aqua.
Accipit ille locus posito velamine cunctas;
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc, celetque viros, fortuna virilis
Præstat: & hoc parvo thure rogata facit.
Ne pigeat tritum niveo cum lacte papaver
Sumere, & expressis mella liquata favis.
Cum primum cupido Venus est deducta marito:
Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit
Illam supplicibus verbis placate: sub illa
Et forma & mores, & bona fama manet.
Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
Cumæam, veteres, consuluistis anum.
Templa jubet fieri Veneris quibus ordine factis,
Inde Venus verso numine corda tenet.
Semper ad Æneadas placido, pulcherrima, vultu
Respice: totque tuas, Diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ
Scorpius in virides præcipitatur aquas.
Nox ubi transierit, cœlumque rubescere primo
Cœperit, & tactæ rore querentur aves:
Semustamque facem vigilata nocte viator
Ponet; & ad solitum rusticus ibit opus:
Plejades incipient humeros relevare paternos:
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quod in amplexus sex hinc venere Deorum.
Nam Steropem Marti concubuisse ferunt:
Neptuno Halcyonem, & te, formosa Celæno,
Majan, & Electram, Taygetamque Jovi.
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit.
Pœnitet: & facti sola pudore latet.
Sive quod Electra Trojæ spectare ruinas
Non tulit, ante oculos opposuitque manum.
Ter sine perpetuo cælum versetur in axe,
Ter jungat Titon, terque resolvat equos:
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit: & Idææ festa parentis erunt.
Ibunt semimares, & inania tympana tundent:
Aeraque tinnitus ære repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, ludique vocant: spectate Quirites,
Et fora Marte suo litigiosa vacent. Quæ-

Quærere multa libet: sed me sonus æris acuti
  Terret, & horrendo Lotos adunca sono.
Da Dea, quas sciter doctas, Cybeleja, neptes;
  Audit, & has curæ jussit adesse meæ.
Pandite mandati memores Heliconis alumnæ,
  Gaudeat assiduo cur Dea magna sono.
Sic ego; sic Erato: mensis Cythereius illi
  Cessit; quod teneri nomen amoris habet.
Reddita Saturno sors hæc erat: optime regum
  A nato sceptris excutiere tuis.
Ille suam metuens, ut quæque erat edita, prolem
  Devorat, immersam visceribusque tenet.
Sæpe Rhea questa est toties fœcunda, nec unquam
  Mater: & indoluit fertilitate sua.
Juppiter ortus erat; pro magno teste vetustas
  Creditur: acceptam parce movere fidem.
Veste latens saxum cœlesti gutture sedit:
  Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua jamdudum resonat tinnitibus Ide:
  Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars manibus clypeos; galeas pars tundit inanes:
  Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priscique imitantia facti
  Æra Deæ comites, raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
  Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
Desierat: cœpi; cur huic genus acre leonum
  Præbeat insolitas ad juga curva jubas?
Desieram: cœpit; feritas mollita per illam
  Creditur: id curru testificata suo est.
At cur turrifera caput est onerata corona?
  An primis turres urbibus illa dedit?
Annuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
  Impetus? ut tacui, Pieris orsa loqui.
Phryx puer in sylvis facie spectabilis altis
  Turrigeram casto junxit amore Deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri:
  Et dixit, semper fac puer esse velis.
Ille fidem jussis dedit: &, Si mentiar, inquit,
  Ultima, quam fallam, sit Venus illa mihi.
Fallit: & in Nympha Sagaritide desinit esse
  Quod fuit. hinc pœnas exigit ira Deæ:
Najada vulneribus succidit in arbore factis:
  Illa perit: fatum Najados arbor erat.
Hic furit: & credens thalami procumbere tectum
  Effugit, & cursu Dindyma summa petit.
Et modo tolle faces, remove modo verbera, clamat:
  Sæpe Palestinas jurat adesse Deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto:
  Longaque in immundo pulvere tracta coma est.

Voxque

Voxque fuit: Merui, meritas do sanguine pœnas:
Ah pereant partes, quæ nocuere mihi:
Ah pereant, dicebat adhuc: onus inguinis aufert:
Nullaque sunt subito signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hic: mollesque ministri
Cædunt jactatis vilia membra comis:
Talibus Aoniæ facunda voce Camœnæ
Reddita quæsiti caussa furoris erat.
Hoc quoque dux operis moneas, precor, unde petita
Venerit: an nostra semper in urbe fuit?
Dindymon, & Cybelen, & amœnam fontibus Iden
Semper, & Iliacas mater amavit opes.
Cum Trojam Æneas Italos portaret in agros,
Est Dea sacriferas pene secuta rates.
Sed nondum fatis Latio sua numina posci
Senserat, assuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma potens opibus jam sæcula quinque
Vidit, & edomito sustulit orbe caput:
Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit: inspectum tale fuisse ferunt.
Mater abest: Matrem jubeo, Romane, requiras:
Cum veniet, casta est accipienda manu.
Obscuræ sortis patres ambagibus errant:
Quæve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Pæan: Divumque accersite Matrem,
Inquit: in Idæo est invenienda jugo.
Mittuntur proceres. Phrygiæ tunc sceptra tenebat
Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam: longo tremuit cum murmure tellus:
Et sic est adytis Diva locuta suis:
Ipsa peti volui, ne sit mora: mitte volentem:
Dignus Roma locus, quo Deus omnis eat.
Ille soni terrore pavens, proficiscere, dixit;
Nostra eris. in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumeræ cædunt pineta secures
Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
Mille manus coeunt: & picta coloribus ustis
Cœlestum matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati;
Longaque Phryxeæ stagna sororis adit;
Rhœteumque capax, Sigeaque littora transit,
Et Tenedon veteres Eetionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,
Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
Transit & Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, & vastæ nomina fecit aquæ.
Tunc læva Creten, dextra Pelopeidas undas
Deserit, & Veneri sacra Cythera petit:
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
Brontes, & Steropes, Acmonidesque solent.

Æquo-

Æquoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
 Prospicit a remis, Ausoniamque tenet.
Ostia contigerat, qua se Tyberinus in altum
 Dividit, & campo liberiore natat.
Omnis eques, mistaque gravis cum plebe senatus
 Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, natique, virique,
 Quæque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant.
 Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu fuerat tellus; sitis usserat herbas,
 Sedit limoso pressa carina vado.
Quisquis adest operi, plusquam pro parte laborat,
 Adjuvat & fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto:
 Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia quinta genus Clauso referebat ab alto:
 Nec facies impar nobilitate fuit.
Casta quidem, (sed non est credita) rumor iniquus
 Læserat, & falsi criminis acta rea est.
Cultus, & ornatos varie fudisse capillos
 Obfuit. ad rigidos linguaque prompta senes.
Conscia mens recti famæ mendacia ridet.
 Sed nos in vitium credula turba sumus.
Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas,
 Quicunque aspiciunt, mente carere putant.
Summissoque genu, vultus in imagine Divæ
 Figit, & hos edit crine jacente sonos.
Supplicis, alma, tuæ, genitrix fœcunda Deorum,
 Accipe sub certa conditione preces.
Casta negor; si tu damnas, meruisse fatebor;
 Morte luam pœnas judice victa Dea.
Sed si crimen abest, tu nostræ pignora vitæ
 Re dabis, & castas casta sequere manus.
Dixit: & exiguo funem conamine traxit:
 Mira, sed et scena testificata loquar:
Mota Dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo,
 Index lætitiæ fertur ad astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tyberina priores
 Atria dixerunt, unde sinister abit.
Nox erat, & querno religant in stipite funem;
 Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux erat; & querno solvunt a stipite funem;
 Ante tamen posito thura dedere foco.
Ante coronarunt puppim: & sine labe juvencam
 Mactarunt, operum, conjugiique rudem.
Est locus, in Tyberin qua lubricus influit Almo,
 Et nomen magno perdit in amne minor.

Il-

Illic purpurea canus cum veste sacerdos
  Almonis dominam, sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur:
  Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia præcedit læto celeberrima vultu,
  Credita vix tandem teste pudica Dea.
Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:
  Sparguntur junctæ flore recente boves.
Nasica accepit: templi nón perstitit auctor.
  Augustus nunc est, ante Metellus erat.
Substitit hic Erato. mora fit, dum cætera quæro.
  Dic, inquam, parva cur stipe quærat opes?
Contulit æs populus: de quo delubra Metellus
  Fecit, ait: dandæ mos stipis inde manet.
Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
  Tunc magis, indictas concelebrentque dapes.
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
  Captant mutatis sedibus omen idem.
Institeram, quare primi Megalesia ludi
  Urbe forent nostra: cum Dea (sensit enim)
Illa Deos, inquit, peperit, cessere parenti,
  Principiumque dati mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus;
  Cum tantum a Phrygia Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen, altasque Celænas
  Amnis it insana nomine Gallus aqua.
Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, queis est
  Cura bonæ mentis. qui bibit inde, furit.
Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
  In dominæ mensis? an sua caussa subest?
Lacte mero veteres usi narrantur, & herbis,
  Sponte sua si quas terra ferebat, ait.
Candidus elixæ miscetur caseus herbæ,
  Cognoscat priscos ut Dea prisca cibos.
Postera cum cœlo motis Pallantias astris
  Fulserit, & niveos Luna levarit equos:
Qui dicet, quondam sacrata est colle Quirini
  Hac fortuna die publica, verus erit.
Tertia lux (memini) Ludis erat: ac mihi quidam
  Spectanti senior, contiguusque loco,
Hæc, ait, illa dies, Lybicis qua Cæsar in oris
  Perfida magnanimi contudit arma Jubæ.
Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse tribunus
  Glorior: officiis præfuit ille meis:
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
  Inter bis quinos usus honore viros.
Plura locuturi subito subducimur imbre.
  Pendula cælestes Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
  Ensifer Orion æquore mersus erit.

Pro-

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
Et dederit Phœbo stella fugata locum.
Circus erit pompa celeber, numeroque Deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris ludi: non est opus indice caussa.
Sponte Deæ munus, promeritumque patet.
Panis erant primis virides mortalibus herbæ,
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebat vivax e cespite gramen:
Nunc epulæ e tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est, bene erat jam glande reperta:
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa jugo tauros collum præbere coegit:
Tunc primum soles eruta vidit humus.
Æs erat in pretio, chalybis jam massa placebat.
Heu heu! perpetuo debuit illa tegi.
Pace Ceres læta est: & vos orate coloni
Perpetuam pacem, perpetuumque ducem.
Farra Deæ, micæque licet salientis honorem
Detis, & in veteres thurea grana focos.
Et si thura aberunt, unctas accendite tædas.
Parva bonæ Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri;
Bos aret, ignavam sacrificate suem.
Apta jugo cervix, & non ferienda securi
Vivat, & in dura sæpe laboret humo.
Exigit iste locus, raptus ut virginis edam:
Plura recognosces: pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris, a positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri; multas ea possidet urbes,
In quibus est culto fertilis Henna solo:
Frigida cœlestum matres Arethusa vocarat,
Venerat ad sacras & Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est aspergine multa
Humidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul aspexit, Comites, accedite, dixit:
Et mecum plenos flore referte sinus.
Præda puellares animos delectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Hæc implet calathos lento de vimine nexos:
Hæc gremium: laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ.
Illa papavereas subsecat ungue comas.

Has,

Has, Hyacinthe, tenes: illas, Amaranthe, moraris:
  Pars thyma, pars rorem, pars meliloton amant.
Plurima lecta rosa est, sunt & sine nomine flores:
  Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paulatim longius itur,
  Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, & visam patruus velociter aufert,
  Regnaque cæruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
  Auferor, ipsa suos abscideratque sinus.
Panditur interea Diti via: jamque diurnum
  Lumen inassueti vix patiuntur equi.
At chorus æqualis, cumulatis flore canistris,
  Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
  Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Attonita est plangore Ceres; modo venerat Hennam.
  Nec mora, Me miseram! filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur, quales audire solemus
  Threicias passis Menadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto:
  Et quærit fœtus per nemus omne suos:
Sic Dea nec retinet gemitus, & concita cursu
  Fertur; & e campis incipit, Henna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
  Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies errori summa fuisset,
  Si non turbassent signa reperta sues.
Jamque Leontinos, Amenaque flumina cursu
  Præterit, & ripas, herbifer Aci, tuas.
Præterit & Cyanen, & fontem lenis Anapi;
  Et te, vorticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygiam: Megareaque, Pantagiamque;
  Quaque Simetheas accipit æquor aquas.
Antraque Cyclopum positis exusta caminis,
  Quique locus curvæ nomina falcis habet.
Himeran, & Didymen, Acragantaque, Tauromenonque,
  Sacrorumque Melan pascua læta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapsonque & Eloria Tempe;
  Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.
Jamque Peloriadem, Lilybeaque, jamque Pachynon
  Lustrarat, terræ cornua prima suæ.
Quacunque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
  Implet: ut amissum cum gemit ales Ityn.
Perque vices modo Persephone, modo Filia, clamat:
  Clamat, & alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
  Audit; & alternis nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
  Vox erat: Hac gressus ecqua puella tulit?

Jam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
Omnia: jam vigiles conticuere canes.
Alta jacet vasti super ora Typhoeos Ætne,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus;
Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper,
Non homini regio, non adeunda feræ.
Quo simul ac venit, frænatos curribus angues
Jungit, & æquoreas sicca pererrat aquas.
Effugit & Syrtes, & te, Zanclæa Charybdi,
Et vos Nisæi naufraga monstra canes,
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido mœstissima saxo.
Illud Cecropidæ nunc quoque triste vocant.
Sub Jove duravit multis immota diebus,
Et Lunæ patiens, & pluvialis aquæ.
Sors sua cuique loco est: qui nunc Cerealis Eleusis
Dicitur, hic Celei rura fuere senis.
Ille domum glandes, excussaque mora rubetis
Portat, & arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat monte capellas:
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo, (mota est Dea nomine matris)
Quid facis in solis incomitata locis?
Restitit & senior, quamvis onus urget, & orat,
Tecta suæ subeat quantulacunque casæ.
Illa negat: simularat anum, mitraque capillos
Presserat: instanti talia dicta refert.
Sospes eas, semperque parens; mihi filia rapta est.
Heu melior quanto sors tua sorte mea est!
Dixit, & ut lacrymæ (neque enim lacrymare Deorum est)
Decidit in tepidos lucida gutta sinus:
Flent pariter molles animis virgoque, senexque,
E quibus hæc justi verba fuere senis.
Sic tibi, quam raptam quæris, sit filia sospes:
Surge, nec exiguæ despice tecta casæ.
Cui Dea, Duc, inquit: scisti, qua cogere posses:
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quod sit sibi filius æger,
Nec capiat somnos, invigiletque malis.
Illa soporiferum parvos initura penates
Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quæ quia principio posuit jejunia noctis,
Tempus habent cœnæ sidera visa sibi.
Limen ut intravit, luctus videt omnia plena:
Jam spes in puero nulla salutis erat.

Ma-

Matre salutata (mater Metanira vocatur)
Jungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit: subitasque vident in corpore vires;
Tantus cœlesti venit ab ore vigor.
Tota domus læta est, hoc est materque, paterque,
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, & in ceris aurea mella suis.
Abstinet alma Ceres: somnique papavera caussam
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
Triptolemum gremio sustulit illa suo.
Terque manu permulsit eum; tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda sono.
Inque foco corpus pueri vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater, & amens,
Quid facis, exclamat? membraque ab igne rapit.
Cui Dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
Et seret, & culta præmia tollet humo.
Dixit, & egrediens nubem trahit, inque Dracones
Transit, & aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piræaque tuta recessu
Linquit, & in dextrum qua jacet ora latus.
Hinc adit Ægæum, quo Cycladas aspicit omnes,
Joniumque capax, Icariumque legit:
Perque urbes Asiæ longum petit Hellespontum;
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo thurilegos Arabas, modo despicit Indos:
Hinc Libys, hinc Meroe, siccaque terra subest.
Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumq; Padumque,
Teque, future parens, Tybri potentis aquæ.
Quo feror? immensum est erratas dicere terras:
Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat & in cælo, liquidique immunia ponti
Alloquitur gelido proxima signa polo.
Parrhasides stellæ (namque omnia nosse potestis,
Æquoreas nunquam cum subeatis aquas)
Persephonen natam miseræ monstrate parenti.
Dixerat: Huic Helice talia verba refert.
Crimine nox vacua est, Solem de virgine rapta
Consule, qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Questa diu secum sic est affata Tonantem:
Maximaque in vultu signa dolentis erant:
Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
Dimidium curæ debet habere tuæ.

Or-

Orbe pererrato, sola est injuria facti
  Cognita: commissi præmia raptor habet.
At neque Persephone digna est prædone marito:
  Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
  Quam nunc, te cæli sceptra tenente, tuli?
Verum impune ferat: non hæc patiemur inultæ:
  Reddat, & emendet facta priora novis.
Juppiter hanc lenit, factumque excusat amore:
  Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior: posita est mihi regia cælo:
  Possidet alter aquas, alter inane Chaos.
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
  Statque simul juncti rumpere vincla tori,
Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit;
  Sin minus, inferni conjugis uxor erit.
Tartara jussus adit sumptis Caducifer alis;
  Speque redit citius, certaque jussa refert.
Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
  Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Non secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
  Mœsta parens, longa vixque refecta mora est.
Atque ita: Nec nobis cœlum est habitabile, dixit,
  Tartarea recipi me quoque valle jube.
Et factura fuit; pactus nisi Juppiter esset,
  Bis tribus ut cælo mensibus illa foret.
Tunc demum vultumque Ceres, animumque recepit:
  Imposuitque suæ spicea serta comæ.
Largaque provenit cessatis messis in arvis,
  Et vix congestas area cepit opes.
Alba decet Cererem vestis: cerealibus albas
  Sumite, nunc pulli velleris usus abest.
Occupat Apriles Idus cognomine victor
  Juppiter: hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
  Atria libertas cœpit habere sua.
Luce secutura tutos pete navita portus;
  Ventus ab occasu grandine mistus erit.
Sit licet, & fuerit: tamen hac Mutinensia Cæsar
  Grandine militia contudit arma sua.
Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
  Pontifices forda sacra litate bove.
Forda ferens bos est, fœcundaque, dicta ferendo:
  Hic etiam fœtus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est: gravidæ quoque semine terræ:
  Telluri plenæ victima plena datur.
Pars cadit arce Jovis, ter denas curia vaccas
  Accipit, & largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
  Sectaque fumosis exta dedere focis;

Igne cremat vitulos, quæ natu maxima virgo est:
 Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non respondente labori,
 Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus,
 Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
 Et levis obsesso stabat avena solo.
Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
 Agnaque nascendo sæpe necabat ovem.
Sylva vetus, nullaque diu violata securi
 Stabat, Mænalio sacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
 Noctibus, hic geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno: leni cadit altera Somno.
 Sternitur in duro vellus utrumque solo.
Bis caput intonsum fontana spargitur unda:
 Bis sua faginea tempora fronde tegit.
Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
 Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
Vesper ubi est, tectum supra nova vellera corpus
 Ponit, adorato per sua verba Deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
 Nox venit, & secum somnia nigra trahit.
Faunus adest: oviumque premens pede vellera duro,
 Edidit a dextro talia verba toro:
Morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:
 Det sacris animas una juvenca duas:
Excutitur terrore quies: Numa visa revolvit,
 Et secum ambages, cæcaque jussa refert.
Expedit errantem nemori gratissima conjux:
 Et dixit: Gravidæ posceris exta bovis.
Exta bovis gravidæ dantur; fœcundior annus
 Provenit: & fructum terra, pecusque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
 Jussit, & admissos præcipitavit equos.
Ut titulum imperii quam primum luce sequenti
 Augusto juveni prospera bella darent.
Sed jam præteritas ubi quartus Lucifer Idus
 Respicit, hac Hyades Dorida nocte tenent.
Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
 Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missæ junctis ardentia tædis
 Terga ferant Vulpes, caussa docenda mihi est.
Frigida Carseolis nec olivis apta ferendis
 Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Pelignos natalia rura petebam,
 Parva, sed assiduis humida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus ædes:
 Dempserat emeritis jam juga Phœbus equis.

Is mihi multa quidem, sed & hæc narrare solebat,
  Unde meum præsens instrueretur opus.
Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat
  Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
  Seu curvæ falcis, sive bidentis erat.
Hæc modo verrebat cum raro pectine pratum:
  Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos:
  Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen assiduis exercet brachia telis;
  Adversusque minas frigoris arma parat.
Filius hujus erat primo lascivus in ævo;
  Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi Vulpem in convalle salicti:
  Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula fœnoque involvit, & ignes
  Admovet: urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
  Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit; monumenta manent: nam vivere captam
  Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.
Utque luat pœnas genus hoc, Cerealibus ardet:
  Quoque modo segetes perdidit, illa perit.
Proxima cum veniet terras visura patentes
  Memnonis in roseis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui perdidit Hellen,
  Sol abit: egresso victima major adest.
Vacca sit, an taurus, non est cognoscere promptum:
  Pars prior apparet: posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive hoc est fœmina signum:
  Junone invita munus amoris habet.
Nox abiit, oriturque Aurora: Palilia poscor.
  Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales faveas pastorum sacra canenti;
  Prosequor officio si tua facta meo.
Certe ego de vitulo cinerem, stipulamque fabalem,
  Sæpe tuli plena februa tosta manu.
Certe ego transilii positas ter in ordine flammas;
  Virgaque rorales laurea misit aquas.
Mota Dea est, operique favet: navalibus exit
  Puppis: habent ventos jam mea vela suos.
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
  Vesta dabit: Vestæ munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla:
  Tertia res duræ culmen inane fabæ.
Pastor oves saturas ad prima crepuscula lustret;
  Unda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus, & fixis decorentur ovilia ramis:
  Et tegat ornatas longa corona fores.

Ce-

Cærulei fiant puro de sulfure fumi;
Tactaque fumanti sulfure balet ovis.
Ure mares oleas, tædamque, herbasque Sabinas:
Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
Rustica præcipue est hoc Dea læta cibo.
Adde dapes in utrumque suas, dapibusque refectus
Sylvicolam tepido lacte precare Palen.
Consule, dic, pariter pecori, pecorisque magistris:
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra;
Pabulaque e bustis inscia carpsit ovis:
Seu nemus intravit vetitum, nostrisve fugatæ
Sunt oculis Nymphæ, semicaperque Deus:
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est ægræ fiscina frondis ovi:
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obsit
Agresti Fauno supposuisse pecus:
Nec noceat turbasse lacus: ignoscite, Nimphæ,
Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu Dea pro nobis fontes, fontanaque placa
Numina, tu sparsos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ,
Nec Faunum, medio cum premit arva die.
Pelle procul morbos; valeant hominesque, gregesque,
Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multos redigam, quam mane fuerunt;
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames: herbæ, frondesque supersint,
Quæque lavent artus, quæque bibantur, aquæ.
Ubera plena premam; referat mihi caseus æra:
Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax Aries, conceptaque semina conjux
Reddat, & in stabulis multa sit agna meis.
Lanaque proveniat nullas læsura puellas
Mollis, & ad teneras quamlibet apta manus.
Quæ precor eveniant: & nos faciamus ad annum
Pastorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda est: hæc tu conversus ad ortus
Dic ter, & in vivo perlue rore manus.
Tum licet apposita veluti cratere camella,
Lac niveum potes, purpureamque sapam:
Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos
Traiicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est: moris mihi restat origo.
Turba facit dubium, cœptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.
An quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo discordes ignis, & unda Dei;

Jun-

Junxerunt elementa patres: aptumque putarunt
 Ignibus, & sparsa tingere corpus aqua?
An quod in his vitæ causa est, hæc perdidit exul,
 His nova fit conjux, hæc duo magna putant?
Vix equidem credo: sunt qui Phaetonta referri
 Credant, & nimias Deucalionis aquas.
Par quoque, cum saxis pastores saxa terebant,
 Scintillam subito prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.
 Hoc argumentum flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Æneia fecit,
 Innocuum victo cui dedit Ignis iter?
Num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
 Transferri jussos in nova testa Lares?
Mutantesque domum tectis agrestibus ignem,
 Et cessaturæ supposuisse casæ?
Per flammas saliisse pecus, saliisse colonos?
 Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipse locum casus Vati facit: Urbis origo
 Venit: ades factis, magne Quirine, tuis.
Jam luerat pœnas frater Numitoris, & omne
 Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, & mœnia ponere utrique
 Convenit: ambigitur nomina ponat uter.
Non opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo:
 Magna fides avium est: experiamur aves.
Res placet. alter init nemorosi saxa Palati:
 Alter Aventinum mane cacumen adit.
Sex Remus hic volucres, bis sex videt ordine frater:
 Statur; & arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.
 Sacra Pales aderat: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum; fruges jaciuntur in ima,
 Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, terræque imponitur ara;
 Et novus accenso funditur igne rogus.
Inde premens stivam designat mœnia sulco.
 Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit hæc Regis: Condenti Juppiter urbem,
 Et genitor Mavors, Vestaque mater ades.
Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti,
 Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic ætas, dominæque potentia terræ,
 Sitque sub hac oriens, occiduusque dies.
Ille precabatur: tonitru dedit omina lævo
 Juppiter: & lævo fulmina missa polo.
Augurio læti jaciunt fundamina cives:
 Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat,
 Sintque, Celer, curæ, dixerat, ista tuæ.

Ne-

Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat, audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Cœpit, & His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, transillit: retro Celer occupat ausum:
Ille premit durani sanguinolentus humum.
Hæc ubi Rex didicit, lacrymas introrsus obortas
Devorat, & clausum pectore vulnus habet:
Flere palam non vult: exemplaque fortia servat:
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exequias: nec jam suspendere fletum
Sustinet, & pietas dissimulata patet.
Osculaque applicuit posito suprema feretro:
Atque ait; Invito frater adempte, vale.
Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
Faustulus, & mœstas Acca soluta comas.
Tunc juvenem nondum facti flevere Quirites.
Ultima plorato subdita flamma rogo est.
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset?)
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas: & sis sub magno Cæsare semper:
Sæpe etiam plures nominis hujus habe.
Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
Omnia sint humeris inferiora tuis.
Dicta Pales nobis est: jam Vinalia dicam.
Una tamen media est inter utramque dies.
Numina vulgares Veneris celebrate puellæ.
Multa professarum quæstibus apta Venus.
Poscite thure dato formam, populique favorem:
Poscite blanditias, dignaque verba joco.
Cumque sua dominæ date grata sisymbria myrto,
Textaque composita juncea vincla rosa.
Templa frequentari Collinæ proxima portæ
Nunc decet; a Siculo nomina colle tenent.
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius, & bello te quoque cepit, Eryx:
Carmine vivacis Venus est translata Sybillæ;
Inque suæ stirpis maluit urbe coli.
Cur igitur festum Veneris Vinalia dicant,
Quæritis; & quare sit Jovis iste dies?
Turnus, an Æneas Latiæ gener esset Amatæ,
Bellum erat: Hetruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, sumptisque ferox Mezentius armis:
Et vel equo magnus, vel pede major erat.
Quem Rutuli, Turnusque suis asciscere tentant
Partibus: hæc contra dux quoque Thuscus ait:
Stat mihi non parvo virtus mea. vulnera testor,
Armaque, quæ sparsi sanguine sæpe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Præmia, de lacubus proxima musta tuis.

Nulla mora est operi, vestrum est dare, vincere nostrum,
Quam velit Æneas ista negata mihi!
Annuerant Rutuli: Mezentius induit arma:
Induit Æneas, alloquiturque Jovem.
Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi,
Juppiter, e Latio palmite musta feres.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcatis sordibus uvis:
Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc est Vinalia. Juppiter illam
Vindicat, & festis gaudet inesse suis.
Sex ubi, quæ restant, luces Aprilis habebit,
In medio cursu tempora veris erunt.
Et frustra pecudem quæres Athamantidos Helles:
Signaque dant imbres: exoriturque Canis.
Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
Obstitit in media candida turba via.
Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritus ne nescius essem:
Edidit hæc flamen verba, Quirine, tuus.
Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis:
Et tremat in summa lene cacumen humo.
Tu sata sideribus cœli nutrita secundis
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est: quæ tu frumenta notasti,
Mœstus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres:
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu:
Quantum si culmos Titan incalfacit udos.
Tunc locus est iræ, Diva timenda, tuæ.
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer:
Neve noce cultis: posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum:
Quodque potest alios perdere, perde prius.
Utilius gladios, & tela nocentia carpes.
Nil opus est illis: otia mundus agat.
Sarcula nunc, durusque bidens, & vomer aduncus
Ruris opes niteant: inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
Adstrictum longa sentiat esse mora.
At tu ne viola Cererem: semperque colonus
Absenti possit solvere vota tibi.
Dixerat: a dextra villis mantele solutis,
Cumque meri patera thuris acerra fuit.
Thura focis, vinumque dedit, fibrasque bidentis.
Turpiaque obscœnæ vidimus exta canis.
Tum mihi, cur detur sacris nova victima, quæris?
(Quæsieram) caussam percipe, Flamen ait.

est

Et canis (Icarium dicunt) quo sidere moto
Tota sitit tellus, præripiturque seges.
Pro Cane sidereo Canis hic imponitur aræ:
Et quare pereat, nil, nisi nomen, habet.
Cum Phrygis Assaraci Tithonia, fratre relicto,
Sustulit immenso ter jubar orbe suum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis;
Scena joci morem liberioris habet.
Exit & in Majas festum Florale Kalendas:
Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est
Limine; sic justi constituere patres.
Phœbus habet partem; Vestæ pars altera cessit:
Quod superest illis, tertius ipse tulit.
State Palatinæ laurus, prætextaque quercu
Stet domus: æternos tres habet una Deos.

PU-

PUBLII
OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER QUINTUS.

Quæritis, unde putem Majo data nomina mensi?
  Non liquido satis est cognita caussa mihi.
Ut stat, & incertus qua sit sibi nescit eundum,
  Cum videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia posse datur diversas reddere caussas,
  Quo ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
  Grata Medusæi signa tenetis equi.
Dissensere deæ: quarum Polyhymnia cœpit
  Prima; silent aliæ, dictaque mente notant.
Post Chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
  Inque novas species omne recessit opus:
Pondere terra suo subsedit, & æquora traxit.
  At cælum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus,
  Et vos Lunares exiluistis equi.
Sed neque terra diu cœlo, neque cætera Phœbo
  Sidera cedebant, par erat omnis honor.
Sæpe aliquis solio quod tu, Saturne, tenebas,
  Ausus de media plebe sedere Deus.
Et latus Oceano quisquam Deus advena junxit.
  Tethys & extremo sæpe recepta loco est:
Donec honor, placidoque decens reverentia vultu
  Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Majestas, quæ mundum temperat omnem:
  Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora, consedit medio sublimis Olympo
  Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor, & Metus: omne videres
  Numen ad hanc vultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum.
  Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in cælo multos permansit in annos:
  Dum senior fatis excidit arce Deus.
Terra feros partus immania monstra Gigantes
  Edidit, ausuros in Jovis ire domum.

Mil-

Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues;
Atque ait: In magnos arma movete Deos:
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Jovem.
Fulmina de cœli jaculatus Jupiter arce,
Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Majestas armis defensa Deorum
Restat: & ex illo tempore culta manet.
Assidet inde Jovi: Jovis est fidissima custos:
Et præstat sine vi sceptra tremenda Jovi.
Venit & in terras: coluerunt Romulus illam
Et Numa: mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio, matresque tuetur:
Illa comes pueris, virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat, eburque curule:
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia: dicta probarunt
Clioque, & curvæ scita Thalia lyræ.
Excipit Uranie: fecere silentia cunctæ:
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani:
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus juvenes, animosaque bella gerebant:
Et pro Dis aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio patriæ sæpe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros:
Nomen & ætatis mite senatus habet.
Jura dabat populo senior, finitaque certis
Legibus est ætas, unde petatur honos.
Et medius juvenum, non indignantibus ipsis,
Ibat: & interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit: selectaque corpora patres
Dixit: ad hos Urbis summa relata novæ est.
Hinc sua majores tribuisse vocabula Majo
Tangor, & ætati consuluisse suæ.
Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem
Hunc senibus: nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve propositum pignus successit honoris,
Junius a juvenum nomine dictus habet.
Tunc sic, neglectos hedera redimita capillos,
Prima sui cœpit Calliopea chori.
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum cœlifero Atlante
Jungitur, ut fama est: Pleiadasque parit.
Quarum Maja suas forma superasse sorores
Traditur: & summo concubuisse Jovi.

Hæc

Hæc enixa jugo cupressiferæ Cyllenes,
Ætherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades, hunc, Ladonque rapax, & Mænalos ingens
Rite colunt, Luna credita terra prior.
Exul ab Arcadia Latios Evander in agros
Venerat: impositos attuleratque Deos.
Hic ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor, & herbæ,
Et paucæ pecudes, & casa rara fuit.
Quo postquam ventum est; Consistite, præscia mater,
Nam locus imperii rus erit istud, ait.
Et matri, & Vati paret Nonacrius Heros;
Inque peregrina constitit hospes humo.
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, alipedisque Dei.
Semicaper coleris succinctis, Faune, Lupercis,
Cum lustrant celebres vellera secta vias.
At tu materno donasti nomine mensem,
Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua est: septena putaris
Pleiadum numero fila dedisse lyræ.
Hæc quoque desierat; laudata est voce sororum.
Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis æqualiter adsit;
Nullaque laudetur plusve, minusve mihi.
Ab Jove surgat opus: prima mihi nocte videnda
Stella est in cunas officiosa Jovis.
Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ:
Illa dati cœlum præmia lactis habet.
Nais Amalthea Cretæa nobilis Ida
Dicitur in sylvis occuluisse Jovem.
Hic fuit hædorum mater formosa duorum
Inter Dictæos conspicienda greges;
Cornibus aeriis, atque in sua terga recurvis;
Ubere, quod nutrix posset habere Jovis.
Lac dabat illa Deo: sed fregit in arbore cornu:
Truncaque dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc Nymphe, cinxitque decentibus herbis,
Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
Ille ubi res cœli tenuit, solioque paterno
Sedit, & invicto nil Jove majus erat;
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod dominæ nunc quoque nomen habet.
Præstitibus Majæ laribus videre Kalendæ
Aram constitui, parvaque signa Deum.
Ara erat illa quidem Curibus: sed longa vetustas
Destruit, & saxo longa senecta nocet.
Caussa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quod præstant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, & præsunt mœnibus Urbis:
Et sunt præsentes, auxiliumque ferunt.

Et

Et canis ante pedes saxo fabricatus eodem
Stabat: quæ standi cum Lare caussa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque:
Compita grata Deo, compita grata cani.
Exagitant & Lar, & turba Diania fures:
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quærebam signa Deorum
Usibus annosæ facta caduca moræ:
Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet; & vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mensis mihi carminis hujus
Jus dabit, interea Diva canenda Bona est.
Est moles nativa: loco res nomina fecit:
Appellant saxum; pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
Regna Palatinæ prima dedistis aves.
Templa patres, illic oculos exosa viriles
Leniter acclivi constituere jugo.
Dedicat hæc veteris Clausorum nominis heres
Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit, ne non imitata maritum
Esset, & ex omni parte secuta virum.
Postera cum roseam pulsis Hyperionis astris
In matutinis lampada tollet equis,
Frigidus Argestes summas mulcebit aristas;
Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducent obscura crepuscula noctem,
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant tauri septem radiantia flammis.
Navita quas Hyadas Grajus ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putat: pars credidit esse
Tethyos has neptes, Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas humeros oneratus olympo,
Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nixibus Æthra
Edidit, & Nymphas: sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos
Terret, & est illi præda benigna Lepus.
At postquam Virtus annis adolevit, in Apros
Audet, & hirsutas cominus ire leas.
Dumque petit latebras fœtæ catulosque leænæ,
Ipse fuit Libycæ præda cruenta feræ.
Mater Hyan, & Hyan mœstæ flevere sorores,
Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum:
Illa dedit cœlum: nomina fecit Hyas.
Mater ades florum, ludis celebranda jocosis:
Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili: transis in tempora Maji:
Alter te fugiens, cum venit alter, habet.

Cum

Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensum,
  Convenit in laudes ille vel iste tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma Theatris:
  Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce quæ sis: hominum sententia fallax.
  Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego, sic nostris respondit diva rogatis:
  Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta Latino
  Nominis est nostri littera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
  Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quæ fuerit mihi forma, grave est narrare modestæ,
  Sed generum matri repperit illa Deum.
Ver erat: errabam: Zephyrus conspexit; abibam:
  Insequitur; fugio: fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
  Ausus Erechthea præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ,
  Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper: vere est nitidissimus annus:
  Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fœcundus dotalibus hortus in agris;
  Aura fovet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoso flore maritus:
  Atque ait: Arbitrium, tu Dea, floris habe.
Sæpe ego digestos volui numerare colores;
  Non potui: numero copia major erat.
Roscida cum primum foliis excussa pruina est,
  Et variæ radiis intepuere comæ,
Tunc veniunt pictis incinctæ vestibus horæ,
  Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
  Sertaque cœlestes implicatura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina terras,
  Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnæo feci de sanguine florem:
  Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos:
  Infelix, quod non alter, & alter eras!
Quid Crocon, aut Attyn referam, Cinyraque creatum,
  De quorum per me sanguine surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
  Juppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
Sancta Jovem Juno, nata sine matre Minerva,
  Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti:
  Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul adspexi: Quid te, Saturnia, dixi,
  Attulit? exponit, quem petat, illa locum.

Addidit & caussam, verbis solabar amicis.
Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto conjugis usu
Juppiter, & solus nomen utrumque tenet,
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater?
Et parere intacto dummodo casta viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
Et freta, tartareos excutiamque sinus.
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam.
Nescio quid, Nymphe, scire videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
Ira Jovis magni caussa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit, celabitur auctor:
Et Stygiæ numen testificabor aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
Flos dabit: est hortis unicus ille meis.
Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juvencam:
Mater erit. tetigi, nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpsi pollice florem.
Tangitur, & tacto concipit illa sinu.
Jamque gravis Thracen, & læva propontidos intrat:
Fitque potens voti, Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
Tu quoque, Romulea, dixit, in Urbe locum.
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
Esse putes: tangit numen & arva meum.
Si bene floruerint segetes, erit area dives:
Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.
Si bene floruerint oleæ, nitidissimus annus.
Poma quoque eventum temporis hujus habent.
Flore simul læso pereunt viciæque, fabæque:
Et pereunt lentes, advena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operose condita cellis
Florent; & nebulæ dolia summa tegunt.
Mella meum munus: volucres ego mella daturas
Ad violam, & cytisos, & thyma grata voco.
Nos quoque idem facimus; tunc cum juvenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.
Talia dicentem tacitus mirabar. at illa,
Jus tibi discendi est, si qua requiris, ait.
Dic, dea, respondi, ludorum quæ sit origo.
Vix bene desieram: rettulit illa mihi.
Cætera luxuriæ nondum instrumenta vigebant:
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
Sed jam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus;
Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice servabat nullo sua publica vulgus;
Jamque in privato pascere inertis erat.

Plebis ad Ædiles perducta licentia talis
  Publicios: animus defuit ante viris.
Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes,
  Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore
  Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivi, qui tunc erat ardua rupes,
  Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.
Annua credideram spectacula facta: negavit:
  Addidit & dictis altera verba suis.
Nos quoque tangit honos: festis gaudemus, & aris:
  Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
Sæpe Deos aliquis peccando fecit iniquos:
  Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, cum jam sua mittere vellet
  Fulmina, thure dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis injuria pœnis
  Solvitur: & justum præterit ira modum.
Respice Thestiaden: flammis absentibus arsit.
  Caussa est, quod Phœbes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden: eadem Dea tela tenebat.
  Virgo est: & spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionem,
  Cum consternatis diripereris equis.
Longa referre mora est collecta oblivia damnis.
  Me quoque Romani præteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
  Exigerem nostræ qualia damna notæ?
Excidit officium tristi mihi: nulla tuebar
  Rura: nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant; violas arere videres,
  Filaque punicei languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
  Ipsa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ: venti nocuere protervi.
  Florebant segetes: grandine læsa Ceres.
In spe vitis erat: cœlum nigrescit ab Austris,
  Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira:
  Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere patres: & si bene floreat annus,
  Numinibus nostris annua festa vovent.
Annuimus votis. Consul cum Consule ludos
  Posthumio Lænas persoluere mihi.
Quærere conabar, quare lascivia major
  His foret in ludis, liberiorque jocus:
Sed mihi succurrit, numen non esse severum:
  Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis;
  Et latet injecta splendida mensa rosa.

E-

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
 Saltat, & imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formosæ limen amicæ
 Cantat: habent unctæ mollia serta comæ.
Nulla coronata peraguntur seria fronte;
 Nec liquidæ juncto flore bibuntur aquæ:
Donec eras mistus nullis, Acheloe, racemis.
 Gratia sumendæ non erat ulla rosæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
 Ex Ariadnæo sidere nosse potes.
Scena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
 Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
 Non ex difficili cognita caussa fuit.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
 Vult sua plebejo sacra patere choro.
Et monet ætatis specie, dum floreat, uti:
 Contemnunt spinam cum cecidere rosæ.
Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albæ,
 Sic est hæc cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis;
 Et color, & species floribus omnis inest?
Annuit; & motis flores cecidere capillis:
 Decidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant; quorum me caussa latebat,
 Cum sic errores abstulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri.
 Lumina sunt nostros visa decere dies:
Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma colore:
 Atque oculos in se splendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
 Convenit: à vero tertia caussa venit.
Est breve præterea, de quo mihi quærere restat,
 Si liceat, dixi: dixit & illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
 Imbelles capreæ, sollicitusque lepus?
Non sibi respondit sylvas cessisse, sed hortos,
 Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat: tenues secessit in auras.
 Mansit odor: posses scire fuisse Deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in ævo,
 Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.
Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
 Semivir, & flavi corpore mistus equi.
Pelion Hæmoniæ mons est obversus in Austros:
 Summa virent pinu, cætera quercus habet.
Phillyrides tenuit: saxo stant antra vetusto,
 Quæ justum memorant incoluisse senem.
Ille manus olim missuras Hectora letho
 Creditur in Lyricis detinuisse modis.

Venerat Alcides exhausta parte laborum,
  Jussaque restabant ultima pene viro.
Stare simul casu Trojæ duo fata videres:
  Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat.
Excipit hospitio juvenem Phillyrius Heros:
  Et caussam adventus quærit, & ille docet.
Respicit interea clavam, spoliumque Leonis:
  Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderet tangere setis
  Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque senex tractat squallentia tela venenis,
  Excidit, & lævo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
  Et gemit Alcides, Hæmoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pegasæis collibus herbas
  Temperat, & vana vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem: penitusque recepta
  Ossibus, & toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ
  Mistus ad auxilium tempora nulla dabat.
Stabat, ut ante patrem, lacrymis perfusus Achilles:
  Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus mulcebat amicis:
  Morum, quos fecit, præmia doctor habet.
Oscula sæpe dedit, dixit quoque sæpe jacenti,
  Vive, precor; nec me, care relinque pater.
Nona dies aderat, cum tu, justissime Chiron,
  Bis septem stellis corpora cinctus eras.
Hunc lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum
  Est via: nox aptum tertia tempus erit.
Scorpius in Cœlo, cum cras lucescere Nonas
  Dicimus, a media parte notandus erit.
Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora;
  Ter dederint Phœbo sidera victa locum;
Ritus erit veteris nocturna Lemuria sacri:
  Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior; nec adhuc pia Februa norant:
  Nec tu dux mensum, Jane biformis, eras.
Jam tamen extincto cineri sua dona ferebant;
  Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Majus, Majorum nomine dictus,
  Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi jam media est, somnumque silentia præbent;
  Et canis, & variæ conticuistis aves;
Ille memor ritus veteris, timidusque Deorum
  Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.
Signaque dat digitis medio cum pollice junctis,
  Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Cumque manus puras fontana perluit unda,
  Vertitur, & nigras accipit ore fabas:

Aversusque jacit; sed dum jacit, Hæc ego mitto:
His, inquit, redimo meque, meosque fabis.
Hæc novies dicit, nec respicit: umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit, Temesæaque concrepat æra:
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies, Manes exite paterni,
Respicit; & pure sacra peracta putat.
Dicta sit unde Dies, quæ nominis extet origo,
Me fugit: ex aliquo est invenienda Deo.
Plejade nate, mone virga venerande potenti:
Sæpe tibi est Stygii regia visa Jovis.
Venit adoratus Caducifer: accipe caussam
Nominis; ex ipso est cognita caussa Deo.
Romulus ut tumulo fraternas abdidit umbras;
Et male veloci justa soluta Remo;
Faustulus infelix, & passis Acca capillis,
Spargebant lacrymis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula mœsti,
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
En ego dimidium voti, parsque altera vestri,
Cernite sim qualis, qui modo talis eram.
Qui modo si volucres habuissem regna jubentes,
In populo potui maximus esse meo.
Nunc elapsa rogi flammis, & inanis imago:
Hæc est ex illo forma relicta Remo.
Heu tibi Mars pater est? si vos modo vera locuti:
Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit: o quanto mitior illa fuit!
Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
Utque ego, sub terras sanguinolentus eas.
Noluit hoc frater; pietas æqualis in illo est.
Quod potuit, lacrymas Manibus ille dedit.
Hunc vos per lacrymas, per vestra alimenta rogate,
Ut celebrem nostro signet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, & brachia tendunt,
Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago;
Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
Illam, qua positis justa feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
Litera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures animas dixere silentum:
Hic sensus verbi, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus;
Ut nunc ferali tempore operta vides.

Nec

Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
Tempora; quæ nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
Mense malas Majo nubere, vulgus ait.
Sed tamen hæc tria sunt sub eodem tempore festa,
Inter se nulla continuata die.
Quorum si mediis Bœoton Oriona quæres,
Falsus eris, signi causa canenda mihi est.
Juppiter, & lato qui regnat in æquore frater,
Carpebant socias, Mercuriusque vias.
Tempus erat, quo versa jugo referuntur aratra;
Et pronus saturæ lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli
Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita: Longa via est, nec tempora longa supersunt:
Dixit, & hospitibus janua nostra patet.
Addidit & vultum verbis; iterumque rogavit.
Parent promissis, dissimulantque Deos.
Tecta senis subeunt nigro deformia fumo:
Ignis in extremo stipite parvus erat.
Ipse genu nixus flammas excussit ab aura:
Et promit quassas, comminuitque faces.
Stant calices: minor inde fabas, olus alter habebat:
Et spumat testa pressus uterque sua.
Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra,
Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ simul exhausit; Da nunc, bibat ordine, dixit,
Juppiter: audito palluit ille Jove.
Ut rediit animus, cultorem pauperis agri
Immolat, & magno torret in igne bovem.
Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
Promit fumoso condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celaverat ulvam:
Sic quoque non altis incubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo:
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Jovis: Si quid fert impetus, ora,
Omne feres. placidi verba fuere senis.
Cara fuit conjux primæ mihi cura juventæ
Cognita: nunc ubi sit quæritis? urna tegit.
Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
Conjugio dixi sola fruere meo.
Et dixi, & servo: sed enim diversa voluntas
Est mihi, nec conjux, sed pater esse volo.
Annuerant omnes, omnes ad terga juvenci
Constiterant: pudor est ulteriora loqui.
Tunc super injecta texere madentia terra.
Jamque decem menses; & puer ortus erat.
Tunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
Perdidit antiquum littera prima sonum.

Cre-

Creverat immensum: comitem sibi Delia sumpsit:
  Ille Deæ custos, ille satelles erat.
Verba movent iras non circumspecta Deorum;
  Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est.
Scorpion immisit tellus: fuit impetus illi
  Curva gemelliparæ spicula ferre Deæ.
Obstitit Orion: Latona nitentibus astris
  Addidit, & Meriti præmia; dixit, habe.
Quid quod & Orion, & cætera sidera mundo
  Cedere festinant, noxque coarctat iter?
Quid solito citius liquido jubar æquore tollit
  Candida Lucifero præveniente dies?
Fallor? an arma sonant? non fallimur, arma sonabant:
  Mars venit; & veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores,
  Templaque in Augusto conspicienda foro.
Et Deus est ingens, & opus: debebat in Urbe
  Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna giganteis hæc sunt delubra tropæis;
  Hinc fera Gradivum bella movere decet.
Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset;
  Seu quis ab Occiduo Sole domandus erit.
Perspicit armipotens operis fastigia summi:
  Et probat invictos illa tenere Deos.
Perspicit in foribus diversæ tela figuræ,
  Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere caro,
  Et tot Juleæ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem;
  Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat & Augusto prætextum nomine templum,
  Et visum est lecto Cæsare majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc tum pia sustulit arma:
  A tantis princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
  Hinc conjuratis talia dicta dedit.
Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
  Auctor, & ulcisci nomen utrumque paro;
Mars ades; & satia scelerato sanguine ferrum:
  Stetque favor caussa pro meliore tuus.
Templa feres, & me victore vocaberis ultor.
  Voverat; & fuso lætus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse sibi cognomina Martis.
  Persequitur Partha signa retenta manu.
Gens fuit & campis, & equis, & tuta sagittis,
  Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti:
  Cum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa decus belli Parthus Romana tenebat:
  Romanæque aquilæ signifer hostis erat.

Is-

Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
  Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres, & longi dedecus ævi
  Sustulit. agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ?
  Quid loca? quid rapidi profuit usus equi?
Parthe refers aquilas; victos quoque porrigis arcus:
  Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum, nomenque bis Ultor:
  Emeritus voti debita solvit honor.
Solemnes ludos Circi celebrate, Quirites:
  Non visa est fortem scena decere Deum.
Plejadas adspicies omnes, totumque sororum
  Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
Tunc mihi non dubiis auctoribus incipit æstas,
  Et tepidi finem tempora veris habent.
Idibus ora prior stellantia tollere taurum
  Indicat: huic signo fabula nota subest.
Præbuit ut taurus Tyriæ sua terga puellæ
  Juppiter, & falsa cornua fronte tulit;
Illa jubam dextra, lævaque tenebat amictus;
  Et timor ipse novi caussa decoris erat.
Aura sinus implet, flavos movet aura capillos.
  Sidoni, sic fueras aspicienda Jovi.
Sæpe puellares subduxit ab æquore plantas;
  Et metuit tactus assilientis aquæ.
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas,
  Hæreat ut collo fortius illa suo.
Littoribus tactis stabat sine cornibus ullis
  Juppiter, inque Deum de bove versus erat.
Taurus init cœlum: te, Sidoni, Juppiter implet:
  Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
Et cœli signum Phariam dixere juvencam.
  Quæ bos ex homine est, ex bove facta Dea.
Tunc quoque priscorum virgo simulacra virorum
  Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
  Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tunc cum Saturnia terra vocata est,
  Talia fatidici dicta fuere Dei.
Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
  Mittere, quæ Thuscis excipiantur aquis.
Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
  Tristia Leucadio sacra peracta Deo.
Illum stramineos in aquam misisse Quirites;
  Herculis exemplo corpora falsa jaci.
Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
  Pontibus infirmos præcipitasse senes.
Tybri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe est.
  Principium ritus tu bene nosse potes.

Ty-

Tybris arundiferum medio caput extulit alveo,
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
Hæc loca desertas vidi sine mœnibus herbas;
Pascebat paucos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tyberim noruntque, timentque;
Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur;
Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit & Alcides turba comitatus Achiva:
Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
Et tandem Caco debita pœna fuit.
Victor, abit, secumque boves Erytheida prædam
Abstrahit: at comites longius ire negant:
Magnaque pars horum desertis mansit in agris:
Montibus his ponunt spemque, laremque suum.
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me in Tyberim; Tyberinis vectus in undis
Littus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet hæredi mandati cura sepulchri;
Mortuus Ausoniæ conditur hospes humo.
Scirpea pro Domino in Tyberim jactatur imago,
Ut repetat Grajas per freta longa domos.
Hactenus: ut subiit vivo rorantia saxo
Antra, leves cursum sustinuistis aquæ.
Clare nepos Atlantis ades: quem montibus olim
Edidit Arcadiis Pleias una Jovi.
Pacis & armorum superis, imisque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulsu, nitida quoque læte palæstra;
Quo didicit culte lingua docente loqui.
Templa tibi posuere patres spectantia Circum
Idibus: ex illo est hæc tibi sacra dies.
Te quicumque suas profitentur vendere merces,
Thure dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ;
Si juvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunica mercator, & urna
Purus suffusa, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus, lauro sparguntur ab uda
Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit & ipse suos lauro rorante capillos;
Et peragit solita fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit,
Ablue præterita perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
Non audituri numina vana Jovis;
Sive Deum prudens alium, Divamque fefelli,
Abstulerint celeres improba verba Noti:

Et

Et pereant veniente die perjuria nobis,
 Nec curent superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
 Et face, ut emptori verba dedisse juvet.
Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
 Se memor Ortygias surripuisse boves.
At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
 In Geminos ex quo tempore Phœbus eat,
Cum totidem de mense dies superesse videbis,
 Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego respondi, caussam mihi sideris hujus:
 Caussam facundo reddidit ore Deus.
Abstulerant raptas Phœben, Phœbesque sororem
 Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas & frater & Idas,
 Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
 Suadet: & ex caussa pugnat uterque pari.
Effugere Oebalidæ cursu potuere sequentes:
 Sed visum celeri vincere turpe fuga est.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ:
 Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
Pectora transjectus Lynceo Castor ab ense
 Non expectato vulnere pressit humum.
Ultor adest Pollux: & Lyncea perforat hasta,
 Qua cervix humeros continuata tegit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
 Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jamque tibi, Pollux, cœlum sublime patebat:
 Cum, Mea, dixisti, percipe verba pater.
Quod mihi das uni, cœlum partire duobus.
 Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, & alterna fratrem statione redemit,
 Utile sollicitæ sidus utrumque rati.
Ad Janum redeat, qui quærit Agonia quid sint:
 Quæ tamen in Fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneius exit.
 Est alio signi reddita caussa loco.
Proxima Vulcani lux est, quam Lustria dicunt:
 Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
Quatuor inde notis locus est, quibus ordine lectis,
 Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.
Nec te prætereo, populi fortuna potentis,
 Publica; cui templum luce sequente datum est.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
 Grata Jovi fulvæ rostra videbis avis.
Aufert ex oculis veniens Aurora Booten;
 Continuaque die sidus Hyantis erit.

PUBLII
OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine caussas,
Quæ placeant: positis omnibus, ipse leges.
Facta canam: sed erunt, qui me finxisse loquantur;
Nullaque mortali numina visa putent.
Est Deus in nobis: agitante calescimus illo:
Impetus hic sacræ semina mentis habet.
Fas mihi præcipue vultus vidisse Deorum:
Vel quia sum Vates, vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hinc ego quærebam, & cœpti quæ mensis origo
Esset, & in cura nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi; non quas præceptor arandi
Viderat, Ascræas cum sequeretur oves.
Nec quas Priamides in aquosæ vallibus Idæ
Contulit: ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti.
Hæc erat, agnovi, quæ stat in arce Jovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar.
Tunc Dea, quos fecit, sustulit ipsa metus.
Namque ait, O vates Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos;
Jus tibi fecisti numen cœleste videndi,
Cum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis,
Junius a nostro numine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Jovi, Jovis esse sororem:
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
Feci: Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Hæc illi a cælo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis:
Junctaque Tarpejo sunt mea templa Jovi.
An potuit Maio pellex dare nomina mensi?
Hic honor in nobis invidiosus erit?

Cur

Cur igitur Regina vocor, princepsque Dearum?
Aurea cur dextræ sceptra dedere meæ?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar; & a nullo nomina mense traham?
Tum me pœniteat posuisse fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniamque domum.
Caussa duplex iræ; rapto Ganymede dolebam:
Forma quoque Idæo judice victa mea est.
Pœniteat, quod non fovi Carthaginis arces:
Cum mea sint illo currus & arma loco.
Pœniteat Sparten, Argosque, measque Mycenas,
Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Junonicolasque Phaliscos;
Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque peniteat: nec gens mihi carior ulla est,
Hic color, hic teneo cum Jove templa meo.
Ipse mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
Hæc tibi: tu pollens Urbe nepotis eris.
Dicta fides sequitur: centum celebramur in aris.
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia Fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum.
Est illic mensis Junonius: aspice Tybur,
Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ.
Junonale leges tempus: nec Romulus illas
Condidit: at nostri Roma nepotis erat.
Finierat Juno: respeximus: Herculis uxor
Stabat, & in vultu signa dolentis erant.
Non ego, si toto mater me cedere cælo
Jusserit, invita matre, morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus:
Blandior, & partes pene rogantis ago.
Remque mei juris malim tenuisse precando;
Et faveas caussæ forsitan ipse meæ.
Aurea possedit socio Capitolia templo
Mater, & ut debet, cum Jove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis,
Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
Herculis uxori, posteritasque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Conjugis: huc captas appulit ille boves.
Hic male defensus flammis, & dote paterna
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor: populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas.
Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est:
Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.

Sic

Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
  Junius est juvenum, qui fuit ante senum.
Dixit, & in litem studio certaminis issent;
  Atque ira pietas dissimulata foret.
Venit Apollinea longas Concordia lauro.
  Nexa comas, placidi numen, opusque ducis.
Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
  Binaque cum populis regna coisse suis;
Et lare communi soceros, generosque receptos;
  His nomen junctis Junius, inquit, habet.
Dicta triplex caussa est. at vos ignoscite, Divæ,
  Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me: perierunt judice formæ
  Pergama: plus lædunt, quam juvat una, duæ.
Prima dies tibi Carna datur: Dea cardinis hæc est,
  Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas habeat vires, obscurior ævo
  Fama, sed e nostro carmine certus eris.
Adjacet antiquus Tyberino lucus Helerni;
  Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inde sata est Nymphe (Granco dixere priores)
  Nequicquam multis sæpe petita procis.
Rura sequi, jaculisque feras agitare solebat,
  Nodosasque cava tendere valle plagas,
Non habuit pharetram; Phœbi tamen esse sororem
  Credebant; nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba;
  Reddebat tales protinus illa sonos:
Hæc loca lucis habent nimis, & cum luce pudoris;
  Si secreta magis ducis in antra, sequar.
Credulus antra subit: frutices hæc nacta resistit:
  Et latet, & nullo est invenienda modo.
Viderat hanc Janus, visæque cupidine captus,
  Ad duram verbis mollibus usus erat.
Nympha jubet quæri de more remotius antrum:
  Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta (videt Janus quæ post sua terga gerantur)
  Nil agis; en latebras respicit ille tuas.
Nil agis en, dixi: nam te sub rupe latentem
  Occupat amplexu, teque potitus, ait:
Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto:
  Hoc pretium positæ virginitatis habe.
Sic fatus, spinam, qua tristes pellere posset
  A foribus noxas (hæc erat alba) dedit.
Sunt avidæ volucres, non quæ Phineia mensis
  Guttura fraudabant; sed genus inde trahunt.
Grande caput: stantes oculi: rostra apta rapinæ:
  Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant; pueros que petunt nutricis egentes.
  Et vitiant cunis corpora rapta suis.

Car-

Carpere dicuntur lactentia viscera rostris:
  Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis Strigibus nomen; sed nominis hujus
  Caussa, quod horrenda stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt:
  Næniaque in volucres Marsa figurat anus.
In thalamos venere Procæ: Proca natus in illis,
  Præda recens avium quinque diebus erat:
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis:
  At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
  Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
  Esse solet seris, quas nova læsit hyems.
Pervenit ad Granen, & rem docet: illa, Timorem
  Pone, tuus sospes, dixit; alumnus erit.
Venerat ad cunas; flebant materque, paterque:
  Sistite vos lacrymas, ipsa medebor, ait.
Protinus arbutea postes ter in ordine tangit
  Fronde, ter arbutea limina fronde notat.
Spargit aquis aditus: & aquæ medicamen habebant:
  Extaque de porca cruda bimestre tenet.
Atque ita: noctis aves extis puerilibus, inquit,
  Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras,
  Hanc animam vobis pro meliore damus.
Sic ubi libavit, prosecta sub æthere ponit:
  Quisque adsint sacris respicere illa vetat.
Virgaque Janalis de spina sumitur alba,
  Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud neque aves cunas violasse feruntur;
  Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis.
  Mistaque cum calido sit faba farre, rogas?
Prisca Dea est, aliturque cibis, quibus ante solebat:
  Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illis populis sine fraude natabat;
  Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
Nec Latium norat, quam præbet Jonia dives;
  Nec quæ Pygmæo sanguine gaudet avis.
Et præter pennas nihil in pavone placebat:
  Nec tellus captas miserat ante feras.
Sus erat in pretio; cæsa sue festa colebant:
  Terra fabas tantum, duraque farra dabat.
Quæ duo mista simul sextis quicunque Kalendis
  Ederit, huic lædi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Junoni templa Monetæ
  Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
  A Capitolino reppulit arma Jove.

Quam

Quam bene, Di magni, pugna cecidisset in illa,
  Defensor solii, Juppiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni:
  Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
  Appositum dextræ porta Capena viæ.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur:
  Cum pene est Corsis obruta classis aquis.
Hæc hominum monumenta patent: si quærimus astra,
  Tunc oritur magni præpes adunca Jovis.
Postera lux Hyadas taurinæ cornua frontis
  Evocat: & multa terra madescit aqua.
Mane ubi bis fuerit, Phœbusque iteraverit ortus
  Factaque erit posito rore bis uda seges;
Hac sacrata die Thusco Bellona duello
  Dicitur, & Latio prospera semper adest.
Appius est Auctor, Pyrrho qui pace negata
  Multum animo vidit; lumine captus erat.
Prospicit a templo summum brevis area Circum:
  Est ubi non parvæ parva columna notæ.
Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti:
  In regem, & gentes cum placet arma capi.
Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
  Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui nonas Lucifer ante est.
  Si titulos quæris: Sylla probavit opus.
Quærebam nonas Sanco, Fidione referrem,
  An tibi Semipater: tunc mihi Sancus ait:
Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo,
  Numina terna fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
  Inque Quirinali constituere jugo.
Est mihi (sitque precor nostris diuturnior annis)
  Filia, qua felix sospite semper ero.
Hanc ego cum vellem genero dare, tempora tædis
  Apta requirebam, quæque cavenda forent:
Tunc mihi post sacras monstratur Junius Idus
  Utilis & nuptis, utilis esse viris.
Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est:
  Nam mihi sic conjux sancta Dialis ait:
Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
  Detulerit flavis in mare Tybris aquis;
Non mihi detonsæ crinem depectere buxo,
  Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum, quamvis Jovis ille sacerdos,
  Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: melius tua filia nubet,
  Ignea cum pura veste nitebit humus.
Tertia post nonas removere Lycaona Phœbe
  Fertur: & a tergo non habet ursa metum.

Tunc

Tunc ego me memini ludos in gramine campi
  Aspicere, & didici, lubrice Tybri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
  Quique tegunt parvis æra recurva cibis.
Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
  Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne rebellaras; & letho consulis omnes
  Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus abstulerat; cum Menti vota Senatus
  Suspicit, & melior protinus ille venit.
Aspicit instantes mediis sex lucibus Idus
  Illa dies, qua sunt vota soluta Deæ.
Vesta fave; tibi nunc operata resolvimus ora,
  Ad tua si nobis sacra venire licet.
In prece totus eram: cœlestia numina sensi:
  Lætaque purpurea luce refulsit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia Vatum)
  Te, Dea; nec fueras aspicienda viro.
Sed quæ nescieram, quorumque errore tenebar,
  Cognita sunt nullo præcipiente mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
  Cum flammæ custos æde recepta dea est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
  Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære vides, stipula tunc tecta videres:
  Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
  Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse
  Dicitur, & formæ caussa probanda subest.
Vesta eadem est quæ terra; subest vigil ignis utrique:
  Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilæ similis nullo fulcimine nixa
  Aere subjecto tam grave pendet onus.
Ipsa volubilitas subjectum sustinet orbem:
  Quique premat partes angulus omnis abest.
Cumque sit in media rerum regione locata,
  Et tangat nullum plusve, minusve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset,
  Nec medium terræ mundus haberet onus.
Arte Syracosia suspensus in aere clauso
  Stat globus, immensi parva figura poli.
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
  Terra; quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
  Angulus: a pluvio vendicat imbre tholus.
Cur sit virginibus, quæris, Dea culta ministris?
  Inveniam caussas hac quoque parte suas.
Ex Ope Junonem memorant, Cereremque creatas
  Semine Saturni: tertia Vesta fuit.

Utra-

Utraque nupserunt: ambæ peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine læta ministra
Admittit castas in sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam:
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis amat.
Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi,
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo:
Effigiem nullam Vesta, nec ignis habent.
Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur:
Caussaque per Graji nominis esse potest.
At focus a flammis, & quod fovet omnia, dictus,
Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Affamur Vestam, quæ loca prima tenet.
Ante focos olim scamnis considere longis
Mos erat, & mensæ credere adesse Deos.
Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto.
Fert missos Vestæ pura patella cibos.
Et coronatis panis dependet asellis;
Et velant scabras florida serta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni:
Et Fornacali sunt stata sacra deæ.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat;
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
Et quæ pumiceas versat asella molas.
Prætercam? referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula plena joci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Convocat æternos ad sua festa Deos.
Convocat & Satyros, & rustica numina Nymphas:
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
Nec licet, & longum est, epulas narrare deorum:
In multo nox est pervigilata mero.
Di temere errabant in opacæ vallibus Idæ:
Pars jacet, & molli gramine membra levat.
Hi ludunt: hos somnus habet: pars brachia nectit:
Pars viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta jacet, placidamque capit secura quietem,
Sicut erat positum cespite fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque, Deasque
Captat, & errantes fertque refertque pedes.
Aspicit & Vestam, dubium est, Nymphamne putarit,
An scierit Vestam: scisse sed ipse negat.

Spem capit obscœnam; furtimque accedere tentat,
  Et fert suspensos corde micante gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
  Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ.
Ibat ut inciperet longi Deus Hellesponti,
  Intempestivo cum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit Dea: convolat omnis
  Turba: per infestas effugit ille manus.
Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
  Apta asini flammis indicis exta damus.
Quem tu Diva memor de pane monilibus ornas;
  Cessat opus: vacuæ conticuere molæ.
Nomine quam pretio celebriator, arce Tonantis,
  Dicam Pistoris quid velit ara Jovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
  Fecerat obsidio jam diuturna famem.
Juppiter ad solium superis regale vocatis:
  Incipe, ait Marti: protinus ille refert.
Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna meorum?
  Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
  Exigis: Alpino Roma sub hoste jacet.
Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum,
  Juppiter? hanc terris impositurus eras?
Jamque suburbanos, Hetruscaque contudit arma:
  Spes erat in cursu: nunc lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos ærata per atria picta
  Veste triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
  Sede: putant aliquos scilicet esse Deos.
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
  Totque domos vestras obsidione premi,
Nil opis in cura scirent superesse deorum,
  Et data sollicita thura perire manu.
Atque utinam pugnæ pateat locus, arma capessant:
  Et si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes,
  Monte suo clausos barbara turba premit.
Tunc Venus, & lituo pulcher, trabeaque Quirinus,
  Vestaque pro Latio multa locuta suo est.
Publica, respondit, cura est pro mœnibus istis,
  Juppiter: & pœnas Gallia victa dabit.
Tu modo, quæ desunt fruges, superesse putentur
  Effice: nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcunque est solidæ Cereris, cava machina frangat,
  Mollitamque manu duret in igne focus.
Jusserat, & fratris virgo Saturnia jussis
  Annuit: & mediæ tempora noctis erant.
Jam ducibus somnum dederat labor: increpat illos
  Juppiter: & sacro, quid velit, ore docet.

Sur-

Surgite, & in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minime tradere vultis, opem.
Somnus abit, quæruntque novis ambagibus acti
Tradere quam nolint, & jubeantur, opem.
Esse Ceres visa est: jaciunt cerealia dona:
Jacta super galeas, longaque scuta sonant.
Posse fame vinci spes excidit: hoste repulso
Candida Pistori ponitur ara Jovi.
Forte revertebar festis Vestalibus illac,
Qua via Romano nunc nova juncta foro est.
Huc pede matronam nudo descendere vidi.
Obstupui tacitus, sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci; jussumque sedere
Alloquitur quatiens voce tremente caput.
Hæc, ubi nunc fora sunt, udæ tenuere paludes:
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Sæpe suburbanas rediens conviva per undas
Cantat, & ad nautas ebria verba jacit.
Qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
Nil præter salices, cassaque canna fuit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
Nomen ab averso cœperat amne Deus.
Hic quoque lucus erat juncis & arundine densus,
Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, & aquas sua ripa coercet:
Siccaque nunc tellus: mos tamen ille manet.
Reddiderat caussam: Valeas anus optima, dixi:
Quod superest ævi molle sit omne tui.
Cætera jampridem didici puerilibus annis,
Non tamen idcirco prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
Ilus adhuc Asiæ dives habebat opes.
Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
Urbis in Iliacæ desiluisse jugo.
Cura videre fuit; vidi templumque, locumque,
Hoc superest illic. Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus: lucoque obscurus opaco
Hos non mentito reddidit ore sonos:
Ætheream servate Deam: servabitis Urbem,
Imperium secum transferet illa loci.
Servat, & inclusam summa tenet Ilus in arce:
Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo servata parum: sic ipsa volebat:
Ex quo judicio forma revicta sua est.
Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulysses,
Seu pius Æneas, eripuere Deam.
Auctor in incerto: res est Romana: tuetur
Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.

Heu

Heu quantum timuere Patres, quo tempore Vesta
Arsit, & est tectis obruta pene suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
Mistaque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant demisso crine ministræ:
Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium; & magna, Succurrite, voce,
Non est auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait. dubitare videbat,
Et pavidas posito procubuisse genu.
Haruit aquas, tollensque manus, Ignoscite, dixit,
Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est, in me commissi pœna redundet,
Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, & irrupit: factum Dea rapta probavit,
Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacræ sub Cæsare flammæ:
Ignis in Iliacis nunc erit, estque focis:
Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
Hoc Duce: nec viva defodietur humo.
Sic incesta perit: quia quam violavit, in illa
Conditur: & Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
Fecit, & Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia lætis;
Nec populum toto pectore festa juvant.
Crassus ad Euphraten Aquilas, natumque, suosque
Perdidit; & letho est ultimus ipse datus.
Parthe; quid exultas? dixit Dea, signa remittes,
Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.
At simul auritis violæ dementur asellis;
Et Cereris fruges aspera saxa terent;
Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
Humida cum pulso nox erit orta die:
Jam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
Ite bonæ matres (vestrum Matralia festum)
Flavaque Thebanæ reddite liba Deæ.
Pontibus, & magno juncta est celeberrima Circo
Area, quæ posito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutæ sacra parenti
Sceptriferas Servi templa dedisse manus.
Quæ Dea sit, quare famulas a limine templi
Arceat (arcet enim) libaque tosta petat;
Bacche racemiferos hedera redimite capillos,
Si domus illa tua est, dirige vatis opus.
Arserat obsequio Semele Jovis; accipit Ino
Te puer, & summa sedula nutrit ope.

In-

Intumuit Juno, rapta quod pellice natum
 Educet: at sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, & imagine falsa;
 Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
Mœsta Learcheas mater tumulaverat umbras,
 Ed dederat miseris omnia justa rogis.
Hæc quoque funestos ut erat laniata capillos,
 Prosilit, & cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
 Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc vênit insanis natum complexa lacertis:
 Et secum e celso mittit in alta jugo.
Excipit illæsos Panope, centumque sorores:
 Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucothoe, nondum puer ille Palæmon,
 Vorticibus densis Tybridis ora tenent.
Lucus erat: dubium est, Semele, Stimelene vocetur:
 Mœnadas Ausonias incoluisse ferunt.
Quærit ab his Ino, quæ gens foret: Arcadas esse
 Audit, & Evandrum sceptra tenere loci:
Dissimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis:
O nimium faciles, o toto pectore captæ!
 Non venit hæc vestris hospes amica choris.
Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum:
 Quo possit pœnas pendere, pignus habet.
Vix bene desierat; complent ululatibus auras
 Thyades, effusis per sua colla comis:
Injiciuntque manus, puerumque avellere pugnant:
 Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
Dique virique loci, miseræ succurrite matri:
 Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Appulerat ripæ vaccas Oetæus Iberas,
 Audit, & ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quæ vim modo ferre parabant,
 Turpia fœmineæ terga dedere fugæ.
Quid petis hinc (cognorat enim) matertera Bacchi?
 An numen, quod me, te quoque vexat, ait?
Illa docet partim, partim præsentia nati
 Continet, & furiis in scelus isse pudet.
Rumor, ut est velox, agitatis pervolat alis:
 Estque frequens Ino nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
 Disceris, & longam deposuisse famam.
Liba sua properata manu Tegæa sacerdos
 Traditur, & subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba juvant festis Matralibus: illa
 Rustica sedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, o vates, venientia fata resigna,
 Qua licet: hospitiis hoc, precor, adde meis.

Par-

Parva mora est: cœlum vates ac numina sumit,
Fitque sui toto pectore plena Dei.
Vix illam subito posses cognoscere: tanto
Sanctior, & tanto, quam modo, major erat.
Læta canam: gaude defuncta laboribus Ino,
Dixit, & huic populo prospera semper ades.
Numen eris Pelagi; natum quoque Pontus habebit,
In nostris aliud sumite nomen aquis.
Leucothoe Grajis, Matuta vocabere nostris:
In portus nato jus erit omne tuo:
Quem nos Portumnum, sua lingua Palæmona dicet:
Este precor nostris æquus uterque locis.
Annuerant; promissa fides; posuere labores;
Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea est.
Cur vetet ancillas accedere, queritis? odit,
Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
Sæpe sub amplexus conjugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat: sed fama recepit:
Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret:
Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi:
Utilior Baccho quam fuit ipsa suis.
Hanc tibi, quo properas, memorant dixisse, Rutili?
Luce mea Marso consul ab hoste cades.
Exitus accessit verbis: flumenque Theloni
Purpureum mistis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide cæsus eadem
Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque,
Sed superinjectis quis latet æde togis?
Servius est: hoc constat enim, sed caussa latendi
Discrepat, & dubium me quoque mentis habet.
Dum Dea furtivos timide profitetur amores;
Cælestemque homini concubuisse pudet;
(Arsit enim magno correpta cupidine Regis,
Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro)
Nocte domum parva solita est intrare fenestra;
Unde Fenestellæ nomina porta tenet.
Nunc pudet, & vultus velamine celat amatos;
Oraque sunt multa regia tecta toga.
An magis est verum, post Tulli funera plebem
Confusam placidi morte fuisse ducis?
Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus:
Donec cum positis occulere togis.
Tertia caussa mihi spatio majore canenda est:
Nos tamen adductos intus agemus equos.

Tul-

Tullia, conjugio sceleris mercede parato,
His solita est dictis exstimulare virum:
Quid juvat esse pares, te nostræ cæde sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant & vir meus, & tua conjux,
Si nullum ausuri majus eramus opus.
Et caput, & regnum facio dotale parentis.
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est. socero cape regna necato:
Et nostras patrio sanguine tinge manus.
Talibus instructus solio privatus in alto
Sederat. attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc cædes, infirmaque vincitur ætas:
Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, cæsus
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut aspexit, lacrymis auriga profusis
Restitit. hunc tali corripit illa sono.
Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti: dictus sceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea pressa nota.
Post tamen hoc ausa est templum monumenta parentis
Tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est: Vultus abscondite nostros,
Ne natæ videant ora nefanda meæ.
Veste data tegitur; vetat hanc Fortuna moveri:
Et sic e templo est ipsa locuta suo:
Ore revelato qua primum luce patebit
Servius, hæc positi prima pudoris erit.
Parcite, matronæ, vetitas attingere vestes:
Solemnes satis est voce movere preces.
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
Qui Rex in nostra septimus Urbe fuit.
Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit
Ignis; opem nato Mulciber ipse tulit.
Namque pater Tulli Vulcanus, Ocresia mater
Præsignis facie Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
Jussit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obscœni forma virilis
Aut fuit, aut visa est; sed fuit illa magis.
Jussa foco captiva sedet: conceptus ab illa
Servius a cœlo femina gentis habet.
Signa dedit genitor tum cum caput igne corusco
Contigit, inque comis flammeus arsit apex.

Te

Te quoque magnifica, Concordia, dedicat æde
 Livia, quam caro præstitit illa viro.
Disce tamen, veniens ætas: ubi Livia nunc est
 Porticus, immensæ tecta fuere domus.
Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
 Quo brevius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni,
 Sed quia luxuria visa nocere sua.
Sustinuit tantas operum subvertere moles,
 Totque suas hæres perdere Cæsar opes.
Sic agitur censura, & sic exempla parantur;
 Cum judex, alios quod monet, ipse facit.
Nulla nota est veniente die, quam dicere possis.
 Idibus invicto sunt data templa Jovi.
Et jam Quinquatres jubeor narrare minores.
 Nunc ades o cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
 Quid sibi personæ, quid stola longa volunt?
Sic ergo: sic posita Tritonia cuspide dixit:
 Possem utinam doctæ verba referre Deæ:
Temporibus veterum, tibicinis usus avorum
 Magnus; & in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
 Cantabat mœstis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
 Quod subito gratæ frangeret artis opus.
Adde quod Ædilis, pompa qui funeris irent,
 Artifices solos jusserat esse decem.
Exilio mutant Urbem. Tiburque recedunt:
 Exilium quodam tempore Tibur erat.
Quæritur in scena cava tibia, quæritur aris;
 Ducit supremos nænia nulla choros.
Servus erat quidam quantolibet ordine dignus
 Tiburc: sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
 Convocat: ad festas convenit illa dapes.
Nox erat; & vinis oculique animique natabant,
 Cum præcomposito nuntius ore venit.
Atque ita: Quid cessas convivia solvere? dixit:
 Auctor vindictæ jam venit ecce tuæ.
Nec mora; convivæ valido titubantia vino
 Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus, discedite, ait: plaustroque morantes
 Sustulit, in plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque:
 Potaque se Tibur turba redire putat.
Jamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
 Et mane in medio plaustra fuere Foro.
Callidus, ut posset specie numeroque Senatum
 Fallere, personis imperat ora tegi.

Ad-

Admiscetque alios, &, ut hunc tibicina cœtum
  Augeat, in longis vestibus ire jubet.
Sic reduces bene posse tegi: ne forte notentur
  Contra collegæ jussa redisse sui.
Res placuit: cultuque novo licet Idibus uti,
  Et canere ad veteres verba jocosa modos.
Hæc ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
  Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, agit tali mea nomine festa:
  Estque sub inventis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
  Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
  Vidi virgineas intumuisse genas.
Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi,
  Excipit abjectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur: at usum
  Nescit, & inflatam sentit habere sonum.
Et modo dimittit digitos, modo concipit auras:
  Jamque inter Nymphas arte superbus erat.
Provocat & Phœbum: Phœbo superante pependit:
  Cæsa recesserunt a cute membra sua.
Sum tamen inventrix, auctorque ego carminis hujus.
  Hoc est cur nostros ars colat ista dies.
Tertia lux veniet, qua tu Dodoni Thyene,
  Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ
  Tybri per Hetruscas in mare mittis aquas.
Si qua fides ventis, Zephyro date carbasa nautæ.
  Cras veniet vestris ille secundus aquis.
At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
  Et cinget geminos stella serena polos;
(Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
  Proximus, a vento nomen uterque tenet)
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
  Continua Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volscos, Æquosque fugatos
  Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde suburbano clarus Tyburte triumpho,
  Vectus es in niveis, Posthume victor, equis.
Jam sex, & totidem luces de mense supersunt:
  Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, & Cancri signa rubescunt:
  Cœpit Aventina Pallas in arce coli.
Jam tua Laomedon oritur nurus: ortaque noctem
  Pellit, & e pratis cana pruina fugit.
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
  Tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.
Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,
  Plenaque securæ terra quietis erit;

Surgit humo juvenis tellis afflatus avitis;
Et gemino nexas porrigit ungue manus.
Notus amor Phœdræ, nota est injuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
Non impune pius juvenis Træzena petebat:
Dividit obstantes pectore taurus aquas.
Solliciti terrentur equi: frustraque retenti
Per scopulos dominum, duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddideratque animam, multum indignante Diana:
Nulla, Coronides, caussa doloris, ait.
Namque pio juveni vitam sine vulnere reddam:
Et cedent arti tristia fata meæ.
Gramina continuo loculis depromit eburnis.
Profuerant Glauci Manibus illa prius:
Tunc cum observatas augur descendit in herbas.
Usus & auxilio est anguis ab angue dato.
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna, recessus
Celat; Aricino Virbius ille lacu.
At Pluto Clotoque dolent, hæc fila teneri.
Et fieri regni jura minora sui.
Jupiter exemplum veritus direxit in illum
Fulmina, qui nimiæ noverat artis opem.
Phœbe querebaris: Deus est, placare parenti.
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.
Non ego te, quamvis properabis vincere, Cæsar,
Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius, Thrasymenaque litora testes.
Per volucres æquos multa monere Deos.
Tempora si veteris quæris temeraria damni,
Quartus ab extremo mense bis ille dies.
Postera Lux melior. superat Masinissa Syphacem;
Et cecidit telis Asdrubal ipse suis.
Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;
Et fugiunt fræno non remorante dies.
Quam cito venerunt Fortunæ Fortis honores!
Post septem luces Junius actus erit.
Ite, Deam læti Fortem celebrate, Quirites.
In Tyberis ripa munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba:
Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatæ juvenum convivia lintres;
Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc; quia qui posuit, de plebe fuisse
Fertur, & ex humili sceptra tulisse loco.
Convenit & servis: serva quia Tullius ortus
Constituit dubiæ templa propinqua Deæ.

Ec-

Ecce suburbana rediens male sobrius æde
Ad stellas aliquis talia verba jacit.
Zona latet tua nunc, & cras fortasse latebit:
Dehinc erit Orion aspicienda mihi.
At si non esset potus, dixisset eadem
Venturum tempus solstitiale die.
Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt.
Hic ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.
Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis,
Cum data sunt trabeæ templa, Quirine, tuæ.
Tempus juleis cras est natale Kalendis:
Pierides cœptis addite summa meis.
Dicite Pierides, quis vos adduxerit illuc,
Cui dedit invitas victa noverca manus.
Sic ego: sic Clio, Clari monimenta Philippi
Aspicis, unde trahit Martia casta genus.
Martia sacrifico deductum nomen ab Anco:
In qua par facies nobilitate fuit.
Par animo quoque forma suo respondet in illa,
Et genus, & facies, ingeniumque simul.
Nec quod laudamus formam, tam turpe putaris;
Laudamus magnas hac quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi:
O decus, o sacra fœmina digna domo!
Sic cecinit Clio, doctæ assensere sorores:
Annuit Alcides, increpuitque lyra.

PU-

PUBLII
OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Per Prosopopœjam exul & infelix Poeta librum suum admonet, ut e Scythia ad Urbem profecturus, eo habitu accedat, quo exules utuntur; mandatque quid velit responderi sciscitantibus, quid ipse agat. Docet simul quomodo se excuset, si forte carmina hæc minora videbuntur ejus ingenio. Postremo jubet, ut Palatium evitet, unde fulmen emissum in se fuisse commemorat.

Parve (nec invideo) sine me liber ibis in urbem;
 Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus, qualem decet exulis esse:
 Infelix habitum temporis hujus habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco;
 Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:
 Candida nec nigra cornua fronte geras.
Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes;
 Hirsutus passis ut videare comis.
Felices ornent hæc instrumenta libellos.
 Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Neve liturarum pudeat: qui viderit illas,
 De lacrymis factas sentiat esse meis.
Vade liber, verbisque meis loca grata saluta.
 Contingam certe quo licet illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
 Si quis, qui, quid agam: forte requiret, erit;
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis;
 Id quoque quod vivam, munus habere Dei.
Atque ita te cautus quærenti plura legendum,
 Ne, quæ non opus est, forte loquare, dabis.

Pro-

Protinus admonitus repetet mea crimina lector:
  Et peragar populi publicus ore reus.
Tu cave defendas, quamvis mordebere dictis:
  Caussa patrocinio non bona pejor erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademptum;
  Carmina nec siccis perlegat ista genis:
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
  Sit mea lenito Cæsare pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
  Placatos miserø qui volet esse Deos.
Quæque volet, rata sint: ablataque Principis ira
  Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut peragas mandata, Liber, culpabere forsan,
  Ingeniique minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quærere: quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis, & otia quærunt:
  Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
  Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque, quæ facio, judex mirabitur æquus;
  Scriptaque cum venia qualiacumque leget.
Da mihi Mæoniden, & tot circumspice casus:
  Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, Liber, ire memento;
  Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis præbet fortuna secundam,
  Ut tibi sit ratio laudis habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore;
  Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non, studiumque, quod obfuit, odi:
  Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, aspice Romam.
  Di facerent possem nunc meus esse liber!
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
  Ignotum populo posse venire puta:
Ut titulo careas, ipso noscere colore;
  Dissimulare velis te licet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina lædant.
  Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te: quia sis meus, esse legendum
  Non putet, e gremio rejiciatque suo;
Inspice, dic titulum; non sum præceptor Amoris.
  Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.
Forsitan exspectes an in alta palatia missum
  Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Dique locorum:
  Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.

Esse quidem memini mitissima sedibus illis
  Numina, sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
  Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Non procul a stabulis audet discedere, si qua
  Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cœlum Phaethon, si viveret; & quos
  Optavit stulte, tangere nollet equos.
Me quoque quæ sensi fateor Jovis arma timere:
  Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
Quicunque Argolica de classe Capharea fugit,
  Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba semel vasta percussa procella,
  Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo cave liber, & timida circumspice mente:
  Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
  Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen hic remis utaris, an aura,
  Dicere: consilium resque, locusque dabunt.
Si poteris tradi vacuo; si cuncta videbis
  Mitia; si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem, & adire timentem
  Tradat; & ante tamen pauca loquatur, adi.
Luce bona dominoque tuo felicior ipso,
  Pervenias illuc, & mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
  Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto:
  Nam spes est animi nostra timore minor.
Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira;
  Et pœnæ tu sis altera caussa, cave.
Cum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
  Contigerisque tuam, scrinia curva, domum;
Aspicies illic positos ex ordine fratres,
  Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cætera turba palam titulos ostendet apertos;
  Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis:
  Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel si satis oris habebis,
  Œdipodas facito, Telegonosque voces.
Deque tribus moneo, si qua est tibi cura parentis,
  Ne quenquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
  Nuper ab exequiis carmina rapta meis.
His mando dicas, inter mutata referri
  Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subito est effeta priori,
  Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.

Plu-

Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
  Sed vereor tardæ caussa fuisse moræ.
Sed si quæ subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
  Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est, propera: nobis habitabitur orbis
  Ultimus, a terra terra remota mea.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

In exilium proficiscens Poeta, jubente Augusto, deprehensusque in medio mari, fluctibusque pene obrutus, Deos precatur, ut ipsi saltem ignoscant, nec cum Cæsare ipsum funditus perdant. Probatque multis exemplis posse eos id facere. Describit deinde tempestatem: Tum Deos precatur, ut se incolumen ad Tomitas perducant.

Di maris, & cæli (quid enim nisi vota supersunt?)
  Solvere quasatæ parcite membra ratis.
Neve, precor, magnæ subscribite Cæsaris iræ.
  Sæpe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo:
  Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Æneam propior Saturnia Turno:
  Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Sæpe ferox cautum petiit Neptunus Ulyssem,
  Eripuit patruo sæpe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
  Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
  Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ:
Terribilisque Notus jactat mea verba, precesque
  Ad quos mittuntur, non sinit ire Deos.
Ergo iidem venti, ne caussa lædar in una,
  Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt.
Me miserum, quanti montis volvuntur aquarum!
  Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles!
  Jam jam tacturas tartara nigra putes.
Quocumque aspicio, nihil est nisi pontus, & æther,
  Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani murmure venti.
  Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu;
  Nunc Zephyrus sero vespere missus adest;
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
  Nunc Notus adversa prælia fronte gerit:

Re-

Rector in incerto est, nec quid fugiatve, petatve
  Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes nisi vana salutis:
  Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: frustraque precanti
  Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exule conjux:
  Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto:
  Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Di bene, quod non sum mecum conscendere passus:
  Ne mihi mors misero bis patienda foret.
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
  Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
  Quantus ab æthereo personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
  Quam grave balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hinc fluctus, fluctus supereminet omnes:
  Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec lethum timeo: genus est miserabile lethi:
  Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo, ferrove cadentem
  In solita moriens ponere corpus humo.
Est mandata suis aliquid sperare sepulcra,
  Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
  Hic vehor: immeritos cur mea pœna trahit?
Proh Superi, viridesque Dei, quibus æquora curæ!
  Utraque jam vestras sistite turba minas:
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
  Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si quam promerui pœnam me pendere vultis,
  Culpa mea est ipso judice morte minor.
Mittere me Stygias si jam voluisset ad undas
  Cæsar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
  Copia; quodque dedit, cum volet ipse feret.
Vos modo, quos certe nullo puto crimine læsos,
  Contenti nostri, Di, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
  Quod perit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar:
  Ut mihi parcatis; num minus exul ero?
Non ego divitias avidus sine fine parandi
  Latum mutandis mercibus æquor aro:
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas.
  Oppida non Asiæ, non loca visa prius.
Non ut Alexandri claram delatus in urbem,
  Delicias videam, Nile jocose, tuas.

Quod

Quod facile est, opto ventos: (quis credere posset;)
  Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor ut tangam sævi fera litora Ponti:
  Quoque sit a patria tam fuga tarda queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
  Exilii facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus:
  Pronaque sint nostræ numina vestra rati.
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ.
  Supplicii pars est in regione mori.
Ferte (quid hic facio?) rapidi mea corpora venti;
  Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
  Aspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, & merui: nec quæ damnaverit ille
  Crimina, defendi fasve, piumve puto.
Si tamen acta deos numquam mortalia fallunt,
  A culpa facinus scitis abesse mea.
Imo ita, vos scitis, si me meus abstulit error:
  Stultaque mens nobis, non scelerata fuit:
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi,
  Si satis Augusti publica jussa mihi;
Hoc duce si dixi felicia sæcula: proque
  Cæsare thura pius, Cæsaribusque dedi:
Si fuit hic animus nobis, ita parcite divi:
  Sin minus, alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ evanescere nubes,
  Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
  Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELE-

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Miserabiliter exponit Poeta consternationem illam, qua affectus est, posteaquam jussit eum Cæsar in exilium abire; quidque ea nocte etiam egerit, quæ fuit illi in Urbe novissima, declarat. Miserabilius deinde uxoris, & domesticorum lacrymas describit. Sic se dicit tandem mari concreditum; tantamque in Jonio mari tempestatem coortam, ut ipsi etiam nautæ salutem suam desperaverint.

Cum subit illius tristissima noctis imago,
 Quæ mihi supremum tempus in urbe fuit:
Dum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
 Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aberat, qua me discedere Cæsar
 Finibus extremæ jusserat Ausoniæ.
Nec spatium, nec mens fuerat satis apta parandi,
 Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comites non cura legendi,
 Non aptæ profugo vestis, opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
 Vivit, & est vitæ nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit;
 Et tandem sensus convaluere mei;
Alloquor extremum mœstos abiturus amicos,
 Qui modo de multis unus & alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
 Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
 Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque aspiceres, luctus gemitusque sonabant:
 Formaque non taciti funeris intus erat.
Fœmina, virque, meo pueri quoque funere mœrent,
 Inque domo lacrymas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti,
 Hæc facies Trojæ, cum caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque, canumque,
 Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, & adhuc Capitolia cernens,
 Quæ nostro frustra juncta fuere lari,
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
 Jamque oculis nunquam templa videnda meis,
Dique relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
 Este salutati tempus in omne mihi.
Et quanquam sero clypeum post vulnera sumo;
 Attamen hanc odiis exonerate fugam;

Cœ-

Cœlestique viro, quis me deceperit error
  Dicite, pro culpa ne scelus esse putet:
Ut quod sentitis pœnæ quoque sentiat auctor,
  Placato possim non miser esse Deo:
Hac prece adoravi superos ego, pluribus uxor,
  Singultu medios impediente sonos.
Illa etiam ante lares sparsis prostrata capillis
  Contigit exstructos ore tremente focos:
Multaque in adversos effudit verba penates,
  Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat:
  Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat:
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
  Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urges?
  Vel quo festinas ire, vel unde, vide.
Ah quoties certam me sum mentitus habere
  Horam, propositæ quæ foret apta viæ!
Ter limen tetigi, ter sum revocatus, & ipse
  Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Sæpe vale dicto, rursus sum multa locutus,
  Et quasi discedens oscula summa dedi.
Sæpe eadem mandata dedi, meque ipse fefelli,
  Respiciens oculis pignora cara meis. (quam,
Denique quid propero? Scythia est, quo mittimur, in-
  Roma relinquenda est: utraque justa mora est.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur,
  Et domus, & fidæ dulcia membra domus;
Quosque ego dilexi fraterno more sodales;
  O mihi Thesea pectora juncta fide!
Dum licet amplectar, nunquam fortasse licebit
  Amplius; in lucro est, quæ datur hora mihi.
Nec mora, sermonis verba imperfecta relinquo,
  Amplectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, & flemus, cœlo nitidissimus alto
  Stella gravis nobis Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam:
  Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic doluit Metius tunc, cum in contraria versos
  Ultores habuit proditionis equos.
Tum vero exoritur clamor, gemitusque meorum;
  Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Tum vero conjux humeris abeuntis inhærens
  Miscuit hæc lacrymis tristia dicta meis.
Non potes avelli, simul hinc simul ibimus, inquit:
  Te sequar, & conjux exulis exul ero.
Et mihi facta via est: & me capit ultima tellus:
  Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet a patria discedere Cæsaris ira,
  Me pietas: pietas hæc mihi Cæsar erit.

Ta-

Talia tentabat, sicut tentaverat ante,
Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
Squallidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuisse domo.
Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi
Crinibus, & gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo deplorasse Penates,
Nomen & erepti sæpe vocasse viri;
Nec gemuisse minus, quam si natæve, meumve
Vidisset structos corpus abere rogos:
Et voluisse mori, moriendo ponere sensus,
Respectuque tamen non periisse mei.
Vivat, & absentem, quoniam sic fata tulerunt,
Vivat, & auxilio sublevet usque suo.
Tangitur Oceano custos Erymanthidos Ursæ,
Æquoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen Ionium nostra non findimus æquor
Sponte: sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum, quantis nigrescunt æquora ventis;
Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior proræ, puppique recurvæ
Insilit, & pictos verberat unda Deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes;
Aggemit & nostris ipsa carina malis.
Navita confessus gelidum pallore timorem,
Jam sequitur victus, non regit arte ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
Cervicis rigidæ frena remittit equo:
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undæ,
Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatus emiserit Æolus auras,
In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul Illyricis læva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas quæso contendere terras:
Et mecum magno pareat aura Deo.
Dum loquor, & cupio pariter timeoque repelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite cærulei vos saltem Numina Ponti;
Infestumque mihi sit satis esse Jovem.
Vos animam sævæ fessam subducite morti:
Si modo qui periit, non periisse potest.

ELE-

ELEGIA IV.

ARGUMEMTUM.

Amici fidem laudat Poeta, quod etiam in adversis eum nunquam deseruerit: quam rem raros admodum ex tam multis fatetur sibi præstitisse. Simul eum hortatur, ut in pristino amore persistat, nec Augustum timeat.

O mihi post ullos nunquam memorande sodales,
 Et cui præcipue sors mea visa sua est!
Attonitum qui me (memini) carissime, primus
 Ausus es alloquio sustinuisse tuo:
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
 Cum foret in misero pectore mortis amor:
Scis bene cui dicam positis pro nomine signis:
 Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis:
 Perpetuusque animæ debitor hujus ero.
Spiritus & vacuas prius hic tenuandus in auras
 Ibit, & in tepido deseret ossa rogo:
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
 Et longa pietas excidat ista die.
Di tibi sint faciles, & opis nullius egentem
 Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen hæc navis vento ferretur amico,
 Ignoraretur forsitàn ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
 Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri Phocæus amoris,
 Fecerunt furiæ, tristis Oresta, tuæ.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
 Hyrtacidæ Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
 Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat, & vultu ridet fortuna sereno,
 Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
 Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
 Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo, tresve mihi de tot superestis amicis:
 Cætera fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis o pauci rebus succurrite lapsis,
 Et date naufragio litora tuta meo:
Neve metu falso nimium trepidate timentes
 Hac offendatur ne pietate Deus

Sæpe fidem adversis etiam laudavit in armis,
  Inque suis amat hanc Cæsar, in hoste probat,
Caussa mea est melior, qui non contraria fovi
  Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro,
  Diminui si quâ numinis ira potest.
Scire meos casus si quis desiderat omnes,
  Plus pam quæ fieri res sinit, ille petit.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent;
  Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora, ratamque,
  Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam quædam mecum moriatur oportet:
  Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius esset,
  Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
  Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala nostra poetæ
  Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
  Inter Dulichias, Iliacasque domos.
Nos freta sideribus totis distantia mensos
  Sors tulit in Geticos, Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles:
  Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam lætus patriam, victorque petebat:
  A patria fugio victus & exul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve,
  Pœna quibus non est grandis abesse locis:
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma Deumque locus.
Illi corpus erat durum, patiensque laborum:
  Invalidæ vires, ingeniumque mihi.
Ille erat assidue sævis agitatus in armis:
  Assuetus studiis mollibus ipse fui.
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
  Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cumque minor Jove sit tumidis qui regnat in undis,
  Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est:
  Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
  Quæque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
  Ni fuerit læsi mollior ira Dei.

ELE-

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Uxoris fidem & industriam laudat Poeta, quod cum nonnulli inhiarent ejus opibus, ipsa ingenio, & amicorum præsidio integra omnia servaverit. Unde Poeta verecunde tantum pollicetur, eam fore suis carminibus immortalem.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poetæ,
 Nec tantum Coo Battis amata suo est,
Pectoribus quantum tu nostris, Uxor, inhæres,
 Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea supposita veluti trabe fulta ruina est:
 Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
Tu facis, ut spolium ne sim, nec nuder ab illis,
 Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
 Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod
 Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
 In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
 Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero teste probaris,
 Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
 Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Mæonium vatem sortita fuisses,
 Penelopes esset fama secunda tuæ:
Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra;
 Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Fœmina seu Princeps, omnes tibi culta per annos,
 Te docet exemplum conjugis esse bonæ:
Assimilemque sui longa assuetudine fecit:
 Grandia si parvis assimilare licet.
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
 Nostraque sunt meritis ora minora tuis!
Si quid & in nobis vivi fuit ante vigoris,
 Exstinctum longis excidit omne malis:
Prima locum sanctas heroidas inter haberes;
 Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcunque tamen præconia nostra valebunt,
 Carminibus vives tempus in omne meis.

ELE-

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Amicum admonet Poeta, ut gemmæ faciem suam insculptam intuens, ejus exilii recordetur; dematque illi coronam ex hedera: siquidem hujusmodi insignia conveniunt felicibus Poetis. Mandat tamen insculptæ imaginis loco legatur opus Metamorphoseon in quindecim libellos digestum: quos quamvis ipse in exilium proficiscens in ignem conjecerit, tamen eosdem pluribus exemplis conscriptos exstare intelligit. Postremo sex versus mandat conscribi in prima libelli fronte: quo lector admoneatur, illud opus inemendatum subita ejus consternatione circumferri.

Siquis habes nostris similes in imagine vultus:
Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent lætos felicia signa poetas:
Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo;
Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Cara relegati, qua potes, ora vides.
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina major imago
Sunt mea, quæ mando qualiacumque legas:
Carmina mutatas hominum dicentia formas:
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui mæstus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias, & melior matre fuisse soror:
Sic ego non meritos, mecum peritura, libellos
Imposui rapidis, viscera nostra, rogis:
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus;
Vel quod adhuc crescens & rude carmen erat.
Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant,
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneantque mei.
Non tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud,
Defuit & scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto, laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.

Hos

Hos quoque sex versus in prima fronte libelli,
Si præponendos esse putabis, habe.
Orba parente suo quicunque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus.
Quoque magis faveas, non hæc sunt edita ab illo,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, erat.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Queritur Poeta eum, quocum diu familiariter vixerat, subita Poetæ consternatione, & exilii ruina fidem mutasse. Mox tamen illum admonet, ut in fide permaneat, quo ejus officium laudare queat.

In caput alta suum labentur ab æquore retro
Flumina; conversis Solque recurret equis:
Terra feret stellas: cœlum findetur aratro:
Unda dabit flammas: & dabit ignis aquas:
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt:
Parsque suum mundi nulla tenebit iter:
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam:
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te fallax cepere oblivia nostri?
Afflictumque fuit tantus adire timor?
Ut nec respiceres, nec solarere jacentem
Dure? nec exequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum, & venerabile nomen
Nunc tibi pro vili, sub pedibusque jacet?
Quid fuit ingenti prostratum mole sodalem
Visere, & alloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrymas dimittere casus,
Pauca tamen ficto verba dolore loqui?
Idque, quod ignoti faciunt, vale dicere saltem,
Et vocem populi, publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos
Cernere, supremo dum licuitque die?
Dicendumque semel toto non amplius ævo
Accipere, & parili reddere voce, vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti,
Et lacrymas animi signa dedere sui.
Quid, nisi convictu caussisque valentibus essem,
Temporis & longi junctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus, & tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus, seriaque ipsa tua?

Quid,

Quid, si duntaxat Romæ mihi cognitus esses,
  Ascitus toties in genus omne joci?
Cunctane in æquoreos abierunt irrita ventos?
  Cunctane Lethæis mersa feruntur aquis?
Non ego te genitum placida reor urbe Quirini,
  Urbe, meo quæ jam non adeunda pede est:
Sed scopulis ponti, quos hæc habet ora, sinistri,
  Inque feris Scythiæ, Sarmaticisque jugis.
Et tua sunt silicis circum præcordia venæ:
  Et rigidum ferri semina pectus habet.
Quæque tibi quondam tenero ducenda palato
  Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses:
  Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
  Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor hujus; & illo
  Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Queritur Poeta, vulgum sequi fortunam, & secundis tantum rebus adesse amico, at in adversis eum destituere: quod quidem re sibi cognitum fuisse dicit. Siquidem antequam relegaretur ab Augusto, multos habuit amicos; at postquam subita ruina corruit, neminem invenit, in cujus præsidio acquiesceret, quum multis per Cæsaris modestiam id præstare licuisset, quandoquidem ab eo hostilis erga amicum amor etiam probetur. Amico tandem gratulatur, quod studio & doctrina magnam sibi laudem paraverit, gravioribus disciplinis intentus, cum ipse ob lasciviorem Musam gravem in se calamitatem derivarit.

Detur inoffensæ vitæ tibi tangere metam,
  Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam possent pro te mea vota valere,
  Quæ pro me duros non tetigere Deos.
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
  Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicis ut veniant ad candida tecta columbæ;
  Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
  Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra est,
  Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit:

Mo-

Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi falsa videri:
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam;
Cautaque communi terga dedere fugæ.
Sæva nec admiror metuunt si fulmina; quorum
Ignibus afflari proxima quæque solent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quolibet inviso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci (neque enim moderatior alter)
Cum quis in adversis, si quid amavit, amet.
De comite Argolici postquam cognovit Orestæ,
Narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
Quæ fuit Actoridæ cum magno semper Achille,
Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes isset amico,
Tartareum dicunt indoluisse Deum.
Euryali, Nisique fide tibi, Turne, relata,
Credibile est lacrymis immaduisse genas.
Est etiam miseri pietas, & in hoste probatur.
Hei mihi! quam paucos hæc mea dicta movent!
Hic status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrymis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,
Pectora pro sensu facta serena tuo.
Hoc mihi venturum jam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc istam cum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
Est pretium, nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes,
Quælibet eloquio fit bona caussa tuo.
Hic ego commotus, dixi tibi protinus ipsi:
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hoc mihi non ovium fibræ, tonitrusve sinistri,
Linguave servatæ pennave dixit avis.
Augurium ratio est, & conjectura futuri:
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam rata sunt, tota mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expediit studio lumen abesse meo.
Utque tibi prosunt artes, facunde, severæ;
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui:
Scis vetus hoc juveni lusum mihi carmen, & istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse jocos.

Er-

Ergo ut defendi nulla mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa, nec amici desere caussam.
Quo pede cœpisti, sic bene semper eas.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Laudat navim Ovidius, quam in sinu Corinthiaco accepit: & quum altera navis diu eundem cursum tenuisset, quem navis Poetæ: quumque postea ex Samothracia solverent, utriusque navigationem, & loca describit. Optat deinde, ut incolumis Tomum navis eum perferat; quod si contigerit, Minervæ se agnam immolaturum pollicetur. Postremo Castorem, & Pollucem precatur, ut utrique navi adsint.

Est mihi, sitque precor, flavæ tutela Minervæ
Navis, & a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram:
Sive opus est remo, remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu:
Occupat egressas qualibet arte rates.
Et patitur fluctus, fertque assilientia longe
Æquora, nec sævis victa madescit aquis:
Illa Corinthiacis primum mihi cognita Cenchris
Fida manet trepidæ duxque comesque fugæ.
Perque tot eventus, & iniquis concita ventis
Æquora, Palladio numine tuta fugit.
Nunc quoque tuta precor vasti secet ostia ponti,
Quasque petit, Getici littoris intret aquas.
Quæ simul Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter:
Fleximus in lævum cursus, & ab Hectoris urbe
Venimus in portus Imbria terra tuos.
Inde levi vento Zerynthia littora nacta
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra brevis est Stentora petenti.
Hac dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas:
Dardaniamque petit auctoris nomen habentem,
Et te ruricola Lampsace tuta Deo:
Quaque per angustas vectæ male virginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum.
Hincque Propontiacis hærentem Cyzicon oris,
Cyzicon Æmoniæ nobile gentis opus,

Qua-

Quaque tenent Ponti Byzantia littora fauces:
Hic locus est gemini janua vasta maris.
Hæc precor evincat, propulsaque fortibus austris
Transeat instabiles strenua Cyaneas:
Thyniacosque sinus, & ab his per Apollinis urbem
Vecta sub Anchiali mœnia findat iter.
Inde Mesembriacos portus, & Odesson, & arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos Alcathoi memorant a mœnibus ortos
Sedibus his profugos constituisse Lares.
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me compulit ira Dei.
Hanc si contigerit, meritæ cadet agna Minervæ:
Non facit ad nostras hostia major opes.
Vos quoque Tyndaridæ quos hæc colit insula, fratres,
Mite, precor, duplici numen adeste viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas,
Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cum diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minus ista suos.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Excusat se Ovidius, si quid forte in ejus carmine incultum fuerit & minus elegans, culpamque hujus rei omnem rejicit in tempestatem & fluctus, quibus obstrepentibus se hæc scripsisse narrat.

Littera quæcumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitæ tempore facta viæ.
Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
Scribentem mediis Adria vidit aquis:
Aut postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
Alteraque est nostræ sumpta carina fugæ,
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Ægeas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive huic insania nomen,
Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab Hœdis:
Sæpe minax Steropes sidere pontus erat:
Fuscabatque diem custos Erymantidos Ursæ,
Aut Hyadas sævis auxerat Auster aquis.
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacunque manu.

Nunc

Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
 Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
 Exposcit votis immemor artis opem.
Quocunque aspicio, nihil est, nisi mortis imago;
 Quam dubia timeo mente, timensque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipso:
 Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum, pelagique laboro:
 Et faciunt geminos ensis & unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine prædam;
 Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars læva est, avidæ substructa rapinæ,
 Quam cruor, & cædes, bellaque semper habent.
Cumque sit hybernis agitatum fluctibus æquor,
 Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
 Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis;
 Nec consuete meum lectule corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo;
 Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hyems, indignaturque, quod ausim
 Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hyems hominem, sed eodem tempore, quæso,
 Ipse modo statuam carminis, illa sui.

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

AD AUGUSTUM CÆSAREM

ARGUMENTUM.

Precatur Augustum Ovidius, ut si non reditum velit, mitius tamen ac tutius exilium concedat. Dicitque se tentare, si forte carmina, quæ illi antea nocuere, nunc possint salutem reddere, quemadmodum Achillis hasta, quæ Telephum & vulneravit & sanavit. Longo igitur & artificioso carmine conatur Cæsarem placare, ostendens se multa de eo scripsisse. Enumeratque Poetas alios quamplurimos, qui nunquam ulla clade affecti sunt, quamvis mordacia aut turpia poemata ediderint.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto mea crimina musas?
An semel est pœnam commeruisse parum?
Carmina fecerunt ut me cognoscere vellent
Omine non fausto fœmina, virque meo.
Carmina fecerunt, ut me, moresque notaret
Jampridem invisa Cæsar ab arte meos.
Deme mihi studium, vitæ quoque crimina demes,
Acceptum refero versibus esse nocens.
Hoc pretium vitæ, vigilatorumque laborum
Cepimus: ingenio est pœna reperta meo.
Si saperem, doctas odissem jure sorores,
Numina cultori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo)
Saxa memor refero rursus ad icta pedem.
Scilicet ut victus repetit glatiator arenam,
Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus, opemque feret:

Musaque quæ movit, motam quoque leniet iram:
  Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque Ausonias Cæsar matresque, nurusque
  Carmina turrigeræ dicere jussit Opi.
Jusserat & Phœbo dici, quo tempore ludos
  Fecit, quos ætas aspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
  Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo:
  Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed nisi peccassem, tu quid concedere posses?
  Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
  Juppiter, exiguo tempore inermis erit.
Nunc ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
  Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitorque Deum rectorque vocatur:
  Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque cum patriæ rector dicare, paterque,
  Utere more Dei numen habentis idem.
Idque facis, nec te quisnam moderatius unquam
  Imperii potuit fræna tenere sui.
Tu veniam Partho superato sæpe dedisti,
  Non concessurus quam tibi victor erat:
Divitiis etiam multos & honoribus auctos
  Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
  Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
  Sic, cur se victum gaudeat, hostis habet.
Caussa mea est melior, quia non contraria dicor
  Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia Numina juro,
  Per te præsentem, conspicuumque Deum,
Hunc animum favisse tibi, vir maxime, meque
  Qua sola potui mente fuisse tuum.
Optavi peteres cœlestia sidera tarde,
  Parsque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia thura dedi pro te, cumque omnibus unus
  Ipse quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
  Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice majus opus quod adhuc sine fine reliqui,
  In non credendos corpora versa modos:
Invenies vestri præconia nominis illic:
  Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
  Ut major fiat, crescere possit, habet.

Fa-

Fama Jovis superest: tamen hunc suâ facta referri,
Et se materiam carminis esse, juvat:
Cumque Gigantei memorantur prælia belli,
Credibile est lætum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo thuris honore Deus.
Ah, ferus, & nobis nimium crudeliter hostis,
Delicias legit qui tibi cumque meas!
Carmina ne nostris sic te venerantia libris
Judicio possint candidiore legi.
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Cum cœpit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus.
Cunctaque Fortuna rimam faciente dehiscunt;
Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quæsitum odium mihi carmine: quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At (memini) vitamque meam, moresque probabas
Illo, quem dederas, prætereuntis equo.
Quod si non prodest, & honesti gratia nulla
Redditur, at nullum crimen adeptus eram.
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine judex:
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt, imoque sub æquore mergit
Incolumem toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
Præda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
Nec veniam læso numine casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit error,
Parva quidem periit, sed sine labe, domus:
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut ævo
Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
Unde sit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu,
Ingenio certe non latet illa meo.

Quo videar quamvis nimium juveniliter usus;
 Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, & audet
 Non fastiditis annumerare viris.
Corruit hæc igitur Musis accepta, sub uno,
 Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo læsi
 Emacuruerit Cæsaris ira, queat.
Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
 Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
 O Princeps parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ
 (Tanquam vita parum muneris esset) opes.
Nec mea decreto damnasti facta Senatus:
 Nec mea selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectus verbis (ita Principe dignum)
 Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
 Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exul dicor in illo:
 Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.
Nulla quidem sano gravior, mentisque potenti
 Pœna est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
 Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
 Quæ fuerat sævi fulmine tacta Jovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus æque.
 Hoc unum fieri te prohibente potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime Princeps,
 Spes mihi respicio cum mea facta, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora non est
 Æqualis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
 Vimque putes illos deposuisse suam.
Sic abeunt redeuntque mei variantque timores:
 Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque
 Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per Patriam, quæ te tuta & secura Parente est;
 Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
 Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
 Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit:
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret:
 Nullaque, cui posses esse maritus, erat.

Se-

Sospite sic te sit natus quoque sospes: & olim
  Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt sidus juvenile nepotes,
  Per tua, perque sui facta parentis eant:
Sic assueta tuis semper victoria castris
  Nunc quoque se præstet, notaque signa petat:
Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis:
  Ponat & in nitida laurea serta coma:
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
  Auspicium cui das grande, Deosque tuos:
Dimidioque tui præsens es, & aspicis Urbem:
  Dimidio procul es, sævaque bella geris:
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
  Inque coronatis fulgeat altus equis.
Parce, precor, fulmenque tuum fera tela reconde,
  Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, Pater Patriæ; nec nominis immemor hujus
  Olim placandi spem mihi tolle tui.
Non precor, ut redeam: quamvis majora petitis
  Credibile est magnos sæpe dedisse Deos.
Mitius exilium si das, propiusque roganti,
  Pars erit e pœna magna levata mea.
Ultima perpetior medios projectus in hostes:
  Nec quisquam patria longius exul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
  Parrhasiæ gelido virginis axe premor.
Jazyges, & Colchi, Metereaque turba, Getæque,
  Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cumque alii caussa tibi sint graviore fugati,
  Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus & hostis;
  Et maris adstricto quæ coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri;
  Proxima Basternæ, Sauromatæque tenent.
Hæc est Ausonio suo jure novissima, vixque
  Hæsit in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex ut nos in tuta releges:
  Ne sit cum patria pax quoque adempta mihi.
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister:
  Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
  Cæsaribus salvis barbara vincla pati.
Perdiderint cum me duo crimina, carmen, & error;
  Alterius facti culpa silenda mihi:
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar,
  Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest: qua turpi crimine tactus
  Arguor obscœni doctor adulterii.

Fas

Fas ergo est aliqua cælestia pectora falli,
 Et sunt notitia multa minora tua.
Utque Deos, cœlumque simul sublime tuenti
 Non vacat exiguis rebus adesse Jovi:
Ex te pendentem sic dum circumspicis orbem,
 Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, Princeps, statione relicta,
 Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
 Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Lusibus ut possis advertere numen ineptis;
 Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda,
 Rhætica nunc præbent, Thraciaque arma metum.
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
 Parthus eques, timida captaque signa manu.
Nunc te prole tua juvenem Germania sentit,
 Bellaque pro magno Cæsare Cæsar agit.
Denique ut in tanto, quantum non extitit unquam,
 Corpore, pars nulla est quæ labet imperii.
Urbs quoque te, & legum lassat tutela tuarum,
 Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas,
 Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
 Unquam te nostros evoluisse jocos?
At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
 Nullum legisses crimen in arte mea.
Illa quidem fateor frontis non esse severæ
 Scripta, nec a tanto principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
 Sunt ea: Romanas erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare; libellus
 Quattuor hos versus e tribus unus habet.
Este procul vittæ tenues, insigne pudoris:
 Quæque tegis medios instita longa pedes.
Nil, nisi legitimum, concessaque furta canemus:
 Inque meo nullum carmine crimen erit:
Ecquid ab hac omnes rigidas summovimus arte,
 Quas stola contingit, vittaque sumpta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti,
 Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat, quæ carmine ab omni
 Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque attigerit (si qua est studiosa sinistri)
 Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumpserit annales: (nihil est hirsutius illis)
 Facta sit unde parens Ilia nempe leget.

Sum-

Sumpserit, Æneadum genitrix ubi prima, requiret,
Æneadum genitrix unde sit alma Venus.
Persequar inferius (modo si licet ordine ferri)
Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
Nil prodest, quod non lædere possit idem.
Igne quid utilius? Si quis tamen urere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem,
Quæque juvet monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur ense viator,
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas ut agat facundia caussas:
Protegit hæc sontes, immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
Constait nulli posse nocere meum.
Et tandem vitium quicumque hinc concipit, errat:
Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent
Nequitiæ: tolli tota theatra jube.
Peccandi caussam quam multis sæpe dederunt,
Martia cum durum sternit arena solum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi est:
Hic sedet ignoto juncta puella viro.
Cum quædam spatientur in hac, ut amator eodem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Cum steterit Jovis æde: Jovis succurret in æde,
Quam multas matres fecerit ille Deus.
Proxima adoranti Junonis templa subibis,
Pellicibus multis indoluisse Deam.
Pallade conspecta, natum de crimine Virgo
Sustulerit quare quæret Erichthonium.
Venerit in templum magni tua munera Martis,
Stat Venus ultori juncta viro ante fores,
Isidis æde sedens cur hanc Saturnia quæret,
Egerit Jonio, Bosphorioque mari.
In Venerem Anchises, in Lunam Latmius heros,
In Cererem Jasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes:
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul a scripta solis meretricibus arte
Summovet ingenuas pagina prima manus.
Quæcumque erumpit, qua non sinit ire sacerdos,
Protinus hæc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus versus evolvere molles;
Multa licet Castæ non facienda legant.

Sæ-

Sæpe supercilii nudas matrona severi,
 Et Veneris stantes ad genus omne videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
 Nec domino pœnæ res ea caussa fuit.
At quare in nostra nimia est lascivia Musa?
 Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum, manifestaque culpa fatenda est:
 Pœnitet ingenii, judiciique mei.
Cur non Argolicis potius quæ concidit armis,
 Vexata est iterum carmine Troja meo?
Cur tacui Thebas? & mutua vulnera fratrum?
 Et septem portas sub duce quamque suo?
Non mihi materiam bellatrix Roma negabat.
 Et pius est patriæ facta referre labor.
Denique cum meritis impleveris omnia, Cæsar,
 Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina solis:
 Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito: tenuis mihi campus aratur,
 Illud erat magnæ fertilitatis opus:
Non ideo debet pelago se credere, si qua
 Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsan & hoc dubitem, numeris levioribus aptus
 Sim satis, in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos Jovis igne Gigantes
 Dicere, conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
 Condere; materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detrectare videbar,
 Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, juvenilia carmina, veni:
 Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem, sed me mea fata trahebant,
 Inque meas pœnas ingeniosus eram.
Hei mihi cur didici? cur me docuere parentes?
 Litteraque est oculos ulla morata meos?
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob artes,
 Quas ratus es vetitos sollicitare toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt furta magistro;
 Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, & mollia carmina feci,
 Strinxerit ut nomen fabula nullâ meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
 Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, distant mores a carmine nostro:
 Vita verecunda est, Musa jocosa mea.
Magnaque pars mendax operum est & ficta meorum:
 Plus sibi permisit compositore suo.

Nec

Nec liber indicium est animi: sed honesta voluptas
Plurima mulcendis auribus apta refert.
Accius esset atrox: conviva Terentius esset:
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Præcepit Lyrici Teia Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus & ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod sæpe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore Menandri:
Et solet hic pueris, virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est aliud, nisi adultera? de qua
Inter amatorem pugna, virumque fuit?
Quid prius est illic flamma Chryseidos? aut quæ
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi fœmina propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quid nisi Mæonides Venerem, Martemque ligatos
Narrat in obscœno corpora prensa toro?
Unde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse Deas?
Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto est nisi cæcæ flamma novercæ?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid non Tantalides agitante Cupidine currus
Pisæam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a læso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres cum pellice regem:
Quæque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Æropem frater sceleratus amasset,
Aversos solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, & egentem mentis Orestem,
Ægysthi crimen, Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimeræ,
Quem letho fallax hospita pene dedit?
Quid loquar Hermionem? quid te Schœneia virgo?
Teque Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid Danaen, Danaesque nurum? Matremque Lyæi,
Hæmonaque? & noctes quæ coiere duas?
Quid generum Peliæ? quid Thesea, quidve Pelasgum,
Iliacam tetigit qui rate primus humum?

Huc

Huc Jole, Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas, Iliacusque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes:
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est & in obscœnos deflexa Tragœdia risus:
Multaque præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Junxit Aristides Milesia crimina secum:
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua est.
Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius impuræ conditor historiæ:
Nec qui composuit nuper Sybaritida, fugit,
Nec qui concubitus non tacuere suos.
Sunt ea doctorum monumentis mista virorum:
Muneribusque ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis:
Et Romanus habet multa jocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
Ennius ingenio maximus, arte rudis:
Explicat ut caussas rapidi Lucretius ignis;
Caussarumque triplex vaticinatur opus:
Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo
Fœmina, cui falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui, similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua facta modis.
Quid referam Ticidæ? quid Memmi carmen? apud quos
Rebus abest nomen, nominibusque pudor.
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
Et leve Cornifici, parque Catonis opus:
Et quorum libris modo dissimulata Perilla,
Nomine nunc legitur dicta, Metelle, tuo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suæ.
Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Servi
Carmina: quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristidem Sisenna: nec obfuit illi
Historiæ turpes inseruisse jocos.
Non fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere juranti durum putat esse Tibullus,
Hoc etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur:
Seque sua miserum nunc ait arte premi.
Sæpe velut gemmam dominæ, signumve probaret,
Per caussam meminit se tetigisse manum.

Ut-

Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
Et tacitam mensæ duxit in orbe notam.
Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, cum solus obambulet ipse,
Cui toties clausas excreet ante fores.
Multaque dat furti talis præcepta, docetque
Qua nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi: legiturque Tibullus,
Et placet, & jam te principe notus erat.
Invenies eadem blandi præcepta Properti,
Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi: quoniam præstantia candor
Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne qua tot iere carinæ,
Naufraga servatis omnibus una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea luditur, artes.
Hæc est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali, quo possis plurima jactu
Fingere, damnosos effugiasque canes:
Tessera quos habeat numeros: distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo.
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cum medius gemino calculus hoste perit:
Ut mage velle sequi sciat, & revocare priorem:
Nec tuto fugiens incomitatus eat:
Parva sedet ternis instructa tabella lapillis:
In qua vicisse est continuasse suos:
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
Perdere rem caram tempora nostra solent.
Ecce canit formas alius, jactusque pilarum:
Hic artem nandi præcipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris:
Hic epulis leges, hospitioque dedit:
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
Quæ docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumoso luduntur mense Decembri:
Quæque jam non ulli composuisse nocet.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa: repertus ego.
Quid si scripsissem mimos obscœna jocantes,
Qui semper vetiti crimen amoris habent?
In quibus assidue cultus procedit adulter;
Verbaque dat stulto callida nupta viro.

Nu-

Nubilis hoc virgo, matronaque; virque, puerque
  Spectat; & e magna parte Senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures:
  Assuescunt oculi multa pudenda pati.
Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
  Plauditur; & magno palma favore datur.
Quoque minus prodest, pœna est lucrosa poetæ;
  Tantaque non parvo crimina Prætor emit.
Inspice ludorum sumptus, Auguste, tuorum:
  Empta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu spectasti, spectandaque sæpe dedisti,
  Majestas adeo comis ubique tua est:
Luminibusque tuis, totus quibus utitur orbis,
  Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
  Materiæ minor est debita pœna meæ.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum?
  Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata sæpe:
  Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus vestris ut prisca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu:
Sic quæ concubitus varios, Venerisque figuras
  Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,
  Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant aliis telis instructa cruentis,
  Parsque tui generis, pars tua facta canit.
Invida me spatio natura coercuit arcto,
  Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor
  Contulit in Tyrios arma, virumque toros;
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
  Quam non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem, tenerosque Amaryllidis ignes
  Bucolicis juvenis luserat ante modis.
Nos quoque jampridem scripto peccavimus isto,
  Supplicium patitur non nova culpa novum:
Carminaque edideram, cum te delicta notantem
  Præterii toties jure quietus eques.
Ergo quæ juveni mihi non nocitura putavi
  Scripta parum prudens, nunc nocuere seni.
Sera renundavit veteris vindicta libelli,
  Distat & a meriti tempore pœna sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum,
  Sæpe dedi nostræ grandia vela rati.

Sex

Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos;
  Cumque suo finem mense volumen habet:
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
  Et tibi sacratum sors mea rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis,
  Quæque gravis debet verba cothurnus habet.
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima cœpto
  Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paullisper ab ira,
  Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi.
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi
  In tua deduxi tempora, Cæsar, opus.
Aspiceres quantum dederis mihi pectoris ipse;
  Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci distrinxi carmine quemquam,
  Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi:
  Nulla venenato littera mista joco est:
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
  Quem mea Calliope læserit, unus ero.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultare jacenti:
  Gratia candori si qua relata meo est.
His precor, atque aliis possint tua numina flecti;
  O pater, o patriæ cura, salusque tuæ.
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
  Cum longo pœnæ tempore victus eris:
Tutius exilium, paulloque quietius oro,
  Ut par delicto sit mea pœna suo.

PUBLII OVIDII NASONIS TRISTIUM

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Librum Romam mittit Poeta incultum quidem, & sordidum: inducitque illum errare per varia Urbis loca, precarique Augustum, ut patri exuli, & poetæ det veniam. Sed cum nusquam recipi se videat, rogat manus plebeja, ut eum illæ saltem accipiant, ut habeat ubi possit divertere.

Missus in hanc venio timidi liber exulis urbem.
 Da placidam fesso, lector amice, manum.
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori.
 Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
 Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in ævo
 (Heu nimium sero!) damnat & odit opus.
Aspice quid portem; nihil hic nisi triste videbis,
 Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
 Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice levis,
 Erubui domino cultior esse meo.
Littera suffusas quod habet maculosa lituras,
 Læsit opus lacrymis ipse poeta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta latine,
 In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum;
 Quasque petam sedes hospes in urbe liber.
Hæc ubi sum furtim lingua titubante locutus,
 Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Di tibi dent, nostro quod non tribuere poetæ,
 Molliter in patria vivere posse tua.

Duc

Duc age, namque sequar, quamvis terraque marique
  Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit, & ducens, Hæc sunt fora Cæsaris, inquit;
  Hæc est a sacris quæ via nomen habet.
Hic locus est Vestæ, qui Pallada servat, & ignem:
  Hic fuit antiqui regia parva Numæ.
Inde petens dextram, porta est, ait, ista Palati:
  Hic Stator, hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror, video fulgentibus armis
  Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
En domus hæc, dixi, Jovis est: quod ut esse putarem,
  Augurium menti querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, Non fallimur, inquam,
  Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen apposita velatur janua lauro?
  Cingit & augustas arbor opaca fores?
An quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
  An quia Leucadio semper amata Deo est?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
  Quam tribuit terris, pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
  Carpitur: æternum sic habet illa decus.
Caussa superpositæ scripto testata coronæ
  Servatos cives indicat hujus ope.
Adjice servatis unum, Pater optime, civem,
  Qui procul extremo pulsus in orbe latet.
In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus caussam, sed suus error habet.
Me miserum, vereorque locum, vereorque potentem,
  Et quatitur trepido littera nostra metu.
Aspicis exangui chartam pallere colore?
  Aspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placata parenti
  Isdem sub dominis aspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
  Ducor ad intonsi candida templa Dei:
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
  Belides, & stricto stat ferus ense pater:
Quæque viri docto veteres fecere novique
  Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam fratres, exceptis scilicet illis,
  Quos suus optaret non genuisse parens.
Quærentem frustra custos me sedibus illis
  Præpositus sancto jussit abire loco.
Altera templa peto vicino juncta theatro:
  Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis,
  Atria libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat:
  Et patimur nati quam tulit ipse fugam.

For-

Forsitan & nobis olim minus asper, & illi
  Evictus longo tempore Cæsar erit.
Di, precor, atque adeo (neq; enim mihi turba roganda est)
  Cæsar ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, quoniam statio mihi publica clausa est,
  Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsæ
  Sumite plebejæ carmina nostra manus.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

In hac Elegia queritur Poeta, quod fata eum in Scythiam compulerint: nec sacerdoti suo opem tulerint Apollo, aut Pierides. Deinde dicit, se in Scythia in assiduo fletu & mœrore degere. Postremo Deos precatur, ut tandem ei mori liceat.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
  Quæque Licaonio terra sub axe jacet?
Nec vos Pierides, nec stirps Latonia vestro
  Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest;
  Quodque magis musa est visa jocosa mea?
Plurima sed pelago, terraque pericula passum
  Ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum securaque in otia natus,
  Mollis, & impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior: nec me mare portubus orbum
  Perdere, diversæ nec potuere viæ:
Suffecitque malis animus: nam corpus ab illo
  Accepit vires; vixque ferenda tulit.
Dum tamen & ventis dubius jactabar, & undis,
  Fallebat curas, ægraque corda labor.
Ut via finita est, & opus requievit eundi,
  Et pœnæ tellus est mihi tacta meæ,
Nil nisi flere libet: nec nostro parcior imber
  Lumine, quam verna de nive manat aqua.
Roma, domusque subit, desideriumque locorum,
  Quidquid & amissa restat in urbe mei.
Hei mihi quod toties nostris pulsata sepulchri
  Janua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi? totiesque minata
  Obruit infelix nulla procella caput?
Di, quos experior nimium constanter iniquos,
  Participes iræ, quam Deus unus habet;
Extimulate, precor, cessantia fata: meique
  Interitus clausas esse vetate fores.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Ad uxorem scribens ex Scythia, se excusat, quod aliena manu scriptam miserit epistolam; quod aliter non potuisse fieri ostendit ob adversam valetudinem, qua conflictabatur: simulque incommoda commemorat. Sed prater catera illud fatetur esse maximum, quod careat ipsius uxoris aspectu. Mandat ut ejus ossa Romam deferantur in parva urna, & signentur epitaphio ab eo composito.

Hæc, mea si conjux miraris, epistola quare
 Alterius digitis scripta sit; æger eram:
Æger in extremis ignoti partibus orbis:
 Incertusque meæ pene salutis eram.
Quem mihi nunc animum dura in regione jacenti
 Inter Sauromatas esse, Getasque putas?
Nec cœlum patior, nec aquis assuevimus istis:
 Terraque nescio quo non placet ista modo.
Non domus apta satis; non hic cibus utilis ægro:
 Nullus, Apollinea qui levet arte malum, est,
Non qui soletur, non qui labentia tarde
 Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis jaceo populisque, locisque;
 Et subit affecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia cum subeant, vincis tamen omnia, conjux:
 Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: te vox mea nominat unam:
 Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
 Ut foret amentis nomen in ore tuum.
Si jam deficiat suppresso lingua palato,
 Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam;
 Spesque tui nobis caussa vigoris erit.
Ergo ego sum vitæ dubius: tu forsitan istic
 Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, affirmo; liquet hoc, carissima, nobis,
 Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos;
 Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni perituro parcere Divi,
 Ut saltem patria contumularer humo!
Vel pœna in mortis tempus dilata fuisset,
 Vel præcepisset mors properata fugam.

In-

Integer hanc potui nuper bene reddere vitam;
Exul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominæ lacrymis in nostra cadentibus ora
Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri
Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ubi audieris, tota turbabere mente,
Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid in has frustra tendens tua brachia partes,
Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos:
Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Cum patriam amisi, tunc me periisse putato:
Et prior, & gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima conjux,
Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quod potes, extenua forti mala corde ferendo;
Ad mala jampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
Effugiatque avidos pars mea nulla rogos!
Nam si morte carens vacuas volat altus in auras
Spiritus, & Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras:
Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna:
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Non vetat hoc quisquam. Fratrem Thebana peremptum
Supposuit tumulo rege vetante soror.
Atque ea cum foliis, & amomi pulvere misce;
Atque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.
Hic ego qui jaceo tenerorum lusor amorum,
Ingenio perii Naso poeta meo.
At tibi, qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
Dicere; Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in tumulo est: etenim majora libelli,
Et diuturna magis sunt monimenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen, & auctori tempora longa suo.
Tu tamen extincto feralia munera ferto:
Deque tuis lacrymis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis:
Sentiet officium mœsta favilla pium.

Scri-

Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
Dictandi vires, siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
Quod tibi qui mittit, non habet ipse, vale.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Amicum carissimum, quem propter Augustum non audet nominare, Poeta admonet, ut magna atria, & potentes fugiat: qui quamvis possint plurimum prodesse, non prosunt, sed potius nocent. Laudat deinde amici fidem, quam sibi in adversis rebus nunquam defuisse cognovit, simulque enumerat exilii sui incommoda. Rogat postremo, ut quam possit, illi opem ferat.

O Mihi care quidem semper, sed tempore duro
Cognite, res postquam procubuere meæ.
Usibus edocto si quidquam credis amico,
Vive tibi, & longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita:
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes:
Non prosunt; potius plurimum obesse solent.
Effugit hybernas demissa antenna procellas:
Lataque plus parvis vela timoris habent.
Aspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
Cum grave nexa simul retia mergat onus?
His ego si monitis monitus prius ipse fuissem,
In qua debebam, forsitan urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano (vix hoc tamen evenit ipsum)
Sic cadit, ut tacta surgere possit humo.
At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
Occurrit regi flebilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas?
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
Nam pennas ambo nonne habuere suas?
Crede mihi: bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius ejus
Stultus Achilleos non adamasset equos;
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaetonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper:
Propositique memor contrahe vela tui.

Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
  Dignus es, & fato candidiore frui.
Quod pro te voveam miti pietate mereris,
  Hæsuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
  Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrymas super ora cadentes;
  Tempore quas uno fidaque verba dabas.
Nunc quoque summotum studio defendis amicum;
  Et mala vix ulla parte levanda levas.
Vive sine invidia; mollesque inglorius annos
  Exige, amicitias & tibi junge pares.
Nasonisque tui, quod adhuc non exulat unum,
  Nomen ama; Scythicus cætera pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursæ
  Me tenet, astricto terra perusta gelu.
Bosphorus, & Tanais superant, Scythiæque paludes,
  Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nil est, nisi non habitabile frigus,
  Heu quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est: longe est carissima conjux,
  Quidquid & hæc nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen hæc absunt, ut quæ contingere non est
  Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errat domus, urbs, & forma locorum,
  Accedantque suis singula facta locis.
Conjugis ante oculos sicut præsentis imago est:
  Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hæc, quod abest: levat hæc, quod præstat amorem;
  Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris hæretis amici;
  Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit: & ipsos
  In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat instar honoris,
  Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
  Alloquar; & nulli caussa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
  Protrahet, occulte si quis amavit, amet.
Scite tamen, quamvis longa regione remotus
  Absim, vos animo semper adesse meo.
Et qua quisque potest, oro, mala nostra levate;
  Fidam projecto neve negate manum.
Prospera sic maneat vobis fortuna: nec unquam
  Contacti simili sorte rogetis opem.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Amici fidem perspectam & cognitam in adversis præcipue rebus laudat, quam dicit nunquam abituram ex ejus animo. Demum fatetur, se ali exigua spe, ut aliquando Augustus mitior fiat, & magis placidum tribuat exilium.

Usus amicitiæ tecum mihi parvus, ut illam
  Non ægre possis dissimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis propioribus esses,
  Nave mea vento forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinam,
  Versaque amicitiæ terga dedere meæ;
Ausus es igne Jovis percussum tangere corpus,
  Et deploratæ limen adire domus.
Idque recens præstas, nec longo cognitus usu,
  Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visusque notavi,
  Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrymas cernens in singula verba cadentes,
  Ore meo lacrymas, auribus illa bibi.
Brachiaque excepi mœsto pendentia collo,
  Et singultatis oscula mista sonis.
Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
  Scis Carum veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
  Pectoribus teneo non abitura meis.
Di tibi posse tuos tribuant defendere semper,
  Quos in materia prosperiore juves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
  (Quod te credibile est quærere) quæris, agam?
Spe trahor exigua, (quam tu mihi demere noli)
  Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est:
  Tu mihi, quod cupio, fas (precor) esse proba:
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
  Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim major, magis est placabilis iræ:
  Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
  Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.
At lupus, & turpes instant morientibus ursi,
  Et quæcumque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?
  Dardanii lacrymas non tulit ille senis.

Quæ

Quæ ducis Emathii fuerit clementia, Poros,
  Præclarique docent funeris exequiæ.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras:
  Junonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
  Cum pœnæ non sit caussa cruenta meæ.
Non mihi quærenti pessundare cuncta, petitum
  Cæsareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est,
  Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:
  Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
  Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, factūrum ut molliat ipse
  Mutati pœnam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis prænuntius ortum
  Afferat admisso Lucifer albus equo.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Hac etiam elegia amici fidem laudat, quam etiamsi velit, minime dissimulare posse ostendit: cujus consilio si usus fuisset, fatetur se incolumem semper esse potuisse. Demum illum precatur, ut ei Augustum mitiorem reddat, quo is sibi exilii locum mutet: quandoquidem nulli sceleri se obnoxium esse sciat.

Fœdus amicitiæ nec vis, carissime, nostræ,
  Nec, si forte velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
  Nec tibi me tota junctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus; ut esset
  Pene magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
  Cognitus est illi, quem colis ipse, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem:
  Pectoribusque dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam secreti quidquid habebam:
  Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali:
  Consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in pœnam nimirum fata trahebant:
  Omne bonæ claudunt utilitatis iter.
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
  Seu ratio fatum vincere nulla valet:
Tu tamen, o nobis usu junctissime longo,
  Pars desiderii maxima pene mei.

Sis

Sis memor: & si quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare rogo.
Numinis ut læsi fiat mansuetior ira;
Mutatoque minor sit mea pœna loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
Principiumque mei criminis error habet.
Nec breve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud, & admonitu fit novus ipse dolor.
Et quæcunque adeo possunt afferre pudorem,
Illa tegi cæca condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse; sed illo
Præmia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari,
Nomina si factis reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt, alium, qua longius absim,
Quære (suburbana hæc sit mihi terra) locum.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Ad Filiam Perillam scribens Ovidius primo fatetur se Musis vacare, quamvis illæ sibi nocuerint: eamque hortatur ut idem faciat, quo sibi immortalitatem comparet: nam ea formæ elegantia, inquit, quæ in ipsa erat, senectute & tempore vitiabitur. At ingenii dotes semper permanebunt.

Vade salutatum subito perarata Perillam
Littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros, Pieridasque suas.
Quicquid aget, cum te scierit venisse, relinquet:
Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim.
Nec mala tam longa nostra levata mora:
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti,
Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque dic, studiis communibus ecquid inhæres?
Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum facie mores natura pudicos,
Et raras dotes, ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
Ne male fœcundæ vena periret aquæ.
Primus id aspexi teneris in virginis annis,
Utque pater natæ duxque comesque fui.

Tunc

Tunc quoque, sed forsan nostrum delevit amorem
Tempus, eram nimio junctus amore tibi.
Ergo si remanent ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne nunc mea te fortuna retardet,
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua sæpe mihi, tibi nostra legebam:
Sæpe tui judex, sæpe magister eram.
Aut ego præbebam factis modo versibus aures,
Aut, ubi cessaras, caussa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me læsere libelli,
Tu quoque sis pœnæ fata secuta meæ.
Pone Perilla metum: tantummodo fœmina nulla,
Neve vir e scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiæ remove doctissima caussas:
Inque bonas artes, & tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit:
Injicietque manum formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.
Cumque aliquis dicet, Fuit hæc formosa, dolebis,
Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt & opes modicæ, cum sis dignissima magnis:
Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicumque libet fortuna, rapitque:
Irus & est subito, qui modo Crœsus erat.
Singula ne referam, nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingeniique bonis.
En ego cum patria caream, vobisque domoque,
Raptaque sint, adimi quæ potuere mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.
Qui licet hanc sævo vitam mihi finiat ense,
Me tamen exstincto fama superstes erit.
Dumque suis victrix septem de montibus orbem
Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
Effuge venturos qua potes usque rogos.

E-

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Desiderio cum patriæ, tum suorum ita se teneri Poeta scribit, ut cupiat celeri aliquo cursu eo se conferre: quam rem sibi solum Augustum præstare posse ostendit: narratque exilii sui incommoda: optatque ut tandem Cæsar iræ modum statuat, & mitius præbeat exilium.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
  Misit in ignotam qui rude semen humum.
Nunc ego Medeæ vellem frænare dracones,
  Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua.
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
  Sive tuas Perseu, Dædale sive tuas;
Ut tenera nostris cedente volatibus aura,
  Aspicerem patriæ dulce repente solum.
Desertæque domus vultum, memoresque sodales,
  Caraque præcipue conjugis ora meæ.
Stulte quid hæc frustra votis puerilibus optas,
  Quæ non ulla tibi fertque feretque dies?
Si semel optandum est, Augusti numen adora:
  Et quem sensisti, rite precare Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
  Tradere: det reditum: protinus ales eris.
Si precer hæc, (neque enim possum majora precari)
  Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum jam satiaverit iram,
  Tunc quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
  Ex his me jubeat quolibet ire locis.
Nec cælum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ,
  Hei mihi perpetuus corpora languor habet!
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis,
  Sive mei caussa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia: vixque
  Ossa tegit macies, nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
  Est color in foliis, quæ nova læsit hyems.
Is mea membra tenet: nec viribus allevor ullis,
  Et nunquam queruli caussa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed ægra est
  Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, & ante oculos veluti spectabile corpus
  Adstat Fortunæ forma legenda meæ.
Cumque locum, moresque hominum, cultusque sonumque
  Cernimus, & quid sim, quid fuerimque subit;

Tan-

Tantus amor necis est, querar ut de Cæsaris ira,
  Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
  Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Urbes Græcas Geticam oram incoluisse docet, ab iisque etiam Tomitanæ Urbi nomen fuisse impositum ostendit.

Hic quoque sunt igitur Grajæ (quis crederet?) Urbes,
  Inter inhumanæ nomina barbariæ.
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
  Inque Getis Grajas constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
  Constat ab Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ cura pugnacis facta Minervæ,
  Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
  Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto,
  Hospes, ait, nosco Colchide vela, venit.
Dum trepidant Minyæ, dum solvitur aggere funis,
  Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis,
  Ausa, atque ausura multa nefanda manu.
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
  Pallor in attonitæ virginis ore fuit.
Ergo ubi prospexit venientia vela, Tenemur,
  Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum quid agat quærit, dum versat in omnia vultus,
  Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cujus ut oblata est præsentia, Vicimus, inquit:
  Hic mihi morte sua caussa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis
  Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
  Dissipat in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
  Pallentesque manus, sanguineumque caput:
Ut genitor luctuque novo tardetur, & artus
  Dum legit extinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
  Membra soror fratris consecuisse sui.

E-

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Exilii sui incommoda describit Poeta, sed inter cætera tantam vim frigoris esse asserit, ut flumina & maria, atque in his etiam pisces congelentur: & eo tempore Scythæ hostes, qui equitatu & sagittis plurimum pollent, Istrum transeant, atque ea loca depopulentur, ac homines captivos ducant.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis adempti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis nunquam tangentibus æquor
Me sciat in media vivere barbarie.
Sauromatæ cingunt fera gens, Bessique, Getæque:
Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro:
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cum tristis hyems squallentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est;
Dum patet & Boreas, & nix injecta sub Arcto,
Tum liquet has gentes axe tremente premi.
Nix jacet, & jactam nec Sol pluviæve resolvunt,
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, & sutis arcent mala frigora braccis,
Oraque de toto corpore sola patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.
Udaque consistunt formam servantia testæ
Vina, nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi?
Deque lacu fragiles effodiantur aquæ?
Ipse papyrifero qui non angustior amne,
Miscetur vasto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, & tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur; & undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar, sed cum sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum;
Lubricaque immotas testa premebat aquas.

Nec vidisse sat est, durum calcavimus æquor,
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
Non foret angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt Delphines in auras
Tollere: conantes dura coercet hyems.
Et quamvis Boreas jactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit:
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore puppes,
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hærere ligatos,
Sed pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo.
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii: nullisque tuentibus agros,
Incustoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes parvæ, pecus, & stridentia plaustra,
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura, laremque suum.
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis,
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre, aut abducere, perdunt;
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque cum pax est, trepidant formidine belli:
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem;
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra:
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic dominæ verba legenda suæ.
Aspiceres nudos sine fronde, sine arbore campos:
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo tam late pateat cum maximus orbis,
Hæc est in pœnas terra reperta meas.

ELE-

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Crudelissimum quemdam supresso nomine accusat Ovidius, quod cum in Scythica regione, orbatus omni re cara, in maximis degat incomodis, ille non his contentus, ei tamen insultet: Additque, magnum illi esse dedecus, oppugnare hominem prostratum & jacentem. Monet postremo, ut memor humanæ sortis nolit amplius commemorare Poeta crimina, sed ea sinat cicatricem obducere, cum præsertim nulla ejus fortuna possit fieri miserior.

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
Meque reum dempto fine cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino:
Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, & inhospita litora ponti,
Cumque suo Borea Mænalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguæ,
Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
Cinctaque montanis ut pavet agna lupis:
Sic ego belligeris a gentibus undique septus
Terreor, hoste meum pene premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Cæsaris iram,
Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet;
Solvat & in mores ora diserta meos.
In caussa facili quemvis licet esse disertum,
Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces, & stantia mœnia virtus:
Quamlibet ignavi præcipitata premunt.
Non sum qui fueram; quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
Hector erat tum cum bello certabat; at idem
Tractus ab Hæmonio non erat Hector equo.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento:
Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra ferox dictis incessis amaris?
Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina: nil sit in illis,
Quod magis errorem, quam scelus esse putes.

Pen-

Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
Exilioque graves, exiliique loco.
Carnifici mea flenda potest fortuna videri:
Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi Busiride, sævior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem:
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno:
Et dictis artes conciliasse suas.
Munere in hoc Rex est usus, sed imagine major,
Nec sola est operis forma probanda mei.
Aspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Hac tibi quem perdes conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure;
Mugiet, & veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio præmia digna meo.
Dixerat: at Phalaris, Pœnæ mirande repertor
Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit geminos ore gemente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythicosque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore,
Quantaque vis avido gaudia corde feras:
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulysses,
Neptuni minor est, quam Jovis ira fuit.
Ergo quicunque es, rescindere vulnera noli;
Deque gravi duras vulnere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine:
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas, fortuna miserrima nostra est:
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar,
Ipse velim pœnas experiare meas.

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Frigoribus pulsis adesse vernum tempus, cujus jucunditatem ex loco adjunctorum latius describit; incipiuntque etiam nautæ tunc navigare: qui, si in Scythiam pervenerint, se illis dicit occurrere, ut ab his intelligat de Cæsaris triumphis. Quod si quis aliquid referre potuit, protinus a Poeta domum ducitur, fitque ejus hospes. Precatur demum, ut domus, quam habebat in Scythia, non sit perpetua Poetæ sedes, sed hospitium, ut aliquando in patriam redeat.

Frigora jam zephyri minuunt: annoque peracto,
 Longior antiquis visa Mæotis hyems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
 Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violas puerique legunt, hilaresque puellæ;
 Rustica quas nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum;
 Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,
 Sub trabibus cunas, tectaque parva facit.
Herbaque, quæ latuit Cerealibus obruta sulcis,
 Exerit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
 Nam procul a Getico littore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus,
 Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic, junctisque ex ordine ludis
 Cedunt verbosi garrula bella fori.
Lusus equis nunc est, levibus nunc luditur armis;
 Nunc pila, nunc celeri vertitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente juventus,
 Defessos artus virgine tingit aqua.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet;
 Cumque tribus resonant terna theatra foris.
O quater & quoties non est numerare beatum,
 Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta;
 Quæque lacu duro non fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie; nec, ut ante, per Istrum
 Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Si tamen incipient aliquæ huc adnare carinæ,
 Hospitaque in Ponti littore puppis erit;
Sedulus occuram nautæ; dictaque salute,
 Quis veniat, quæram, quisve, quibusve locis. Il-

Ille quidem mirum, nisi de regione propinqua,
  Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit,
  Litora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Græca scierit, sive ille Latina
  Voce loqui, certe gratior hujus erit.
Fas quoque ab ore freti, longæque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto.
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ parsque gradusque potest.
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
  Cæsaris, & Latio reddita vota Jovi:
Teque rebellatrix tandem Germania magni
  Triste caput pedibus supposuisse ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,
  Ille meæ domui protinus hospes erit.
Hei mihi jamne domus Scythico Nasonis in orbe est?
  Jamque suum mihi dat pro lare pœna locum?
Di facite, ut Cæsar non hoc penetrale, domumque,
  Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Cum natalis Poetæ adesset, superfluum fuisse dicit, in ea loca eum venisse, ubi non licet illi ex more solemnia sacra exhibere: monetque, ne amplius redeat, dum erit in Scythia.

Ecce supervacuus (quid enim fuit utile nasci?)
  Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure quid ad miseros veniebas exulis annos?
  Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
  Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
  Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda (quod idem fecere sodales)
  Tu quoque dixisses tristis in Urbe, vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
  Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectas soliti tibi moris honorem,
  Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
  Micaque solemni thuris in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
  Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
  Adventu possim lætus ut esse tuo.

Fu-

Funeris ara mihi ferali cincta cupresso
  Convenit, & structis flamma parata rogis.
Nec dare thura libet nihil exorantia Divos:
  In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
  In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me terrarum pars pene novissima Pontus
  Euxinus falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

Amici colligentis ejus scripta fidem & amorem laudat Poeta: hortaturque, ut quoad potest, ejus nomen in Urbe retineat: Simulque exponit Metamorphosis opus inemendatum e manibus exisse. Postremo dicit, quicquid exilii tempore compositum a se fuit in Scythia, excusandum esse.

Cultor & antistes doctorum sancte virorum,
  Quid facis ingenio semper amice meo?
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
  Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Colligis exceptis ecquid mea carmina solis
  Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Imo ita fac vatum, quæso, studiose novorum:
  Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
  Qui domini pœnam non meruere sui.
Sæpe per externas profugus pater exulat oras;
  Urbe tamen natis exulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
  Carmina sunt: stirps hæc progeniesque mea.
Hanc tibi commendo: quæ quo magis orba parente est,
  Hoc tibi tutori sarcina major erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
  Cætera fac curæ sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
  Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,
  Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
  In populi quicquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque nescio quid nostris appone libellis,
  Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicunque leget (si quis leget) æstimet ante
  Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Æquus erit scriptis, quorum cognoverit esse
  Exilium tempus, barbariemque locum.

Il-

Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
  Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala: cujus & ante
  Fons infœcundus, parvaque vena fuit.
Sed quæcunque fuit, nullo exercente refugit,
  Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter, alarque,
  Copia; pro libris arcus & arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cujus
  Intellecturis auribus utar, adest.
Nec quo secedam locus est; custodia muri
  Summovet infestos, clausaque porta Getas.
Sæpe aliquod verbum quæro, nomenque, locumque;
  Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere sæpe aliquid conanti (turpe fateri)
  Verba mihi desunt, dedidicique loqui.
Threicio, Scythicoque fere circumsonor ore:
  Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo ne sint immista Latinis,
  Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque legas, venia dignare libellum,
  Sortis & excusa conditione meæ.

***

PU-

PUBLII
OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER QUARTUS.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Excusandos esse dicit Poeta suos libellos, si quid fuerit in his reprehendendum: siquidem exul hæc scribebat, non gloriæ cupiditate, sed ut requiem peteret, & dolorem exilii carminibus consolaretur. Enumerat postremo mala, quæ patitur in Scythia.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
  Excusata suo tempore, lector, habe.
Exul eram, requiesque mihi, non fama petita est,
  Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est cur cantet vinctus quoque compede fossor,
  Indocili numero cum grave mollit opus:
Cantet & innitens limosæ pronus arenæ,
  Adverso tardam qui trahit amne ratem.
Quique refert pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
  Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
  Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur & abducta Lyrnesside tristis Achilles
  Hæmonia curas attenuasse lyra.
Cum traheret sylvas Orpheus, & dura canendo
  Saxa, bis amissa conjuge mœstus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca jussa petentem:
  Sola comes nostræ perstitit illa fugæ.
Sola nec insidias inter, nec militis ensem,
  Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque cum perii, quis me deceperit error,
  Et culpam in facto non scelus esse meo.

Sci

Scilicet hoc ipso nunc æqua, quod obfuit ante,
  Cum mecum juncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem (quoniam nocitura fuerunt)
  Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa Sororum:
  Et carmen demens carmine læsus amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
  Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere, tamen hæret in illis;
  Materiam culpæ persequiturque suæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere libelli;
  Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri,
  Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum,
  Præsentis casus immemoremque facit.
Utque suum Bacche non sentit saucia vulnus,
  Dum stupet Idæis exululata jugis:
Sic, ubi mota calent sacro mea pectora thyrso,
  Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exilium, Scythici nec littora Ponti,
  Ille nec iratos sentit habere Deos.
Utque soporiferæ biberem si pocula Lethes,
  Temporis adversi sic mihi sensus abest.
Jure Deas igitur veneror mala nostra levantes,
  Sollicitæ comites ex Helicone fugæ;
Et partim pelago, partim vestigia terra,
  Vel rate dignatas, vel pede nostra sequi.
Sint, precor, hæ saltem faciles mihi: namque Deorum
  Cæsare cum magno cætera turba facit.
Meque tot adversis cumulat, quot litus arenas,
  Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, æstu numerabis aristas,
  Poma per Autumnum, frigoribusque nives,
Quam mala, quæ patior toto jactatus in orbe,
  Dum miser Euxini litora sæva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est,
  Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
Hic quoque cognosco natalis stamina nostri,
  Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque neque insidias, capitisque pericula narrem,
  Vera quidem vidi, sed graviora fide.
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
  Illum, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
  Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiæ juvenis certamina fugi:
  Nec nisi lusura movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus, scutoque sinistram,
  Canitiem galeæ subjicioque meam.

Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
  Induimus trepida protinus arma manu.
Hostis habens arcus, imbutaque tela veneno,
  Sævus anhelanti mœnia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quæ se non texit ovili,
  Per sata, per sylvas, fertque trahitque lupus:
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
  Barbarus in campis repperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, conjectaque vincula collo
  Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hic ego sollicitæ jaceo novus incola sedis:
  Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros, antiquaque sacra reverti
  Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque cui recitem quisquam est mea carmina, nec quà
  Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi (quid enim faciam?) scriboque legoque:
  Tutaque judicio littera nostra suo est.
Sæpe tamen dixi, cui nunc hæc cura laborat?
  An mea Sauromatæ scripta Getæque legent?
Sæpe etiam lacrymæ me sunt scribente profusæ,
  Humidaque est fletu littera facta meo.
Corque vetusta meum tanquam nova vulnera sentit;
  Inque sinum mœstæ labitur imber aquæ.
Cum vice mutata qui sim fuerimque recordor,
  Et tulerit quo me casus, & unde, subit;
Sæpe manus demens studiis irata, sibique,
  Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
  Cum venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
  Interdicta mihi consule Roma boni.

ELE-

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Tiberium Germanicam expeditionem suscepisse, in Scythiam ad Poetam fama pertulerat. Dicit ergo, victoriam ab eo fortasse partam fuisse, cum hæc scriberet. Ejus autem triumpho dicit se mente interesse, quandoquidem corpore non possit. Quod si quis ei triumphi formam retulerit, quamvis sero, tamen ostendit se auditurum tanta lætitia, ut proprium incommodum sit posthabiturus tantæ lætitiæ.

Jam fera Cæsaribus Germania, totus ut orbis,
  Victa potes flexo succubuisse genu:
Altaque velantur fortasse Palatia sertis,
  Thuraque in igne sonant, inficiuntque diem:
Candidaque adducta collum percussa securi
  Victima purpureo sanguine tingit humum:
Donaque amicorum templis promissa Deorum
  Reddere victores Cæsar uterque parant:
Et qui Cæsareo juvenes sub nomine crescunt,
  Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
  Munera dat meritis, sæpe datura, Deis:
Et pariter matres, & quæ sine crimine castos
  Perpetua servant virginitate focos:
Plebs pia, cumque pia lætatur Plebe Senatus;
  Parvaque cujus eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
  Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos;
  Cumque ducum titulis oppida capta leget;
Vinclaque captiva Reges cervice gerentes
  Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
  Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars caussas, & res, & nomina quæret:
  Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
  Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
  Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hostilibus ardens,
  Hortator pugnæ, consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
  Squallida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
  Sæpe recusanti corpora capta Deo.

Hic

Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
  Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
  Quæ bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
  Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
  Et Ducis invicti sub pede mœsta sedet:
Collaque Romanæ præbens animosa securi
  Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru Cæsar victore veheris
  Purpureus, populi rite per ora tui:
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
  Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbea lauro cingentur; Ioque,
  Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.
Ipse sono plausuque simul, fremituque canentum
  Quadrijugos cernes sæpe resistere equos.
Inde petes arcem, & delubra faventia votis,
  Et dabitur merito laurea vota Jovi.
Hæc ego summotus, qua possum, mente videbo:
  Erepti nobis jus habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras:
  In cælum celeri pervenit illa via.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem:
  Immunes tanti nec sinit esse boni.
Invenietque animus, qua currus spectet eburnos:
  Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix,
  Lætaque erit præsens cum Duce turba suo.
At mihi fingenti tantum, longeque remoto
  Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem,
  Qui narret cupido vix erit ista mihi.
Is quoque jam serum referet, veteremque triumphum:
  Quo tamen audiero tempore, lætus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
  Caussaque privata publica major erit.

ELE-

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Utramque Ursam precatur, ut Romanam Urbem, ac uxorem aspiciat; sibique referant sitne ea mariti memor, an non. Postmodum se ipsum arguit, quod dubitet de uxoris fide, a qua se amari intelligat. Tum eam laudat, doletque quod sua causa in assiduo luctu versetur. Demum hortatur ut in fide permaneat.

Magna minorque feræ, quarum regis altera Grajas,
  Altera Sidonias, utraque sicca, rates,
Omnia cum summo positæ videatis in axe;
  Et maris occiduas non subeatis aquas;
Ætheriamque suis cingens amplexibus arcem
  Vester ab intacta circulus extet humo;
Aspicite illa, precor, quæ non bene mœnia quondam
  Dicitur Iliades transiliisse Remus.
Inque meam nitidos dominam convertite vultus:
  Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi, cur nimium quæ sunt manifesta requiro?
  Cur labat ambiguo spes mea mista metu?
Crede quod est, & vis, ac desine tuta vereri,
  Deque fide certa sit tibi certa fides.
Quodque polo fixæ nequeunt tibi dicere flammæ,
  Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est:
  Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis tanquam præsentibus hæret:
  Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid ut incubuit justo mens ægra dolori,
  Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curæ, dum te lectusque, locusque
  Tangit, & oblitam non sinit esse mei.
Et veniunt æstus, & nox immensa videtur;
  Fessaque jactati corporis ossa dolent.
Non equidem dubito, quin hæc, & cætera fiant,
  Detque tuus mœsti signa doloris amor.
Nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
  Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer dubito, nec dicere possum,
  Affectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sim tibi caussa doloris:
  Non es? ut amisso conjuge digna fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima conjux;
  Tempus & a nostris exige triste malis:

Fle-

Fleque meos casus: est quædam flere voluptas;
  Expletur lacrymis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
  Mors mea, morte fores sola relicta mea.
Spiritus hic per te patrias exisset in auras;
  Sparsissent lacrymæ corpora nostra piæ:
Supremoque die notum spectantia cœlum
  Texissent digiti lumina nostra tui.
Et cinis in tumulo positus jacuisset avito,
  Tectaque nascenti corpus haberet humus.
Denique & ut vixi, sine crimine mortuus essem:
  Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum! tu si cum diceris exulis uxor,
  Avertis vultus, & subit ora rubor!
Me miserum! si turpe putas mihi nupta videri:
  Me miserum! si te jam dudet esse meam.
Tempus ubi est illud, quo te jactare solebas
  Conjuge? nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te (nisi non vis illa referri)
  Et dici memini, juvit & esse meam?
Utque probæ dignum est, omni tibi dote placebam:
  Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem præferres, ita res tibi magna videbar,
  Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta; tuusque
  Non debet dolor hinc, debet abesse pudor.
Cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
  Num legis Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia Rex mundi compescuit ignibus ignes,
  Ipse suis Phaethon inficiandus erat.
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
  Quod precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quod sævis ego sum Jovis ignibus ictus,
  Purpureus molli fiat in ore rubor.
Sed magis in nostri curam consurge tuendi;
  Exemplumque mihi conjugis esto bonæ:
Materiamque tuis tristem virtutibus imple:
  Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset, felix si Troja fuisset?
  Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, vacet, si non sit in æquore fluctus;
  Si valeant homines, ars tua Phœbe vacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
  Apparet virtus, arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli fortuna; caputque
  Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es:
  En patet in laudes area lata tuas.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Amicum laudat, exponitque Tomitani exilii incommoda; precaturque eum lateriter, ut ab Augusto mitius & paulo propinquius exilium petat; quod facile impetrari posse docet, quum magna sit ipsius clementia. Postremo narrat quemadmodum e locis non nimium longinquis fugerit Orestes cum Iphigenia sorore, ablata etiam inde Diana ad meliora loca.

O qui, nominibus cum sis generosus avorum,
Exuperas morum nobilitate genus;
Cujus inest animo patrii candoris imago,
Non careat nervis candor ut iste suis;
Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ,
Qua prior in Latio non fuit ulla foro;
Quod minime volui, positis pro nomine signis
Dictus es: ignoscas laudibus ipse tuis.
Nil ego peccavi: tua te bona cognita produnt:
Si, quod es, appares, culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum
Principe tam justo posse nocere puto.
Ipse pater Patriæ (quod enim civilius illo?)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi.
Nec prohibere potest, quia res est publica Cæsar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Juppiter ingeniis præbet sua numina vatum;
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Caussa tuo exemplo Superorum tuta Deorum est:
Quorum hic aspicitur, creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen habebo:
Non fuit arbitrii littera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est injuria nostra:
Incolumis cum quo sæpe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus,
Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis
(Hoc saltem noli dissimulare) pater:
Ingeniumque meum (potes hoc meminisse) probabat:
Plus etiam quam me judice dignus eram.
Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars magnæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
Sed prius auctori sunt data verba tuo.

Nec

Nec data sunt, mihi crede, tamen; sed in omnibus actis,
 Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam, scelus esse negabis,
 Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius obfuit error:
 Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coeuntia rumpe
 Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo, ut jure damus pœnas, sic abfuit omne
 Peccato facinus, consiliumque meo.
Idque Deus sentit, pro quo nec lumen ademptum est,
 Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam, vivat modo, finiet olim,
 Tempore cum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc alio jubeat discedere, si non
 Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exilium, paulloque propinquius oro,
 Quique sit a sævo longius hoste, locum.
Tantaque in Augusto est clementia, si quis ab illo
 Hæc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
 Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis;
 Nec placidos portus hospita navis habet.
Sunt circa gentes, quæ prædam sanguine quærunt:
 Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
 Pene sub ejusdem sideris igne jacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
 Cæde pharetratæ spargitur ara Deæ.
Hæc prius (ut memorant) non invidiosa nefandis,
 Nec cupienda bonis regna Thoantis erant.
Hic pro supposita virgo Pelopeia cerva
 Sacra Deæ coluit qualiacunque suæ.
Quo postquam, dubium est pius an sceleratus, Orestes
 Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phocæus amoris,
 Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti tristem ducuntur ad aram,
 Quæ stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum;
 Alter ab alterius funere mœstus erat.
Et jam constiterat stricto mucrone sacerdos;
 Cinxerat & Grajas barbara vitta comas:
Cum vice sermonis fratrem cognovit, & illi
 Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Læta Deæ signum crudelia sacra perosæ
 Transtulit ex illis in meliora locis.
Hæc igitur regio magni pene ultima mundi,
 Quam fugere homines, dique, propinqua mihi est.

Atque meam terram prope sunt funebria sacra:
Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant & mea vela Deo!

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Amicum laudat Poeta, eumque monet, ut constanter munus amicitiæ exequatur, eique apud Augustum opem ferat. Ostendit deinde multis exemplis, tempore omnia molliri præter ejus curas; & ostendit se ita deficere, ut non diu credat se superviċturum tantis malis, quam rem dicit sibi solatio relictam esse.

O mihi dileċtos inter sors prima sodales,
Unica fortunis ara reperta meis:
Cujus ab alloquiis anima hæc moribunda revixit;
Ut vigil infusa Pallade flamma solet;
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussæ confugiumque rati:
Cujus eram censu non me censurus egentem;
Si Cæsar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus hujus,
Excidit heu nomen quam mihi pene tuum!
Te tamen agnoscis, taċtusque cupidine laudis,
Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram famæ conciliare fidem.
Ne noceam grato vereor tibi carmine; neve
Intempestivus nominis obstet honor.
Quod licet, & tutum est, intra tua peċtora gaude,
Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, remis ad opem luċtare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura Deo:
Et tutare caput nulli servabile: si non
Qui mersit, Stygia sublevet illud aqua.
Teque, quod est rarum, præsta constanter ad omne
Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua processus habeat fortuna perennes:
Sic ope non egeas ipse, juvesque tuos.
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni,
Incidat & vestro rara querela toro.
Diligat & semper socius te sanguinis illo,
Quo pius affeċtu Castora frater amat.
Sic juvenis, similisque tibi sit natus, & illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic faciat socerum tæda te nata jugali:
Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

E-

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Hæc inconsideratius cum superioribus conjunguntur, cum unius separatæ Elegiæ argumentum videantur exequi. Tractatur locus communis de vi temporis, seu consuetudinis, qua cum mitigentur, & tolerabiliora evadant omnia, non tamen mitigari curas & angores suos; mala sua ipsa mora ingravescere, & exasperari queritur Poeta.

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incurvo colla premenda jugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compescitur ira leonum;
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet.
Quæque sui jussis obtemperat Inda magistri
Bellua: servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis:
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus & in canas semen producit aristas:
Et ne sint tristi poma sapore facit.
Hoc tenuat dentem terram findentis aratri:
Hoc rigidos silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam sævas paullatim mitigat iras;
Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas,
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo, bis frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quæsita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet & veteres fugiunt juga sæpe juvenci:
Et domitus fræno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore:
Ut sit enim sibi par, crevit, & aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hæc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum vires afferre recentes,
Nec præconsumptum temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctatur arena,
Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene præcipites navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.

Nos

Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientius ante,
 Quæ mala sunt longa multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque a corpore, quantum
 Auguror, accedunt tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat:
 Vix habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
 In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt mea cura sodales:
 Et qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum:
 Sic mala, quæ video, non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quæ me solatur in istis,
 Hæc fore morte mea non diuturna mala.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Miratur Poeta, quod, biennio jam exacto, nullas ab amico acceperit litteras: quum hi præsertim ad eum scripserint, quibuscum amicitiæ usus non fuerat jam probatus. Subjungit tamen malle se omnia credere, illum nullas ad eum dedisse litteras, quas interceptas fuisse existimat. Admonet postremo, ut ad eum scribat, ne semper excusandus sit.

Bis me Sol adiit gelidæ post frigora brumæ;
 Bisque suum tacto Pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera versus
 Quamlibet in paucos officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
 Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur quoties alicui chartæ sua vincula dempsi,
 Illam speravi nomen habere tuum?
Di faciant, ut sæpe tua sit epistola dextra
 Scripta, sed e multis reddita nulla mihi.
Quod precor, esse liquet: credam prius ora Medusæ
 Gorgonis anguineis cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub virginis, esse Chimæram,
 A truce quæ flammis separat angue Leam:
Quadrupedes homines cum pectore pectora vinctos,
 Tergeminumque virum, tergeminumque canem:
Sphingaque, & Harpyas, serpentipedesque Gigantas,
 Centimanumque Gygen, semibovemque virum.
Hæc ego cuncta prius, quam te carissime credam
 Mutatum curam deposuisse mei.

In-

Innumeri montes inter me teque, viæque,
Fluminaque, & campi, nec freta pauca jacent.
Mille potest caussis, a te quæ littera sæpe
Missa sit, in nostras rara venire manus.
Mille tamen caussas scribendo vince frequenter.
Excusem ne te semper amice mihi.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Quinquagenarius Poeta queritur, se jam canescere in infelicissima regione, eo tempore, quo frui debuisset patria, carissima conjuge, amicis, & cæteris: Quæ si olim a Delphico oraculo, aut Dodonææ columba futura accepisset, vana dixit se ea responsa existimaturum fuisse: Clarissimaque sententia docet, nihil tam validum esse, quod non subjaceat divinæ voluntati ac potentiæ. Postremo cæteros admonet, ut ejus casibus moniti, Augustum, cujus potentia par est Diis immortalibus, demereantur.

Jam mea cygneas imitantur tempora plumas;
Inficit & nigras alba senecta comas.
Jam subeunt anni fragiles, & inertior ætas;
Jamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu;
Quæque meæ semper placuerunt otia menti,
Carpere, & in studiis molliter esse meis;
Et parvam celebrare domum, patriosque Penates;
Et quæ nunc domino rura paterna carent;
Inque sinu dominæ, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.
Hæc mea sic quondam peragi speraverat ætas:
Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita Dis visum est, qui me terraque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassæ navalia puppes,
Ne temere in mediis dissoluantur aquis.
Ne cadat, & multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles ut emeritis non est satis utilis armis,
Ponit ad antiquos quæ tulit arma lares.
Sic igitur tarda vires adimente senecta,
Me quoque donari jam rude tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum ducere cœlum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:

Sed modo, quos habui, vacuos secedere in hortos:
Nunc hominum visu rursus & urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt, quæ cum mihi tempora prima
Mollia præbuerint, posteriora gravant.
Jamque decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitæ deteriore meæ.
Nec procul a metis, quas pene tenere videbar,
Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me sævire coegi,
Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris:
Nec tamen errori vita negata meo est?
Vita procul patria degenda sub axe Boreo est,
Qua maris Euxini terra sinistra jacet.
Hæc mihi si Delphos, Dodonaque diceret ipsa,
Esse videretur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne Jovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius, suppositumque Deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Æquantem superos emeruisse virum.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Inimico minatur Poeta, se in eum scripturum, nisi pœnituerit inimicitiarum.

Si licet, & pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethæis acta dabuntur aquis:
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris:
Fac modo te pateat pœnituisse tui.
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitæ
Tempora, si possis, Tisiphonæa tuæ.
Sin minus, & flagrant odio tua pectora nostro.
Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem;
Nostra suas istuc porriget ira manus:
Omnia, si nescis, Cæsar mihi jura reliquit:
Et sola est patria pœna carere mea.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo:
Sæpe Jovis telo quercus adusta viret.

Denique vindictæ si sit mihi nulla facultas,
 Pierides vires, & sua tela dabunt.
Ut Scythicis habitem longe summotus in oris,
 Siccaque sint oculis proxima signa meis;
Nostra per immensas ibunt præconia gentes,
 Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quicquid dicimus, ab ortu:
 Testis & Hesperiæ vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans altas audiar undas:
 Et gemitus vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo sæcula norint;
 Perpetuæ crimen posteritatis eris.
Jam feror in pugnas, & nondum cornua sumpsi,
 Nec mihi sumendi caussa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat, spargit tamen acer arenam
 Taurus, & infesto jam pede pulsat humum,
Hoc quoque, quam volui, plus est: cane, Musa, receptus,
 Dum licet huic nomen dissimulare suum.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Lectorem docet, qua patria, quibus consulibus natus sit. Deinde totam suam vitam paucis describit. Postremo exilii mala commemorat, quorum magnitudinem dicit se Musis consolari, & illis acquiescere.

Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
 Quem legis, ut noris, accipe Posteritas.
Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis,
 Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hic ego sum, necnon, ut tempora noris,
 Cum cecidit fato Consul uterque pari.
Si quid & a proavis usque est vetus ordinis hæres,
 Non modo fortunæ munere factus eques.
Nec stirps prima fui, genito jam fratre creatus:
 Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
 Una celebrata est per duo liba dies.
Hæc est armiferæ festis de quinque Minervæ,
 Quæ fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curaque parentis
 Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab ævo,
 Fortia verbosi natus ad arma Fori.
At mihi jam puero cælestia sacra placebant;
 Inque suum furtim Musa trahebat opus.

Sæ-

Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?
 Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis; totoque Helicone relicto,
 Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
 Et quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
 Liberior fratri sumpta, mihique toga est.
Induiturque humeris cum lato purpura clavo,
 Et studium nobis quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitæ frater geminaverat annos.
 Cum perit, & cœpi parte carere mei.
Cœpimus & teneræ primos ætatis honores:
 Deque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat: clavi mensura coacta est:
 Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
 Sollicitæque fugax ambitionis eram:
Et petere Aoniæ suadebant tuta sorores
 Otia judicio semper amata meo.
Temporis illius colui, fovique poetas,
 Quotque aderant vates, rebar adesse Deos.
Sæpe suas volucres legit mihi grandior ævo,
 Quæque nocet serpens, quæ juvat herba, Macer.
Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes,
 Jure sodalitii qui mihi junctus erat.
Ponticus Heroo, Bassus quoque clarus Iambo,
 Dulcia convictus membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
 Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Virgilium vidi tantum: nec avara Tibullo
 Tempus amicitiæ fata dedere meæ.
Successor fuit hic tibi, Galle: Propertius illi:
 Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego majores, sic me coluere minores:
 Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina cum primum populo juvenilia legi,
 Barba resecta mihi bisve, semelve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per Urbem
 Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi, sed quæ vitiosa putavi,
 Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tum quoque, cum fugerem, quædam placitura cremavi
 Iratus studio carminibusque meis:
Molle, Cupidineis nec inexspugnabile telis
 Cor mihi, quodque levis caussa moveret, erat.
Cum tamen hoc essem, minimoque accenderer igni,
 Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Pene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
 Est data, quæ tempus per breve nupta fuit.

Il-

Illi successit, quamvis sine crimine, conjux,
Non tamen in nostro firma futura toro:
Ultima, quæ mecum seros permansit in annos,
Sustinuit conjux exulis esse viri.
Filia bis prima mea me fœcunda juventa;
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam complerat genitor sua fata; novemque
Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
Ille fuit: matri proxima busta tuli.
Felices ambo, tempestiveque sepulti,
Ante diem pœnæ quod periere meæ!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser, & de me quod doluere nihil!
Si tamen extinctis aliquid, nisi nomina restant,
Et gracilis structos effugit umbra rogos,
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbræ;
Et sunt in Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, caussam (nec vos mihi fallere fas est)
Errorem jussæ, non scelus esse fugæ.
Manibus id satis est, ad vos studiosa revertor
Pectora, quæ vitæ quæritis acta meæ.
Jam mihi canities, pulsis melioribus annis,
Venerat, antiquas miscueratque comas;
Postque meos ortus Pisæa vinctus oliva
Abstulerat decies præmia victor eques:
Cum maris Euxini positos ad læva Tomitas
Quærere me læsi Principis ira jubet.
Caussa meæ cunctis nimium quoque nota ruinæ
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere; seque
Præstitit invictam viribus usa suis:
Oblitusque mei, ductæque per otia vitæ,
Insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
Occultum stellæ, conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cujus referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitæ tædia lucis habent;
Gratia, Musa, tibi: nam tu solatia præbes:
Tu curæ requies, tu medicina mali:
Tu dux, tu comes es, tu nos abducis ab Istro:
In medioque mihi das Helicone locum.

Tu mihi (quod rarum) vivo sublime dedisti
  Nomen, ab exequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat, præsentia, Livor iniquo
  Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum sæcula nostra poetas,
  Non fuit ingenio Fama maligna meo:
Cumque ego præponam multos mihi, non minor illis
  Dicor; & in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præsagia veri;
  Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam
  Jure; tibi grates, candide lector, ago.

PU-

PUBLII
OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER QUINTUS.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Mittens Romam e Scythia hunc ultimum librum Ovidius sui studiosos monet, ut quatuor prioribus libellis illinc quoque ab eo missis hunc etiam addant. Excusatque se non potuisse materiam aliam, quam tristem, ejusque rebus miseris & perditis convenientem sumere. Quod si in patriam revocetur, scripturum se jocosa & læta profitetur: Simulque veniam petit, si quid sit, quod lectorem offendat.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
  Littore, præmissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis fortuna poetæ:
  Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
  Materiæ scripto conveniente suæ.
Integer & lætus læta & juvenilia lusi;
  Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut cecidi, subiti perago præconia casus;
  Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque jacens ripa deflere Caÿstrius ales
  Dicitur ore suam deficiente necem:
Sic ego Sarmaticas longe projectus in oras,
  Efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quærit,
  Præmoneo nunquam scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
  Et plures, quorum nomina magna vigent.
Atque utinam numero nos non essemus in isto!
  Hei mihi! cur unquam Musa locuta mea est?
Sed dedimus pœnas, Scythicique in finibus Istri
  Ille pharetrati lusor amoris abest.

Quod

Quod superest, socios ad publica carmina flexi,
Et memores jussi nominis esse mei.
Si tamen ex vobis aliquis tam multa requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte.
Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota fortunæ pars est in carmine nostræ?
Felix, qui patitur, quæ numerare potest.
Quot frutices sylvæ, quot flavas Tybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet,
Tot mala pertulimus; quorum medicina, quiesque
Nulla nisi in studio est, Pieridumque mora.
Quis tibi, Naso, modus lacrymosi carminis? inquis.
Idem, Fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi plano de fonte ministrat:
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum conjuge reddas,
Sint vultus hilares, simque quod ante fui;
Lenior invicti si sit mihi Cæsaris ira,
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
Non tamen ut lusit, rursus mea littera ludet;
Sit semel illa meo luxuriata joco.
Quod probet ipse canam; pœnæ modo parte levata,
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant nisi triste libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, melius mala ferre silendo,
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse Perilleo Phalaris permisit in ære
Edere mugitus, & bovis ore queri.
Cum Priami lacrymis offensus non sit Achilles,
Tun' fletus inhibes durior hoste meos?
Cum faceret Nioben orbam Latonia proles,
Non tamen hanc siccas jussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levari;
Hoc querulam Prognen, Halcyonemque facit.
Hoc erat, in gelido quare Pæantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor, atque cor æstuat intus,
Cogitur & vires multiplicare suas.
Da veniam potius, vel totos tolle libellos;
Si mihi quod prodest, hoc tibi, lector, obest.
Sed nec obesse potest; ulli nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt, fateor, quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumpta vetat?
Ipse nec emendo, sed ut hic deducta legantur:
Non sunt illa suo barbariora loco.

Nec me Roma suis debet conferre poetis:
  Inter Sarmaticos ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
  Ingenio stimulos subdere fama solet.
Nolumus assiduis animum tabescere curis:
  Quæ tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt.
Cur scribam, docui: cur mittam quæritis istos?
  Vobiscum cupio quolibet esse modo.

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Ad uxorem scribens, dicit se corpore bene valere, quamvis mente langueat. Ostenditque dolorem eundem esse, qui primo fuit, quum relegatus sit ab Augusto. Postea commemorat incommoda, quibus sine fine conficitur: Et quandoquidem levis sit exilii caussa, & magna Cæsaris clementia, pro marito roget, hortatur: nec ullam sibi spem relictam, quam Augusti clementiam.

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles?
  Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum, valeo, corpusque, quod ante laborum
  Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu;
  An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora sumpsit:
  Affectusque animi, qui fuit ante, manet.
Quæque mora spatioque suo coitura putavi
  Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas;
  Grandibus accedunt tempore damna malis.
Pene decem totis aluit Pæantius annis
  Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus æterna consumptus tabe perisset,
  Si non, quæ nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
  Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentusque mei jam tandem parte laboris,
  Exiguum pleno de mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi;
  Parsque meæ pœnæ totius instar erit.
Littora quot conchas, quot amœna rosaria flores,
  Quotve soporiferum grana papaver habet;
Sylva feras quot alit, quot piscibus unda natatur,
  Quot tenerum pennis aera pulsat avis;
Tot premor adversis; quæ si comprendere coner,
  Icariæ numerum dicere coner aquæ.

Ut-

Utque viæ casus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam strictas in mea facta manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
Sustinet, & sævo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego trajicerer (neque enim mea culpa cruenta est)
Esset, quæ debet, si tibi cura mei.
Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa est,
Sæpe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque:
Cæsare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quæque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quo ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
Anchora jam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit ipse, sacram quamvis invisus ad aram
Confugiam; nullas submovet ara manus.
Alloquor en absens præsentia numina supplex;
Si fas est homini cum Jove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniæ curam gentis habere Deos;
O decus, o patriæ per te florentis imago;
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, & te desideret æther!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor, minimamque tuo de fulmine partem
Deme: satis pœnæ, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est; vitamque dedisti:
Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis Fortuna; nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque hæc timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum jussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.
Jussus ad Euxini deformia littora veni
Æquoris: hæc gelido terra sub axe jacet.
Nec me tam cruciat nunquam sine frigore cælum,
Glebaque canenti semper obusta gelu;
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinæ,
Graiaque quod Getico victa loquela sono est;
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam:
Sic hic nunc patitur, nunc timet arma locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclæa Charybdis
Devoret, atque suis ad Stygia mittat aquis:
Vel rapidæ flammis urar patienter in Ætnæ;
Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, pœna est: neque enim miser esse recuso;
Sed precor, ut possim tutius esse miser.

ELE-

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Queritur Ovidius, quod quum Bacchi festum celebretur, sibi una cum cæteris poetis Romæ esse non liceat, ut ante solebat; miraturque illum sibi uni ex ejus cultoribus non opem tulisse. Demum illum, studiique consortes poetas precatur, ut a Cæsare reditum impetrent.

Illa dies hæc est, qua te celebrare poetæ
  (Si modo non fallunt tempora) Bacche, solent:
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
  Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos memini, dum me mea fata sinebant,
  Non invisa tibi pars ego sæpe fui:
Quem nunc suppositum stellis Erymanthidos Ursæ
  Juncta tenet crudis Sarmatis ora Getis:
Quique prius mollem, vacuamque laboribus egi
  In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
  Multa prius pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira Deorum;
  Nubila nascenti seu mihi Parca fuit;
Tu tamen e sacris hederæ cultoribus unum
  Numine debueras sustinuisse tuo.
An dominæ fati quidquid cecinere sorores,
  Omne sub arbitrio desinet esse Deum?
Ipse quoque æthereas meritis invectus es arces;
  Qua non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi; sed ad usque nivosum
  Strymona venisti, Marticolamque Geten:
Persidaque, & lato spatiantem flumine Gangem,
  Et quascumque bibit discolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcæ
  Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
  Ferrea sors vitæ, difficilisque premit.
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
  Reppulit a Thebis Juppiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
  Admonitu matris condoluisse potes.
Et potes, aspiciens circum tua sacra poetas,
  Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer bone Liber opem: sic altam degravet ulmum
  Vitis, & incluso plena sit uva mero.

Sic

Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
  Adsit, & attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi:
  Impia nec pœna Pentheos umbra vacet.
Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat
  Conjugis in Cœlo Cressa corona tuæ.
Huc ades, & casus releves pulcherrime nostros,
  Unum de numero me memor esse tuo.
Sunt Dis inter se commercia, flectere tenta
  Cæsareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii pia turba, poetæ,
  Hæc eadem sumpto quisque rogate mero:
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
  Deponat lacrimis pocula mista suis:
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
  Dicat, Ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita, si vestrum merui candore favorem;
  Nullaque judicio littera læsa meo est:
Si, veterum digne veneror cum scripta virorum,
  Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen;
  Quod licet, inter vos nomen habete meum.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Epistolam ab Euxino littore Romam venisse, coramque laudare amici fidem, inducit Ovidius. Eum postremo precatur, ut se constanter tueatur.

Littore ab Euxino Nasonis epistola veni,
  Lassaque facta mari, lassaque facta via.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, aspice Romam,
  Heu quanto melior sors tua sorte mea!
Flens quoque me scripsit, nec qua signabar, ad os est
  Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiæ caussam si quis cognoscere quærit,
  Ostendi solem postulat ille sibi.
Nec frondem in sylvis, nec aperto mollia prato
  Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat, mirabitur Hectore rapto;
  Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Di facerent utinam, talis status esset in illo,
  Ut non tristitiæ caussa dolenda foret.
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros;
  More nec indomiti fræna recusat equi.

Nec

Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
  Conscius in culpa non scelus esse sua.
Sæpe refert, sit quanta Dei clementia: cujus
  Se quoque in exemplis annumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
  Denique quod vivat, munus habere Dei.
Te tamen, o, si quid credis mihi, carior illi
  Omnibus, in toto pectore semper habet.
Teque Menœtiaden, te qui comitatus Oresten,
  Te vocat Ægiden, Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat, & quæ
  Plurima cum patria sentit abesse sibi;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
  Melle, quod in ceris Attica ponit apis.
Sæpe etiam mœrens tempus reminiscitur illud,
  Quod non præventum morte fuisse dolet.
Cumque alii fugerent subitæ contagia cladis,
  Nec vellent ictæ limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem;
  Si paucos aliquis tresve, duosve vocat.
Quamvis attonitus sensit tamen omnia, nec te
  Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre,
  Et te flente suos emaduisse sinus:
Quam sibi præstiteris, qua consolatus amicum
  Sis ope, solandus cum simul ipse foret.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque:
  Sive diem videat, sive tegatur humo.
Per caput ipse suum solitus jurare, tuumque,
  Quod scio non illi vilius esse suo:
Plena tot ac tantis referetur gratia factis:
  Nec sinet ille tuos littus arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare, quod ille,
  Qui bene te novit, non rogat, ipsa rogo.

ELE-

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Se ipsum hortatur ad celebrandum uxoris natalem, pro qua bene precatur, diemque laudat, qui eam elegantissimis moribus in lucem protulit: Et quamvis digna esset feliciori fortuna, eam tamen hortatur, ut omnia aquo animo ferat: siquidem ejus virtus nonnisi in adversis perspici possit. Demum Deos precatur, ut si nolint sibi parcere, saltem uxori innocenti agnoscant.

Annuus assuetum Dominæ natalis honorem
 Exigit; ite manus ad pia sacra meæ.
Sic quondam festum Laertius egerat heros
 Forsan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua favens adsit nostrorum oblita malorum,
 Quæ, puto, dedidicit jam bona verba loqui:
Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,
 Sumatur fatis discolor alba meis.
Araque gramineo viridis de cespite fiat,
 Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi thura, puer, pingues facientia flammas,
 Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
 Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Si quod & instabat Dominæ miserabile vulnus,
 Sit perfuncta meis tempus in omne malis.
Quæque gravi nuper plusquam quassata procella est,
 Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur,
 Erepta hæc uni sit satis esse mihi.
Quatenus & non est in caro conjuge felix,
 Pars vitæ tristi cætera nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens,
 Consumatque annos sed diuturna suos.
Adjicerem & nostros, sed ne contagia fati
 Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est: fieri quis posse putaret,
 Ut facerem in mediis hæc ego sacra Getis?
Aspice ut aura tumens fumos e thure coortos
 In partes Italas, & loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
 Consilium fugiunt cætera pene meum.
Consilio commune sacrum cum fiat in ara
 Fratribus, alterna qui periere manu,

Ipsa

Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
  Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non posse loquebar,
  Et me Battiades judice falsus erat.
Omnia nunc credo; cum tu consultus ab Arcto
  Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
Hæc igitur lux est, quæ non si non orta fuisset,
  Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit hæc mores illis heroibus æquos,
  Queis erat Eetion, Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque;
  At non sunt ista gaudia nata die;
Sed labor, & curæ, fortunaque moribus impar,
  Justaque de viduo pene querela toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
  Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulysses,
  Penelope felix, sed sine laude foret.
Victor Echionias si vir penetrasset in arces;
  Forsitan Evadnen vix sua nosset humus.
Cum Pelia genitæ tot sint, cur nobilis una est?
  Nempe fuit misero nupta quod una viro.
Effice ut Iliacas tangat prior alter arenas;
  Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod malles, pietas ignota maneret,
  Implerent venti si mea vela sui.
Di tamen, & Cæsar Dis accessure, sed olim,
  Æquarint Pylios cum tua fata dies,
Non mihi, qui pœnam fateor meruisse, sed illi
  Parcite, quæ nullo digna dolore dolet.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Queritur se ab amico destitui, hortaturque illum, ut constanter in amicitia persistat, quam primo coluerat.

Tu quoque nostrarum quondam fiducia rerum,
  Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu quoque suscepti curam dimittis amici,
  Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor: quam si tu tempore duro
  Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
  Ne fuge, neve tua sit minor arte fides.
Nunquid Achilleos inter fera prælia fidi
  Deseruit levitas Automedontis equos?

Quem

Quem semel excepit, nunquid Podalirius ægro
  Promissam medicæ non tulit artis opem?
Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes.
  Quæ patuit, dextræ firma sit ara meæ.
Nil, nisi me solum, primo tutatus es: at nunc
  Me pariter serva, judiciumque tuum,
Si modo non aliqua est in me nova culpa, tuamque
  Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura
  Quod cupio, membris exeat ante meis;
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
  Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
  Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam: quoties Agamemnone natum
  Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
  Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
  Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur & cæcis, & quos prætesta verendos
  Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non parcis, fortunæ parcere debes:
  Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum de parte laborum:
  Isto, quo quereris, grandius illud erit.
Quam multa madidæ celantur arundine fossæ,
  Florida quam multas Hybla tuetur apes;
Quam multæ gracili terrena sub horrea ferre
  Limite formicæ grana reperta solent;
Tam me circumstat densorum turba malorum:
  Crede mihi, vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in littus arenas,
  In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce timores,
  Vela nec in medio desere nostra mari.

PU-

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Amico quærenti quid ageret in Scythia, respondet breviter Ovidius, se miserum esse. Postmodum Tomitanæ regionis incolarum mores describit. Deinde dicit studiis poeticis animum detineri, ac pasci, & se carminibus mala sua oblivisci.

Quam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
 Latus ubi æquoreis Ister aditur aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute,
 Candida Fortunæ pars manet una meæ.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quæris;
 Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser: hæc brevis est nostrorum summa malorum:
 Quisquis & offenso Cæsare vivat, erit.
Turba Tomitanæ quæ sit regionis, & inter
 Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit hæc quamvis inter Grajosque Getasque,
 A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major, Geticæque frequentia gentis
 Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton, & arcum,
 Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago;
 Non coma, non ulla barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
 Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu tenerorum oblitus amorum;
 Hos videt, hos vates audit, amice, tuus.
Atque utinam vivas, & non moriaris in illis:
 Absit ab invisis & tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra Theatro,
 Versibus & plaudi scribis, amice, meis:
Nil equidem feci (tu scis hoc ipse) theatris;
 Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
 Impedit, & profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quæ me læsisse recordor,
 Carmina devoveo, Pieridasque meas:
Cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis:
 Vulneribusque meis tela cruenta sequor.
Quæque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
 Graja Caphaream currere puppis aquam.

Nec

Nec tamen, ut lauder, vigilo, curamque futuri
  Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores;
  Experior curis & dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris?
  Quamves malis aliam qrærere coner opem?
Sive locum specto, locus est inamabilis, & quo
  Esse nihil toto tristius orbe potest:
Sive homines, vix sunt homines hoc nomine digni,
  Quamque lupi, sævæ plus feritatis habent.
Non metuunt leges; sed cedit viribus æquum:
  Victaque pugnaci jura sub ense jacent.
Pellibus, & laxis arcent mala frigora braccis;
  Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis extant Græcæ vestigia linguæ:
  Hæc quoque jam Getico barbara facta sono est.
Unus in hoc non est populo, qui forte Latine
  Quælibet e medio reddere verba queat.
Ipse ego Romanus vates, ignoscite musæ,
  Sarmatico cogor plurima more loqui.
Et pudet, & fateor, jam desuetudine longa
  Vix subeunt ipsa verba latina mihi.
Nec dubito, quin sint & in hoc non pauca libello
  Barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniæ perdam commercia linguæ,
  Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto,
  Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum, tempusque traho, meque ipse reduco,
  A contemplatu semoveoque mali.
Carminibus quæro miserarum oblivia rerum.
  Præmia si studio consequar ista, sat est.

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Inimicum sibi insultantem monet, ut memor fortunæ variæ minime lætetur ejus exilio & ruina: quandoquidem possit accidere ut in patriam redeat, illumque videat graviore aliqua caussa fugatum.

Non adeo cecidi, quamvis abjectus, ut infra
  Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quæ tibi res animos in me facit improbe? curve
  Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem, placidumve jacenti
  Nostra, quibus possint illacrymare feræ?

Nec

Nec metuis dubio fortunæ stantis in orbe
 Numen, & exosæ verba superba Deæ?
Exiget at dignas ultrix Rhamnusia pœnas,
 Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, naufragum qui riserat, æquore mergi;
 Et, Nunquam, dixi, justior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
 Nunc mendicato pascitur ille cibo.
Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
 Et manet in nullo certa, tenaxque loco.
Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,
 Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos fuit ille caducus:
 Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente:
 Non est placandi spes mihi nulla Dei.
Vel quia peccavi citra scelus; utque pudore
 Non caret, invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nilingens ad finem solis ab ortu,
 Illo, cui paret, mitius orbis habet:
Scilicet ut per vim non est superabilis ulli,
 Molle cor ad timidas sic habet ille preces:
Exemploque Deum, quibus accessurus & ipse est,
 Cum pœnæ venia plura roganda petam.
Si numeres anno soles & nubila toto,
 Invenies nitidum sæpius isse diem.
Ergo ne nimium nostra lætere ruina:
 Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri lenito Principe, vultus
 Ut videas media tristis in urbe meos.
Utque ego te videam caussa graviore fugatum,
 Hæc sunt a primis proxima vota meis.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Laudat amici fidem, fateturque ejus beneficio se vitam ducere, simulque gratias agit. Postremo dicit se libenter ejus beneficia nota omnibus facturum fuisse, si ille suis se scriptis nominari pateretur.

O tua si sineres in nostris nomina poni
 Carminibus, positus quam mihi sæpe fores?
Te canerem solum meriti memor, inque libellis
 Crevisset sine te pagina nulla mei.
Quid tibi deberem tota sciretur in urbe,
 Exul in amissa si tamen urbe legor.

Te præsens mitem nosset, te serior ætas,
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector;
Hic te servato vate maneret honor.
Cæsaris est primum munus, quod ducimus auras;
Gratia, post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros;
Pars etiam credi pertimuisse velit;
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta sæva manum;
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda;
Hoc quoque quod memores possumus esse, tuum est.
Di tibi se tribuant cum Cæsare semper amicos:
Non potuit votum plenius esse meum.
Hæc meus argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est jussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidæ nactum vestigia cervæ
Latrantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus:
Sic mea lege data vincta, atque inclusa Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris lædaris amici,
Parebo jussis (parce timere) tuis.
At non parerem, si non meminisse putares;
Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque (quod o breve sit!) lumen solare videbo,
Serviet officio spiritus iste tuo.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Tres annos se egisse poeta scribit, eos tamen sibi decem videri, idque loci asperitate, & difficultatibus, quas deinde subjungit.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister:
Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam videor patria procul esse tot annis,
Dardana quot Grajo Troja sub hoste fuit.
Stare putes; adeo procedunt tempora tarde,
Et peragit lentis passibus annus iter.

Nec

Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert;
 Efficit angustos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura novata est;
 Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus?
 Suntque magis vitæ tempora dura meæ?
Quem tenet Euxini mendax cognomine littus,
 Et Scythici vere terra sinistra freti.
Innumeræ circa gentes fera bella minantur;
 Quæ sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est, tumulus defenditur ægre
 Mœnibus exiguis, ingenioque loci.
Cum minime credas, ut aves, densissimus hostis
 Advolat, & prædam vix bene visus agit.
Sæpe intra muros clausis venientia portis
 Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat: isque
 Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub galea pastor junctis pico cantat avenis;
 Proque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur; & tamen intus
 Mista facit Grajis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
 Barbarus; & tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
 Pellibus, & longa tempora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graja creduntur ab urbe,
 Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociæ commercia linguæ:
 Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli;
 Et rident stolidi verba Latina Getæ.
Meque palam de me tuto male sæpe loquuntur;
 Forsitan objiciunt exiliumque mihi.
Utque sit in me aliquid, si quid dicentibus illis
 Abnuerim quoties annuerimque, putant.
Adde, quod injustum rigido jus dicitur ense;
 Dantur & in medio vulnera sæpe foro.
O duram Lachesim, quæ tam grave sidus habenti
 Fila dedit vitæ non breviora meæ!
Quod patriæ vultu, vestroque caremus amici,
 Quodque hic in Scythicis finibus esse queror:
Utraque pœna gravis: merui tamen Urbe carere;
 Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam,
 Cæsaris offenso numine, dignus eram.

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Dolet Poeta uxorem ab inimico jurgiis lacessitam, exulisque uxorem appellatam; eamque hortatur, ut omnia patiatur: quandoquidem Augustus se non exulem, sed relegatum nominavit.

Quod te nescio quis per jurgia dixerit esse
  Exulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui; non tam mea quod fortuna male audit,
  Qui jam consuevi fortiter esse miser;
Quam quia, cui minime vellem, sim caussa pudori,
  Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, & obdura; multo graviora tulisti,
  Cum me surripuit Principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo judice nominor exul:
  Mollior est culpam pœna secuta meam.
Maxima pœna mihi est ipsum offendisse: priusque
  Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non mersa, nec obruta navis:
  Utque caret portu, sic tamen extat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit,
  Qui merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit ullum,
  Nil nisi me patriis jussit abesse focis.
Utque aliis, quorum numerum comprendere non est,
  Cæsareum numen sic mihi mite fuit.
Ipse relegati, non exulis utitur in me
  Nomine: tuta suo judice caussa mea est.
Jure igitur laudes, Cæsar, pro parte virili
  Carmina nostra tuas qualiacumque canunt.
Jure Deos ut adhuc cœli tibi limina claudant,
  Teque velint sine se comprecor esse Deum.
Optat idem populus; sed ut in mare flumina vastum,
  Sic solet exiguæ currere rivus aquæ.
At tu fortunam, cujus vocor exul ab ore,
  Nomine mendaci parce gravare meum.

ELE-

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Amico hortanti ut aliquid scriberet, respondet Poeta; causasque assignat, cur id sibi facere non liceat. Demum ostendit se non posse teneri, quin semper aliquid componat, composita vero igni comburat.

Scribis ut oblectem studio lacrymabile tempus,
Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod amice mones, quia carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur fortuna procellas:
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere plaudat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos jussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert Anyti quale fuisse rei;
Fracta cadet tantæ sapientia mole ruinæ:
Plus valet humanis viribus ira Dei.
Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut veniant patriæ, veniant oblivia vestri;
Omnis & amissi sensus abesse queat:
At timor officio fungi vetat ipse quieto:
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine læsum
Torpet, & est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen habebit, ager.
Tempore qui longo steterit, male curret, & inter
Carceribus missos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacavit aquis.
Me quoque despero, fuerim cum parvus & ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa malorum,
Et pars antiqui magna vigoris abest.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque sumta tabella est,
Inque suos volui cogere verba pedes,
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis,
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires;
Et facunda facit pectora laudis amor.

No-

Nominis, & famæ quondam fulgore trahebar,
  Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ:
  Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An quia cesserunt primo bene carmina, suades
  Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace novem liceat vestra dixisse Sorores;
  Vox estis nostræ maxima caussa fugæ.
Utque dedit justas tauri fabricator aheni,
  Sic ego do pœnas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse:
  Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At puto, si demens studium fatale retentem,
  Hic mihi præbebit carminis arma locus.
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
  Verbaque significent quid mea, norit, adest.
Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
  Omnia sunt Getici plena timore soni.
Ipse mihi videor jam dedicisse Latine;
  Nam didici Getice, Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
  A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, & scriptos absumimus igne libellos:
  Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, & cupio nonnullos ducere versus;
  Ponitur idcirco noster in igne labor.
Nec nisi pars casu flammis erepta, dolove
  Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magistrum
  Perdidit, in cineres ars mea versa foret.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Amicum hortatur, ut quandoquidem amoris multa olim pignora sibi dederit, nunc verbis & litteris ne parcat. Quod si emendarit, dicit nihil ab ejus amicitia amplius desiderandum esse.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem,
  Mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
  Libera tormento pars mihi ne qua vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
  Sed quod inmodico frigore læsit hyems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
  Quippe mea est humeris fulta ruina tuis:

Qui

Qui mihi cum dederis ingentia pignora, cumque
Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me raro solatur epistola, peccas;
Remque piam præstas, & mihi verba negas.
Hoc precor emenda; quod si correxeris unum,
Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
Littera non veniat, missa sit illa tamen.
Di faciant, ut sit temeraria nostra querela,
Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet: neque enim mutabile robur
Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
Et careat dulci Trinacris Hybla thymo;
Immemorem quam te quisquam convincat amici:
Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsæ possis quoque tollere culpæ
Crimina, quod non es, ne videare cave.
Utque solebamus consumere longa loquendo
Tempora, sermonem deficiente die:
Sic ferat, ac referat tacitas nunc littera voces;
Et peragant linguæ charta, manusque vices.
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
Versibus hoc paucis admonuisse satis.
Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
Atque meis distent ut tua fata, Vale.

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

In hac ultima elegia uxori immortalitatem pollicetur Poeta: dicitque multas fore, quæ quamvis eam miseram esse existiment, illi tamen invideant, & felicem appellent: Simulque ostendit, nihil a se majus præstari potuisse. Quod cum ita sint, eam hortatur, ut in fide permaneat, ne a quoquam jure accusari queat: Exemplisque etiam probat, ejusmodi fidem erga maritos nullo unquam ævo taceri solitam.

Quanta tibi dederint nostri monimenta libelli,
O mihi me conjux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum fortuna licebit;
Tu tamen ingenio clara ferere meo.
Dumque legar, pariter mecum tua fama legetur;
Nec potes in mœstos omnis abire rogos.

Cum-

Cumque viri casu possis miseranda videri;
  Invenies aliquas, quæ quod es, esse velint:
Quæ te, nostrorum cum sis in parte malorum,
  Felicem dicant, invideantque tibi.
Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
  Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis, idque,
  Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quod & rerum sola es tutela mearum;
  Ad te non parvi venit honoris onus.
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
  Judiciis debes esse superba viri.
Quæ ne quis possit temeraria dicere, persta;
  Et pariter serva meque piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
  Et famæ probitas irreprehensa fuit.
Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina;
  Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
Esse bonam facile est, ubi quod vetet esse, remotum est;
  Et nihil officio nupta, quod obstet, habet.
Cum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
  Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non fortuna gubernet,
  Quæ maneat stabili, cum fugit illa, pede.
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
  Inque parum lætis ardua rebus adest;
Ut tempus numeres, per sæcula nulla tacetur,
  Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
Aspicis ut longo maneat laudabilis ævo
  Nomen inextinctum Penelopæa fides:
Cernis ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor?
  Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Ut vivat fama conjux Phylaceïa, cujus
  Iliacam celeri vir pede pressit humum?
At nece nil opus est pro me, sed amore fideque,
  Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis ista, moneri,
  Vela damus, quamvis remige navis eat.
Qui monet ut facias, quod jam facis, ille monendo
  Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

PU-

PUBLII
OVIDII NASONIS
DE PONTO
LIBER PRIMUS.

Epistola I. *Ad Brutum.*

ARGUMENTUM.

Ad Brutum Romanum scribens Ovidius a Tomitana Urbe, & Pontica regione, ubi exulabat, a qua opus de Ponto appellavit, primo rogat, ut librum suum excipiat, deinde quid ibi contineatur, exponit.

Naso Tomitanæ jam non novus incola terræ
 Hoc tibi de Getico littore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
 Excipe; dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
 Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi! Certe nil turpe docetis;
 Ite, patet castis versibus ille locus.
Nec tamen accedunt; sed ut aspicis ipse, latere
 Sub lare privato tutius esse putant.
Quæris, ubi hos possis nullo componere læso?
 Qua steterant artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa:
 Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non sit miserabilis index,
 Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt, & epistola cui sit
 Non occultato nomine missa docet.
Nec vos hoc vultis, sed non prohibere potestis;
 Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adjunge meis: nihil impedit ortos
 Exule, servatis legibus, urbe frui.
Quod metuas non est: Antoni scripta leguntur:
 Doctus & in promptu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis:
 Sæva Deos contra non tamen arma tuli.

Be-

Denique Cæsareo, quod non desiderat ipse,
 Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte Deorum;
 Et carmen dempto nomine sume meum.
Adjuvat in bello pacatæ ramus olivæ:
 Proderit auctorem pacis habere nihil;
Cum foret Æneæ cervix subjecta parenti,
 Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Æneaden, & non iter omne patebit?
 At patriæ pater hic, ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
 Jactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante Deum matrem cornu tibicen adunco
 Cum canit, exiguæ quis stipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianæ:
 Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum numina nostros:
 Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego pro sistro, Phrygiique foramine buxi
 Gentis Juleæ nomina sacra fero.
Vaticinor, moneoque, locum date sacra ferenti:
 Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.
Nec quia vel merui, vel sensi Principis iram,
 A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigeræ numem violasse fatentem
 Isidis, Isiacos ante sedere focos.
Alter ob huic similem privatus lumine culpam,
 Clamabat media se meruisse via.
Talia cœlestes fieri præconia gaudent;
 Ut sua quid valeant numina teste probent.
Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt,
 Cum bene peccati pœnituisse vident.
Pœnitet, O, si quid miserorum creditur ulli,
 Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori;
 Estque pati pœnam, quam meruisse, minus.
Ut mihi Di faveant, quibus est manifestior ipse,
 Pœna potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exul:
 Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Non igitur mirum est, si mens mea tabida facta
 De nive manantis more liquescit aquæ.
Estur ut occulta vitiata teredine navis:
 Æquoreos scopulos ut cavat unda salis:
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum:
 Conditus ut tineæ carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
 Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent:
 Quique dolet citius, quam dolor ipse, cadet.

Hoc

Hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
  Forsitan exigua dignus habebor ope.
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu:
  Plus isto, duri, si precor, oris ero.

Epistola II. *Ad Maximum.*

ARGUMENTUM.

In hac epistola primo captat benevolentiam a Fabii persona, eum laudando. Deinde illum attentum reddit, cum docet ea de quibus dicturus sit: hoc est velle propria mala ingemiscere & exponere, quæ multa esse narrat, hostium scilicet periculum, faciem loci, dolorem ex his rebus maximum, adeo ut cupiat mutari in aliquam aliam formam. Colligit postremo, se clementiæ Cæsaris confidere, ut exilii locum mutare liceat: Petitque a Maximo, ut id solum, nec aliud tentet.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples,
  Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
  Non omnes Fabios abstulit una dies;
Forsitan hæc a quo mittatur epistola quæras:
  Quique loquar tecum certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto,
  Durus & adversa cætera mente legas.
Viderit hæc si quis, tibi me scripsisse fateri
  Audebo, & propriis ingemuisse malis.
Viderit, audebo tibi me scripsisse fateri,
  Atque modum culpæ notificare meæ.
Qui dignum pœna cum me graviore fuisse
  Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis, interque pericula versor:
  Tamquam cum patria pax sit adempta mihi.
Qui mortis sævo geminent ut vulnere caussas,
  Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita mœnia lustrat,
  More lupi clausus circumeuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino
  Vinculi semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis:
  Portaque vix firma summovet arma sera.
Adde loci faciem nec fronde nec arbore tecti,
  Et quod iners hyemi continuatur hyems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
  Cumque meo fato quarta fatigat hyems.

Fine carent lacrymæ, nisi cum stupor obstitit illis:
  Et similis morti corpora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
  Quæ posuit sensum saxea facta malis!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
  Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum,
  Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
  Amittat vires protinus ipsa suas.
Vivimus, ut nunquam sensu careamus amaro:
  Et gravior longa sit mea pœna mora.
Sic inconsumptum Tityi, semperque renascens
  Non perit, ut possit sæpe perire, jecur.
At puto, cum requies medicinaque publica curæ
  Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus;
  Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
  Aut dare captivas in fera vincla manus.
Aut, ubi decipior melioris imagine somni,
  Aspicio patriæ tecta relicta meæ.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
  Et modo cum cara conjuge multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis, & non vera voluptas,
  Pejor ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
  Sive pruinosæ noctis aguntur equi;
Sic mea perpetui liquefiunt pectora curis,
  Ignibus admotis ut nova cera solet.
Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
  Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit Augusti quæ sit clementia, credo
  Mollia naufragiis littora posse dari.
Cum video quam sint mea fata tenacia, frangor,
  Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quicquam sperove, precorve,
  Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
  Gratia quod salvo vestra pudore queat.

Epi-

Epistola III. *Ad Maximum.*

ARGUMENTUM.

Persequitur superioris Epistolæ argumentum. Patrocinium Maximi implorat ob affinitatem.

Suscipe Romanæ facundia, Maxime, linguæ
  Difficilis caussæ mite patrocinium.
Est mala (confiteor) sed te bona fiet agente,
  Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia norit,
  Ultimus hic qua sit conditione locus.
Magna tenent illud numen molimina rerum:
  Hæc est cœlesti pectore cura minor.
Non vacat, in qua sint positi regione Tomitæ
  Quærere, finitimo vix loca nota Getæ:
Ut quid Sauromatæ faciant, quid Jazyges acres,
  Cultaque Oreste Taurica terra Deæ:
Quæque aliæ gentes, ubi frigore constitit Ister,
  Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat
  Roma, nec Ausonii militis arma timet.
Dant illis animos arcus, plenæque pharetræ,
  Quamque libet longis cursibus aptus equus:
Quodque sitim didicere diu tolerare, famemque,
  Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira viri mitis non me misisset in istam,
  Si satis hæc illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
  Meque minus, vitam cui dedit ipse, capi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu:
  Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque cur morerer, quicquam mihi comperit actum:
  Et minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tunc quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi:
  Pene etiam merito parcior ira meo est.
Di faciant igitur, quorum mittissimus ille est,
  Alma nihil majus Cæsare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum,
  Perque manus hujus tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
  Judice, pro lacrymis ora resolve meis.
Non petito, ut bene sit, sed uti male tutius, utque
  Exilium sævo distet ab hoste meum:
Quamque dedere mihi præsentia numina vitam,
  Non adimat stricto squallidus ense Getes.

De-

Denique si moriar, subeant pacatius arvum
  Ossa, nec a Scythica nostra premantur humo.
Nec male compositos, ut scilicet exule dignum est,
  Bistonii cineres ungula pulset equi:
Et ne, si superest aliquis post funera sensus,
  Terreat hic manes Sarmatis umbra meos.
Cæsaris hæc animum poterant audita movere,
  Maxime, movissent si tamen ante tuum.
Vox precor augustas pro me tua molliat aures,
  Auxilio trepidis quæ solet esse reis:
Assuetaque tibi doctæ dulcedine linguæ
  Æquandi Superis pectora flecte viri.
Non Tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,
  Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad pœnas princeps, ad præmia velox;
  Quique dolet, quoties cogitur esse ferox:
Qui vicit semper, victis ut parcere posset;
  Clausit & æterna civica bella sera:
Multa metu pœnæ, pœna qui pauca coercet,
  Et jacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
  Ut propior patriæ sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui, quem festa solebat
  Inter convivas mensa videre tuos.
Ille ego, qui duxi vestros Hymenæon ad ignes,
  Et cecini fausto carmina digna toro:
Cujus te solitum memini laudare libellos,
  Exceptis, domino qui nocuere suo.
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas:
  Ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
Hanc probat, & primo dilectam semper ab ævo
  Est inter comites Martia censa suas.
Inque suis habuit matertera Cæsaris ante:
  Quarum judicio si qua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
  Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque præteritos sine labe peregimus annos:
  Proxima pars vitæ transilienda meæ est.
Sed de me ut sileam, conjux mea sarcina vestra est:
  Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit hæc ad vos, vestrasque amplectitur aras:
  Jure venit cultos ad sibi quisque Deos.
Flensque rogat, precibus lenito Cæsare vestris,
  Busta sui fiant ut propiora viri.

Epi-

Epistola IV. *Ad Rufinum.*

ARGUMENTUM.

Ex Rufini litteris magnam se cepisse voluptatem & spem fatetur Poeta: nec tamen eas, quamvis eloquentes, tantam vim habuisse docet, ut dolorem potuerint amovere. Caussam deinde assignat. Tum refellit eorum exempla, quos ipse dixerat forti animo tulisse exilium, ea ratione quod illi tam longe a patria non exulassent. Fatetur tamen postremo, si posset ejus animus leniri, ipsius praecepta & litteras elegantissimas id facturas fuisse; quas loco magni muneris se accepisse dicit.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem,
  Qui miser est, ulli si suus esse potest:
Reddita confusae nuper solatia menti
  Auxilium nostri spemque tulere malis.
Utque Machaoniis Paeantius artibus heros
  Lenito medicam vulnere sensit opem;
Sic ego mente jacens, & acerbo suacius ictu,
  Admonitu coepi fortior esse tuo.
Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,
  Ut solet infuso vena redire mero.
Nec tamen exhibuit tantas facundia vires,
  Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum demas nostro de pectore curae,
  Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix;
  Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper relevetur ut aeger;
  Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
  Ad Stygias certo limite ducat aquas?
Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
  Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
  Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla est medicabilis arte,
  Aut si sit; longa est attenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum praecepta jacentem,
  Sumptaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriae ratione valentior omni,
  Quod tua fecerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, seu vis muliebre vocari,
  Confiteor misero molle cor esse mihi.

Non

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore pejus?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sint clausæ cavea Pandione natæ,
Nititur in silva quæque redire suas.
Assuetos Tauri saltus, assueta Leones
(Nec feritas illos impedit) antra petunt.
Tu tamen exilii morsus e pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus tellure carenti,
In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hic pomum, non dulces educet uvas;
Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum laudes terra magis: æquora semper
Ventorum rabie solibus orba tument.
Quocumque aspicias, campi cultore carentes,
Vastaque, quæ nemo vindicet, arva jacent.
Hostis adest dextra lævaque a parte timendus,
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sagittas,
Altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc, & veterum nobis exempla virorum,
Qui forti casum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non pontus, & hostica tellus,
Smyrna minus nullo pene petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus:
Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolica primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patria Lacedæmona fugit;
Inter quas dubium, quæ prior esset, erat.
Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicamque adiit hopes Achillis humum.
Exul ab Hæmonia Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
Liquit Agenorides Sidonia mœnia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus;
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
Exulibus tellus ultima Tybur erat?

Per-

Persequar ut cunctos, nulli datus omnibus ævis
  Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
  Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
Nec tamen inficior, si possint nostra coire
  Vulnera, præceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra sanare labores,
  Nec juver admota perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis,
  Sed sim quam medico notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
  Ad me pervenit, consuliturque boni.

Epistola V. *Ad Uxorem*.

ARGUMENTUM.

Ad uxorem scribens Poeta, canum se & languidum factum esse designat; Hujusque rei caussas duas esse colligit: Senectutem scilicet & dolorem, quo assidue conficitur. Deinde facta collatione Jasonis expeditionis, qui in ea loca pervenit, & sui exilii, docet suum malum magis fuisse illius opere & peregrinatione. Postremo optat ut possit in patriam redire, fruique dulcissimæ conjugis amplexu & colloquio, Cæsaribusque sacrificare.

Jam mihi deterior canis aspergitur ætas,
  Jamque meos vultus ruga senilis arat.
Jam vigor, & quasso languent in corpore vires;
  Nec juvenis lusus qui placuere, placent.
Nec si me subito videas, agnoscere possis:
  Ætatis facta est tanta ruina meæ.
Confiteor facere hæc annos: sed & altera caussa est,
  Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala digerat annos,
  Crede mihi, Pylio Nestore major ero.
Cernis, ut in duris (& quid bove firmius?) arvis
  Fortia taurorum corpora frangat opus?
Quæ nunquam vacuo solita est cessare novali,
  Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,
  Non intermissis cursibus, ibit equus.
Firma sit illa licet, solvetur in æquore navis,
  Quæ nunquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa laborum,
  Ante meum tempus cogit & esse senem.

Otia

Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis;
  Immodicus contra carpit utrumque labor.
Aspice in has partes quod venerit Æsone natus,
  Quam laudem à sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque,
  Si modo non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum Pelia mittente profectus,
  Qui vix Thessaliæ fine timendus erat.
Cæsaris ira mihi nocuit, quem solis ab ortu
  Solis ad occasus utraque terra timet.
Junctior Hæmonia est Ponto, quam Roma sit Istro,
  Et brevius quam nos ille peregit iter.
Ille habuit comites primos telluris Achivæ;
  At nostram cuncti deseruere fugam.
Nos fragili ligno vastum sulcavimus æquor:
  Quæ tulit Æsoniden, firma carina fuit.
Nec mihi Typhis erat rector, nec Agenore natus
  Quas fugerem docuit, quas sequererque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Juno:
  Defendere meum numina nulla caput.
Illum furtive juvere Cupidinis artes,
  Quas a me vellem non didicisset amans.
Ille domum rediit, nos his moriemur in arvis;
  Persiterit læsi si gravis ira Dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima conjux,
  Illo quod subiit Æsone natus onus.
Te quoque, quam juvenem discedens urbe reliqui,
  Credibile est nostris insenuisse malis:
O ego Di faciant talem te cernere possim,
  Caraque mutatis oscula ferre comis:
Amplectique meis corpus non pingue lacertis,
  Et, gracile hoc fecit, dicere, cura mei;
Et narrare meos flenti flens ipse labores,
  Sperato nunquam colloquioque frui:
Thuraque Cæsaribus con conjuge Cæsare digna,
  Dis veris, memori debita ferre manu.
Memnonis hunc utinam lenito Cæsare mater
  Quam primum roseo provocet ore diem!

Epi-

Epistola VI. *Ad Maximum*.

ARGUMENTUM.

Ad Maximum scribens Poeta, illum admonet ne miretur, si carmen minus elegans & incultum offenderit: siquidem tot malis & situ ingenium oppressum non possit eo calore insurgere, quo prius. Deinde docet, cur, quamvis sibi carmina nocuerint, tamen adhuc scribat. Postremo consilium exponit, cur non conetur facere optimum carmen, & illud polire.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
  Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat.
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
  Nescius exilii ne videare mei.
Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus?
  Ut capiant vitium, ni moveantur, aquæ?
Sic mihi, si quis erat ducendi carminis usus,
  Deficit, estque minor factus inerte situ.
Hæc quoque, quæ legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
  Scribimus invita, vixque coacta manu.
Non libet in tales animum contendere curas,
  Nec venit in duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum:
  Sed non fit fato mollior ipse meo.
Cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno,
  Me quoque, qui feci, judice, digna lini.
Nec tamen emendo: labor hic quam scribere major:
  Mensque pati durum sustinet ægra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
  Ut sub judicium singula verba vocem?
Torquet enim fortuna parum, nisi Lychus in Hebrum
  Confluat, & frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti:
  Subducunt oneri colla perusta boves.
At puto fructus adest, justissima caussa laborum,
  Et sata cum multo fœnore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis (repetas licet omnia) nullum
  Profuit (atque utinam non nocuisset.) opus.
Cur igitur scribam, miraris? miror & ipse:
  Et mecum quæro sæpe, quid inde petam.
An populus vere sanos negat esse poetas?
  Sumque fides hujus maxima vocis ego?
Qui sterili toties cum sim deceptus ab arvo,
  Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
  Tempus & assueta ponere in arte juvat.

Sau-

Saucius ejurat pugnam gladiator, & idem
 Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
 Mox ducit remos, qua modo navit aqua.
Sic ego constanter studium non utile carpo,
 Et repeto, nollem quas coluisse, Deas.
Quid potius faciam? non sim qui segnia ducam
 Otia; mors nobis tempus habetur iners.
Nec juvat in lucem nimio marcescere vino,
 Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
 Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
 Sarmaticos arcus, & trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent assumere vires,
 Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quæsieris, quid agam, magis utile nil est
 Artibus his, quæ nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus oblivia nostri;
 Hanc satis est messem si mea reddit humus.
Gloria vos acuat: vos, ut recitata probentur
 Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis,
 Et nimis intendi caussa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
 An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior Istrum
 Ingenio nullum majus habere meo.
Hoc, ubi vivendum, satis est si consequor arvo,
 Inter inhumanos esse poeta Getas.
Quid mihi diversum fama contendere in orbem?
 Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
 Sic merui, magni sic voluere Dei.
Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
 Quo Boreas penna deficiente venit.
Dividimur cœlo; quæque est procul urbe Quirini,
 Aspicit hirsutos cominus ursa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas vix credere possim
 Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere;
 Auctorem certe res juvat ista nihil.
Quid tibi, si calida positus laudere Syene;
 Aut ubi Taprobanen Indica tingit aqua?
Altius ire libet, si te distantia longe
 Pleiadum laudent signa, quid inde feres?
Sed neque pervenio scriptis melioribus istuc,
 Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
 Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

Epi-

Epistola VII. *Ad Gracinum.*

ARGUMENTUM.

Ad Gracinum scribens dolet Poeta eum non affuisse eo tempore quo ab Augusto est relegatus: quem arbitratur magnum cepisse dolorem, cum primum rem omnem acceperit. Secundo eum rogat, ut alloquio suo & litteris saltem consoletur: nec scire cupiat quam ob caussam exulaverit, ne recrudescant vulnera jam occlusa. Postmodum docet, non prorsus sibi ademptam esse spem reditus: Fateturque simul, in Cæsaris clementia plurimum se sperare: quem, ut sibi reconcilietur, precatur. Demum dicit omnia impossibilia potius fieri posse, quam credere se a Gracino fido & veteri amico posse destitui.

Ecquid ut audisti (nam te diversa tenebat
  Terra) meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licet, Græcine, fateri,
  (Si bene te novi) triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos:
  Nec minus a studiis dissidet ista tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
  Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
  Qua sinit officium, militiæque labor.
Certe ego cum primum potui sentire, quid essem,
  (Nam fuit attonito mens mihi nulla diu,)
Hanc quoque fortunam sensi, quod amicus abesses,
  Qui mihi præsidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant ægræ solatia mentis,
  Magnaque pars animi, consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam,
  Alloquioque juva pectora nostra tuo:
Quæ (non mendaci si quicquam credis amico)
  Stulta magis dici, quam scelerata decet.
Nec breve, nec tutum est peccati quæ sit origo
  Scribere: tractari vulnera nostra timent.
Qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
  Desine: non agites, si qua coire velis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa vocandum est:
  Omnis an in magnos culpa, Deos, scelus est?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
  Non est ex toto nulla relicta meæ.
Hæc Dea, cum fugerent sceleratas numina terras,
  In diis invisa sola remansit humo.

Hæc

Hæc facit, ut vivat fossor quoque compede vinctus:
  Liberaque a ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut videat cum terras undique nullas
  Naufragus, in mediis brachia jactet aquis.
Sæpe aliquem solers medicorum cura reliquit;
  Nec spes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem:
  Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quam multos laqueo sua colla ligantes
  Non est proposita passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
  Arcuit, injecta continuitque manu,
Quidque facis? lacrymis opus est, non sanguine, dixit;
  Sæpe per has flecti Principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
  Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare;
  Confer & in votum tu quoque verba meum.
Inque Tomitana jaceam tumulatus arena,
  Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipient turres vitare columbæ,
  Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas,
Quam male se præstet veteri Græcinus amico.
  Non ita sunt fatis omnia versa meis.

Epistola VIII. *Ad Messalinum*.

ARGUMENTUM.

E Ponto ad Messalinum hanc scribit epistolam Ovidius, docetque simul ejus patris, fratrisque amorem. Loquitur deinde de pœna, qua eum affecit Augustus: cujus caussa se ab eo minime rejiciendum esse colligit. Ostendit postremo, se officiosum semper fuisse in ejus domum.

Littera pro verbis tibi, Messaline, salutem,
  Quam legis, a sævis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
  Hæc me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,
  Me tamen excepto; qui precor esse tuus?
Di procul a cunctis, qui te venerantur, amantque,
  Hujus notitiam gentis abesse velint.
Non satis est inter glaciem, Scythicasque sagittas
  Vivere; si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore cœlum;
  Truxque Getes armis, grandine pulset hyems;

Nos

Nos habeat regio nec pomis fœta nec uvis,
Et cujus nullum cesset ab hoste latus;
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum;
In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis;
Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes;
Nil demit laudi gloria nostra tuæ.
Quis se Cæsaribus notus non fingit amicum?
Da veniam fasso, tu mihi Cæsar eris.
Nec tamen irrumpo, quo non licet ire; satisque est,
Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,
Hortator studii, caussaque, faxque mei.
Cui nos & lacrymas, supremum in funere munus,
Et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde, quod est frater tanto mihi junctus amore,
Quantus in Atridis, Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem, nec dedignatus amicum est:
Si tamen hæc illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor:
Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est; & nulla potentia vires
Præstandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque posse negari,
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
Parva relegari pœna futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar,
Stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit,
Usus & est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti,
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi: quid enim mirabile, si quis
A Jove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur cum vindicis adsit,
Non est, cur tua me janua nosse neget.
Culta quidem (fateor) citra quam debuit, illa est:
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum;
Hic illic vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
Jus aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est Fortunæ promeruisse tuæ?

Quod

Quod si permittis nobis suadere, quid optes,
  Ut des, quam reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
  Officii caussa pluribus esse dati.
Quolibet in numero me, Messaline, repone;
  Sim modo pars vestræ non aliena domus.
Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur,
  Si non ferre doles, at meruisse dole.

Epistola IX. *Ad Severum.*

ARGUMENTUM.

Severo amico exponit se cinctum hostibus, in assiduis semper præliis versari, miroque amicorum, conjugis, filiæ, & patriæ desiderio teneri. Simul dolet, quod cum careat prædiolo & hortis, arando, seminando curas imminuat. Colligit tamen præ hostium multitudine, quæ Tomitanam civitatem semper infestat, non posse id sibi præstari. Postremo lætatur quod contra in Severo sint omnia secunda: monetque ut impetret locum aliquem magis propinquum dari sibi ab Augusto.

A tibi dilecto missam Nasone salutem
  Accipe pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roges quid agam: si persequar omnia, flebis;
  Summa satis nostri sit tibi nota mali.
Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
  Dira pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exule solus,
  Tuta (neque invideo) cætera turba latet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
  Hæc in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina binominis Istri,
  Mœnibus, & positu vix adeunda loci.
Caspius Ægypsos, de se si creditur ipsis,
  Condidit, & proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus Odrysiis inopino Marte peremptis
  Cepit, & in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
  Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam cæde nocentum
  Se nimis ulciscens, extitit ipse nocens.
At tibi Rex ævo detur fortissime nostro,
  Semper honorata sceptra tenere manu:
Teque, quod & præstat, (quid enim tibi plenius optem?)
  Martia cum magno Cæsare Roma probet.

Sed

Sed memor unde abiit, queror, o jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quod arma malis.
Ut careo vobis Scythicas detrusus in oras,
Quattuor autumnos Pleias orta facit:
Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem, quærit & illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor amici,
Nunc mihi cum cara conjuge nata subit:
Eque domo rursus pulchræ loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit æquata porticus omnis humo.
Gramina nunc campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque, & Euripi, virgineusque liquor.
At (puto) sic urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo:
Nec quos pomiferis positos in montibus hortos
Spectat Flaminiæ Claudia juncta viæ.
Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quædam,
Sed non & nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere posset
Hinc saltem profugo gleba colenda mihi.
Ipse ego pendentes (liceat modo) rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ norunt verba juvenci,
Assuetas illis adjiciamque minas.
Ipse manu capulum pressi moderatus aratri,
Experiar mota spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva,
Et dare quas sitiens jam bibat hortus aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter & hostem
Discrimen murus, clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
Nerunt fatales fortia fila Deæ.
Te modo campus habet, densa modo porticus umbra,
Nunc, in quo ponis tempora rara, forum.
Umbria te revocat, nec non Albana potentem
Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hoc optes, ut justam supprimat iram
Cæsar, & hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est quod amice petis; moderatius opta,
Et voti (quæso) contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
Detur: erit nostris pars bona dempta malis.

Epi-

Epistola X. *Ad Maximum.*

ARGUMENTUM.

Factus certior Poeta litteris Maximi de obitu Celsi amici, a quo unice amabatur; sperabatque ejus precibus Maximum daturum operam, ut reduceretur in patriam, dicit se eam epistolam lacrymis madefecisse, nec acerbius sibi quicquam ea re contigisse eo tempore toto, quo fuit in Ponto. Simul ejus erga se, ac etiam Maximum fidem & amorem exponit. Quam ob causam fatetur velle se quoquo potest modo ejus funus decorare; sibi quoque haud secus ac mortuo ut opem ferat, precatur.

Quæ mihi de rapto tua venit epistola Celso,
  Protinus est lacrymis humida facta meis.
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
  Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quicquam ad nostras pervenit acerbius aures,
  Ut sumus in Ponto, perveniatque precor.
Ante meos oculos tamquam præsentis imago
  Hæret; & exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate carentes,
  Seria cum liquida sæpe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius istis,
  Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ.
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
  Concidit, in domini procubuitque caput;
Adfuit ille mihi, cum me pars magna reliquit,
  Maxime, fortunæ nec fuit ille comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
  Ponendus quam si frater in igne foret,
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem,
  Cumque meis lacrymis miscuit usque suas.
O quoties vitæ custos invisus amaræ
  Continuit promptas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira Deorum est.
  Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice quantum
  Debeat auxilii Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
  Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax.
Cumque suis fratris vires adhibebit, & omnem,
  Quo levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ,
  Quæ modo ne fuerint, Maxime, vana, cave.

Huc

Huc quoque venturum mihi se jurare solebat,
Non nisi te longæ jus sibi dante viæ.
Nam tua non alio colui penetralia ritu,
Terrarum dominos quam colis ipse Deos.
Crede mihi, multos habeas cum dignus amicos,
Non fuit e multis quolibet ille minor:
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Jure igitur lacrymas Celso libamus adempto,
Cum fugerem, vivo quas dedit ipse mihi.
Carmina jure damus raros testantia mores,
Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis:
Hoc solum est istic, quod licet esse meum.
Funera non potui comitare, nec ungere corpus:
Atque tuis toto dividor orbe rogis.
Quod potui, quem tu pro numine vivus habebas,
Præstitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exequias, & magni funus honoris,
Fecit, & in gelidos vertit amoma sinus.
Diluit & lacrymis mœrens unguenta profusis;
Ossaque vicina condita texit humo.
Qui quoniam extinctis, quæ debet, præstat amicis,
Et non extinctis annumerare potest.

Epistola XI. *Ad Flaccum*.

ARGUMENTUM.

Ad Flaccum scribens Poeta, corporis languorem, ejusque rei caussam exponit: eumque rogat cum fratre, ut sibi opem ferat, Augustumque ei mitiorem reddat.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis:
Et peragit soliti vena tenoris iter.
Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ:
Et queror, invisi cum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, appone, quod educat aer;
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar, & ambrosiam, latices, epulasque Deorum
Det mihi formosa nava Juventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit & in stomacho pondus inerte diu.
Hæc ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere, delicias ne mala nostra vocent.

Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam possit ut esse locus?
Delicias illi precor has contingere, si quis
Ne mihi sit levior Cæsaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus
Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores,
Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possit visos agnoscere vultus:
Quoque ierit quæras, qui fuit ante color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus;
Membraque sunt cera pallidiora nova.
Non hæc immodico contraxi damna Lyæo,
Scis, mihi quam solæ pene bibantur aquæ.
Non epulis oneror, quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in mœstos illa venire toros.
Unda locusque nocent, & caussa valentior istis
Anxietas animi, quæ mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiæ nostra tulisset onus.
Vos estis fragili tellus non dura phaselo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
Cæsaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter vestros quisque rogate Deos.

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS DE PONTO

LIBER SECUNDUS.

Epistola I. *Ad Germanicum Cæsarem.*

ARGUMENTUM.

Tiberii Neronis Ovationem, quam hic digniore nomine triumphum *appellat Poeta, ad se in Scythiam fama pertulerat; quam dicit sibi magnam lætitiam attulisse: ejusque formam describens, Cæsaris clementiam laudat, qui cum hostibus in bello captis vitam concesserit, sperat quoque majorem in modum illum usurum in se eadem clementia. Deinde Deos precatur, ut Tiberio longiorem vitam concedant.*

Huc quoque Cæsarei pervenit fama triumphi,
  Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi:
  Jam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
  Vidi; Fortunæ verba dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæsar,
  Velle potest cuivis hæc tamen una dari.
Di quoque ut a cunctis hilari pietate colantur,
  Tristitiam poni per sua festa jubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
  Hac ego lætitia, si vetet ipse, fruar.
Juppiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
  Mixta tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
  Numen; & invita sæpe juvamur ope.
Gaudia Cæsareæ mentis pro parte virili
  Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi per quam spectata triumphi
  Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coisse
  Innumeras gentes ad Ducis ora sui:
Quæque capit vastis immensum mœnibus orbem,
  Hospitis Romam vix habuisse locum.

Tu

Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
 Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Numine cœlesti Solem fulsisse serenum,
 Cum populi vultu conveniente die:
Atque ita victorem cum magnæ vocis honore
 Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumpturum pictas insignia vestes,
 Thura prius sanctis imposuisse focis:
Justitiaque sui castos placasse parentes,
 Illo quo templum pectore semper habet:
Quaque ierit, felix adjectum plausibus omen,
 Saxaque roratis erubuisse rosis:
Protinus argento veros imitantia muros
 Barbara cum victis oppida lata viris:
Fluminaque, & montes, & in altas proflua sylvas,
 Armaque cum telis in strue juncta suis:
Deque triumphorum, quod sol incenderat, auro
 Aurea Romani tecta fuisse fori;
Totque tulisse duces captivis addita collis
 Vincula, pene hostes quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulere,
 In quibus & belli summa caputque fuit.
Cur ego posse negem minui mihi Cæsaris iram,
 Cum videam mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
 Oppida sub titulo nominis esse tui:
Atque ea te contra nec muri mole, nec armis,
 Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Di tibi dent annos, a te nam cætera sumes,
 Sint modo virtuti tempora longa tuæ.
Quod precor, eveniet: sunt quædam oracula vatum:
 Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpejas scandere in arces
 Læta coronatis Roma videbit equis;
Maturosque pater nati spectabit honores,
 Gaudia percipiens, quæ dedit ante suis.
Jam nunc hæc a me, juvenum belloque, togaque
 Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum;
 Sufficiat nostris si modo vita malis;
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas,
 Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si me salvo dabitur tua laurea templis,
 Omina bis dices vera fuisse mea.

Epi-

Epistola II. *Ad Messalinum*.

ARGUMENTUM.

Messalinum rogat, ut eo quo solebat vultu, salutem accipiat missam vel ab ipso mari Euxino, ubi Poeta exulabat: Eumque monet, ut lecto ejus nomine, non dubitet etiam legere totam epistolam: quandoquidem non perpetravit tot ac tanta mala, ut ejus carmina non possint ab eo legi. Deinde eum artificiose precatur, ut quum tempus ad id idoneum extet, sibi Augustum reconciliet. Postremo monet, ut hoc tentet ea lege, si viderit sibi id minime nociturum.

Ille domus vestræ primis venerator ab annis
  Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
Mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
  Quam solitus præsens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est
  Qui fuit, & dubitas cætera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
  Clara mea tangi sidera posse manu.
Nec nos Enceladi dementia castra secuti,
  In rerum dominos movimus arma Deos:
Nec, quod Tydidæ temeraria dextera fecit,
  Numini sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum
  Ausa sit, & nullum majus adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum, timidusque vocari:
  Hæc duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Cæsaris iram,
  Difficilem precibus te quoque jure meis.
Quæque tua est pietas in totum nomen Iuli,
  Te lædi, cum quis læditur inde, putas.
Sed licet arma feras, & vulnera sæva mineris,
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achæmenidem Grajum Trojana recepit:
  Profuit & Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
  Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse, fatemur:
  Sed non per placidas it mea navis aquas.
Tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est:
  Nam timor eventus deterioris abest.
Qui rapitur fatis, quid præter fata requirit?
  Sæpe creat molles aspera spina rosas.

Qui

Qui rapitur spumante salo, sua brachia cautis
Porrigit, ad spinas, duraque saxa manus.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales,
Audet in humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quæ fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrymis, mitissime, nostris,
Nec rigidam timidis vocibus obde forem:
Verbaque nostra favens Romana ad numina perfer,
Non tibi Tarpejo culta Tonante minus:
Mandatique mei legatus suscipe caussam,
Nulla meo quamvis nomine caussa bona est.
Jam prope depositus, certe jam frigidus æger,
Servatus per te, si modo server, ero.
Nunc tua pro rebus nitatur gratia lapsis,
Principis æterni quam tibi præstat amor.
Nunc tibi & eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis,
Et res hæredem repperit illa suum.
Hanc ego, non ut me defendere tentet, adoro.
Non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris origine factum,
An nihil expediat tale monere, vide.
Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua sile, non est ultra narrabile quicquam:
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Cumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras, imperiumque movent;
Exiguam ne me prædam sinat esse Getarum,
Detque solum miseræ mite, precare, fugæ.
Tempus adest aptum precibus; valet ille, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas:
Incolumis conjux sua pulvinaria servat:
Promovet imperium filius Ausonium.
Præterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus, neptesque pias, carosque nepotes,
Cæteraque Augustæ membra valere domus.
Adde triumphatos modo Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia Dalmatiæ.
Nec dedignata est abjectis Illyris armis
Cæsareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore,
Tempora Phœbea virgine nexa tulit.
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo, nominibusque datis.

Fra-

Fratribus assimilis, quos proxima templa tenentes
  Divus ab excelsa Julius æde videt.
His Messalinus, quibus omnia cedere debent,
  Primum lætitiæ non negat esse locum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
  Hac hominum nulli parte secundus erit.
Hunc colit ante diem, per quem decreta merenti
  Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
  Et Ducis ore Deos æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæsaris ore videndi,
  Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen hæc audis, & vox mea pervenit istuc,
  Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus primo mihi cultus ab ævo,
  Si quid habet sensus umbra diserta, petit.
Hoc petit & frater, quamvis fortasse veretur,
  Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus rogat hoc, nec tu potes ipse negare,
  Et nos in turbæ parte fuisse tuæ.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
  Artibus exceptis, sæpe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
  Esse potest domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur vestræ vigeant penetralia gentis,
  Curaque sit Superis Cæsaribusque tui.
Mite, sed iratum merito mihi Numen adora,
  Eximar ut Scythici de feritate loci.
Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus,
  Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen Ætnæus vasto Polyphemus in antro
  Accipiet voces, Antiphatesve tuas:
Sed placidus, facilisque parens, veniæque paratus,
  Et qui fulmineo sæpe sine igne tonat.
Qui cum triste aliquid statuit, fit tristis & ipse;
  Cuique fere pœnam sumere pœna sua est.
Victa tamen vitio est hujus clementia nostro:
  Venit & ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
  Non licet ante ipsos procubuisse Deos:
Quos colis ad Superos perfer mandata sacerdos:
  Adde sed & proprias ad mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, si non nocitura putabis:
  Ignoscas; timeo naufragus omne fretum.

Epi-

Epistola III. *Ad Maximum.*

ARGUMENTUM.

Maximi fidem & constantiam in rebus suis miseris & perditis laudat Poeta, qui non utilitate, ut vulgus ignobile, sed honestate & virtute eos probat, quos semel amandos suscepit: hortaturque illum, ut in fide perstet, & sibi quantum potest, opem ferat.

Maxime, qui claris nomen virtutibus æquas,
 Nec sinis ingenium nobilitate premi,
Culte mihi (quid enim status hic a funere differt?)
 Supremum vitæ tempus adusque meæ;
Rem facis, afflictum non aversatus amicum,
 Qua non est ævo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur)
 Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prior est, quam quid sit honestum:
 Et cum fortuna statque, caditque fides.
Nec facile invenies multis in millibus unum,
 Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recti, facti si præmia desint,
 Non movet, & gratis pœnitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est. i, detrahe menti
 Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, & sibi quid sit
 Utile, sollicitis computat articulis.
Illud amicitiæ quondam venerabile nomen
 Prostat, & in quæstu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
 Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:
 Quæ simul intonuit, proxima quæque fugat.
En ego non paucis quondam munitus amicis,
 Dum flavit velis aura secunda meis;
Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento,
 In mediis lacera nave relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
 Vix duo projecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps: neque enim comes esse, sed auctor,
 Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil exacto, nisi nos peccasse fatentem,
 Sponte sua probitas officiumque juvant.
Judice te mercede caret, per seque petenda est
 Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum;
 Quodque sit infelix, desinere esse tuum.

Mi-

Mitius est lapso digitum supponere mento,
 Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne quid Æacides post mortem præstet amico,
 Instar & hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
 A Stygiis quantum mors mea distat aquis?
Adfuit insano juvenis Phocæus Oresti:
 Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum,
 Ut facis, & lapso, quam potes, affer opem.
Si bene te novi, si qui prius esse solebas,
 Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui,
Quo fortuna magis sævit, magis ipse resistis;
 Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene ubi pugnes, bene pugnans efficit hostis:
 Sic eadem prodest caussa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, juvenis rarissime, ducis
 Te fieri comitem stantis in orbe Deæ.
Firmus es, & quoniam non sunt hæc qualia velles,
 Vela regis quassæ qualiacumque ratis:
Quæque ita concussa est, ut jam casura putetur,
 Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua justa, nec ipso
 Lenior offensus qui mihi jure fuit;
Quique dolor pectus tetigisset Cæsaris alti,
 Illum jurabas protinus esse tuum.
Ut tamen audita est nostræ tibi cladis origo,
 Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari littera cœpit,
 Et læsum flecti spem dare posse Deum.
Movit amicitiæ tum te constantia longæ,
 Ante tuos ortus quæ mihi cœpta fuit:
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus,
 Quodque tibi in cunis oscula prima dedi:
Quod, cum vestra domus teneris mihi semper ab annis
 Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiæ facundia linguæ,
 Quæ non inferior nobilitate fuit,
Primus ut auderem committere carmina famæ
 Impulit: ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
 Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
 Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, mœstisque cadentes
 Excepit lacrymas Æthalis Ilva genis,
Cum tibi quærenti, num verus nuntius esset,
 Attulerat culpæ quem mala fama meæ,
Inter confessum medius dubieque negantem
 Hærebam, pavidas dante timore notas:

Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens, & quod mea crimina primi
Erroris veniam posse latere vides.
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum;
Fomentisque juvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota, precabor,
Ut tibi sit salvo Cæsare salva parens.
Hæc ego, cum faceres altaria pinguia thure,
Te solitum memini prima rogare Deos.

Epistola IV. *Ad Atticum.*

ARGUMENTUM.

Attico veterem amicitiam, ejusque fructus ultro citroque jucundiores commemorat: quibus fretus dicit sibi persuadere, illum quamvis absentem, adhuc in fide permanere: quod ut faciat, hortatur.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
Attice, judicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
Deserit an partes languida cura suas?
Non ita Di tristes mihi sunt, ut credere possim,
Fasque putem jam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est;
Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor,
Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis visæ sermonibus horæ,
Sæpe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modo carmen ad aures;
Et nova judicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam:
Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus lima rasus liber esset amici,
Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Æacide, Nestorideque fuit.
Non ego, si biberes securæ pocula Lethes,
Excidere hæc credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hyberna solstitialis erit;
Nec Babylon æstus, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Pæstanas vincet odore rosas;

Quam

Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum:
  Non ita pars fati candida nulla mei est..
Ne tamen hæc dici possit fiducia mendax,
  Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tutare sodalem,
  Qua licet: & quantum non onerosus ero.

Epistola V. *Ad Salanum.*

ARGUMENTUM.

Ad Salanum scribit, agitque illi gratias, quandoquidem tam moleste tulerit relegationem suam, quamvis modico amicitiæ usu illi junctus fuerit: Dicitque sibi gratum fuisse, carmina sua a se laudata fuisse. Eum deinde rogat, ut si ad ejus aures liber de triumpho Germanici pervenerit, ejus tutelam suscipiat. Postremò docet quandam esse conjunctionem ingeniorum.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
  Præposita misi verba salute meo:
Quæ rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
  Te precor, a salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc ævo res intermortua pene,
  Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi junctus ab usu,
  Diceris exiliis ingemuisse meis:
Missaque ab Euxino legeres cum carmina Ponto,
  Illa tuus juvit qualiscumque favor.
Optastique brevem fieri mihi Cæsaris iram,
  Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti:
  Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
  Credibile est fieri conditione loci.
Vix hac invenies totum (mihi crede) per orbem,
  Quæ minus Augusta pace fruatur, humum.
Tu tamen hic structos inter fera prælia versus
  Et legis, & lectos ore favente probas:
Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
  Plaudis, & e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt hæc animo suffragia nostro;
  Vix sibi cum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
  Materiæ gracili sufficit ingenium.
Nuper, ut huc magni pervenit fama triumphi,
  Ausus sum tantæ sumere molis onus.
Obruit audentem gravitas rerumque nitorque,
  Nec potui cœpti pondera ferre mei.

Il-

Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas:
Cætera materia debilitante jacent.
Qui si forte liber vestras pervenit ad aures,
Tutelam mando sentiat ille tuam.
Hæc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus; sed sunt tua pectora lacte,
Et non calcata candidiora nive.
Mirarisque alios; cum sis mirabilis ipse;
Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te juvenum Princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Cæsar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
Ingenio mores æquiparante places.
Te dicente prius, fit protinus impetus illi;
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Cum tu desistis, mortaliaque ora quierunt,
Tectaque non longa conticuere mora;
Surgit Juleo juvenis cognomine dignus,
Qualis ab Eois Lucifer ortus aquis:
Dumque silens adstat, status est, vultusque diserti,
Spemque docens doctæ vocis amicus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os cæleste solutum,
Hoc Superos jures more solere loqui:
Atque, Hæc est, dicas, facundia Principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas, & vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi Vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
Et servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris,
Ingenioque faves ingeniose meo.
Distat opus nostrum, sed fontibus exit ab isdem;
Artis & ingenuæ cultor uterque sumus.
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Utque meis numeris tua dat facundia nervos;
Sic venit a nobis in tua verba nitor.
Jure igitur studio confinia carmina vestro,
Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneas, de quo censeris, amicus,
Comprecor ad vitæ tempora summa tuæ:
Succedatque suis orbis moderator habenis:
Quod mecum populi vota precantur idem.

Epistola VI. *Ad Græcinum*.

ARGUMENTUM.

Ad Græcinum scribens Poeta, eum monet ne crimen admissum culpet; quandoquidem præterita mutari non possunt. Illum postremo monet; ut malit sibi lapso opem aliquam ferre, ut facit, quam ea damnare, quæ potius excusanda sunt.

Carmine Græcinum, quem præsens voce solebat,
  Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exulis hæc vox est, præbet mihi littera linguam,
  Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes stulti peccata sodalis,
  Et mala me meritis ferre minora doles.
Vera facis, sed sera meæ convicia culpæ:
  Aspera confesso verba remitte reo.
Cum poteram recto transire Ceraunia velo,
  Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest dicere facto,
  Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti;
  Nec pigeat mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor; sic mater & uxor,
  Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.
Quodque soles animo semper, quod voce precari,
  Omnia Cæsaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
  Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
  Turpe laborantem deseruisse ratem.
Turpe sequi casum, & fortunæ cedere amicum,
  Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati;
  Non hæc Ægidæ, Pirithoique fides;
Quos prior est mirata, sequens miratibur ætas,
  In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
  Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: & quoniam laudem pietate mereris;
  Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum est
  Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lapso, Græcine, fidelis,
  Duret & in longas impetus iste moras.
Quæ tu cum præstes, remo tamen utor in aura:
  Nil nocet admisso subdere calcar equo.

Epistola VII. *Ad Atticum.*

ARGUMENTUM.

Ad Atticum scribens, primo eum salutat. Deinde percunctatur quid agat, & an eum amet: queriturque de fortuna: ac mala sua breviter commemorat, & innumerabilia esse dicit. Postremo in tot tantisque malis solam sibi spem relictam solatio esse asserit: precaturque in fide pristina permaneat, nec se amicum deserat.

Esse salutatum te vult mea littera primum
  A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur quid agas audire voluntas,
  Et si, quicquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito, quin sit: sed me timor ipse malorum
  Sæpe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori:
  Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
  Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpe canem visum longe fugit agna, lupumque
  Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
  Vanaque sollicitis incitat umbra metum.
Sic ego fortunæ telis confixus iniquis,
  Pectore concipio nil nisi triste meo.
Jam mihi fata liquet cœptos servantia cursus
  Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amice;
  Verbaque fortunæ vix puto posse dari.
Est illi curæ me perdere: quæque solebat
  Esse levis, constans, & bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
  Nec numerus nostris casibus esse potest;
Cinyphiæ segetis citius numerabis aristas;
  Altaque quam multis floreat Hybla thymis;
Et quot aves motis nitantur in aera pennis;
  Quotque natent pisces æquore, certus eris;
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
  Quos ego sum terra, quos ego passus aqua:
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
  Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quæ tibi si memori coner perscribere versu,
  Ilias est fati longa futura mei.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
  Cujus amor nobis pignora mille dedit:

Sed

Sed quia res timida est omnis miser, & quia longo est
Tempore lætitiæ janua clausa meæ.
Jam dolor in morem venit meus: utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunæ vulneror ictu,
Vixque habet in nobis jam nova plaga locum.
Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis Appia trita rotis;
Pectora quam mea sunt serie calcata malorum;
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæsita est gloria multis;
Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, & sine labe peracta est;
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur sæpe suorum:
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adjuvat in duris aliquos præsentia rebus:
Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quem non obrueret taciti quoque Cæsaris ira?
Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: projectus in æquor
Arcturum subii, Pleiadumque minas.
Sæpe solent hyemem placidam sentire carinæ:
Non Ithacæ puppi sævior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exilium faciunt loca: tristior ista
Terra sub ambobus non jacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præstat & exulibus pacem tua laurea, Cæsar:
Pontica finitimo terra sub hoste jacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie cæli corpusque animusque juvantur:
Frigore perpetuo Sarmatis ora rigent.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
Æquoreo bibitur cum sale mista palus.
Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit:
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice recto est;
At flecti nervos si patiare, cades.
Spes quoque posse mora mitescere Principis iram,
Vivere ne nolim, deficiamque, facit.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
Cœpta tene, quæso; nec in æquore desere navem,
Meque simul serva, judiciumque tuum.

Epi-

Epistola VIII. *Ad Cottam*.

ARGUMENTUM.

Hanc epistolam scribit ad Cottam, eique gratias agit, quod ad se miserit Augusti Cæsaris, Liviæ, ac etiam Tiberii imagines: quos quoniam præsentes, & aliter videre non poterat, pro Diis venerabatur. Rogat deinde eos, ut sibi mitius exilium concedant; nec patiantur eorum imagines, quas habet semper secum, esse in hostili & inviso loco.

Redditus est nobis Cæsar cum Cæsare nuper,
 Quos mihi misisti, maxime Cotta, Deos.
Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
 Est ibi Cæsaribus Livia juncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
 Quod, fuerit pretium cum rude, numen habet:
Non mihi divitias dando majora dedisses,
 Cœlitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid spectare Deos, & adesse putare,
 Et quasi cum vero numine posse loqui.
Quantum ad me, redii: nec me tenet ultima tellus:
 Utque prius media sospes in Urbe moror.
Cæsareos video vultus, velut ante videam;
 Vix hujus voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen cœleste saluto:
 Quod reduci tribuas, nil, puto, majus habes.
Quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
 Qui locus ablato Cæsare vilis erit.
Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam:
 Nam faciem patriæ sustinet ille suæ.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus,
 Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso major virtutibus orbe,
 Justaque vindictæ supprime fræna tuæ.
Parce puer sæcli decus admirabile nostri,
 Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriæ nomen, quod te tibi carius ipso est;
 Per nunquam surdos in tua vota Deos;
Perque tori sociam, quæ par tibi sola reperta est;
 Et cui majestas non onerosa tua est:
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
 Moribus agnosci qui tuus esse potest:
Perque tuos vel avo dignos, vel patre nepotes,
 Qui veniunt magno per tua jussa gradu;
Parte leva minima nostras & contrahe pœnas;
 Daque locum Scythico qui sit ab hoste procul.

Et

Et tua (si fas est) a Cæsare proxima, Cæsar,
Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quam primum pavido Germania vultu
Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in Pylios, Cumæos mater in annos
Vivant, & possis filius esse diu.
Tu quoque conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
Cumque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
Pars fuerit partus sola caduca tui.
Sic tibi mature fraterni funeris ultor
Purpureus niveis filius instet equis.
Annuite o timidis mitissima numina votis:
Præsentes aliquid prosit habere Deos.
Cæsaris adventu tutus gladiator arena
Exit, & auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque vestra juvet quod qua licet ora videmus,
Facta quod est superis jam domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deum coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
Quos dedit ars vultus, effigiemque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit; & colitur pro Jove forma Jovis.
Denique quæ mecum est, & erit sine fine, cavete,
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis;
Quam caream vobis, o publica numina, raptis.
Vos eritis nostræ portus & aura fugæ.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis;
Utque meas aquilas, vestra ego signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor,
Aut spes exilii commodioris adest.
Nam minus & minus est facies in imagine tristis,
Visaque sunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præsagia mentis.
Justaque quamvis est, sit minor ira Dei.

Epi-

Epistola IX. *Ad Cotym*.

ARGUMENTUM.

Ad Cotym filium Cotii regis Thraciæ hanc epistolam scribit, laudatque illum a generis origine, monetque regium ac divinum esse miseris succurrere, & sibi potissimum, ob studia poeticæ facultatis: siquidem illa quasi quoddam amicitiæ vinculum habent. Postremo eum rogat, ut oranti terra sua bellicosa, in qua exulabat, sit ei fida, & amica.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
  Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty;
Fama loquax vestras jam si pervenit ad aures,
  Me tibi finitimi parte jacere soli;
Supplicis exaudi, juvenum mitissime, vocem;
  Quamque potes profugo (nam potes) affer opem.
Me fortuna tibi (de qua ne conquerar, hoc est)
  Tradidit, hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro littore nostrum,
  Ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi; res est, succurrere lapsis;
  Convenit & tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quæ maxima cum sit,
  Esse potest animo vix tamen æqua tuo:
Conspicitur nunquam meliore potentia caussa,
  Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor iste tui generis desiderat: hoc est
  A Superis ortæ nobilitatis opus:
Hoc tibi & Eumolpus generis clarissimus auctor,
  Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune Deis, quod utrique rogati
  Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Nunquid erit, quare solito dignemur honore
  Numina, si demas velle juvare Deos?
Juppiter oranti surdas si præbeat aures,
  Victima pro templo cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam Pontus mihi præstet eunti,
  Irrita Neptuno cur ego thura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
  Accipiat gravidæ cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso jugulum caper hostia Baccho,
  Musta sub inducto si pede nulla fluant.
Cæsar ut imperii moderetur fræna precamur,
  Tam bene quo patriæ consulit ille suæ.
Utilitas igitur magnos hominesque, Deosque
  Efficit, auxiliis quoque favente suis.

Tu

Tu quoque fac prosis intra tua castra jacenti,
  O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est hominem servare voluptas,
  Et melius nulla quæritur arte favor.
Quis non Antiphatem Læstrigona devovet? aut quis
  Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheræ,
  Quive repertorem torruit arte sua;
Sed quam Marte ferox, & vinci nescius armis,
  Tam nunquam, facta pace, cruoris amans.
Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes
  Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec Regum quisquam magis est instructus ab illis,
  Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quæ, si tua nomina demas,
  Threicium juvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
  Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
  Sumere, & hostili tingere cæde manum;
Atque ut es excusso jaculum torquere lacerto,
  Collaque velocis flectere doctus equi:
Tempora sic data sunt studiis ubi justa paternis,
  Atque tuis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
  Lucida Pieria tendis in astra via.
Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis affert:
  Ejusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
  Terra sit exiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Ponti littora veni,
  Mistave sunt nostra dira venena manu.
Nec mea subjecta convicta est gemma tabella,
  Mendacem ceris imposuisse notam.
Nec quicquam, quod lege veter committere, feci:
  Est tamen his gravior noxa fatenda mihi.
Neve roges quæ sit, stultam conscripsimus Artem:
  Innocuas nobis hæc vetat esse manus.
Et quid præterea peccarim quærere noli,
  Ut lateat sola culpa sub arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam Principis iram,
  Qui nisi natalem nil mihi dempsit humum.
Hac quoniam careo, tua nunc vicinia præstet,
  Inviso possim tutus ut esse loco.

Epi-

Epistola X. *Ad Macrum.*

ARGUMENTUM.

Ad Macrum Poetam scribens, multis indiciis ostendit, debere eum esse memorem sui, & pristinæ amicitiæ: cujus fructus & amoris signa si illi in mentem venerint, dicit se absentem futurum illi tamquam præsentem semper ante oculos: quod ut ipse quoque efficiat, impense precatur Poeta.

Ecquid ab impressæ cognoscis imagine ceræ,
  Hæc tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
  Cognita ne est nostra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
  Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmæque manusque;
  Exciderit tantum ne tibi cura mei:
Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
  Vel mea quod conjux non aliena tibi est;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus:
  Utque decet, nulla factus es arte nocens.
Tu canis æterno quicquid restabat Homero,
  Ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens artem dum tractat amandi,
  Doctrinæ pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis,
  Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem (quamquam procul absumus) esse
  Suspicor, & casus velle levare meos.
Te duce magnificas Asiæ perspeximus urbes;
  Trinacris est oculis te duce visa meis.
Vidimus Ætnæa cœlum splendescere flamma,
  Suppositus monti quam vomit ore Gigas,
Ennæosque lacus, & olentia stagna Palici,
  Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc Nympheum, quæ dum fugit Elidis amnem,
  Tecta sub æquorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est:
  Heu quantum dispar est locus ille Getis!
Et quota pars hæc sunt rerum, quas vidimus ambo,
  Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas picta sulcavimus undas,
  Esseda nos agili sive tulere rota.
Sæpe brevis nobis vicibus via visa loquendi est;
  Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.

Sa-

Sæpe dies sermone minor fuit: inque loquendo
 Tarda per æstivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos,
 Junctaque ad æquoreos vota tulisse Deos
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
 Quorum non pudeat, posse referre jocos.
Hæc tibi si subeant, hic sim licet, omnibus annis
 Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem certe cum sim sub cardine mundi,
 Qui semper liquidis altior extat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum,
 Et tecum gelido sæpe sub axe loquor.
Hic es, & ignoras, sed ades celeberrimus absens;
 Inque Getas media missus ab urbe venis.
Redde vicem, & quoniam regio felicior ista est,
 Istic me memori pectore semper habe.

Epistola XI. *Ad Rufum*.

ARGUMENTUM.

Ad Rufum Fundanum uxoris suæ avunculum hanc epistolam scribit Poeta: cujus merita dicit se habere in memoria, quamvis sit longissimo intervallo remotus. Demum Deos precatur, ut illi meritas gratias referant.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
 Naso parum faustæ conditor artis opus:
Ut quamquam longe toto sumus orbe remoti,
 Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei venient oblivia nobis,
 Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
 Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco meritum lacrymas, quibus ora rigabas,
 Cum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, mœstæ solatia mentis;
 Cum pariter nobis illa tibique dares;
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
 Admonitum melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iuli,
 Hoc ego te lætor conjugis esse meæ.
Quæ ne dissimilis tibi sit probitate laborat;
 Seque tui vita sanguinis esse probat.
Ergo quod fuerat stimulis factura sine ullis,
 Plenius auctorem te quoque nacta facit.

Acer

Acer & ad palmæ per se cursurus honores,
  Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde quod absentis cura mandata fideli
  Perficis ; & nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
  Di tibi : qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
  Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

***

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS DE PONTO LIBER TERTIUS.

Epistola I. *Ad Conjugem*.

ARGUMENTUM.

Hanc hujus libri primam epistolam ad uxorem mittit, cui Ponticæ regionis, ubi exulabat, incommoda narrat: quibus dicit debere illi minime mirum videri, si mitioris soli exilium petit: qua in re ipsa pro marito debet præ cæteris laborare, si vult bonæ uxoris officio fungi. Docet deinde id sibi præstari posse, si ad Liviæ Augusti uxoris præsidium confugerit: cujus clementiam ac benignitatem exponit, ad quam rem peragendam eligendum esse tempus idoneum admonet; quo pacto autem id agendum, quidve petendum sit, elegantissime colligit Poeta.

Æquor Jasonio pulsatum remige primum,
  Quæque nec hoste fero, nec nive terra cares:
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  In minus hostilem jussus abire locum?
An mihi Barbaria vivendum est semper in ista?
  Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
  Pars es in exilio; tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis cinctum florente corona:
  Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
  Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes, & in æquore piscis
  Inclusus tecta sæpe natavit aqua.
Non tibi sunt fontes, laticis nisi pene marini,
  Qui potus dubium est sistat, alatne sitim.
Rara, nec hæc felix in apertis eminet arvis
  Arbor; & in terra est altera forma maris.

Non

Non avis obloquitur, sylvis nisi si qua remotis
 Æquoreas rauco gutture potet aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
 Conveniensque suo messis amara loco est.
Adde metus, & quod murus pulsatur ab hoste;
 Tinctaque mortifera tabe sagitta madet:
Quod procul hæc regio est, & ab omni devia cursu,
 Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus horum
 Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hæc evincere, conjux,
 Inque meis lacrymas posse tenere malis.
Quid facias, quæris? quæras hoc scilicet ipsum;
 Invenies vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias ut re potiaris, oportet;
 Et faciat somnos hæc tibi cura breves.
Velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus,
 Optet ut exilium pace carere meum?
Pectore te toto, cunctisque incumbere nervis,
 Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alii, tu debes vincere amicos
 Uxor, & ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis:
 Conjugis exemplum diceris esse bonæ.
Hinc cave degeneres; & sint præconia nostra
 Vera vide, famæ quo tuearis opus.
Ut nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
 Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit memet populo fortuna videndum;
 Et plus notitiæ, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus de fulminis ictu:
 Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Ulysses;
 Magna Philoctetæ vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis.
 Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina, qua non
 Inferius Coa Battide nomen habes.
Quicquid ages igitur, scena spectabere magna;
 Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi, quoties laudaris carmine nostro,
 Qui legit has laudes, an mereare, rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
 Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quarum tu præsta, ne livor dicere possit:
 Hæc est pro miseri lenta salute viri.
Cumque ego deficiam, nec possim ducere currum,
 Fac tu sustineas debile sola jugum.
Ad medicum specto venis fugientibus æger;
 Ultima pars animæ dum mihi restat, ades.

Quod-

Quodque ego præstarem, si te magis ipse valerem,
  Id mihi cum valeas fortius, ipsa refer,
Exigit hoc socialis amor, fœdusque maritum:
  Moribus hoc conjux exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
  Non minus officiis, quam probitate colas.
Cuncta licet facias, nisi eris laudabilis uxor,
  Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec, si vis vera fateri,
  Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
  Nec te, si cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum,
  Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta jaceam tellure labora:
  Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
  Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
  Quod facis, ut facias, teque imitere rogo.
Fortibus assuevit tubicen prodesse, suoque
  Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne,
  Sit virtus etiam non probitate minor.
Nec tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
  Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est, non ut mihi fiat amicum,
  Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrymæ tibi gratia fiant;
  Hac potes, aut nulla parte movere Deos.
Quæ tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
  Deque viro flendi copia dives adest:
Utque meæ res sunt, omni (puto) tempore flebis:
  Has fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua (quod abominor) esset,
  Admeti conjux, quam sequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, si fraude pudica
  Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes extincti manes sequerere mariti,
  Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erit ponenda, volenti
  Corpus in accensos mittere forte rogos.
Nil opus est letho, nil Icariotide tela:
  Cæsaris ac conjux ore precanda tuo:
Quæ præstat virtute sua, ne prisca vetustas
  Laude pudicitiæ sæcula nostra premat.
Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo,
  Sola est cœlesti digna reperta toro.
Quid trepidas, & adire times? non impia Progne,
  Filiave Æetæ voce movenda tua est;

Nec nurus Ægysti, nec seva Agamemnonis uxor,
Scyllaque, quæ Siculas inguine terret aquas;
Telegonive parens vertendis nata figuris;
Nexaque nodosas angue Medusa comas:
Fœmina sed Princeps; in qua fortuna videre
Se probat, & cæcæ crimina falsa tulit.
Qua nihil in terris, ad finem solis ab ortu
Clarius, excepto Cæsare, mundus habet.
Eligito tempus captatum sæpe rogandi,
Exeat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortes:
Ipsaque non omni tempore fana patent.
Cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse,
Et nullus populi contrahet ora dolor:
Cum domus Augusti, Capitoli more colenda,
Læta (quod est, & sit) plenaque pacis erit:
Tum tibi, Di faciant, adeundi copia fiat,
Profectura aliquid tum tua verba putes.
Si quid aget majus, differ tua cœpta: caveque
Spem festinando præcipitare meam.
Nec rursus jubeo, dum sit vacuissima, quæras,
Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia cum fuerit Patribus stipata verendis,
Per Patrum turbam tu quoque oportet eas.
Cum tibi contigerit vultum Junonis adire,
Fac sis personæ, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum; (mala caussa silenda est)
Nec nisi solicitæ sint tua verba preces.
Tunc lacrymis demenda mora est: submissaque terræ
Ad non mortales brachia tende pedes.
Tu pete nil aliud, nisi sævo ut ab hoste recedam,
Hostem fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt: sed tu turbata timore
Hæc quoque vix poteris voce tremente loqui:
Suspicor hæc damno tibi non fore: sentiet illa,
Te majestatem pertimuisse suam.
Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit:
Interdum lacrymæ pondera vocis habent.
Lux etiam facito cœptis bona talibus adsit,
Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
Thura fer ad magnos, vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augusti numen adora,
Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito tibi more; tuasque
Non duris lacrymas vultibus aspiciant.

Epi-

Epistola II. *Ad Cottam*.

ARGUMENTUM.

Ad Cottam Romanum scribens, ejus fidem laudat Poeta, quod cum alii amicum in rebus adversis deseruerint, ipse semper in amicitia firma opinione permanserit; cujus merita dicit futura sibi semper in memoria, quoad vixerit, ac etiam post ejus mortem, si modo ejus scripta ad posteros pervenerint.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
  Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
  Atque, sit ut nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent alii, jactataque vela relinquant,
  Tu lacera remanes anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
  Qui cum fortuna terga dedere fugæ.
Cum feriant unum, non unum fulmina terrent,
  Junctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturæ signa ruinæ,
  Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis ægri contagia vitat,
  Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
  Non odio quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
  Defuit; adversos extimuere Deos.
Utque magis cauti possunt, timidique vocari,
  Sic appellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos;
  Utque habeant de me crimina nulla facit.
Sint hi contenti venia, signentque licebit
  Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis, pauci, melior, qui rebus in arctis
  Ferre mihi nullam turpe putatis opem.
Tunc igitur meriti morietur gloria vestri,
  Cum cinis absumpto corpore factus ero.
Fallor; & illa meæ superabit tempora vitæ:
  Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur mœstis exanguia bustis:
  Effugiunt structos nomen honosque rogos.
Occidit & Theseus, & qui comitavit Orestem:
  Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt sæpe nepotes,
  Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatæ jam vos novere, Getæque:
  Et tales animos barbara turba probat.

Cum-

Cumque ego de vestra nuper probitate referrem,
(Nam didici Geticè, Sarmaticeque loqui)
Forte senex quidam, cœtu cum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, hospes,
Quos procul a vobis ultimus orbis habet.
Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra, patriæ nec pœnitet; ortus.
Consortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis;
Perquè quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cæleste fuisse:
Quoque minus dubites; stat basis orba Dea.
Araque, quæ fuerat natura candida saxi,
Decolor a fuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit tædæ non nota jugali,
Quæ superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrifici genus est (sic instituere priores)
Advena virgineo cæsus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit Mæotide clarus in ora;
Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis sub nube per æquora vectam
Creditur his Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
Invita peragens tristia sacra manu.
Cum duo velifera juvenes venere carina,
Presseruntque suo littora nostra pede.
Par fuit his ætas, & amor: quorum alter Orestes,
Alter erat Pylades: nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graja sacerdos,
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardæ caussas invenit usque moræ;
Non ego crudelis, juvenes, ignoscite, dixit,
Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis: qua vos tamen urbe venitis?
Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit, & audito patriæ pia nomine virgo,
Consortes urbis comperit esse suæ.
Alteruter votis, dixit, cadat hostia sacris;
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten:
Hic negat; inque vicem pugnat uterque mori.
Extitit hoc unum, quod non convenerit illis;
Cætera pars concors, & sine lite fuit.

Dum

Dum peragunt juvenes pulchri certamen amoris,
 Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
 (Humanos casus aspice) frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianæ;
 Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
 In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
 Laudarunt omnes facta, piamque fidem.
Scilicet hic etiam, qua nulla ferocior ora est,
 Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in urbe,
 Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde quod est animus semper tibi mitis, & altæ
 Indicium mores nobilitatis habent:
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor;
 Quos Numa maternus non neget esse suos:
Adjectique probent genitiva agnomina Cottæ,
 Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
 Conveniens istis moribus esse puta.

Epistola III. *Ad Maximum*.

ARGUMENTUM.

Ad Fabium Maximum scribens, fingit sibi in lecto cubanti se se obtulisse Cupidinem; Poetamque de illo quæsitum, ut, quum ejus caussa in exilium abjectus sit, velit etiam efficere, ut Augustus placatus mitius exilium concedat. Postremo inducit etiam Cupidinem ad ea respondentem.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
 O sidus Fabiæ Maxime gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi refero, seu corporis umbra,
 Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat, & bifores intrabat luna fenestras,
 Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
 Fusaque erant toto languida membra toro:
Cum subito pennis agitatus inhorruit aer;
 Et sonuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum:
 Pulsus & e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
 Sceptra tenens læva tristis acerna manu;
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis,
 Nec bene compositas comptus, ut ante, comas.
 Hor-

Horrida pendebant molles super ora capilli,
Et visa est oculis horrida penna meis:
Qualis in aeriæ tergo solet esse columbæ,
Tractatam multæ quam tetigere manus.
Hunc simul agnovi, (neque enim mihi notior alter)
Talibus affata est libera lingua sonis:
O puer, exilii decepto caussa magistro,
Quem fuit utilius non docuisse mihi;
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coit adstrictis barbarus Ister aquis?
Quæ tibi caussa viæ, nisi uti mala nostra videres?
Quæ sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti juvenilia carmina primus;
Apposui senis te duce quinque pedes.
Nec me Mæonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus & ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis hoc fuerat, stultus quoque carmina feci,
Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exilium durum mihi reddita merces,
Id quoque in extremis, & sine pace locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis;
In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Præmia nec Chiron ab Achilli talia cepit;
Pythagoræque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te lascive docemus,
Hæc te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, & liquido juratus dicere posses,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas,
Et facere incertum per mea jussa genus?
An sit ab his omnis rigide summota libellis,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
Credor adulterii composuisse notas?
At tu sic habeas ferientes cuncta sagittas,
Sic nunquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coerceat omnes
Cæsar, ab Ænea est qui tibi fratre nepos:
Effice, sit nobis non implacabilis ira;
Meque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego visus eram puero dixisse volucri:
Hos visus nobis ille dedisse sonos.

Per

Per, mea tela, faces, & per, mea tela, sagittas,
Per matrem juro, Cæsareumque caput,
Nil, nisi concessum nos te didicisse magistro;
Artibus & nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cætera posses:
Scis aliud, quod te læserit, esse magis.
Quidquid id est (neque enim debet dolor ille referri)
Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres;
Non gravior meritis judicis ira fuit.
Ut tamen aspicerem, consolarerque jacentem,
Lapsa per immensas est mea penna vias.
Hæc loca tum primum vidi, cum matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
Quæ nunc cur iterum post secula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur: mitescet Cæsaris ira;
Et veniet votis mollior aura tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quærimus, instat;
Cunctaque lætitiæ plena triumphus habet.
Dum domus, & nati, dum mater Livia gaudet,
Dum gaudes patriæ magne Ducisque Pater:
Dum tibi gratatur populus, totamque per urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet;
Dum præbet faciles aditus venerabile templum,
Sperandum est nostras posse valere preces.
Dixit: & aut ille est tenues dilapsus in auras,
Cœperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, faveas quin his, o Maxime, dictis,
Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor:
Nec quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus est tibi: nobile namque
Pectus, & Herculeæ simplicitatis habes.
Livor iners vitium mores non exit in istos;
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum;
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta juvandis,
In quorum numero me precor esse velis.

Epi-

Epistola IV. *Ad Rufinum*.

A R G U M E N T U M.

Tiberii ovationem seu triumphum de Germania, vel potius de Illyrico, Romam mittens Poeta Rufino amico & doctissimo viro commendat, excusatque se multis rationibus, quod non ita eleganter materiam istam absolvat, ut aequum fuerat. Postremo vertit sermonem ad Liviam Caesaris matrem, vaticinaturque fore, ut brevi alterum etiam triumphum de Germania ipsa consequatur.

Hæc tibi non vanam portantia verba salutem
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus:
Utque suo faveas mandat, Rufine, libello,
In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum, vestrisque paratibus impar:
Quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quærunt:
Ad medicam dubius confugit æger opem.
Non opus est magnis placido lectore poetis:
Quemlibet invitum, difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus;
Quem mihi si demas, omnia rapta putem;
Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
Præcipuum veniæ jus habet ille liber.
Spectatum Vates alii scripsere triumphum:
Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgi captata per aurem
Vidimus: atque oculi fama fuere mei.
Scilicet affectus similes, aut impetus idem
Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, & auri,
Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror:
Sed loca, sed gentes formatæ mille figuris
Nutrissent carmen, præliaque ipsa meum.
Et regum vultus, certissima pignora mentis,
Juvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, lætoque favore
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumpsissem tali clamore vigorem,
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:

Il-

Illa Ducis facies in curru stantis eburno
  Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
  Ad vestri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
  Nomina: materiam non habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
  Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
  Erratum est illic, præteritumve mihi.
Adde, quod assiduas domini meditata querelas
  Ad lætum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quærenti verba subibant:
  Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina Solem,
  Sic ad lætitiam mens mea segnis erât.
Est quoque cunctarum novitas gratissima rerum;
  Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cætera certatim de magno scripta triumpho
  Jampridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit lector sitiens, mea pocula plenus:
  Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum;
  Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
  Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
  An sera carpas pene relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
  Si duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, hæc Vatum contra sua carmina nequis
  Dicta putet: pro se Musa locuta mea est:
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetæ;
  In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animi mecum vixistis, amici;
  Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendata favori
  Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere: quia lædere vivos
  Livor, & inviso carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere, terra moratur:
  Et desunt fatis sola sepulchra meis.
Denique opus nostræ culpetur ut undique curæ,
  Officium nemo qui reprehendat, erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
  Hac ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras:
  Et placeat cæso non minus agna bove.

Res quoque tanta fuit, quantæ subsistere summo
Æneidos Vati grande fuisset onus.
Ferre etenim molles Elegi tam vasta triumphi
Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis;
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt præsagia Vatum:
Danda Jovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum summotus ad Istrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis:
Ista Dei vox est; Deus est in pectore nostro:
Hæc duce prædico, vaticinorque Deo.
Quid cessas currum, pompamque parare triumphis,
Livia? dant nullas jam tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania projicit hastas:
Jam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, & junctis, ut prius, ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, ostrum:
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta sed, & galeæ gemmis radientur, & auro,
Stentque super vinctos trunca trophæa viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris,
Fictaque res vero more putetur agi.
Squallidus immittat fracta sub arundine crines
Rhenus, & infestas sanguine portet aquas.
Barbara jam capti poscant insignia reges,
Textaque fortuna divitiora sua:
Et quæ præterea virtus invicta tuorum
Sæpe parata tibi, sæpe paranda facit.
Di quorum monitu sumus hæc ventura locuti,
Verba, precor, celeri nostra probate fide.

Epi-

Epistola V. *Ad Cottam*.

ARGUMENTUM.

Ad Maximum Cottam hanc epistolam mittit, ad quem etiam superius scripserat: laudatque ejus Orationem, quam Romæ in foro judiciali habitam, legendam miserat: precaturque ut crebrò studii sui hujusmodi pignora mittat. Deinde dicit se absentem illum tamquam præsentem intueri, viderique cum eo Romæ esse, tamquam in Cælo: cum vero meminit se esse in Scythia, dicit videri se ad inferos reverti.

Quam legis, unde tibi mittatur epistola, quæris?
  Hinc, ubi cæruleis jungitur Ister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet & auctor,
  Læsus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi, quam mallet præsens afferre salutem,
  Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o juvenis, patrii non degener oris,
  Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quæ quamquam lingua mihi sunt properante per horas
  Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed hæc feci relegendo sæpe; nec unquam
  Hæc mihi, quam primo, grata fuere minus,
Cumque sua toties nihil e dulcedine perdant,
  Viribus illa suis, non novitate placent.
Felices, quibus hæc ipso cognoscere in actu,
  Et tam facundo contigit ore frui!
Nam, quamquam sapor est allata dulcis in unda,
  Gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ.
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
  Quam de cælata sumere lance juvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
  Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
  De centum judex in tua verba viris.
Major & implesset præcordia nostra voluptas,
  Dum traherer dictis, annueremque tuis.
Quem quoniam fatum, patria, vobisque relictis,
  Inter inhumanos maluit esse Getas;
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legendo
  Sæpe, precor, studii pignora mitte tui.
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
  Utere, quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii jampridem, Maxime, vobis,
  Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem, nec rara tui monumenta laboris
  Accipiant nostræ grata futura manus.

Dic

Dic tamen, o juvenis studiorum plene meorum,
 Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquibus aut recitas factum modo carmen amicis,
 Aut, quod sæpe soles, exigis, ut recitent?
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
 Nescio quid certe sensit abesse tui.
Utque loqui multum de me præsente solebas,
 Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est.
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu,
 (Et sit perjuri quam prope pœna vides)
Te nisi momentis video pene omnibus absens:
 Gratia Dis, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni nulli cernendus in urbem,
 Sæpe loquor tecum, teque loquente fruor.
Tunc mihi difficile est, quam sit bene dicere, quamque
 Candida judiciis illa sit hora meis.
Tum me, si qua fides, cœlesti sede receptum
 Cum fortunatis suspicor esse Deis.
Rursus ubi huc redii, cœlum Superosque relinquo:
 A Styge non longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti,
 Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

Epistola VI. *Ad Sodalem*.

ARGUMENTUM.

Ad amicum quendam, qui nolebat a Poeta in scriptis suis propter Augustum nominari, hanc epistolam scribit: colligitque nihil timendum esse, quandoquidem Cæsare nihil sit clementius: tamen pollicetur se non ulterius ejus nomen monumentis suis inserturum. Postremo rogat, ut quandoquidem tuto non possit aperte amare, latenter saltem amicitiæ velit meminisse.

Naso suo, posuit nomen cui pene, sodali
 Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
 Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus
 Appellent ne te carmina nostra rogas?
Quanta sit in media clementia Cæsaris ira,
 Si nescis, ex me certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere pœnæ,
 Si judex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis;
 Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
 Mollibus & verbis aspera fata leves.

Cur,

Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
  Fiat in Augustos invidiosa Deos?
Fulminis afflatos interdum vivere telis
  Vidimus, & refici non prohibente Jove.
Nec quia Neptunus navem lacerarat Ulyssis,
  Leucothoæ nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris cœlestia numina parcunt;
  Nec semper læsos, & sine fine premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus;
  Justitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Cæsar, facto de marmore templo,
  Jampridem posuit mentis in æde suæ.
Juppiter in multos temeraria fulmina torquet,
  Qui pœnam culpa non meruere pari.
Obruerit cum tot sævis Deus æquoris undis,
  Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Cum pareant acie fortissima quæque, vel ipso
  Judice, delectus Martis iniquus erit.
At si forte velis in nos inquirere, nemo est
  Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde quod extinctos vel aqua, vel Marte, vel igni
  Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut pœnæ parte levavit
  Cæsar; & in multis me precor esse velit.
An tu, cum talis populus sub principe simus,
  Alloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan hæc domino Busiride jure timeres,
  Aut solito clausos urere in ære viros.
Desine mitem animum vano infamare timore:
  Sæva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
  Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum:
  Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
  Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poetæ,
  Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
  Si nulla libri parte legare mei.
Ne tamen iste metus possit tibi rumpere somnos,
  Non ultra, quam vis, officiosus ero.
Teque tegam, qui sis, nisi cum permiseris ipse;
  Cogetur nemo munus habere meum.
Tu quoque, quem poteras vel aperte tutus amare,
  Si res est anceps ista, latenter ama.

Epi-

Epistola VII. *Ad Amicos.*

ARGUMENTUM.

Ad amicos e Ponto scribens Poeta, de eis queritur, quod suis precibus nullus jam finis imponatur, sibique cum antea variis epistolis ab iisdem petierit, ut eorum opera aut reditus, aut mitius exilium ab Augusto impetretur, dicit jam verba deesse: variandamque nunc esse materiam; ne illis molestus sit, ac etiam uxori, quæ præ timore non audebat sibi opem ferre. Ea autem omnia sibi ferenda æquo animo proponit, quandoquidem majorem etiam tulerit. Postremo in exilio sibi moriendum esse colligit.

Verba mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
  Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
  Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet jam nostis epistola, quamvis
  Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur scripti sententia nostri,
  Ne toties contra quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi ignoscite, amici,
  Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar, quæ scilicet in me
  Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Hoc quoque Naso feres: etenim pejora tulisti:
  Jam tibi sentiri sarcina nulla potest,
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum;
  Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus assuevit fatum crudeliter uti,
  Ad mala jampridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
  Parcaque ad extremum, qua mea cœpit, eat.
Spem juvet amplecti, quæ non juvat irrita semper;
  Et fieri cupias si qua futura putes.
Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
  Seque semel vera scire perisse fide:
Curando fieri quædam majora videmus
  Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
  Quam sua qui liquidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
  Finibus, & terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi levius unquam?
  An fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius: repetitaque forma locorum
  Exilium renovat triste, recensque facit.

Est

Est tamen utilius studium cessare meorum,
 Quam, quas admorint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis amici:
 Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Cæsaris ira negarit,
 Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

Epistola VIII. *Ad Maximum.*

ARGUMENTUM.

Ad Maximum poeta pharetram cum sagittis e Scythia mittens, ostendit se nullum aliud munus habere, rogans eum, ut id accipiat, & qualecumque boni consulat.

Quæ tibi quærebam memorem testantia curam,
 Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
 Sed te, cum donas, ista juvare solent.
Nec tamen hæc loca sunt nullo pretiosa metallo:
 Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit amictus:
 Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes, & Palladis uti
 Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit,
 Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:
 Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
 Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
 Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
 Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hoc hæc habet ora libellos;
 Hæc viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quæ quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
 Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

Epi-

Epistola VII. *Ad Amicos*.

ARGUMENTUM.

Ad amicos e Ponto scribens Poeta, de eis queritur, quod suis precibus nullus jam finis imponatur, sibique cum antea variis epistolis ab iisdem petierit, ut eorum opera aut reditus, aut mitius exilium ab Augusto impetretur, dicit jam verba deesse: variandamque nunc esse materiam; ne illis molestus sit, ac etiam uxori, quae prae timore non audebat sibi opem ferre. Ea autem omnia sibi ferenda aequo animo proponit, quandoquidem majorem etiam tulerit. Postremo in exilio sibi moriendum esse colligit.

Verba mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet jam nostis epistola, quamvis
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur scripti sententia nostri,
Ne toties contra quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi ignoscite, amici,
Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar, quæ scilicet in me
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Hoc quoque Naso feres: etenim pejora tulisti:
Jam tibi sentiri sarcina nulla potest,
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum;
Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus assuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala jampridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
Parcaque ad extremum, qua mea cœpit, eat.
Spem juvet amplecti, quæ non juvat irrita semper;
Et fieri cupias si qua futura putes.
Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
Seque semel vera scire perisse fide.
Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
Quam sua qui liquidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
Finibus, & terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi levius unquam?
An fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius: repetitaque forma locorum
Exilium renovat triste, recensque facit.

Est

Est tamen utilius studium cessare meorum,
  Quam, quas admorint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis amici:
  Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Cæsaris ira negarit,
  Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

Epistola VIII. *Ad Maximum*.

ARGUMENTUM.

Ad Maximum poeta pharetram cum sagittis e Scythia mittens, ostendit se nullum aliud munus habere, rogans eum, ut id accipiat, & qualecumque boni consulat.

Quæ tibi quærebam memorem testantia curam,
  Dona Tomitanus mittere posset ager:
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
  Sed te, cum donas, ista juvare solent.
Nec tamen hæc loca sunt nullo pretiosa metallo;
  Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit amictus:
  Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes, & Palladis uti
  Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit,
  Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:
  Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
  Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
  Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
  Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hoc hæc habet ora libellos;
  Hæc viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quæ quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
  Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

Epistola IX. *Ad Brutum*.

ARGUMENTUM.

Ad Ovidium scripserat Brutus, quemdam carpere ejus carmina, quod in his nil aliud contineretur, quam querela locorum, in quibus exulabat: rogaretque ut frueretur propiere terra: Cui Poeta respondet dicens in suis carminibus plura esse vitia: foreque bene, si unum tantum vitium in eis deprehenderetur. Cur autem ea non emendet, caussas assignat. Postremo respondens ad ea, quæ Brutus scripserat, rationem refert quare idem sæpius scripserit.

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
 Carmina nescio quem carpere nostra refers,
Nil nisi me terra fruar ut propiore rogare;
 Et quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
 Hoc peccat solum si mea musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum,
 Cum sua plus justo carmina quisque probet.
Auctor opus laudat. sic forsitan Agrius olim
 Thersiten facie dixerit esse bona.
Judicium tamen hic nostrum non decipit error;
 Nec, quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
 Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
Non eadem ratio est sentire, & demere morbos:
 Sensus inest cunctis: tollitur arte malum.
Sæpe aliquod verbum cupiens mutare, relinquo;
 Judicium vires destituuntque meum.
Sæpe piget (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
 Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem,
 Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
 Magnus Aristarcho major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore lædit,
 Ut cupidi cursor fræna retentat equi.
Atque ita Di mites minuant mihi Cæsaris iram,
 Ossaque pacata nostra tegantur humo:
Ut mihi conanti nonnumquam intendere curas,
 Fortunæ species obstat acerba meæ.
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus,
 Inque feris curem corrigere ipsa Getis.
Nil tamen est scriptis magis excusabile nostris,
 Quam sensus cunctis pene quod unus inest.

Læ-

Læta fere lætus cecini; cano tristia tristis:
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amaræ?
Utque loco moriar commodiore, precer?
Cum toties eadem dicam, vix audior ulli,
Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen hæc eadem cum sint, non scribimus isdem,
Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensus lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite docti:
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiæ, quam quis sibi finxerit, ipse
Arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum:
Atque incorrupti pondera testis habet.
Non liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Litera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas utcumque sine ordine junxi:
Hoc opus electum ne mihi forte putes:
Da veniam scriptis; quorum non gloria nobis
Caussa, sed utilitas, officiumque fuit.

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS DE PONTO

LIBER QUARTUS.

Epistola I. *Ad Sextum Pompejum.*

ARGUMENTUM.

Ad Sextum Pompejum scribens Poeta, impium esse dicit, quod nusquam illum in suis scriptis nominaverit: quandoquidem ejus erga se beneficia tanta sint, ut nulli oblivioni tradi debeant. Postremo fatetur se servatum esse ejus opera, ejusque munere se vivere.

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitæ qui tibi, Sexte, suæ.
Qui seu non prohibes a me tua nomina poni,
  Accedet meritis hæc quoque summa tuis:
Sive trahis vultus, equidem peccasse fatebor:
  Delicti tamen est caussa probanda mei.
Non potuit mea mens, esset quin grata, teneri:
  Sit, precor, officio non gravis illa pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
  Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, aliis vellem cum scribere, nomen
  Rettulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error,
  Et vix invita est facta litura manu.
Viderit, ad summum dixi; licet ipse queratur;
  Ah pudet offensam non meruisse prius!
Da mihi, si quid ea est, hebet antem pectora Lethen;
  Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro: nec fastidita repellas
  Verba; nec officio crimen inesse putes.
Et levis hæc meritis referatur gratia tantis:
  Sin minus; invito te quoque gratus ero.
Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
  Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
  Auxilium vitæ fertque refertque meæ.

Ver-

Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
  Sit mihi: quod fecit, quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est, & gloria Coi,
  Æquoreo madidas quæ premit imbre comas:
Arcis ut Actææ vel eburna, vel ænea custos
  Bellica Phidiaca stat Dea facta manu:
Vendicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum,
  Ut similis veræ vacca Myronis opus:
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum,
  Tutelæque ferox munus opusque tuæ.

Epistola II. *Ad Severum*.

ARGUMENTUM.

Ad Severum Poetam hanc epistolam scribit Ovidius, se multis rationibus excusans, quod nondum ejus nomen suis scriptis celebrarit, quamvis tamen nunquam cessaverit ad eum epistolas soluta oratione scriptas mittere.

Quod legis, o Vates magnorum maxime Vatum,
  Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
  Si modo permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
  Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi, memorem testantia curam,
  Non data sunt: quid enim quæ facis ipse, darem?
Quis mel Aristæo, quis Baccho vina Falerna,
  Triptolemo fruges, poma dat Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
  Uberius nulli provenit ista seges.
Mittere ad hunc carmen, frondes erat addere sylvis;
  Hæc mihi cunctandi caussa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante;
  Sed siccum sterili vomere littus aro:
Scilicet ut limus venas excæcat in undis,
  Læsaque suppresso fonte resistit aqua:
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum,
  Et carmen vena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
  Esset, crede mihi, factus & ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque fræna remisi,
  Ducitur & digitis littera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
  Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumptæ Musa tabellæ
  Imponit pigras pene coacta manus.

Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluntas
Est mihi, nec numeris nectere verba juvat:
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit; & immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem, nisi flavis scripta Corallis?
Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam
Otia materia, surripiamque diem?
Nam neque me vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clam tacitum tempus abire solet.
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo.
Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restat,
Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium quod tibi cedit, ama.
Sacraque musarum merito cole; quodque legamus,
Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

Epistola III. *Ad Amicum instabilem.*

ARGUMENTUM.

Amicum suppresso nomine taxat, ejusque perfidiam ac levitatem ostendit, quod cum antea a teneris annis secum conjunctissime semper vixerit, tandem in adversa ejus fortuna modo eum deserat, sed etiam simulet se non cognoscere. Postremo illum monet, ut fortunæ variantis vicissitudines, & levitatem ante oculos ponat.

Conquerar? an taceam? ponam sine nomine crimen?
An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, nec commendere querela;
Quæraturque tibi carmine fama meo,
Dum mea puppis erat valida fundata carina,
Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum fortuna, recedis,
Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
Pene puer puero junctus amicitia.
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
Qui tibi jucundis primus adesse jocis.

Ille ego convictor, densoque domesticus usu,
  Ille ego judiciis unica Musa tuis.
Ille ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis;
  Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, simulasse fateris;
  Seu non fingebas, inveniere levis:
Eja age dic aliquam, quæ te mutaverit, iram:
  Nam nisi justa tua est, justa querela mea est.
Quod te nunc crimen similem vetat esse priori?
  An crimen, cœpi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam, factisque ferebas,
  Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo; sed & insultare jacenti
  Te, mihi, nec verbis parcere, fama refert.
Quid facis ah demens? cur si fortuna recedat,
  Naufragio lacrymas eripis ipse tuo?
Hæc Dea non stabili quam sit levis orbe fatetur,
  Quæ summum dubio sub pede semper habet;
Quolibet est folio, & quavis incertior aura:
  Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo;
  Et subito casu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Crœsi?
  Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
  Vix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno majus? tamen ipse rogavit
  Summissa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
  Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Jugurthino clarus, Cimbroque triumpho,
  Quo victrix toties Consule Roma fuit;
In cœno Marius jacuit, cannaque palustri,
  Pertulit & tanto multa pedenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus;
  Et certam præsens vix habet hora fidem.
Littus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis;
  Et metues, arcu ne feriare Getæ;
I, bibe, dixissem, purgantes pectora succos;
  Quicquid & in tota nascitur Anticyra.
Sum tamen hæc passus: nec si mortalia possem,
  Et summi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; & quæ tibi læta videntur,
  Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Epistola IV. *Ad Sextum Pompejum.*

ARGUMENTUM.

Ad Sextum Pompejum scribens Poeta, nullam rem tam tristem esse ostendit, quæ non habeat aliquando aliquid lætitiæ: quod sibi contigisse ostendit. Quum enim tristi littore Pontico spatiaretur, fama ei nuntiavit, Sextum Pompejum Consulem designatum esse. Quam rem dicit maximam sibi lætitiam attulisse. Postmodo dolet non posse, cum Magistratum inibit Pompejus, illi interesse. Postrèmo illum precatur, ut aliquando sui recordetur.

Nulla dies adeo est Australibus humida nimbis,
 Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
 Mista fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo Fortuna gravis miserabile fecit,
 Ut minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
 Naufragus in Getici littoris actus aquas;
Qua tamen inveni vultum diffundere caussa
 Possim, fortunæ nec meminisse meæ.
Nam mihi, cum fulva tristis spatiarer arena,
 Visa est a tergo penna dedisse sonum.
Respicio: nec corpus erat, quod cernere possem:
 Verba tamen sunt hæc aure recepta mea:
En ego lætarum venio tibi nuntia rerum,
 Fama per immensas aere lapsa vias.
Consule Pompejo, quo non tibi charior alter,
 Candidus & felix proximus annus erit.
Dixit: & ut læto Pontum rumore replevit,
 Ad gentes alias hinc Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
 Excidit asperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi, Jane biceps, longum reseraveris annum,
 Pulsus & a sacro mense December erit;
Purpura Pompejum summi velabit honoris,
 Ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere jam videor rumpi penetralia turba;
 Et populum lædi deficiente loco.
Templaque Tarpejæ primum tibi sedis adiri;
 Et fieri faciles in tua vota Deos.
Colla boves niveos certæ præbere securi,
 Quos aluit campis herba Falisca suis.
Cumque Deos omnes, tum quos impensius æquos
 Esse tibi cupias, cum Jove Cæsar erit.

Cu-

Curia te excipiet, Patresque ex more vocati
 Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore;
 Utque solet, tulerit prospera verba dies;
Egeris & meritas Superis cum Cæsare grates,
 Qui caussam, facias cur ita sæpe, dabit;
Inde domum repetes toto comitante Senatu,
 Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernor in illa:
 Nec possunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
 Aspiciet vultus Consulis illa sui.
Di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
 Nomen; &, Heu, dicas, quid miser ille facit?
Hæc tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
 Protinus exilium mitius esse meum.

Epistola V. *Ad eundem jam Consulem.*

ARGUMENTUM.

Alloquitur per Prosopopœjam carmen suum Poeta: illudque Romam mittit ad Pompejum, ad quem etiam scripsit superiorem epistolam, mandataque exponit: Et perbelle fatetur primo se illi summopere devinctum, declarans se propter ejus beneficia fore semper illius mancipium: Postremo precatur, ut se donatum vita ejus opera, etiam servet in præsentia.

Ite leves elegi doctas ad Consulis aures,
 Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est, nec vos pedibus proceditis æquis:
 Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cum gelidam Thracen, & opertum nubibus Hæmon,
 Et maris Jonii transieritis aquas;
Luce minus decima dominam venietis in Urbem,
 Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeja petatur:
 Non est Augusto junctior ulla foro.
Si quis, ut in populo, qui sitis, & unde, requirat,
 Nomina decepta quælibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
 Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
 Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos dicendo jura Quirites;
 Conspicuum signis cum premet altus ebur:
Aut populi reditus positam componet ad hastam,
 Et minui magnæ non sinet Urbis opes;

Aut,

Aut, ut erunt Patres in Julia templa vocati,
De tanto dignis consule rebus aget:
Aut feret Augusto solitam natoque salutem;
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Cæsar Germanicus omne
Auferet: a magnis hunc colit ille Deis.
Cum tamen a turba rerum requieverit harum,
Ad vos mansuetas porriget ille manus.
Quidque parens ego vester agam fortasse requiret:
Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
Quod prius a miti Cæsare munus habet.
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre,
Barbariæ tutas exhibuisse vias.
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ
Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, jurat,
Se fore mancipium tempus in omne tuum.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta velivolas non habitura rates;
Fluminaque in fontes cursu reditura supino,
Gratia quam meriti possit abire tui.
Hæc ubi dixeritis, servet sua dona rogate:
Sic fuerit vestræ caussa peracta viæ.

Epistola VI. *Ad Brutum.*

ARGUMENTUM.

Ad Brutum Romanum scribens, narrat se quinquennium egisse in Ponto: & cum maxime reditum speraret precibus Fabii Maximi, in quo spem habebat, eum periisse docet. Fatetur tamen Brutum nihilo inferiorem amore erga se esse. Postremo ejus amorem, & virtutes peculiares exponit: profiteturque nunquam se fore ingratum meritorum, quæ apud se ab amicis collocata sunt.

Quam legis, ex illis tibi venit epistola, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse locis.
Sed quod tu nolles, voluit miserabile fatum:
Hei mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est:
Jam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim fortuna tenax, votisque malignum
Opponit nostris invidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiæ laus, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.

Oc-

Occidis ante preces; causamque ego, Maxime, mortis
  (Nec fueram tanti) me reor esse tuæ.
Jam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
  Ipsum morte tua concidit auxilium.
Cœperat Augustus deceptæ ignoscere culpæ;
  Spem nostram, terras deseruitque simul.
Quale tamen potui de cœlite, Brute, recenti
  Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quæ prosit pietas utinam mihi; sitque malorum
  Jam modus, & sacræ mitior ira domus.
Te quoque idem, liquido possum jurare, precari,
  O mihi non dubia cognite Brute fide.
Nam cum præstiteris verum mihi semper amorem,
  Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
  Passuros pœnam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit natura, nec ulli
  Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit:
Ut qui quid valeas ignoret Marte forensi,
  Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet ejusdem est, quamvis pugnare videtur,
  Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cum tibi suscepta est legis vindicta severæ,
  Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis,
  Sentire, & linguæ tela subire tuæ.
Quæ tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
  Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem lædi fortuna cernis iniqua,
  Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego præcipue sensi, cum magna meorum
  Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
  Qui mala soliciti nostra levatis, ero.
Et prius (heu nobis nimium conterminus!) Ister
  In caput Euxino de mare vertet iter;
Utque Thyesteæ redeant si tempora mensæ,
  Solis ad Eoas currus agetur aquas;
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademptum,
  Arguat ingratum non meminisse sui.

Epistola VII. *Ad Vestalem.*

ARGUMENTUM.

Ad Vestalem scribens, cui ora Pontica regenda delata fuerat, eum testem facit incommodorum, quæ sunt in ea regione; post ejus virtutem laudat, quam pollicetur suo carmine testatam fore in omne tempus.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad oras,
  Ut positis reddas jura sub axe locis;
Aspicis en præsens quali jaceamus in arvo,
  Nec me testis eris falsa solere queri,
Accedet voci per te non irrita nostræ,
  Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum:
  Ipse vides gelido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx,
  Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis & mitti sub adunco toxica ferro,
  Et telum caussas mortis habere duas.
Atque utinam pars hæc tantum spectata fuisset,
  Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum;
  Contigit ex merito qui tibi nuper honor.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
  Ipsa tamen virtus ordine major erit.
Non negat hoc Ister, cujus tua dextera quondam
  Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat Ægypsos, quæ te subeunte recepta
  Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium posito melius defensa manuve,
  Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
  Hostis, & ereptas Victor habebat opes.
Donec fluminea devecta Vitellius unda
  Intulit exposito milite signa Getis.
At tibi progenies alti fortissima Dauni,
  Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora, conspicuus longe fulgentibus armis,
  Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrumque, locumque,
  Saxaque brumali grandine plura subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
  Nec quæ vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis hærent in casside pennis:
  Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus,
  Sed minor est acri laudis amore dolor.

Ta-

Talis apud Trojam Danaïs pro navibus Ajax
 Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextræ,
 Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
 Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos,
 Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum primi minor ordine Pili;
 Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
 Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos: testataque tempus in omne
 Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

Epistola VIII. *Ad Suillium.*

ARGUMENTUM.

Mortuo Augusto, hanc epistolam mittit Ovidius ad Suillium uxoris suæ generum, agitque ei gratias pro ejus epistola ad se scripta: quam etsi sero perlatam gratissimam tamen fuisse dicit. Postmodum eum rogat, ut Germanicum juniorem sibi reconciliet: Pollicetur que se in hujus rei gratiam non erecturum ei templa de marmore, sed carmine complexurum ejus laudes: Ostenditque nihil esse posse Principibus aptius, quam carmine officiosum se præstare. Tum nactus occasionem Poeta, carminis excellentiam extollit: precaturque ut sibi carmina prosint: & si non possit reditum in patriam obtinere, saltem Urbi propinquius exilium, quo possit Cæsaris gesta intelligere, & carmine celebrare.

Littera sera quidem, studiis exculte Suilli,
 Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen;
Qua, pia si posset Superos lenire rogando
 Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam nil præstes, animi sum factus amici
 Debitor: & meritum, velle juvare, voco.
Impetus iste tuus longum modo duret in ævum;
 Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis,
 Quæ semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia pene est:
 Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
 Ducis, & affinem te pudet esse meum?
At nihil hic dignum poteris reperire pudore,
 Præter fortunam, quæ mihi cæca fuit.

Seu

Seu genus excutias; Equites ab origine prima
Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis mores, qui sint, inquirere nostros;
Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modò, si quid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce Deos.
Di tibi sunt Cæsar juvenis: tua numina placa:
Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis unquam
Esse preces: nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos ea juverit aura,
Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego thura feram rapidis solemnia flammis;
Et, quantum valeant numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
Marmore; carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus facient vobis, urbesque beatæ;
Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cum pro concessa verba salute damus.
Sed qui quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec quæ de parva pauper Dis libat acerra,
Thura minus, grandi quam data lance, valent:
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco,
Victima Tarpejos inficit icta focos.
Nec tamen, officio Vatum per carmina facto,
Principibus res est aptior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum;
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri,
Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum, lapidemque vetustas,
Nullaque res majus tempore robur habet:
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nostri;
Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis Thebas, septemque duces sine carmine nosset?
Et quidquid post hæc, quidquid & ante fuit?
Di quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illa naturæ mole prioris,
Digestum partes scimus habere suas:
Sic affectantes cœlestia regna Gigantes,
Ad Styga nubifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Œchalia.
Et modo, Cæsar, Avum, quem virtus addidit astris,
Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.

Non-

Non potes officium Vatis contemnere Vates:
Judicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te nomen tantum ad majora vocasset,
Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quam carmina, mavis:
Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo bella coerces,
Quodque aliis opus est, hoc tibi lusus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
Sed venit ad sacras nervus uterque manus:
Sic tibi nec docti desunt, nec principis artes;
Mista sed est animo cum Jove Musa tuo.
Quæ quoniam nec non unda submovit ab illa,
Ungula Gorgonei quam cava fecit equi,
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri,
Atque isdem studiis imposuisse manum.
Littora pellitis nimium subjecta Corallis,
Ut tandem sævos effugiamque Getas:
Clausaque si misero patria est, at ponar in ullo,
Qui minus Ausonia distet ab urbe, loco:
Unde tuas possim laudes celebrare recentes,
Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum cœlestia, care Suilli,
Numina, pro socero pene precare tuo.

Epistola IX. *Ad Græcinum*.

ARGUMENTUM.

Factus certior Poeta, quod Græcinus consul designatus sit, dolet quod absit, nec possit lætitiam conceptam coram exponere, fruique spectaculis; quare cum aliter nequeat, jubet hanc epistolam partes suas obire. Deinde eum rogat, ut pro se precetur, ac reditum impetret. Postremo dicit se non minus gaudere, quod illi in consulatu successurus sit ejus frater; quos ambos precatur ut sibi opem ferant, exponens exilii sui incommoda.

Unde licet, non unde juvat, Græcine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis:
Missaque Di faciant Auroram occurrat ad illam,
Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
Et fiam turbæ pars ego nulla tuæ:
In domini subeat partes, & præstet amici
Officium jusso littera nostra die.
Atque ego si fatis essem melioribus ortus,
Et mea sincero curreret axe rota;

Quod

Quod nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
  Lingua salutandi munere functa tui;
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
  Nec minus ille meus, quam tuus esset honor.
Illa (confiteor) sic essem luce superbus,
  Ut caperet fastus vix domus ulla meos.
Dumque latus sancti cinget tibi turba Senatus,
  Consulis ante pedes ire viderer Eques.
Et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
  Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem;
  Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
  Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noscas, quam me vulgaria tangant,
  Spectarem, qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sella nossem formata curuli,
  Et totum Numidæ sculptile dentis opus.
At cum Tarpejas esses deductus in arces,
  Cum caderet jussu victima sacra tuo.
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
  Audisset, media qui sedet æde, Deus:
Thuraque mente magis, plena quam lance dedissem
  Ter quater, imperii lætus honore tui.
Hic ego præsentes inter numerarer amicos;
  Mitia jus Urbis si modo fata darent:
Quæque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
  Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita cælitibus visum est, & forsitan æquis:
  Nam quid me pœnæ caussa negata juvet?
Mente tamen, quæ sola loco non exulat, utar;
  Prætextam, fasces aspiciamque tuos.
Hæc modo te populo reddentem jura videbit;
  Et se secretis finget adesse tuis.
Nunc longi reditus hastæ supponere lustri
  Cernet, & exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu
  Publica quærentem quid petat utilitas.
Nunc pro Cæsaribus, Superis decernere grates,
  Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum jam fueris potiora precatus,
  Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara;
  Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
  Hic quoque te festum Consule tempus agam.
Altera lætitiæ, nec cedens caussa priori,
  Successor tanti frater honoris, erit.
Nam tibi finitum summo, Græcine, Decembri
  Imperium, Jani suscipit ille die.

Quæ-

Quæque est in vobis pietas, alternâ feretis
  Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Consul, bis Consul & ille;
  Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quamquam est ingens, & nullum Martia summo
  Altius imperium Consule Roma videt:
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
  Et majestatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccoque tibique
  Talibus Augusti tempus in omne frui.
Cum tamen a rerum cura propiore vacabit,
  Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura sinum, jactate rudentes;
  Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modo Flaccus, & illo
  Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli;
  Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic raptam Trœzen celeri virtute recepit;
  Infecitque fero sanguine Danubium.
Quære loci faciem, Scythicique incommoda cœli,
  Et quam vicino terrear hoste, roga:
Sintne litæ tenues serpentis felle sagittæ:
  Fiat an humanum victima dira caput:
Mentiar, an coeat duratus frigore Pontus;
  Et teneat glacies jugera multa freti.
Hæc ubi narrarit, quæ sit mea fama, require;
  Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Non sumus hic odio, nec scilicet esse meremur:
  Nec cum fortuna mens quoque versa mea est.
Illa quies animi est, quam tu laudare solebas,
  Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
  Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Rem queat ut nullam tot jam, Græcine, per annos
  Femina de nobis, virve, puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitæ,
  Hæc quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt:
  Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris, extant decreta, quibus nos
  Laudat & immunes publica cera facit,
Conveniens miseris hæc quamquam gloria non est,
  Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est: videt hospita terra,
  In nostra sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
  Numina jam facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,
  Hic aviæ lateri proximus, ille patris.

His

His ego do toties cum thure precantia verba,
  Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quæras, hoc me non fingere dicet
  Officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,
  Natalem ludis scit celebrare Dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
  Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo fuerat lævus sub Præside Pontus,
  Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
  Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus hæc oculis procul urbe remoti,
  Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen hæc tangent aliquando Cæsaris aures:
  Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hæc, Superis adscite, videsque
  Cæsar, & est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis, inter convexa locatus
  Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Pervenient istuc & carmina forsitan illa,
  Quæ de te misi cœlite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
  Immerito nomen mite parentis habes.

Epistola X. *Ad Albinovanum*.

ARGUMENTUM.

Ad Pedonem Albinovanum amicum & Poetam scribens Ovidius, tempus exprimit, quo ipse in Pontica ora vitam egerit inter Getas pellitos: malaque sua, quæ commemorat, malis Ulyssis majora esse colligit. Postremo illum rogat, ut fidem sibi servet in adversis; imiteturque Theseum, cujus gesta ipse carmine complectebatur.

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur ætas
  Littore, pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
  Duritiæ confers; Albinovane, meæ?
Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu;
  Et teritur pressa vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, præter nos, omnia perdet?
  Cessat duritia mors quoque victa mea.
Exemplum est animi nimium patientis Ulysses,
  Jactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti, sed non tamen omnia fati
  Pertulit: & placidæ sæpe fuere moræ.

An

An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
Æquoreæque fuit concubuisse Deæ?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audire puellas;
Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, succos
Parte meæ vitæ, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Læstrygonis unquam
Gentibus, obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet Cyclops sævum feritate Phyacen,
Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco cum latret ab inguine monstris,
Heniochæ nobis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achæis,
Ter licet epotet, ter vomat illa fretum.
Qui quamquam dextra regione licentius errent,
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis;
Hic freta vel pediti pervia reddit hyems:
Ut qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contempta nave viator eat.
Qui veniunt isthinc, vix vos ea credere dicunt:
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te caussam nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems.
Proxima sunt nobis plaustri præbentia formam:
Et quæ præcipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oræque domesticus huic est:
Et sumit vires a propiore loco.
At Notus, adverso tepidus qui spirat ab axe,
Est procul, & rarus, languidiorque venit.
Adde, quod hic clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque fretum multo perdit ab amne suam. (que
Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque, Crates-
Influit, & crebro vortice tortus Halys,
Partheniusque rapax, & volvens saxa Cynapes
Labitur, & nullo tardior amne Tyras;
Et tu femineæ Thermodon cognite turmæ,
Et quondam Graiis Phasi petite viris:
Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacite peragens lene Melanthus iter:
Quique duas terras Asiam, Cadmique sororem
Separat, & cursus inter utramque facit:
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, Nile, negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas;
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi
Cæruleus vix est, diluiturque color.

Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est;
Quæ proprium misto de sale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur sint narrata Pedoni,
Quolve loqui certis juverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus curasque fefelli,
Hunc fructum præsens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scripsimus ista, dolore,
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu non dubito, cum Thesea carmine laudes,
Materiæ titulos quin tueare tuæ.
Quemque refers, imitere virum: vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens, & conditur a te
Vir tanto, quanto debuit ore cani:
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam:
Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro, clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius Isthmos erat:
Sed præstandus amor, res non onerosa volenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Hæc tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod lingua dicta querente putes.

Epistola XI. *Ad Gallionem.*

ARGUMENTUM.

Factus Poeta certior Gallionis amici litteris de obitu uxoris, primo dicit se nefas ducere non celebrare illum suis carminibus, quandoquidem ille casum lacrymis & dolore semper prosecutus sit, quod itidem dixit se fecisse audita uxoris ejus morte. Deinde exponit minime audere eum consolari, propterea quod ipse prudentior optime novit ea, quæ sunt in eam rem ab auctoribus scripta: additque fore ut toto intervallo illo temporis, quo ejus litteras accepit, quoque ipse suas ad eum mitteret, propter locorum distantiam. dolor ejus jam imminutus sit. Tertiam etiam rationem subjungit, cur nolit ullo consolationis genere uti quod fortasse alia ducta uxore nova, hujusmodi litteræ intempestive accederent.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis,
Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim (memini) cœlesti cuspide facta
Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis.
Atque utinam rapti jactura læsus amici,
Sensisses ultra, quod quererere, nihil.

Non

Non ita Dis placuit, qui te spoliare pudica
  Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistola venit:
  Lectaque cum lacrymis sunt tua damna meis.
Sed neque solari prudentem stultior ausim,
  Verbaque doctorum nota referre tibi.
Finitumque tuum si non ratione, dolorem,
  Ipsa jampridem suspicor esse mora.
Dum tua pervenit, dum littera nostra recurrens
  Tot maria, & terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est,
  Dum dolor in cursu est, dum petit æger opem.
At cum longa dies sedavit vulnera mentis,
  Intempestive qui fovet illa, novat.
Adde quod (atque utinam verum tibi venerit omen!)
  Conjugio felix jam potes esse novo.

Epistola XII. *Ad Tuticanum*.

ARGUMENTUM.

Ad Tuticanum scribens Poeta, caussam assignat, cur nullam ejus mentionem fecerit in libris suis. Deinde commemorat amicitiam, quæ sibi cum illo fuit a puero semper arctissima. Postremo illum rogat, ut apud Principem tueatur partes suas.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
  Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore;
  Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
Lex pedis officio, naturaque nominis obstat;
  Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen scindere versus,
  Desinat ut prior hoc, incipiatque minor.
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
  Arctius appellem, Tuticanumque vocem.
Et potes in versum Tuticani more venire;
  Fiat ut e longa syllaba prima brevis.
Aut producatur quæ nunc correptius exit;
  Et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
  Ridear, & merito pectus habere neger.
Hæc mihi caussa fuit dilati nominis hujus;
  Quod meus adjecto fœnore reddet ager.
Teque canam quacumque nota: tibi carmina mittam,
  Pene mihi puero cognite pene puer:
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
  Non mihi, quam fratri frater, amate minus.

Tu bonus hortator, tu duxque, comesque fuisti,
Cum regerem tenera fræna novella manu.
Sæpe ego correxi sub te censore libellos,
Sæpe tibi admonitu facta litura meo est;
Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
Cum te Pierides perdocuere Deæ.
Hic tenor, hæc viridi concordia cœpta juventa
Venit ad albentes illabefacta comas.
Quæ nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
Esse, vel invicto clausa adamante putem:
Sed prius huic desint & bellum, & frigora terræ,
Invisus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, & sit præfrigidus Auster,
Et possit fatum mollius esse meum;
Quam tua sint lapso præcordia dura sodali:
His cumulus nostris absit, abestque malis.
Tu modo per Superos, quorum certissimus ille est,
Quo tuus assidue Principe crevit honor,
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem quæris? peream, nisi dicere vix est:
Si modo qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quod nolimve velimve;
Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit:
Et sensus cum re, consiliumque fugit.
Ipse, precor, quæras qua sim tibi parte juvandus,
Quove viam facias ad mea vota vado.

Epistola XIII. *Ad Carum*.

ARGUMENTUM.

Ad amicum nomine Carum, & Cæsarum præceptorem scribens, primo dicit eum posse intelligere ex chartæ colore, & carminis structura, unde hæc epistola veniat: Postea subdit se carmen etiam composuisse lingua Getica in laudem Augusti, Liviæ, & ejus liberorum: Postremo cum per amicitiam rogat, ut quum jam agatur sextus annus, quo exulat, velit procurare, ut saltem in locum faciliorem traducatur.

O mihi non dubios inter memorande sodales,
Qui, quod es, id vere, Care, vocaris, ave.
Unde saluteris, color hic tibi proximus index,
Et structura mei carminis esse potest:
Non quia mirifica est, sed quod non publica certe:
Qualis enim cumque est, non latet esse meam.
Ipse quoque, ut chartæ titulum de fronte revellas,
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.

Quam-

Quamlibet in multis positus noscere libellis;
 Perque observatas inveniere notas.
Produnt auctorem vires, quas Hercule dignas
 Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore,
 Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersitem prohibebat forma latere,
 Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sunt vitiosa, decebit
 Carmina, quæ faciam pene poeta Getes.
Ah pudet! & scripsi Getico sermone libellum;
 Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui gratare mihi, cœpique poetæ
 Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi:
 Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
 Corpus, in æthereas numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, qui fræna rogatus
 Sæpe recusati ceperit imperii:
Esse pudicarum Vestam te, Livia, matrum,
 Ambiguum nato dignior, an ne viro:
Esse duos juvenes firma adjumenta parentis,
 Qui dederint animi pignora certa sui.
Hæc ubi non patria perlegi scripta Camœna,
 Venit & ad digitos ultima charta meos;
Et caput, & plenas omnes movere pharetras,
 Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas hæc cum de Cæsare, dixit,
 Cæsaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit: sed me jam, Care, nivali
 Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt: nocuerunt carmina quondam,
 Primaque tam miseræ caussa fuere fugæ.
At tu per studii communia fœdera sacri,
 Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
 Materiam vestris præbeat ingeniis;
Sic valeant pueri votum commune duorum,
 Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes præbe nostræ momenta saluti;
 Quæ nisi mutato nulla futura loco est.

Epi-

Epistola XIV. *Ad Tuticanum.*

ARGUMENTUM.

Ad eundem Tuticanum, ad quem superius scripserat, hanc etiam epistolam mittit Poeta; dicitque, se quemcumque locum, vel incommodissimum, magis optare ubi exulet, quam Tomitanam Urbem. Deinde se excusat, quod non debent Tomitæ id ægre ferre; siquidem locum, non homines vituperat. Postremo fatetur se ab eis affectum fuisse beneficiis.

Hæc tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
  Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcumque valemus,
  Nil me præterea quod juvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus: suntque ultima vota
  Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista,
  Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
  Mittite, præsenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro;
  Siquid & inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
  Proxima Marticulis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitæ,
  Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina lædi?
  Plectar & incauto semper ab ingenio?
Ergo ego ne scribam, digitos incidere cunctor?
  Telaque adhuc demens, quæ nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum divertor, & illas,
  In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi, nulla est mea culpa, Tomitæ,
  Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris;
  Littera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, & incursus omni de parte timendos,
  Et quod pulsetur murus ab hoste queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi,
  Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra,
  Ausa est Agricolæ Musa docere senis.
At fuerat terra genitus, qui scripsit, in illa:
  Intumuit Vati non tamen Ascra suo.
Quis patriam solerte magis dilexit Ulysse?
  Hoc tamen asperitas indice nota loci est.

Non

Non loca, sed mores scriptis vexavit amaris
  Scepsius Ausonius, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est æqua convitia mente:
  Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres populi mihi concitat iram,
  Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus, essem,
  Extat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si jam pice nigrior essem,
  Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitæ,
  Tam mites Grajos indicat esse viros.
Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo
  Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam, salvoque daretis,
  Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris,
  Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
  Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonæ Delia tellus,
  Erranti tutum quæ dedit una locum;
Tam mihi cara Tomis, patria quæ sede fugatis
  Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Di modo fecissent, placidæ spem posset habere
  Pacis, & a gelido longius axe foret.

Epistola XV. *Ad Sextum Pompejum.*

ARGUMENTUM.

Ad Sextum Pompejum scribens Poeta, profitetur se illi ante omnes debere, Cæsare tamen excepto, cui debet vitam. Deinde eum precatur, ut ab Imperatore, quem summa colit pietate, impetret sibi mitius exilium: excusatque se invitum hæc eadem sæpius petere, sed præ nimia & immoderata cupidine se excusandum esse.

Siquis adhuc usquam nostri non immemor extat,
  Quidve relegatus Naso, requirit, agam;
Cæsaribus vitam, Sexto debere salutem
  Me sciat: a Superis hic mihi primus erit:
Tempora nam miseræ complectar ut omnia vitæ,
  A meritis ejus pars mihi nulla vacat:
Quæ numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
  Punica sub lento cortice grana rubent:
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
  Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.

Con-

Confiteor: testere licet: signate Quirites:
Nil opus est legum viribus, ipse loquor.
Inter opes & me, rem parvam, pone paternas:
Pars ego sum census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria, regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto continuata foro:
Quam tua, rus oculis domini, Campania gratum,
Quæque relicta tibi, Sexte, vel empta tenes;
Tam tuus en ego sum; cujus te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, & detur amicius arvum;
Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Dis est, tenta lenire precando
Numina, perpetua quæ pietate colis.
Erroris nam tu, vix est discernere, nostri
Sis argumentum majus, an auxilium.
Nec dubitans oro: sed flumine sæpe secundo
Augetur remis cursus euntis aquæ.
Et pudet, & metuo semperque, eademque precari,
Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est:
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere sæpe aliud cupiens, delabor eodem;
Ipsa locum per se littera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me.
Dura jubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente;
Et mea me tellus audiet esse tuum:
Audiet & cœlo posita est quæcumque sub ullo,
Transit nostra feros si modo Musa Getas.
Teque meæ caussam, servatoremque salutis,
Meque tuum libra norit & ære minus.

Epistola XVI. *Ad Invidum*.

ARGUMENTUM.

Admonet in hac ultima epistola Poeta invidum, ne carmen suum laceret, ostendens se exulem esse tanquam mortuum: affirmatque solere livorem pasci tantum in vivis, post cineres vero quiescere, & hac ratione dicit eum debere non ulterius in carmen suum distringere invidiæ stimulos ac dentes, cum sint multi alii celebres poetæ, quos enumerat: docetque eos posse commodius reprehendi.

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies.
Fama que post cineres major venit: & mihi nomen
Tunc quoque, cum vivis annumerarer, erat:

Cum

Cum foret & Marsus, magnique Rabirius oris;
  Iliacusque Macer, sidereusque Pedo:
Et, qui Junonem læsisset in Hercule, Carus,
  Junonis si jam non gener ille foret:
Quique dedit Latio carmen regale Severus,
  Et cum subtili Priscus uterque Numa:
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis
  Sufficis, & gemino carmine nomen habes:
Et qui Penelopæ rescribere jussit Ulyssen,
  Errantem sævo per duo lustra mari:
Quique suam Trœzen, imperfectumque dierum
  Deseruit celeri morte Sabinus opus:
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
  Gallica qui Phrygium duxit in arva senem:
Quique canit domito Camerinus ab Hectore Trojam,
  Quique sua nomen Phyllide Thuscus habet:
Velivolique maris Vates, cui credere posses
  Carmina cæruleos composuisse Deos:
Quique acies Libycas, Romanaque prælia dixit,
  Et Marius scripti dexter in omne genus:
Trinacriusque suæ Perseidos auctor, & auctor
  Tantalidæ reducis, Tyndaridosque Lupus:
Et qui Mæoniam Phæacida vertit, & una
  Pindaricæ fidicen tu quoque, Rufe, lyræ:
Musaque Turrani tragicis innixa cothurnis;
  Et tua cum socco Musa, Melisse, levis:
Cum Varius Gracchusque darent fera dicta tyranni,
  Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityrus antiquas & erat qui pasceret herbas,
  Aptaque venanti Gratius arma daret:
Najadas a Satyris caneret Fontanus amatas,
  Clauderet imparibus verba Capella modis:
Cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
  Nomina longa mora est, carmina vulgus habet;
Essent & juvenes, quorum quod inedita cura est,
  Appellandorum nil mihi juris adest.
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
  Pieridum lumen, præsidiumque fori.
Maternos Cottas cui, Messalasque paternos
  Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
  Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo summotum patria proscindere livor
  Desine: neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
  Præbeat ut sensum materiamque malis.
Quid juvat extinctos ferrum demittere in artus?
  Non habet in nobis jam nova plaga locum.

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS

LIBELLUS

IN IBIN.

Ex Editione Andreæ Naugerii.

ARGUMENTUM.

Ibis Ovidii nomen maledictis ubique lacerabat, atque ipsum falsis criminationibus in invidiam atque odium vocabat. Tum ejus uxorem perpetuis flagitationibus sollicitabat. Denique tanquam vulturius fortunis ejus inhians, quas naufragii sui tabulas appellat, ipsum ad extremam inopiam redigere conabatur. Et profitetur se Callimachum imitari, a quo Apollonius Rhodius, Ibidis nomine ornatus, diris & exserationibus devotus est. Salvagnius suspicatur Higynum esse, quem Ovidius Ibin appellat, illum, inquam, de quo Suetonius meminit lib. de claris Grammaticis: is autem est, cujus mythologici libri, omnium manibus triti, supersunt.

Tempus ad hoc, lustris jam bis mihi quinque peractis,
 Omne fuit Musæ carmen inerme meæ:
Nullaque, quæ possit, scriptis tot millibus extat
 Littera Nasonis, sanguinolenta legi.
Nec quemquam nostri, nisi nos, læsere libelli;
 Artificis periit cum caput arte sua.
Unus (hoc ipsum est injuria magna) perennem
 Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est, (nam nomen adhuc utcumque tacebo)
 Cogit inassuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
 Non sinit exilio delituisse suo.
Vulneraque immitis requiem quærentia vexat:
 Jactat & in toto verba canina foro:
Perpetuoque mihi sociatam fœdere lecti
 Non patitur miseri funera flere viri.
Cumque ego quassa meæ complectar membra carinæ,
 Naufragii tabulas pugnat habere mei.

Et

Et qui debuerat subitas extinguere flammas,
  In prædam medio raptor ab igne petit.
Nititur ut profugæ desint alimenta senectæ;
  Heu quanto nostris dignior ipse malis!
Di melius! quorum longe mihi maximus ille est,
  Qui nostras inopes uoluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, ubicumque licebit,
  Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiet hæc Pontus: faciat quoque forsitan idem,
  Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, jacentem,
  Quamlibet & misero debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor;
  Junctaque cum Luna lumina Solis erunt;
Parsque eadem cœli Zephyros emittet, & Euros;
  Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova fraterno venient concordia fumo,
  Quem vetus accensa separat ira pyra;
Et ver Autumno, brumæ miscebitur æstas;
  Atque eadem regio vesper & ortus erunt;
Quam mihi sit tecum positis, quæ sumpsimus, armis
  Gratia, commissis, improbe, rupta tuis:
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit,
  Leniat aut odium tempus, & hora meum.
Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit,
  Cum pecore infirmo quæ solet esse lupis.
Prima quidem cœpto committam prælia versu:
  Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primo plenum flaventis arenæ
  Nondum calfacti velitis hasta solum:
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto;
  Protinus invisum nec petet hasta caput.
Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello:
  Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo si perges, in te mihi liber Iambus
  Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc quo Battiades inimicum devovet, Ibin,
  Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina cæcis,
  Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide dicar
  Oblitus moris judiciique mei.
Et quoniam qui sis, nondum quærentibus edo;
  Ibidis interea tu quoque nomen habe:
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt;
  Sic vitæ series tota sit atra tuæ.
Hæc tibi natali faxo, Janique Kalendis
  Non mentituro quilibet ore legat.
Di maris, & terræ, quique his meliora tenetis
  Inter diversos cum Jove regna polos;

Huc

Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
  Et sinite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu Tellus, ipsum cum fluctibus Æquor,
  Ipse meas Æther accipe summe preces:
Sideraque, & radiis circumdata Solis imago,
  Lunaque, quæ nunquam, quo prius, orbe micas:
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum,
  Quæque ratum triplici pollice netis opus:
Quique per infernas horrendo murmure valles
  Imperjuratæ laberis amnis aquæ:
Quasque ferunt torto vittatis angue capillis
  Carceris obscuras ante sedere fores:
Vos quoque plebs Superum, Fauni, Satyrique, Laresque,
  Fluminaque, & Nymphæ, Semideumque genus:
Denique ab antiquo Divi veteresque, novique,
  In nostrum cuncti tempus adeste, Chao:
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
  Et peragunt partes ira dolorque suas:
Annuite optatis omnes ex ordine nostris:
  Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quæque precor, fiant; ut non mea dicta, sed illa
  Pasiphaes generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero pœnas, patiatur & istas:
  Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve minus noceant fictum execrantia nomen
  Vota, minus magnos commoveantve Deos:
Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin;
  Qui se scit factis hæc meruisse suis.
Nulla mora est in me; peragam rata vota Sacerdos:
  Quisquis ades, sacris ora favete meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
  Et fletu madidis Ibin adite genis:
Ominibusque malis, pedibusque occurrite lævis,
  Et nigræ vestes corpora vestra tegant.
Tu quoque, quid dubitas ferales sumere vittas?
  Jam stat (ut ipse vides) funeris ara tui.
Pompa parata tibi est: votis mora tristibus absit:
  Da jugulum cultris hostia dira meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
  Deneget afflatus ventus & aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe;
  Destituant oculos sidera cuncta tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi præbeat aer,
  Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exul inops erres, alienaque limina lustres;
  Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore,
  Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper, nec si miserabilis ulli:
  Gaudeat adversis fœmina virque tuis.

Ac-

Accedat lacrymis odium; dignusque putere,
  Qui mala cum tuleris plurima, plura feras.
Sitque (quod est rarum) solito defecta favore
  Ærumnæ facies invidiosa tuæ.
Caussaque non desit, desit tibi copia mortis:
  Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
  Deserat, & longa torqueat ante mora.
Evenient: dedit ipse mihi modo signa futuri
  Phœbus: & a læva mœsta volavit avis.
Certe ego, quæ voveo, Superos motura putabo:
  Speque tuæ mortis, perfide, semper alar.
Finiet illa dies, quæ te mihi subtrahet olim:
  Finiet illa dies, quæ mihi tarda venit.
Et prius hanc animam, nimium tibi sæpe petitam
  Auferet illa dies, quæ mihi sera venit;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit;
  Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, Jazyges arcu,
  Dum tepidus Ganges, frigidus Ister erit;
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
  Dum Tiberis flavas Tuscus habebit aquas;
Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras,
  Sæva sed in manes manibus arma dabit.
Tum quoque, cum vacuas fuero dilapsus in auras,
  Exanimis mores oderit umbra tuos.
Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum:
  Insequar & vultus ossea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumptus ab annis,
  Sive manu facta morte solutus ero:
Sive per immensas jactabor naufragus undas;
  Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive peregrinæ carpent mea membra volucres:
  Sive meo tingent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit supponere terræ,
  Et dare plebejo corpus inane rogo:
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
  Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes: tacitis ego noctis in umbris
  Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo;
  Et querar, & nulla sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum; nexæque colubris
  Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere, mortuus isdem:
  Et brevior pœna vita futura tua est.
Nec tibi continget funus lacrymæque tuorum:
  Indeploratum projicere caput.
Carnificisque manu populo plaudente traheris;
  Infixusque suis ossibus uncus erit.

Ipsæ

Ipsæ te fugient, quæ carpunt omnia, flammæ;
Respuet invisum justa cadaver humus.
Unguibus & rostro tardus trahet ilia vultur:
Et scindent avidæ perfida corda canes.
Deque tuo fiet (licet hac sis laude superbus)
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Ælysiis diversa fugabere campis;
Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque:
Quique agitur rapidæ vinctus ab orbe rotæ:
Quæque gerunt humeris perituras Bellides undas,
Exulis Ægypti turba cruenta nurus.
Poma pater Pelopis præsentia quærit, & idem
Semper eget, liquidis semper abundat aquis:
Jugeribusque novem qui summus distat ab imo,
Visceraque assidue debita præbet avi.
Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello,
Ut sceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
Tertia fumantes incoquet igne genas:
Noxia mille modis lacerabitur umbra; tuasque
Æacus in pœnas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum:
Manibus antiquis caussa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
Versabunt celeres nunc nova membra rotæ.
Hic erit, & ramos frustra qui captet & undas;
Hic inconsumpto viscere pascet aves.
Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus;
Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam: frondes ut si quis ab Ida,
Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Sicula nascantur in Hybla,
Quotve ferat dicam terra Cilissa crocos:
Nec cum tristis hyems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multa fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri;
Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi, væ misero, venient talesque ruinæ,
Ut cogi in lacrymas me quoque posse putem.
Illæ me lacrymæ facient sine fine beatum:
Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix, (ita Di voluere) nec ulla
Commoda nascenti stella, levisve fuit.
Non Venus affulsit, non illa Juppiter hora,
Lunave non apto, Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi præbuit ignes,
Quem peperit magno lucida Maja Jovi.
Te fera, nec quicquam placidum spondentia Martis
Sidera presserunt, falciferique senis.

Lux

Lux quoque natalis, ne quid, nisi triste, videres,
  Turpis, & inductis nubibus atra fuit.
Hæc est, in Fastis cui dat gravis Allia nomen;
  Quæque dies Ibin publica damna tulit.
Qui simul impuræ matris prolapsus ab alvo
  Cinyphiam fœdo corpore pressit humum;
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
  Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere palustribus undis,
  Qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis:
Pectoraque unxerunt Erebeæ felle colubræ:
  Terque cruentatas increpuere manus:
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino:
  Hic primus pueri venit in ora cibus.
Perbibit inde suæ rabiem nutricis alumnus;
  Latrat & in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
  A male deserto quos rapuere rogo.
Et, ne non fultum nuda tellure jaceret,
  Molle super silices imposuere caput.
Jamque recessuræ viridi de stipite factas
  Admorunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris;
  De tribus est cum sic una locuta soror:
Tempus in immensum lacrymas tibi movimus istas,
  Quæ semper caussa sufficiente cadant:
Dixerat. At Clotho jussit promissa valere:
  Nevit & infausta stamina pulla manu.
Et ne longa suæ præsagia diceret horæ;
  Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum vates, ex me tua vulnera disces:
  Di modo dent vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
  Quæ rata per luctus experiere tuos.
Neve sine exemplis ævi cruciere prioris;
  Sint tua Trojanis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Pæantius Herculis hæres:
  Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervæ,
  Armatusque tulit vulnus, inermis opem.
Quique ab equo præceps in Aleia decidit arva;
  Exitio facies cui sua pene fuit.
Id, quod Amyntorides, videas, trepidumque ministro
  Prætentes baculo luminis orbus iter.
Nec plus aspicias, quam quem sua filia rexit;
  Expertus scelus est cujus uterque parens.
Qualis erat, postquam est judex de lite jocosa
  Sumptus, Apollinea clarus in arte senex.
Qualis & ille fuit, quo præcipiente, columba
  Est data Palladiæ prævia duxque rati.

Qui-

Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
  Inferias nato quos dedit orba parens.
Pastor ut Ætnæus, cui casus ante futuros
  Telemus Eurymedes vaticinatus erat.
Ut duo Phinidæ, quibus idem lumen ademit,
  Qui dedit: ut Thamyræ, Demodocique caput;
Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
  Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
  Quam cui sunt subitæ frater & uxor aves:
Solertique viro, laceræ quem fracta tenentem
  Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne pœnæ genus hoc cognoverit unus,
  Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quæ, qui redimi Romano turpe putavit,
  A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit præsens numen, ut illi,
  Cui nihil Hercei profuit ara Jovis.
Utque dedit saltus e summo Thessalus Ossa;
  Tu quoque saxoso præcipitere jugo.
Aut velut Euryali, qui sceptrum cepit ab illo,
  Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoia fata,
  Per caput infusæ fervidus humor aquæ.
Utque parum miti, sed non impune, Prometheus,
  Aerias volucres sanguine fixus alas.
Aut velut Etracides magno ter ab Hercule quintus,
  Cæsus in immensum projiciare fretum.
Aut, ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
  Oderit, & sævo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
  Quam qui cornigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achæi,
  Qui miser aurifera teste pependit aqua.
Aut, ut Achillidæ cognato nomine clarum,
  Opprimat hostili tegula jacta manu.
Nec tua, quam Pyrrhi, felicius ossa quiescant;
  Sparsa per Ambracias quæ jacuere vias.
Nataque ut Æacidæ, jaculis moriaris adactis:
  Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque nepos dicti nostro modo carmine regis,
  Cantharidum succos dante parente bibas.
Aut pia te cæso dicatur adultera: sicut
  Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima pignora mittas,
  Quam finem vitæ Sardanapalus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare parantes,
  Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum Darei fraude secundi,
  Sic tua subsidens devoret ora cinis.

Aut

Aut ut clivifera quondam Sicyone fugato,
Sit frigus mortis caussa famesque tuæ.
Aut ut Atarnites insutus pelle juvenci,
Turpiter ad dominum præda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere Pheræi,
Qui datus est letho conjugis ense suæ.
Quosque putas fidos, ut Larissæus Alevas,
Vulnere non fidos experiare tuos.
Utque Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
Vivus in occultas præcipiteris aquas.
Quæque in Adamantum Philasia regna tenentem
Ab Jove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amastriacis quondam Læneus ab oris,
Nudus Achillea destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
Est Larissæis raptus ab hoste rotis.
Vel qui, quæ fuerat tutatus mœnia sæpe,
Corpore lustravit non diuturna suo.
Utque novum passa est genus Hippomeneia pœnæ,
Tractus & Actæa fertur adulter humo.
Sic ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulis tua figat, ut olim
Fixa sub Euboico Graja fuere sinu.
Utque ferox periit & fulmine, & æquore raptor;
Sic te mersuras adjuvet ignis aquas.
Mens quoque sic furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque Dryantidæ Rhodopeia regna tenenti,
In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit Œtæo quondam, generoque draconum,
Tisamenique patri, Callirhoesque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit Tydeus erubuisse nuru.
Quæque sui Venerem junxit cum frate mariti,
Locris in ancillæ dissimulata necem.
Di quoque tam faciant possis gaudere fideli
Conjuge, quam Talai Tyndareique gener.
Quæque parare suis lethum patruelibus ausæ
Belides assidua colla premuntur aqua.
Byblidos, & Canaces, sicut facit, ardeat igne,
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit, sit quod Pelopea Thyestæ,
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.
Filia neve magis capiti sit fida parentis,
Quam tua vel Pterela, vel tua Nise fuit.
Infamemque locum sceleris quæ nomine fecit,
Pressit & inductis membra paterna rotis.
Ut juvenes, pereas, projecta cadavera quorum,
Oraque Piseæ sustinuere fores.

Ut qui perfusam miserorum cæde procorum,
 Ipse suo melius sanguine tinxit humum.
Proditor ut sævi periit auriga tyranni,
 Qui nova Myrtoæ nomina fecit aquæ.
Ut qui velocem frustra petiere puellam,
 Dum facta est pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta novi formam celantia monstri,
 Intrarunt cæcæ non redeunda domus.
Ut quorum Æacides misit violentus in altos
 Corpora cum senis altera sena rogos.
Ut quos obscuri victos ambagibus oris,
 Legimus infandæ Sphinga dedisse neci.
Ut qui Bistoniæ templo cecidere Minervæ,
 Propter quod facies nunc quoque versa Deæ est.
Ut qui Threicii quondam præsepia regis
 Fecerunt dapibus sanguinolenta suis;
Therodamanteos ut qui sensere leones,
 Quique Thoanteæ Taurica sacra Deæ.
Ut quos Scylla vorax, Scyllæque adversa Charybdis
 Dulichiæ pavidos eripuere rati.
Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum;
 Ut Læstrygonias qui subiere manus.
Et quos dux Pœnus mersit putealibus undis,
 Et jacto canis pulvere fecit aquas.
Et velut Icaridos famulæ periere, procique,
 Inde caput domini qui dabat arma procis.
Ut jacet Aonio luctator ab hospite fusus,
 Qui (mirum) victor, cum cecidisset, erat.
Ut quos Antæi forte pressere lacerti;
 Quosque fere morti Lemnia turba dedit.
Ut qui post longum sacri monstrator iniqui,
 Elicuit pluvias victima cæsus aquas.
Frater ut Antæi, quo sanguine debuit, aras
 Tinxit, & exemplis occidit ipse suis.
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis,
 Impius humano viscere pavit equos.
Ut duo diversis sub eodem vindice cæsi
 Temporibus, Nessus, Dexameniique gener.
Ut pronepos, Saturne, tuus; quem reddere vitam
 Ipse Coronides vidit ab urbe sua.
Ut Sinis, & Scyron, & cum Polypemone natus,
 Quique homo parte sui, parte juvencus erat.
Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
 Æquoris aspiciens hujus & hujus aquas.
Quæque Ceres vidit læto pereuntia vultu
 Corpora Thesea Cercyonea manu.
Hæc tibi, quem precibus justis mea devovet ira,
 Eveniant, aut his non leviora malis.
Qualis Achæmenides Sicula desertus in ora,
 Troica quum vidit vela venire, fuit.

Qua-

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
  Quique tenent pontem, quæ tibi pejor erit.
Filius & Cereris frustra tibi semper ametur,
  Destituatque tuas sæpe petitus opes.
Utque per alternos unda labente recursus,
  Subtrahitur presso mollis arena pede;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat,
  Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitæ varias mutare figuras,
  Plenus inextincta conficiare fame.
Nec dapis humanæ tibi erunt fastidia: quaque
  Parte potes, Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, a vespere Solis in ortus
  Cur externati rursus agantur equi.
Fœda Lycaoniæ repetes convivia mensæ,
  Tentabisque iterum fallere fraude Jovem.
Teque aliquis posito tentet vim numinis opto:
  Tantalides tu sis, Tereidesque puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros,
  Tanquam quæ patrias detinuere vias.
Ære Perillæo veros imitere juvencos,
  Ad formam tauri conveniente sono.
Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta,
  More bovis, Paphio clausus in ære gemas.
Dumque redire voles ævi melioris in annos,
  Ut vetus Admeti decipiare socer.
Atque eques in medii mergare voragine cœni,
  Dummodo sint facti nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
  Sidonia jactis Graja per arva manu.
Et quæ Penthides fecit, fraterque Medusæ,
  Eveniant capiti vota sinistra tuo.
Et quibus exiguo est volucris devota libello,
  Corpora projecta quæ sua purgat aqua.
Vulnera totque feras, quot dicitur ille tulisse,
  Cujus ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleia mater
  Incitat ad Phrygios, vilia membra, modos:
Deque viro fias nec fœmina, nec vir, ut Attys:
  Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus Magnæ subito vertare Parentis;
  Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone pœnam ne senserit illam,
  Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandri dominus, non mitior illo,
  Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Lyrnesius heros,
  Cæsus in æquoreas præcipiteris aquas.
Victima vel Phœbo sacras macteris ad aras,
  Quam tulit a sævo Theudotus hoste necem.

Aut

Aut te devoveat certis Abdera diebus:
  Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Jovis infesti telo feriare trisulco,
  Ut satus Hipponoo, Dosithoesque pater.
Ut soror Autonoes: ut cui matertera Maja est:
  Ut temere optatos qui male rexit equos.
Ut ferus Æolides, ut sanguine natus eodem,
  Quo genita est, liquidis quæ caret Arctos aquis.
Ut Macedo rapidis icta est cum conjuge flammis,
  Sic precor ætherei vindicis igne cadas.
Prædave sis illis, quibus est Latonia Delos
  Ante diem rapto non adeunda Thraso.
Quique verecundæ speculantem labra Dianæ,
  Quique Crotopiaden diripuere Linon.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
  Quam senis Œagri Calliopesque nurus;
Quam puer Hypsipiles, quam qui cava primus acuta
  Cuspide suspecti robora fixit equi.
Neve gradus adeas Elpenore cautius altos:
  Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
  Juvit inhumanum Thiodamanta Dryops.
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
  Proditus inclusæ Cacus ab ore bovis.
Quam qui dona tulit Lernæo tincta veneno,
  Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de præcipiti venias in Tartara saxo,
  Ut qui Socraticum de nece legit opus.
Ut qui Theseæ fallacia vela carinæ
  Vidit: ut Iliaca missus ab arce puer.
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi:
  Ut cui caussa necis serra reperta fuit.
Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
  Dixerat invito quæ mala verba Deo.
Fœta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
  Sitque Paphageæ caussa leæna necis.
Quique Lycurgidem letavit, & arbore natum;
  Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus, ut illi,
  Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem, simili pinus quem morte peremit,
  Phryx & venator sis Berecynthiades.
Si tua contigerit Minoas puppis arenas,
  Te Corcyræum Cressia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuæ;
  Stella Leoprepidæ cum fuit æqua viro.
Utque vel Evenus torrenti flumine mersus,
  Nomina des rapidæ, vel Tyberinus, aquæ.
Astacidæque modo decisa cadavere trunco,
  Digna feris, homini sit caput esca tuum.

Quod-

Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
  Des tua succensæ membra cremanda pyræ.
Inclususque necem cavea patiaris, ut ille
  Non profecturæ conditor historiæ.
Utque repertori nocuit pugnacis Iambi,
  Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili qui carmine læsit Athenas,
  Invisus pereas deficiente cibo.
Utque lyræ vates fertur periisse severæ,
  Caussa sit exitii dextera læsa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestæ:
  Tu quoque de morsu virus habente cadas:
Sit tibi conjugii nox prima novissima vitæ:
  Eupolis hoc periit & nova nupta modo:
Utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant
  Hæreat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacera in sylvis manibus spargare tuorum,
  Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis;
  Ut tracta est conjux imperiosa Lyci.
Quodque suæ passa est pellex invita sorori,
  Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
Conditor ut tardæ læsus cognomine Myrrhæ
  Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achæo,
  Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixus & in duris carparis viscera saxis:
  Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestæ;
  Inque tui cæsus viscera patris eas.
Trunca geras sævo mutilatis partibus ense,
  Qualia Mimnermi membra fuisse ferunt.
Utve Syracosio præstricta fauce poetæ,
  Sic animæ laqueo sit via clausa tuæ.
Nudave derepta pateant tua viscera pelle;
  Ut Phrygium cujus nomina flumen habet.
Saxificæ videas infelix ora Medusæ,
  Cephenum multos quæ dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum,
  Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.
Utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
  Præfocent animæ Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
  Imperturbato quod bibit ore reus.
Nec tibi, si quid amas, felicius Hæmone cedat:
  Utque sua Macareus, sic potiare tua.
Vel videas, quod jam cum flammæ cuncta tenerent,
  Hectoreus patria vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
  Per facinus soror est cui sua facta parens.

Os-

Ossibus inque tuis teli genus hæreat illud;
  Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisus guttur acerno,
  Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pila minuaris in alta,
  Iactaque pro solitis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathis, condat te Phœbus in ima
  Tartara, quod natæ fecerat ille suæ:
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Chorebi
  Vicit, opem miseris Argolicisque tulit.
Utque nepos Æthræ, Veneris moriturus ob iram,
  Exul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes nimias ut perdidit hospes alumnum,
  Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utve ferunt fratres sex cum Damasichthone cæsos,
  Intereat totum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris tua funera natis,
  Sic tibi sint vitæ tædia justa tuæ.
Utque soror Pelopis, saxo dureris oborto,
  Et læsus lingua Battus ab ipse sua.
Aera si misso vacuum jaculabere disco,
  Quo puer Œbalides, ictus ab orbe cadas.
Si qua per alternos pulsabitur unda lacertos,
  Omnis Abydena sit tibi pejor aqua.
Comicus ut liquidis periit, dum nabat, in undis;
  Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus æquor,
  Contacta pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem tutela Dianæ,
  Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
Aut tu Trinacrii salias super ora Gigantis,
  Plurima qua flammas Sicanis Œtna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
  Strymoniæ matres, Orpheos esse ratæ.
Natus ut Althææ flammis absentibus arsit,
  Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova Phasiaca compressa est nupta corona,
  Utque pater nuptæ, cumque parente domus.
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus;
  Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Qua sua Penthiden proles est ulta Lycurgum,
  Hæc maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur deducere fissile tentes;
  Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis lædaris, ut Icarus, in quem
  Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriæ pia filia fecit,
  Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
  Ut legem pœnæ cui dedit ipsa parens.

Il-

Illius exemplo violes simulacra Dianæ,
  Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadæve modo ficto pro crimine pœnas
  Morte luas, nec te non meruisse juvet.
Æthalion vita spoliavit ut Isidis hospes,
  Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion;
Utque Melanthæa tenebris a cæde latentem
  Prodidit officio luminis orba parens:
Sic tua conjectis fodiantur pectora telis:
  Sic precor auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
  Acta Phrygi timido est, nox tibi talis eat.
Nec tu quam Rhesus somno meliore fruaris,
  Quam comites Rheso tum necis, ante viæ.
Ut quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt
  Impiger Hyrtacides, Hyrtacidæque comes.
Cliniadæve modo circumdatus ignibus atris
  Membra feras Stygiæ semicremata rati.
Utve Remo muros auso transire recentes,
  Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique, Sarmaticas inter Geticasque sagittas,
  His precor ut vivas, & moriare locis.
Hæc tibi tantisper subito sint missa libello;
  Immemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor: sed Di dent plura rogatis,
  Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges, & nomen habentia verum,
  Et pede quo debent acria bella geri.

FINIS

555 ...

1 2 3 4 5 6 7 8 9

1 2 3 4 5 6 4 8 9

2 4 6 8 10 12 14

16 18 20 3 6 9 12

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

8. 9. 2 4 6. 8. 10.

12. 14. 16. 18.

20. 3. 6. 9. 12.

15. 18. 21. 24
12. 16. 20. 24
28. 32. 5. 10. 15.
20.

